

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

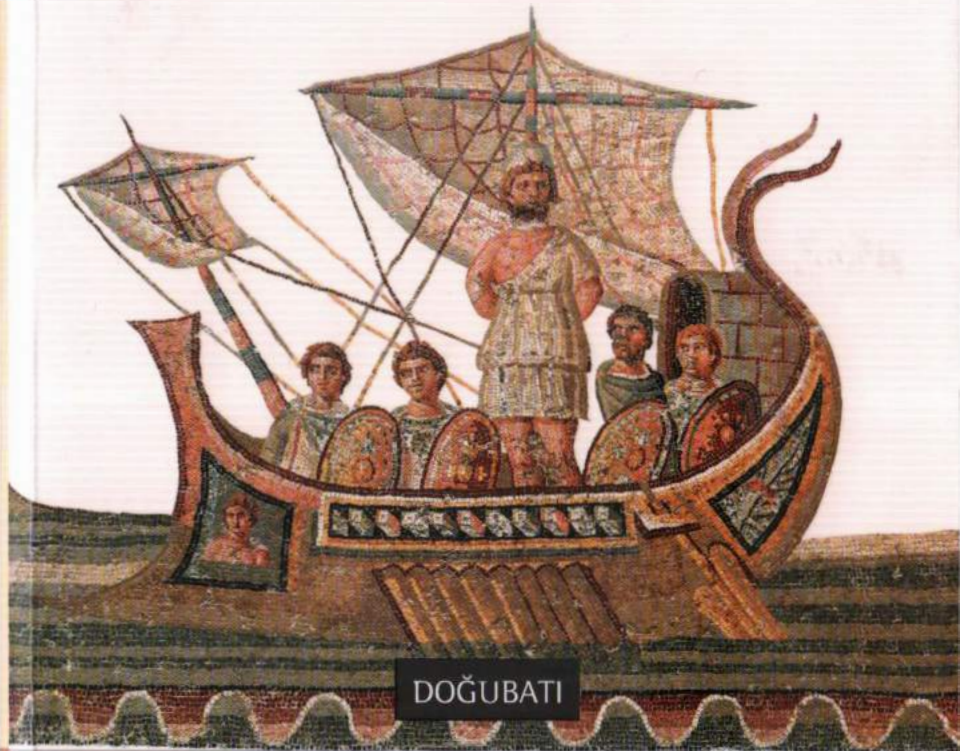
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Antikçağ'da Korsanlık

J.-M. Sestier

Çeviren: Uğuz Adanır

DOĞUBATI

J.-M. Sestier
Antikçağ'da Korsanlık

Çeviren: Oğuz Adanır

DOĞUBATI

© Tüm hakları Doğu Batı Yayınları'na aittir.

Fransızca Özgün Metin

La piraterie dans l'antiquité, 1880.

Fransızcadan Çeviren

Oğuz Adanır

Yayına Hazırlayan

Ufuk Coşkun

Kapak Tasarımı

Harun Ak

Baskı

Tarcan Matbaacılık

Ekim 2017

Doğu Batı Yayınları

Yüksel Cad. 36/4 Kızılay/Ankara

Tel: 0 312 425 68 64 - 425 68 65

www.dogubati.com

ISBN: 978-975-2410-81-7 / Sertifika No: 15036

Doğu Batı Yayınları-191 Tarih-23

Kapak Resmi: Ulysses mozaikleri, Bardo Müzesi.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

İÇİNDEKİLER

Çevirmenin Önsözü	9
Giriş	13
I. Bölüm	
1. Antikçağ Korsanlığı Hakkında Genel Düşünceler İlkel Uygarlık - Denizciliğin Kökeni	19
2. İlkel Sosyal Devlet - Kaçırmalar ve Evlilik	24
II. Bölüm	
1. Bacchus Efsanesi.....	29
2. Argonotlar	31
3. Homeros'un Kahramanları	34
III. Bölüm	
Karyahılar ve Fenikeliler	36
IV. Bölüm	
Korsanlığı İlk Engelleme Girişimi - Girit - Kral Minos - Rodos	44
VI. Bölüm	
Yunan Korsanları	48
VI. Bölüm	
Samos Adası - Tiran Polycrates - Tüccar Koleos	52
VII. Bölüm	
Yunan Korsanlığı - Salamis - Egina	59

VIII. Bölüm

Med Savaşları Döneminde Doğu Dünyası	70
--	----

IX. Bölüm

Med Savaşları Sonrasında Yunanistan	84
---	----

X. Bölüm

1. Atina Egemenliği Altındaki Denizler	90
2. Atina Deniz Örgütlenmesi	92

XI. Bölüm

II. Philip ve Büyük İskender Döneminde Korsanlık.....	95
---	----

XII. Bölüm

Kartacalılar - Romalılarla Gerçekleştirilen İttifak Anlaşmaları - Sicilya - Siraküza Kökenli Messina Silâhşorları.....	99
---	----

XIII. Bölüm

Etrüskler - Liguryalılar.....	108
-------------------------------	-----

XIV. Bölüm

Roma ve Korsanlık	113
-------------------------	-----

XV. Bölüm

Roma'nın Korsanlarla Yaptığı Savaşlar - İllirya - Kraliçe Teuta - Pharoslu Demetrius - Kral Gentius	121
--	-----

XVI. Bölüm

1. Etolyalılar ve Yunan Haydutları.....	129
2. Balear Adalarının Fethi.....	132

XVII. Bölüm

Mithridates ve Korsanlar	134
--------------------------------	-----

XVIII. Bölüm

Korsanların Gücü - Caesar'ın Tutsaklığı	140
---	-----

XIX. Bölüm

Publius Servilius *Isauricus*'un

Korsanlara Karşı Yürüttüğü Sefer 145

XX. Bölüm

Giritli Korsanlar - Antonius ve

Metellus Komutasında Gerçekleştirilen Seferler 148

XXI. Bölüm

Korsanların Kahramanlıkları -

Şatafatlı Yaşamları ve Küstahlıkları..... 153

XXII. Bölüm

Gabinus Yasası - *Pompeius* - *Silisy*a..... 157

XXIII. Bölüm

Kıbrıs Adası ve Mısır'ın Fethi 164

XXIV. Bölüm

General *Sextus Pompeius* ve Korsanlık -

İmparator *Augustus*..... 167

XXV. Bölüm

Roma İmparatorluğu Döneminde Korsanlık..... 186

XXVI. Bölüm

Korsanlık ve Barbar İstilaları..... 197

XXVII. Bölüm

Antikçağ'da Korsanlık ve Denizcilik Yasaları.....204

XXVIII. Bölüm

Korsanlık ve Köle Ticareti212

XXIX. Bölüm

Korsanlık ve Edebiyat - Tiyatro ve Hitabet Okulları.....216

Dizin.....225

ÇEVİRMENİN ÖNSÖZÜ

Antikçağ tarihi belki de anlaşılması en güç tarihtir. Yüzlerce belki de binlerce aşiretin henüz uluslaşmayı doğru dürüst başaramadıkları bir dönemde hiç bitmeyen savaşlar, ittifaklar, ihanetler, düşmanlıklar, özetle sayısız olay okuyucu açısından içinden çıkılması oldukça güç bir öykülemeye neden olur. Aşiretlerin genellikle birbirlerine denk ya da yakın güçlere sahip olması bu zorluğun başta gelen nedenleri arasındadır.

Oysa olayları bir kenara bırakacak olursak bu tarihin hiç de karmaşık bir görünüm arz etmediğini ve oldukça basit temel duygu ve düşünceler üstüne oturduğunu görürüz.

Bu tarihle ilgilenen bir okuyucunun soracağı belki de ilk soru Antikçağ'da toplumların neden şiddete bu kadar eğilimli olduklarıdır. Çoğunluğu zihinsel olarak pek gelişmemiş bu toplumların yaşantısının doğaya yakın bir görünüme sahip olduğu söylenebilir. Bu insanlar doğadaki hayvanlar gibi güçlü olanın haklılığını kabul ederler. Zayıf olan boyun eğmek durumundadır aksi halde yok edilebilir.

Güç demek bir bakıma meydan okuma demektir. Meydan okumak ise rakibini küçümsemek hattâ yok saymaktır. Oysa

meydan okumak daha büyük bir meydan okumaya yol açar. Böyle bir süreç ise genellikle hayvanlar gibi şiddete başvurularak noktalandır.

Antikçağ insanı için meydan okuyup, gücünü kanıtlamak bir itibar, prestij sorunudur. Daha doğrusu itibar, prestij bu toplumların temel yaşam ilkeleri olarak nitelendirilebilir. Bu duyguları içselleştiren ve onlara tapan biri itibarını, prestijini yitirdiğinde genellikle ölmesi gerektiğini düşünür, çoğu kez de bunu gerçekleştirir. İşte bu yüzden antikçağın başlarında esir alınıp köle olarak hayatta tutulmak bu duygu ve değerlere inanan biri için ölmekten çok daha kötü ve tahammül edilmez bir duruma düşmek demektir. Kölenin efendisi konumunda bulunan insan kölesinin yaşamının, yazgısının iki dudağı arasında olduğunu bilir, oysa onu öldürmesi durumunda bu eylem kölesini adam yerine koyduğu ve itibarını iade ettiği anlamına gelecektir. Bu şerefli ölüm kölenin kendi atalarının yanına saygın biri olarak gitmesini sağlayacağı için köle sahibi yaşamasına izin verip her gün kahrından ölmesini yeğleyerek onu aşağılar. Bu toplumlarda günümüzdekine benzer bir ölüm kavramı olmadığından ölüme mahkûm edilen kişi yok olup gideceğine değil, yaşamın devamı olarak gördüğü ölüm aşamasında atalarının yanında var olmayı sürdüreceğine inanır.

Öte yandan başlangıçta değerli köleler fidye karşılığı özgürlüklerine kavuşabilirlerdi. Aslında bu da oldukça aşağılayıcı bir davranıştı. Esir ya da köle yaşamak için yaşamından fazlası olarak kabul edilen maddi bir ödeme yapardı. Esir ya da kölenin bu aşağılayıcı değiş tokuşu kabul etmesinin belki de en önemli nedeni bu süreci bir gün tersine çevirerek kendisini rezil eden, küçük düşürenleri aynı konuma düşürebilme umuduydu.

Savaş, kahramanlık, kurnazlık vb. ile elde edilen itibar, prestij çevreye saçıp savurmayı zorunlu kıları. Lüks tutkusu, gösteriş gibi duygular bu süreci tamamlardı. Zira büyüklük, yani veren el olmak çevresindeki insanları alan el konumuna düşür-

mek ve onlardan üstün olduğunu kabul ettirmek anlamına gelirdi. Bu üstünlüğün araçları lüks saraylar, konutlar, eşyalar, ziynetler, köleler, hizmetçiler vb. idi. Özetle bu metin Mauss'un "Armağan Kuramının" kanıtlanmasına hizmet eden önemli çalışmalardan biridir. Başka bir ifadeyle bu metin bir bakıma tüm insanlığın sahip olduğu temel ortak niteliklerin Antikçağ Akdeniz toplumlarında görülen versiyonu gibidir.

Bu çok özel araştırma yukarıda yapılan "Armağan kültürüne" yönelik açıklamaların uygulamalı karşılığını sunan bir öyküye benziyor. Akdeniz ve Akdeniz kıyılarında binlerce yıl süren deniz üstünde ve karadaki toplumsal yaşamı anlatıyor. Antikçağ'a ait belki de en önemli konulardan biri olan deniz ve denizcilik ya da korsan ve korsanlıktan hareketle bu çağ tarihinin görece çok daha kolay bir şekilde anlaşılmasını sağlıyor. Örneğin, bin yıldan çok daha uzun bir süre korsanlığın tüm Akdeniz'de nasıl ve neden saygın bir meslek olarak kabul görüğünü ve bu zihniyete Roma'nın ne zaman, neden ve nasıl bir son verdiğini derinlemesine açıklıyor. Sonunda korsanlığı yasa dışı, ahlâksızca bir eylem olarak kabul eden Roma gerçekleştirdiği zihniyet değişikliği sayesinde Akdeniz'in yüzyıllar boyunca sakin, huzurlu bir denize dönüşmesini sağlar. Böylelikle dünyanın bu coğrafyasında ticaret, refah, kültür-zihniyet vb. alanlarında çok hızlı bir gelişme görülür.

Bu sıradışı metnin yazarı J.-M. Sestier inanılmaz bir araştırma yapmış. Antikçağ'da yazılan metinler arasından yüzlercesini belirleyip, bunlara modern araştırmacıların metinlerinde yakaladığı ilginç verileri de ekleyerek Akdeniz'e özgü çok nitelikli bir korsanlar ve korsanlık tarihi oluşturmuş.

Bu yarı masalsı yarı gerçek görünüme sahip öyküde özellikle Ege Denizi ve Akdeniz bölgesiyle ilgili çok ilginç veriler var. Altın Post, Korsan prenslerin adası Samos, Sakız, Marsilya'ya göç eden Foçalılar, Didim'in karşısındaki bir adada korsanlara esir düşen Julius Caesar, muhteşem korsan kadırgaları, Kilikya olarak anılan Toroslardaki korsan, eskıya ruvaları ve sıradışı

daha pek çok olayın yaşandığı bu coğrafyanın geçmişi hakkında bize çok şaşırtıcı bilgiler sunuyor.

(Tarih, deniz ve macerayı seven herkesin merak ve zevkle okuyacağı bir kitap.)

Oğuz Adanır,
Temmuz 2017, İzmir

GİRİŞ

Antikçağ'da Akdeniz ülkelerinde yaşayan tüm ilkel toplumlar korsanlık yapmıştır. Dolayısıyla ilk başlangıç noktasından itibaren denizci ulusları ele alıp, incelemek ve başlarına gelenleri, yazgılarını adım adım izlemek gerekir. Çünkü ancak bu şekilde korsanlığın değişik özelliklerini ilginç bir şekilde bir araya getirmek, nedenlerini araştırmak ve yüzyıllar boyunca insanlığın gelişmesine koşut bir şekilde tanıklık ettiği muazzam olayların etkisi altında uğradığı dönüşümleri açıklayabilmek mümkün olacaktır.

Başlangıçta korsanlık toplumsal yaşamın doğal bir parçasına benzer. Bu nokta üstünde ısrarla duracak ve ilkel uygarlık üstüne gerçekleştirilen bir incelemenin yardımıyla denizci Antikçağ halkları için korsanlığın hayatta kalabilmek amacıyla başvurmak zorunda kaldıkları bir zorunluluk olduğunu söyleyeceğiz. İlkel aşiretler karınlarını doyurabilmek amacıyla karada gerçekleştirdikleri savaşımlara benzer bir şekilde denizde korsanlığa başladılar. O dönemde insan hakları olarak nitelendirilebilecek hiçbir nosyon yoktu ve her küçük ulus diğerlerini dışladığı ölçüde hayatta kalabiliyordu. Bu yüzden komşunun bir

tür av olarak görülen toprakları ve mallarının gerek şiddet gerekse kurnazlıkla ele geçirilmesi yasal ve şerefli bir eylem olarak kabul edilirdi.

Bütün bu tarihöncesi dönemde korsanlık kesinlikle kabul görmüş bir meslektir.

Mitoloji ve kahramanlar dönemine ait en güvenilir efsaneler Akdeniz'de korsanlığın ilk denizcilerle birlikte ortaya çıktığını kanıtlıyor. Tarih de bu olguyu doğrulayacaktır, zira Antikçağ'ın en büyük yazarlarının yapıtları kaçırma, şiddet, yağma öyküleriyle başlar.

Akdeniz sahillerinde yaşayan tüm halklar tarihlerinin ilk başlangıcında genellikle gerçekleştirdikleri akınlar ya da daha sınırlı düzeyde kalmakla birlikte maceraya yelken açarak korsanlık yapmışlardır. Bu deniz maceralarının az da olsa insanlığa yararlı olduğu söylenebilir, zira yazarların kahraman kişiliklere dönüştürdükleri bu maceraperestler bilinen dünyanın sınırlarını genişletirken, aynı zamanda tüm Akdeniz havzasında değişik ülkelere ait malları alıp satan tüccarlara dönüştükleri gibi yazı, kütler ve Doğu sanatlarının yaygınlaşmasını sağlamışlardır.

Değişik ırklar Akdeniz'in çevresine iyice yerleşip uluslar halinde örgütlendiklerinde kendi aralarında savaşarak Deniz İmparatorluğu olarak adlandırılan denizde üstünlüğü ele geçirmeye çalışmışlardır. Hepsi bu üstünlüğü sırayla ele geçirmiş ve bu üstünlükten aynı şekilde yararlanmışlardır. Antik Yunan uygarlığının en gelişmiş ve olgun döneminde, Atinalı bir politika yazarı, Deniz İmparatorluğunu "herhangi bir karşı saldırı korkusu olmadan yabancı devletlere saldırma ve yağmalama avantajına sahip olmak" şeklinde tanımlamıştı.

Bu halklar arası korsanlık olayları Antikçağ'da görülen en önemli savaş nedenleri arasındadır.

Tarih bize aralarında anlaşıp, ittifak yaparak kendilerinden daha güçsüz devletler ya da ulusça çok nefret edilen düşman ırklara karşı yüzyıllar boyunca sürdürülen korsanlık eylemlerinden söz etmektedir.

Kartaca'yı yenip Antikçağ'ın en güçlü donanmasını yok eden ve yerine yenisini koyma gereksinimi duymayan Roma, korsanlığın karakter değiştirmesine neden olmuştur. O tarihten sonra korsanlık denizdeki şiddetli çekişmenin sonucu ve somut karşılığı olmaktan çıktığı gibi, artık hiçbir ittifak ya da dostluk anlaşmasıyla birbirlerine bağlı olmayan Devletlerin sürdürdüğü yasal ve uygulanan bir saldırı biçimi olmaktan da çıkarak tam bir eşkıyalığa dönüşmüştür. O dönemde korsanlığın bir ulusu yoktur. Bu daha çok tüm yenilen asilerin yenen-den intikam almaları türünden bir şeydir. Bu herhangi bir kolluk gücünün denetimi altında olmayan denizi kendilerine ait bir yere dönüştürenlerin üstünde hüküm sürüp başarı ve kazanç elde ettikleri bir intikam düzenidir.

Bu dönemde akıl almaz servetlere ve çok büyük bir güce sahip olan korsanlar kentleri, kaleleri ve silâh depoları olan bir tür haydutlar cumhuriyeti kurmuşlardı.

Belli bir süre boyunca Roma halkı sivil ve yabancı ülkelerle yapılan savaşlardan çok korsanlıkla ilgilenmiştir. Gerçekten de her aile bu felaketin kurbanı olmuş, en soylu yurttaşlar utanç verici bir biçimde bu korsanların eline düşmüştür. Bu maceralar tiyatro sahnesi ve konuşma sanatı okullarında da dile getirilmiştir. Eski dünya öyle bir ahlâki çöküş sürecine girmiş, Roma Cumhuriyeti öylesine yoksullaşmıştı ki tüm Akdeniz havzasının her yerindeki yöneticilerin hepsi hem korsanlık yapmışlar hem de zorla haraç almışlardır. Bununla birlikte İtalya sıkı bir abluka altına alınınca sonunda yönetim açlıktan kıvranan Roma'nın haydutlar koalisyonunu yıkması için hızla önlemler almaya karar verdi. Pompeius ve emrindekiler korsanlığa bir son vermenin yanı sıra bu korkunç felaketi önlemek amacıyla güttükleri zekice politikalar sayesinde birkaç yılda elde edecekleri zaferlerden çok daha fazlasını elde ettiler.

Korsanlık olayları Caesar'ın öldürülmesinden sonra yeniden hortladı. Pompeius'un oğlu Mithridates'in eskiden yaptığı gibi korsanlığı yeniden örgütleyerek kendi amaçları doğrul-

tusunda kullandı. Başka hiçbir dönemde korsanlık böylesine güçlü bir askerî niteliğe sahip olmamıştır. Ünlü Agrippa'nın yardımıyla, Augustus, tehlikelerle dolu çetin bir savaştan sonra bu gücü tamamıyla alt etmeyi başarmıştır.

İmparatorluk döneminde eyaletlerin iyi yönetilmesi, halkların refahı, imparatorların yaptıkları iyilikler ve cömertlikler bütün eski çağlar boyunca Akdeniz'i istila eden eşkıyalık biçimlerinin yeniden hortlamasını engellemiştir. Gerçekten de tarih, İmparatorluğun en uzak sınırlarında gerçekleşen, ancak kısa sürede engellenip, denizcilerin güvenliğini ve özgürlüğünü hiçbir şekilde tehdit edemeyen tek tük korsanlık olaylarından söz etmektedir.

İstilalar sırasında korsanlık ilkel dönemlerdeki özellikleriyle yeniden hortlayacaktır. Barbarlar Avrupa'ya geldiklerinde Fenikeliler, Yunanlılar ve Kartacalılar gibi davranacaklardır. Uçsuz bucaksız İmparatorluk topraklarına yayılıp Roma'nın gücünü sarsan anarşik olaylardan yararlanarak muazzam zararlar vereceklerdir. Ancak iktidarın yeniden güçlü ellere geçmesiyle birlikte Barbarlar denizlerde dolanmaya cesaret edemeyeceklerdir. İmparatorluğun merkezini istilacıların tehdit ettiği denizin girişine taşıyan Büyük Konstantin önlerini kesecek ve ardılları yüzyıllar boyunca donanmalarının ve ordularının gücüyle birlikte politika ve yasalarının da yardımıyla aynı görevi sürdürecektir.

Yağma, şiddet ve eşkıyalıkla yaşamaya alışan bu Barbarlar, içerdiği tanrısal ahlâk anlayışı, başkalarının malları ve özgürlüğüne saygı duyan öğretisiyle ortaya çıkan Hristiyanlık sayesinde dönüşmüş ve uygarlaşmışlardır.

Akdeniz ülkelerindeki korsanlık tarihini Konstantin dönemiyle noktalıyorum, zira Konstantin'den sonrasına değinilmesi durumunda ancak Hristiyanlara karşı fanatik ve amansız bir düşmanlık besleyen Arap ve yeni ırklara mensup diğer Müslümanların Avrupa'da ortaya çıkarak etrafa dehşet salmaları ve yakıp yıkmalarını içerirse gerçekten ilginç bir niteliğe sa-

hip olabilir. [Bu tarih ise ancak şanlı Fransız bayrağının zaferle Akdeniz sahillerinin en önemli korsan yatağı olan Cezayir kentinin kale duvarlarına dikilmesiyle bitebilir.]

I. BÖLÜM

1. Antikçağ Korsanlığı Hakkında Genel Düşünceler İlkel Uygarlık - Denizciliğin Kökeni

Korsanlıkla en eski zamanlarda bile karşılaşırız. İlkçağlardaki insan topluluklarıyla birlikte ortaya çıktığından Antikçağ'daki varlığının gerçek nedenlerini bulabilmek için bu toplumun ilkel halini bilmek, gereksinimlerini hatırlatmak, üretim araçlarından söz etmek ve uygarlığın yavaş ancak süreklilik taşıyan ilerlemesini izlemek gerekiyor.

Korsanlığın kökeni demek denizciliğin kökeni demektir. Eskiçağlarda korsan ve denizci eşanlamlı sözcüklerdi. Korsanlığın, ilkel halkların yaşantısındaki önemli olaylarla çok yakından ilgili olduğunu göstereceğim. Örneğin, gerçekleştirdikleri göçler, fetihler, mücadelelerin yanı sıra ticaretin Akdeniz ülkelerinde ortaya çıkışı ve deniz hukuku gibi.

Korsanlığın denizdeki uluslararası güvenliği belirleyen yasaları tanımayarak bir anda ortaya çıktığını düşünmek bir yanılgıdır. Başlangıçta kendine özgü bir özelliğe sahip olduğunun altını çizmek gerekir. Kanun adamlarının onları *latrunculi vel praedones* (yani hırsızlar), eşkıyalar ya da deniz korsanları olarak adlandırmaları için aradan yüzyıllar geçmesi gerek-

miştir. Homeros metinlerinde bir kıyıya yanaşan yabancı seyahalara temiz yüreklilikle tüccar mı yoksa korsan mı oldukları sorulur. Ağırbaşlı bir tarihçi olan Thukydides'in metinlerinde Yunanlıların da en az Barbarlar kadar çok korsanlık yaptıklarını gösteren çok sayıda kanıt vardır. Korsanlık kabul edilmiş bir meslektir.

Tarihöncesi dönemlerde korsanlığın ne anlama geldiğine ve kökenini nereye dayandırmak gerektiğine bakmaya çalışalım. Bu soruları yanıtlayabilmek için insan topluluklarının en ilkel halini incelemek gerekiyor. Wallace: "İnsanoğlu çıplak ve korumasız, doğanın kendisine sunduğu meyve ve otları yeme konusunda hayvanların pek çoğundan daha beceriksizdi, ancak Tanrı'nın kendisine bahsettiği zekâ sayesinde mevsim değişikliklerinden korunabilmek amacıyla giysi, hayvanları avlayabilmek ya da evcilleştirebilmek amacıyla silâhlar üretti ve kendi amaçları doğrultusunda yararlanabilmek için doğaya nasıl egemen olabileceğini öğrendi."¹ İnsanlar topluluk halinde yaşamak üzere yaratıldıklarından kendisine benzer canlılarla bir araya gelmek zorundadır, zira korunmaya ihtiyacı vardır, dünyanın hiçbir yerinde insanlar tek başlarına yaşamaz. "İçgüdülerini, her türlü ihtiyacını tıpkı söz aracılığıyla fikir değiş tokuşunda bulunur gibi ancak diğerleriyle hizmet değiş tokuşu yaptığı takdirde karşılayabilir."² İnsanlar her yerde aileler halinde yaşadılar ve aile küçük kabileler ve halkların temelini oluşturdu. Antikçağların başlangıç noktasına doğru gittikçe kendilerine özgü âdetlere sahip gruplar, özel ve ayrı topluluklara rastlıyoruz. Bossuet'nin sözünü ettiği o muazzam birliğe rastlamak artık olanaksız. Günümüzde gerçekleştirilen arkeolojik keşifler, karşılaştırmalı filoloji çalışmaları, Doğu dillerinin öğrenilmesi doğru bilgiye yaklaşma konusunda muazzam bir aşama anlamına geliyor. *Discours sur l'histoire universelle* (Evrensel Ta-

¹ *Revue anthropologique*, 1864.

² Maury, *La Terre et l'Homme* - *Toprak ve İnsan* - *Toprak ve İnsan* Arşivi - <https://rantey.org>

rih Hakkında Söylev) tasarlanması çok zor ve müthiş bir sanat eserine benzemekle birlikte tarihsel değerini yitirmiştir. Aynı bilim alanları insanın ilk başlangıçtan itibaren özgür ve kusursuz bir şekilde doğduğunu iddia eden J.-J. Rousseau'nun savını da yıkmıştır. Dünyanın değişik ülkelerine giden büyük seyyahlar vahşi halkların güncel durumunu çok güzel betimlemişler ve ünlü bilginler bu metinleri çok doğru bir şekilde yorumlayarak karşımıza insanoğlunun ilk başlangıçtaki yaşam koşulları hakkında kusursuz bir tablo koymuşlardır. Tylor: "Bu yalnızca doğru değil artık sıradanlaşmış ve süreklilik kazanmış doğru bir olgudur. İnsanoğlu yaşamının uzun bir bölümünde vahşi bir konumdan uygar bir konuma geçmeye çalışmıştır" diyor.³

İlkel kabilelerin en büyük sorunu yaşamla ilgili ilk gereksinimleri karşılamak olmuştur. Tarımın ne olduğundan henüz habersiz halklar toprağın ürettiği yiyecekleri hızla tüketmişlerdir. Ardından da avlanmaya başlamışlar, ancak zamanla bu alışkanlık savaş denilen korkunç bir felakete yol açmıştır. En güçlüler en zayıfları uzaklara gitmeye zorlamışlar. Toprağın verimsizleşmesi, hayvanların yok edilmesi ve savaş insanların dünyanın dört bir tarafına dağılıp, göç etmesine neden olmuştur. Kimileri yaşadıkları ya da kovalandıkları yerlerden çok fazla uzaklaşmazken, diğerleri yeni yerler keşfetmek amacıyla uzun mesafeler kat ederek çok uzaklarda vaat edilmiş bir toprak parçasına ulaşmayı ummuşlar. Bu sayede kabileler deniz kıyılarına kadar ulaşmış. Bu aşılması olanaksız görünen engel karşısında insanlar durmak zorunda kalırlar. İlk kez bu sonsuz uzam görüntüsüyle karşılaşan insanların hissettikleri yoğun ve derin duyguları düşünebiliyor; fırtınanın yol açtığı dalgaların görüntüsü ve denizin çıkardığı müthiş sesler karşısındaki büyük korkusunu anlayabiliyorum. Deniz onlar için bir tanrıya dönüşür. Bu halkların harcadıkları çaba ve gösterdikleri cesaret fazlasıyla ödüllendirilir. Deniz tükenmek bilmeyen bir

³ *Civilisation primitive* PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

besin kaynağıydı, kıyılarında binbir çeşit balık kaynaşıyordu. İnsanoğlu daha önce ırmak kıyılarında edindiği balık avlama deneyiminden deniz kıyılarında yararlanmaya başladıktan bir süre sonra lezzetli ve bol miktarda balık avlamaya başladı. Dolayısıyla ben uygarlığın en çok deniz kıyılarında geliştiğini düşünüyorum. Deniz manzarası insan zekâsını harekete geçiren bir niteliğe sahip, çünkü doğanın ve aşılması gereken engelin büyüklüğü en çok denizde hissediliyor. Akdeniz havzasına bakacak olursak bu denizin Asya ya da Afrika kıyılarına yerleşen ilk insanlar üstünde büyük bir çekim gücüne sahip olduğunu hissetmemek olanaksız. Lübnan sırtlarından Kıbrıs'ın parlak kayalıklarını izleyebilirsiniz. Küçük Asya kıyılarından Rodos, Kos, Samos, Sakız, Midilli, Limnos ve masmavi bir fon üzerinde elmas taşları gibi pırıldayan Ege Denizi'nin diğer adalarını görebilirsiniz.

Denizcilik tarihi Antikçağların en eski dönemlerine kadar gidiyor. En eski yazarlar bu konuda somut olgular sunmak yerine yalnızca masal ve efsanelerden söz ediyorlar. MÖ 2000 ya da 1200 yıllarında Fenike'de yaşayan Sankoniates: "Tyr adlı orman üzerinde âniden bir kasırga belirdi ve şimşek onlarca ağacı devirip yangın çıkmasına yol açtı. Bu karmaşa sırasında Osos yangından kurtardığı bir ağaç kütüğünün dallarını kırıp suya bıraktıktan sonra üstüne çıkıp denizde maceraya atılan ilk varlıktır." Gene Sankoniates, bu basit deniz aracının zamanla gelişerek nasıl bir sal düzeyine ulaştığından söz ediyor. Salı bulan kişinin Hrisaor olduğunu ve Vulcain (Vulcanos?) adıyla tanrılaştırıldığını söylüyor. Suda yol almak amacıyla değil su üzerinde kalmak amacıyla imâl edilen Nuh'un gemisi bilinen en eski tekne olarak kabul edilebilir. Hemen bütün halkların bir tufandan söz etmesi ve mitolojik kahramanları arasında teknelere binerek hayatlarını kurtaran kişilikler bulunması nedeniyle denizciliğin bu önemli olaylar gerçekleşmeden önce de var olduğu sonucuna varıyoruz.

Osos efsanesi oldukça gerçekçidir, zira akla ilk gelen fikir muhtemelen her yerde aynıdır. Başka bir deyişle, deniz kenarında yaşayan biri su üzerinde kalabilmek amacıyla denizde yüzen bir ağaç kütüğünün üstüne çıkabileceğini düşünmüş, daha sonra Bay du Sein'in⁴ betimlediği şekilde bu değerli desteği sahile yönlendirdiğinde onu uzunlamasına denilebilecek bir şekilde daha rahat hareket ettirebildiğini görünce kütüğü bu yönde itebilmek amacıyla suda enlemesine dayanak olarak yararlanabileceği bir şeye ihtiyacı olduğunu anlayıp düz bir tahta parçası edinmiştir. Ağaç kütüğünün içini oyduktan ve ıslanmamak amacıyla ağaç kütüğünün içine oturduktan sonra kütüğün kenarından denize doğru düz bir tahta parçası uzatmış ve böylelikle kürek denilen şey keşfedilmiştir.

Bunlar varsayım olmanın ötesine geçen düşüncelerdir. Zira pek çok vahşi halk bu aşamanın ötesine geçememiştir. Üstelik İsviçre ve İtalya göllerinde gerçekleştirilen kazılar tarihöncesine ait ağaç kütüğünden oyma kayıkların keşfedilmesini sağlamıştır. Bu eski tekneler tek bir ağaç kütüğünden oyulmuş, tek bölümden ibaret olup ateşten de⁵ yararlanılarak taş aletlerin yardımıyla oyulmuştu. Bu ilkel teknelerden birinin boyu 2 metre, genişliği 45 santimdi.

Denizcilik taş devrinde bile vardı. Sardunya adasında yaşayan Bay Foresi,⁶ taştan ok uçları, raspalar, adada doğal bir şekilde bulunmayan ve geride bırakılan kırıntıların kanıtladığı üzere sileks taşından yapılmış ya da kuartz çeşitlerinden üretilmiş baltacıklar buldu. Ayrıca İtalya kıyıları ve Korsika adası arasında bulunan küçük Pianosa adasında obsidiyen taşından üretilmiş çok sayıda bıçak bulmuştur. Oysa adada obsidiyen taşı yoktur, bu taşla yalnızca güney İtalya'nın volkanik arazisinde karşılaşabilirsiniz. Bay Fouqué⁷ ise, Santorini adasında en eski

⁴ *Histoire de la marine de tous les peuples.*

⁵ De Mortillet, *Origine de la navigation.*

⁶ *dell'età della pietra all'isola d'Elba.*

⁷ *Mission de Santorin.* PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

çağlara ait taştan araçlar ve çömlekler bulmuştur. Dolayısıyla bu dönemde ana kara ve adalar arasında ilişkiler kurulabilmesi için yeterince gelişmiş bir denizcilik sistemi olması gerekir.

Maury'nin⁸ dediği gibi: "İnsan için denizi aşmak büyük bir gereksinim haline geldikçe küçük kayığı geliştirilmeye çalışmış ve belli bir noktaya kadar gerçek küreklere benzeyen kuğu ayaklarını ve rüzgârda yarı açık yelkene benzeyen kanatlarını kopyalamıştır." Bununla birlikte her denizci halk yerel, şiirsel ve efsanevi bir gelenek oluşturmuştur. Şairler ve tarihçiler yapıtlarında bu geleneklerin büyük bir çoğunluğunu kaydetmişlerdir. Ethicus Hister'e göre ilk tekne yaratıcıları Tibullus ve Pomponius'la Lidya'da karşılaşılıyor. Mela bu keşfi Tyr/Sur'a atfederken, Dionysius Punicus Mısırlılara atfediyor. Hesiodos, ilk teknelerin Ege adasında imâl edildiğine inanmak istiyor. Thukydides, onların Korinthos'ta inşa edildiklerini söylüyor. Herodotos, ilk uzun mesafe denizcilerinin Fenikeliler olduğunu söylüyor. Eshilos teknelerin icadını Prometheus'a kadar götürüyor. Baba Plinius sallarin Kızıldeniz'de bir adadan diğerine geçebilmek amacıyla kral Eritras tarafından icat edildiğini söylüyor. İlk uzun teknenin İason tarafından kullanıldığı söyleniyor. İlk kadirgaları Damastes inşa etmiş. *Argo*'nun kılavuzu, dümeni Tifis'miş (deniz yılanı). Anacharis zıpkınları, Cope'lar kürekleri icat etmişler. Atinalılar ilk deniz savaş aracını, Tirenliler mahmuzları icat etmişler. Yunanlılar yelkeni Daidalos'a, Plinius İkaros'a ve Diodorus Aeolus'a (Rüzgâr Tanrısı) atfeder.

2. İlkel Sosyal Devlet - Kaçırımlar ve Evlilik

Daha önce de belirttiğim gibi insanlık kabile denilen çok sayıda dağınık küçük yapılanmalardan oluştuğundan kesinlikle büyük insan kitleleri tarafından üretilmiş bir uygarlığa benzemiyordu. En eski uygar uluslararası nüfusları hızla artmış ve çevrelerindeki küçük devletler üstünde büyük bir etkiye sa-

⁸ *La Terre et l'Homme* PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

hip olmuş Çin, Mısır ve Asurlular var. Büyük uygarlık meşaleleri buralarda tutuşturularak diğerlerine aktarılmıştır. Yunanlılarınsa görece yeni bir uygarlık sayılır, zira Helen halklarının tarih sahnesine çıktığı dönemde Asur ve Mısır devletleri çöküş halindeydi.

Ana karalarda yaşayan kabileler yerine denizci kabileler emeklerinin ve girişimlerinin karşılığı olan ürünler konusunda kavga ediyorlardı ki, bu da bizi eşkıyalığın, korsanlığın ve son olarak savaşın başlangıcına götürdüğü gibi bunların birlikte var olduklarını gösteriyor. Durmak bilmeyen mücadeleler Konfederasyonların örgütlenmesine neden oluyor. Kabileler diğer halklar arasında kendileriyle aynı çıkarları paylaşan ve kimi zaman aynı soya mensup yardımcıları arıyorlar. Bu işbirliği örneklerine en eski Antikçağ döneminde rastladığımız gibi günümüzde uygarlıklarının çocukluk aşamasında bulunan Amerika ve Avustralyalı vahşi yerlilerde rastlıyoruz. Her birinin başında hem adaleti sağlayan hem de rahiplik yapan bir şef bulunan bu kabileler aile gruplarından oluşuyordu. Dinî ilişkiler hepsinin aynı külte boyun eğmesini sağlıyordu. Federatif haklar bu dönemde ortaya çıkmıştır. Bir konfederasyon biçiminde yaşayan ve dua eden kabileler toplumsal devinime boyun eğerek sonunda tek bir halka dönüşmüşlerdir. Bir konfederasyon halinde yaşayan bu kabileler arasında her zaman diğerlerine üstünlük sağlayan birileri vardır ve bu kabile Yunanca *hegemonya* sözcüğüyle ifade edilen ortak çıkarlarla ilgili işlerin yönetimini üstlenir. Bu küçük halklarda diğerlerini dışlama düşüncesi çok yaygındı. Herkes komşusunu bu çok dar pencereden bakarak değerlendirir ve hegemonya dışında kalanlar barbar olarak nitelendirilirdi. Vatan duygusu en abartılı boyuttaydı, hattâ Roma'dakinden bile daha büyüktü. Kozmopolitizm diye bir şeyin kesinlikle bilinmediği Antikçağ'da yabancı ile düşman arasında hiçbir fark yoktu. Kabile kendi üstüne kapanır ve kendi bünyesinde doğmayanları dışlardı. Onlara hiçbir hak tanımaz, yabancıyı seyar ve öldürürdü. Ahlâk

kavramı kabilenin sınırlarını aşmazdı, bu sınırlar dışında kalan insan bir ava dönüşürdü. Hemen tüm vahşi toplumlarda da durum budur. Uluslararası insan hakları türünden pek de riayet edilmeyen ve yalnızca konfederasyon halinde yaşayan kabileler arasında geçerli olan bir uygulama vardı. İnsan hakları denilen bir şey yoktu, bu haklar Modern dünyayla birlikte ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla böyle bir toplumsal yaşam süren insanlar arasında eşkıyaların, korsanların ve köle tacirlerinin bulunması tuhaf bir şey olarak nitelendirilemez.

Herodotos'un yazdıklarını okuyacak olursak tarihin babasının ilk kitabının ilk bölümünün kaçırılmalar üstüne bir öyküyle, daha doğru bir şekilde ifade etmek gerekirse, Fenikeliler tarafından kadınlara yönelik korsanlık maceralarıyla başladığını görürüz. Fenike halkı çok eski dönemlerden itibaren denizcilik yapardı. Asur ve Mısır'dan yüklenen malları taşıyan Fenike'ye ait gemiler Yunanistan'ın değişik noktalarına, özellikle de Helen ülkesindeki kentler arasında birinci sırada gelen Argos'a yanaşırlardı. Fenikeliler gösterişli mallarını sahile yaydıkları bir gün aralarında İnakus'un kızı İo'nun da bulunduğu kalabalık bir kadın topluluğunun kendilerine doğru ilerlediğini görürler. Kadınlar alışveriş yapmak amacıyla teknelere yaklaşır, o sırada daha önceden sözleşen Fenikeliler kadınların üzerine atılarak İo dâhil pek çoğunu yakalayıp gemilere sürüklerler, ellerinden pek az kadın kaçıp kurtulabilir. Hemen gemilerine binen Fenikeliler Mısır'a doğru yelken açarlar.

Bu olaydan sonra Yunanlılar Fenike'de Tyr/Sur'a gider ve kralın kızı Europa'yı kaçırlar. Yunanlı tarihçi, yapılan zorbalık başka bir zorbalıkla ödetildi, der. Yunanlılar aynı suçu ikinci bir kez işler ve İason'un Kolkhis'e yolculuğu sırasında Medea'yı kaçırlar. Babası kral Aetes Yunanistan'a bir haberci gönderip kızını kaçıranların yakalanmasını ve kızının geri gönderilmesini ister. Yunanlılar Argoslu İo'nun kaçırlıp geri gönderilmediğini dolayısıyla kendilerinin de Medea'yı iade etmeyecekleri yanıtını verirler. İki kışak sonra bu olayları işiten Priamos'un

oğlu Paris Yunanlı bir kadını kaçırmaya karar verir, hiçbir bedel ödemek zorunda kalmayacağına çünkü Yunanlıların da hiçbir bedel ödemediklerine emindir. Oysa Helen'i kaçırdığında Yunanlılar kadını iade etmesi için haberciler gönderirler. Truvalılar Medea'nın kaçırılıp iade edilmediğini ileri sürer ve Yunanlıların Aetes'e verdiği yanıtın aynısını verirler. Bunun üzerine Yunanlılar Asya'da savaşmak üzere yola çıkar.

Herodotos'un öyküsü böyledir. Dolayısıyla Truva Savaşı'na⁹ gerçekte korsanlığın yol açtığı söylenebilir.

Aynı tarihçi Atinalılar tarafından Attika yarımadasından kovulan Tirhenli/Etrüsk Pelagların Limnos, İmroz (Gökçeada) ve Skiros adasına yerleştiklerini ve intikam peşinde koşmaya başladıklarını söyler. Atinalıların bayram günlerini çok iyi bildiklerinden elli kürekli tekneler inşa eder ve pusuya yatıp Diana Bayramı'nı kutlayan Atinalı kadınların büyük bir kısmını kaçıarak Vravron kasabasına getirirler. Limnos adasına götürüp onlarla birlikte yaşamaya başlarlar. Bu kadınlar çok sayıda çocuk doğurur ve çocuklarına Atina dili ve âdetlerini öğretip Pelaglı kadınların çocuklarıyla bir araya gelmelerine izin vermezler. Pelaglı çocuklardan biri Atinalı kadınların çocuklarından birine tokat atacak olsa tüm diğer çocuklar onu korumak ve intikamını almak üzere hep birlikte hareket ederler. Bu çocukların cesaret ve dayanışmaları Pelagları düşünmeye iter, sonunda bütün Atinalı kadınları ve çocukları öldürürler. Bu tüyler ürpertici olay daha sonra Limnosluların¹⁰ zalimliğini anlatan bir atasözüne dönüşür.

Eski yazarları okuduğunuzda bu metinlerdeki kaçırma olaylarının çokluğu karşısında şaşırıp kalıyorsunuz. Üstelik yalnızca en ünlüleri aktardıklarını söyleyelim. Gerçekten de ilkel toplumda her şeyin başı güçtür. Güçsüz kadın güçlü adamın eline düşer ve onun malı haline gelir. Erkeğin kadına uy-

⁹ Herodotos, I, 1,2,3,4.

¹⁰ Herodotos, VI, 138. CC-BY-ND 4.0 International Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

guladığı bu şiddetin izleriyle günümüz Kafkasyası'nda yaşayan Çerkeslerde karşılaşyoruz. Damat adayı nişanlısını zorla kaçırmak durumunda, oysa hem gelin hem de ailesi kaçırılanın işini her zaman kolaylaştırmıyor. Erkeğin, kızı kaçırdıktan sonra ailesine ödemesi gereken bedel bir tür tazminat olarak görülüyor. Amazon kıyılarında yaşayan ve uygarlıktan nasibini hiç denilecek kadar az almış değişik aşiretlerde erkek müstakbel gelini zorla alıp götürüyor, zorla alıp götürmediği zaman bile gene zorla alıp götürürmüş gibi yapıyor. Avustralya'da bu konu aşiretler¹¹ arasında gerçek savaşlara neden oluyor. Roma tarihinde çok ünlü bir yere sahip Sabinli kadınların kaçırılma efsanesi değişik aşiretlere ait kadınların kaçırılmasıyla ilgili bir anıya benziyor.

Bunlar korsanlık tarihini anlatmaya başlamadan önce sunmam gereken genel görüşler. İnsanlığın ilk başlangıcına kadar gitmem ve henüz filizlenen uygarlık aşamasındaki korsanlığın gerçek özelliğini kavrayabilmek için onun kökenlerine ve nedenlerine inerek araştırmam gerektiğini düşündüm. Bu metin boyunca kesinlikle gerçek olan belgelere dayanarak, korsanlığı, bir yasayı çiğnemek, bir suç olarak değil hiç kuşkusuz ilkel toplumun doğası ve oluşumundan ayrı düşünülemez üzücü bir koşul olarak görmek gerektiğini göstereceğim.

¹¹ Maury, *La Terre et l'Homme* - Arsivi - <https://rantey.org>

II. BÖLÜM

1. Bacchus Efsanesi

Belki de en eski korsanlık serüveniyle Dionysos (Bacchus) efsanesinde karşılaşırız. Dionysos'un çocukluğu, eğitimi ve gündelik yaşamı muazzam bir efsaneler, şiirsel betimlemeler ve görsel canlandırmalar döngüsü oluşturur. Bütün bu yapıtlarda Dionysos büyük bir fatih, sefahat âlemlerini tüm Yunanistan ve Küçük Asya'ya taşıyan yorulmak bilmez bir seyyah-tır. Bu tanrının Devler savaşına müdahalesi pek çok kez boyalı vazolar üstüne resmedilmiştir. Bu mücadelede yardımcılarını simgeleyen panter, aslan ve yılan¹ gibi hayvanlardır. Boiotia² efsanelerinde Bacchus'un kıyılardan sürüleri alıp kaçırarak ve güçlü bir korsandan başka biri şey olmayan Triton'u nasıl yendiği anlatılır.

Naksos adasında Bacchus, Ariadne'nin sevgisini kazanmaya çalışan deniz tanrısı Glokos'u mağlup eder. Bu adaya yerleşen Bacchus kültü Poseidon (Neptün) kültünün yerini alır ki, bu da bize Bacchus'un hem deniz hem de karada tehlikeli bir güce sahip olduğunu gösterir.

¹ Gerhard, *Auserl-Vas.*

² Posanyas, IX. 20,4; Athénée VII, s. 296

En çarpıcı zaferini denizde elde eder. Tirhenli/Etrüsk korsanlara karşı savaşarak bir zafer kazanır. Bu öykü, Homeros derlemesindeki yedinci ilâhinin temasını oluşturur. Sahilde uyku ve şarabın etkisiyle iyice mahmurlaşmış yakışıklı bir genç adam görünümünde olan tanrı İkaria adasından Naksos'a doğru yola çıkmak üzeredir. Bir av peşinde koşan Tirhenli/Etrüsk korsanlar onu yakalayıp, bağlayarak, gemilerine götürürler. Gemide bağlar kendiliğinden çözülür, teknenin her yeri âniden yer ve asma sarmaşığıyla sarılır. Dionysos bir aslana dönüşür ve dehşete kapılan korsanlar denize atlayıp yunus balığına dönüşür. Öykünün daha sonraki her yeni yorumunda yeni mucizeler eklenmiştir. Ovidius'un³ *Metamorfozlar* başlıklı çalışmasının üçüncü cildinin konusunu bu efsane oluşturur. Atina'daki Lisikrat dans korosu anıtında yer alan en güzel duvar süsünün konusu da budur. Uğradığı tahribata karşın anıt üstünde yer alan bu duvar süsünde Dionysos öyküsünün özelliklerinden biri sayılan kazanılan zaferler nedeniyle bu tanrıya adanan şölenler kolaylıkla fark edilmektedir. Otuz figür Tirhenli/Etrüsk korsanları canlandırmaktadır. Dionysos kompozisyonun tam ortasında otururken görülmektedir, yanında bir aslan vardır ve etrafı Satirlerle çevrilidir. Başka Satirler korsanları zincire vurmakta, meşalelerle ya da çiçek demetleriyle vurarak işkence etmektedir. Korsanlardan bazıları denize atlamakta ve yunusa⁴ dönüşmektedir.

Altından bir levha üzerine işlenen görüntüde elindeki meşalelerle dalgalar üstünde ilerleyen çocuk Bacchus Tirhenlilerle savaşmaya gitmektedir.⁵

³ Ovidius, 582-700. Apollodorus III, 5, 3. Lucien VIII. Dial.

⁴ Bu duvar süsü Legrand'ın *Monuments de la Grèce*'le, Stuart ve Revett'in *Antiquités d'Athènes* ve keza Daremberg ve Saglio'nun *Dictionnaire des antiquités grecques et romaines*, s. 611, başlıklı çalışmalarına kazınmıştır.

⁵ *Gaz. Archive*, 1875, pl. II, Dict. Des antig. gr. et rom., s. 611

Siyah figürlerle bezeli bir vazo Homeros'un ilâhisine uygun veriler sunmaktadır, başka bir deyişle ana direğin asma dallarıyla sarıldığı bir gemide tanrı tek başına otururken teknenin çevresinde yunusa dönüşmüş Tirhenliler yüzmektedir.⁶ Filost-ratus'un betimlediği tablolardan birinin konusunu aynı masal oluşturmaktadır.⁷ Son olarak kazınmış⁸ kimi taşların üstünde yarı yarıya yunusa dönüşmüş bir korsan ve çiçek demetiyle yan yana duran bir yunus görülmektedir. Şairler bunları kimi zaman *tyrrhenus piscis* (Tirhenli balıklar)⁹ olarak nitelendirmektedirler.

Bu Bacchus ve Tirhenliler/Etrüskler efsanesinin Antikçağ'da böylesine yaygın olması korsanlığın ne kadar eski bir tarihe dayandığının kanıtıdır, çünkü bizi mitolojiler çağına kadar geri götürmektedir. Şairler tarafından ölümsüzleştirilen Avrupa'yı kaçıran Jupiter (Zeus), Orpheus ve Eridikya, şair Aryon, Daidalus ve yüz adet başka efsanenin varlığı korsanlık eylemleriyle ilişkilidir. Denizciliğin henüz çocukluk aşamasında olduğu bir dönemde halkların tanrı müdahalelerini resmetmekten hoşlanmaları şaşırtıcı bir şey değildir.

2. Argonotlar

Argonotların gerçekleştirdiği sefer yarı gerçek yarı masaldır. Her ne kadar büyük olaylardan önce gerçekleşse de bu olay Truva'nın kuşatılması ve ele geçirilmesinden daha çok ses getirmiştir. Homeros,¹⁰ İason'un yönettiği gemiden söz ederken: "Herkes *Argo* olayını anımsıyordu" der. Eserleri elimize ulaşmayan pek çok Antikçağ şairi konu olarak geleneksel *Argo*

⁶ Gerhard, *Auserl-Vas.*

⁷ Icon. I, 19.

⁸ Toelken, *Verzeichniss*, III, 2, no 1082; *Gaz. Arch.*, 1875, s. 13.

⁹ *Gaz. Arch.* 1875, pl. II.- *Dicti. Des antiq. grecq. et rom.*, s. 611.

¹⁰ *Odisea*, XII, 68.

öyküsünü anıştıran şarkılar yazmışlardır.¹¹ En kusursuz Argonotlar öyküsü beşe bölünebilir: 1. Altın Post öyküsü; 2. Argonotların yola çıkma nedenleri ve hazırlık yapımları; 3. Yolda başlarına gelenler; 4. Kolkhis'te geçirdikleri günler; 5. Geri dönüş. Her bir bölüme ait açıklamalar bu çalışma çerçevesi içine sokulamaz, ancak korsanlık tarihi açısından bu büyük sefer üstünde durmaya değer bir konudur.

Orpheus, Pindaros, Herodotos, Rodoslu Apollonius ve Valerius Flaccus gibi isimler tarafından yüceltilen kahramanlara karşı saygısızca davranma tehlikesini göze alarak İason ve yoldaşlarının gerçek korsanlar olduklarını kabul etmek gerekir. Gerçekten de tüm olağanüstü olaylar, Helenlere özgü düşgücüyle süslenen şiirsel kurmaca bölümlerini ayıkladığınızda bu efsaneden geriye ne kalıyor? Geleneksel bildik bir temel kalıyor. Gözüpek Saydalı denizciler çok erken tarihlerde geçiş yolu üstündeki boğazları aşip Marmara ve Karadeniz'e¹² keşif yolculukları yapmış ve Ege'de yaşayan Yunanlılar herhalde onlar aracılığıyla (Phase) Rioni (Gürcistan'da Karadeniz'e akan nehir) çevresinde altın zengini kimi ülkeler olduğunu duymuşlardır. Efsaneye göre İason, kral Pelias'ın emriyle Altın Post'u ele geçirmek amacıyla Tesalya'da bulunan İolcos'tan yola çıkmış. Kral kendisine yoldaş olarak Hercules, Kastor ve Polluks adlı ikizleri, Orpheus ve başkalarını verir. Oysa gerçekte İason Kolkhis'in altınlarını ele geçirip zengin olmak amacıyla yanına birkaç Minyaslı alır. Yağmalayacağı altınla bu ülkedeki altın madenlerine sahip olacak, başka bir deyişle kumun nehirlerde sürüklediği altını toplamak için yün veya postlar satın alacak ya da onları ele geçirecekti. Yolculuk sırasında yaşanan olaylar onların gerçekten gözü pek maceraperestler olduklarını gösteriyor. Limnos'ta kadınlar kral Toas hariç tüm erkekleri katlet-

¹¹ Ukert, *über Argonautenfahrt*, *Géogr. Der Griech und Roem*; - Ch. Lévesque, *Etudes sur l'hist. Anc. De la Grèce*; - Vivien de Saint-Martin, *Histoire de la Géographie*, - *Dict. Des Antiquités gr.et rom., Argonaute*.

¹² Movers, *Die Phyzien* - Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

tiklerinden doğurganlık perileri bu lanetli adayı terk eder, ancak Argonotlar onları geri getirir. Çanakkale Boğazı'nda başka korsanlarla karşılaşır ve büyük bir mücadele verirler. Kyzikos adasında uğursuz bir yangı sonucunda kendilerini konuk eden kral Kyzikos'u öldürürler. Misya bölgesinde verilen bir ziyafet sırasında keyif çatarken arkadaşlarından biri olan Hylas çeşme perileri tarafından kaçırlır. Bu bölümde Kritos'un büyüleyici saf aşk öyküsü anlatılır. Avlanırken eğlenirler, Argonotlardan biri olan İdmon bir yabandomuzu peşinde koşarken yaşamını yitirir. Kolkhis'e vardıklarında altın post ve ünlü Medea'yı kaçırlılar. Babasının izlerini sürmesini geciktirmek amacıyla Medea öz erkek kardeşi Absyrtos'un uzuvlarını yola serpiştirir. Bunlar gerçek korsanların yaşayacağı türden olaylardır. Coğrafyacıların aklını oldukça karıştıran Argonotların dönüş yolculuğu hakkında fazla konuşmayacağım. Zira dünya hakkında giderek bilgilenen insanlar bu Antikçağ denizcilerine yeni rotalar çizmişlerdir. Örneğin, Orpheusvari şiirde (Phase) Rioni Argonotları Soğuk Kuzey ülkelerinin ötesindeki Okyanus nehri ya da Buz Denizini aşar ve Okyanusun kaynağı olarak bilinen Hercules sütunlarına bakarak İolcos kıyılarına geri döner ancak bu dönüş sırasında Karanlıklar ülkesinin (İspanya) sahillerini izler, birbiri peşi sıra kuzeydeki Kutusal adalardan (Korsika, Sardunya) geçer, iki yanında Charybdis ve Scylla adlı iki korkunç canavar bulunan Messina boğazını aşar ve Yunanistan'ın doğu kıyısına ulaşır. Hesiodos ve Pindaros gibi şairler tarafından doğrulanan efsanede Argonotlar (Phase) Rioni kıyılarından yola çıkarak Okyanusa ulaşır, oradan Libya sahillerine geçip Tritonis gölü ve Nil nehrini aşarlar. Buna güney yolu deniyor. Ancak Rioni'nin Okyanusa açılmadığından emin olduktan sonra Rodoslu Antonius yeni bir rota üretir. Argonotların teknesi Adriyatik Denizi'ne aktığı söylenen Tuna ve Eridan nehirlerini izler. Düşgücünden yoksun ve maceraperest denizcileri yavan bir anlatımla geri döndüren son bir bakış açısına göre Argonotlar kendilerini Kolkhis'e ulaştır-

ran rotayı izleyerek, yani Boğaziçi ve Marmara Denizi'nden geçerek geri dönerler.

Adı geçen yazarların yapıtları dışında, bazı anıtlarda Argonotların yer aldığı korsanlık sahnelerine benzeyen resimlerle karşılaşmaktadır. Ünlü bir yapıt olan Ficoroni sandukası üstünde yoldaşları durmadan içerken Polluks, Amykos adlı devi bir ağaç kütüğüne bağlarken görülür. Argonotların Talos'la dövüşü antikçağ Yunan döneminden bize miras kalan¹³ en göz alıcı vazolardan birinde görülen resmin konusunu oluşturur.

3. Homeros'un Kahramanları

Bilge ve tedbirli bir kişiliğe sahip Ulysses öykülerinden birinde Ege sularında bitmek bilmeyen maceralar yaşayan korsan reislerinden birini anlatır. Homeros'un kitabına¹⁴ baktığımızda kahramanımız Eumaios'un yanındadır ancak henüz kendini tanıtmamıştır. Ev sahibi kim olduğunu sorar. Ulysses tanınmak istemediği için ona kendini başka biri gibi tanıtsa da gene de kendisine ait kimi tanıdık özelliklerden söz etmeden duramaz:

“İyi bir ailenin oluşmasında rol oynayan dertsiz işlerden ya da ev içi bakım, onarım gibi şeylerden hiçbir zaman hoşlanmadım. Diğer insanların kanını donduran, onları kederlendiren bir konu olan gemiler, kürekler, dövüşler, ucu sivri mızraklar ve oklardan her zaman hoşlandım, tanrının biri bunları zihnime işlemiş olmalı. Ölümlü insanlara herhalde bu şekilde değişik zevkler kazandırılıyor. Yunanistan çocuklarının İlion'a hareketinden önce dokuz kez yabancı halklarla savaşacak savaşçıları hızlı teknelerle hedefe ulaştırdım. Her şeyden bol bol pay aldım. Ganimetten hakkım olanı istedim ve her seferinde talih devreye girip bana daha çoğunu verdi. Evim hızla büyüdü. Giritliler benden çekinmeye ve saygı duymaya başladılar... Beş

¹³ *Arch. Zeit.*, 1846, s. XLIV, s. XXIV; *Denkm-und Forsch.*, 1860, pl. CXXXIX, CXL.

¹⁴ *Odysea*, XIV, cretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

gün içinde güzel Egiptos ırmağına ulaşıyoruz. Orada gemilerim demir atıyor ve yoldaşlarıma uzaklaşmamalarını, filoya göz kulak olmalarını söylüyorum. Öncü olarak yalnızca birkaç kişi gönderiyorum. Ancak kendilerine güvenen bu korku nedir bilmeyen adamlar Mısırlıların o güzelim tarlalarını mahvediyor, kadınlarını ve küçük çocuklarını kaçırp savaşçıları katlediyorlar...”

Yanılmıyorsa korsanlık böyle bir şey. Normanlar da başka türlü davranmıyorlar. Bununla birlikte Ulysses bu eylemleri ev sahibinin hayran olmasını sağlayacak parlak başarılar şeklinde sunuyor. Bu durum bizi şaşırtmamalı. O dönemde korsanlık kabul edilmiş bir meslekti. Antikçağ'da korsanlık çok yaygın bir meslekti. Homeros metinlerinde yabancı gemiciler çoğu kez şu şekilde sorgulanır: “Konuklarım, sizler kimsiniz? Nereden geliyorsunuz? Ticaret yapmak amacıyla mı yolculuk yapıyorsunuz yoksa yaşamlarını tehlikeye atan ve yabancıları mutsuz eden o maceraperest korsanlardan mısınız?”¹⁵

Gene Homeros bize, Akhilleus'un Truva'ya gitmeden önce korsanlık yaptığını, Seyros kentini yağmalayıp güzel İfis'i kaçırdığını ve dostu Patroklos'a¹⁶ verdiğini söylüyor. Savaş sırasında Akhilleus ve bilge Nestor: “Ganimet elde etmek amacıyla gemileriyle sisli denizde dolaşırlar.”¹⁷

¹⁵ *Odyssea*, III.

¹⁶ *Odyssea*.

¹⁷ *İlyada*, IX, 668-669, XIX, 326.

III. BÖLÜM

Karyahılar ve Fenikeliler

Küçük Asya, Karadeniz ve Kıbrıs suları arasında öne doğru uzayan muazzam bir buruna benzer. Güney kıyılarını kaplayan yüksek Toros sıradağları tarih boyunca her zaman kıyıdaiki ovalara ya da denize inerek yolcuları ya da tüccarları soymaya hazır ele geçirilmesi olanaksız toplulukların yaşadığı bir haydut yatağı olmuştur. Batıdan Doğuya Karya, Likya, Pamfilya ve Kilikya'yı oluşturan bu dağlık bölge sanki aynı kökenden gelen, aynı külte boyun eğen ve aynı dilleri konuşan halklar tarafından kolonize edilmiştir. Bu halkların en eskisi olan Karyahılar büyük bir güce sahip olmuşlardır. Gemileriyle Ege denizine hâkim olmuş ve adaları kolonize etmişlerdir, zira 426 yılında Nicias, Delos'ta bir temizlik harekâtına giriştikten sonra mezarlarından çıkartılan bu adaya gömülmüş insanların çoğunun Karyalı olduğu görülmüştür. Karyahılar yalnızca korsanlık ve eşkıyalık yaparak yaşarlardı. Biraz sonra göreceğimiz gibi Girit kralı Minos onları Ege denizinden kovmuştur.

Komşuları olan Fenikeliler ilke olarak onlardan pek farklı bir yaşama sahip değillerdi. Homeros onları usta ancak hilebaz

denizciler olarak nitelendirir. Önceki sayfalarda onlarla ilgili pek çok örnek sundum.

Herodotos'a¹ göre Fenikeliler eskiden Kızıldeniz kıyılarındaydılar. Oradan Suriye'ye göç ettiler ve Filistin kıyılarına yerleştiler. Bu göç olayı Antikçağ'ın en eski dönemlerinde gerçekleşir. Herodotos yolculuğu sırasında 2.300 yıllık bir geçmişe sahip Tyr'deki Melkarth kentiyle aynı zamanda inşa edilen ünlü bir Hercules tapınağını ziyaret eder.² Sayda, Tyr'den daha da eski bir kenttir, Yakup ölüm döşeginde bu kentten söz eder.³ Bu iki kent Fenike ulusunun gücünü, zenginliğini ve büyüklüğünü yeterince göstermektedirler. Dar ve yeterli kaynaklardan yoksun bir kıyı şeridine yerleşen Fenikeliler denize açılmak zorunda kalırlar. Pek çok koloni kurar ve Akdeniz'i bir Fenike denizine dönüştürürler. Tarihleriyle ilgili belgeler büyük ölçüde tahrip edilmiştir. Elimizdeki bilgilerin çoğu mitlerden ibarettir. Tyrli Hercules olarak anılan Melkarth'ın üç başlı canavar Geryoneus'un oğlu Khrysaor'un egemenliği altındaki İbery'a'yı fethetmek amacıyla bir ordu oluşturduğu ve çok sayıda gemiye sahip olduğu anlatılır. Bu arada yol üstündeki egemenliğini kabul eden Afrika'ya uğrayıp onlara tarım yapmayı öğrettikten ve harika Hekatompiles kentini kurduktan sonra adını verdiği boğazdan geçip Cadiz kentini inşa eder ve İspanya'yı ele geçirir. Geryon'un efsanevi öküzlerini kaçırdıktan sonra Galya, İtalya, Sardunya ve Sicilya üzerinden Asya'ya döner. Fenikelilere özgü kolonizasyon anlayışının temel özelliklerini güzel bir şekilde özetleyen bu öyküye binbir tane yerel efsane eklenmiştir. Kıbrıs ve Melos'ta bu Kinras'tır, Zeus tarafından kaçırılan Avrupa'dır. Kız kardeşini aramaya giderken Kıbrıs, Rodos, Kiklad adalarını ziyaret edip Boiotia'da Thebai kentini kuran ve İllirya'da ölen Kadmos'tur. Fenikelilerin geçtiği

¹ Herodotos I, 1-VII, 89.

² *Age.*, II, 44- MÖ 460 yılı.

³ *Yaratılış*, XLIX, 13.

her yerde girişimlerinin büyüklüğü ve cüretkârlığı diğer halkların düşgüçlerinde silinmez izler bırakmıştır. İsimleri, tanrıları, egemenliklerinden sonra geride kalan efsane ve masalların yardımıyla yaptıkları keşiflerin⁴ tarihini kısmen yeniden oluşturabiliyoruz. Fenikeliler korku nedir bilmeyen denizcilerdi. Herodotos'un Mısır'da derlediği metin sayesinde XXVI. Handedandan kral Neko'nun emriyle Fenikelilerin Arap körfezine yaptıkları ünlü seyahatten haberdarız. Fenikeliler bu seyahat sırasında Afrika'nın güney sahillerine kadar inip tekrar yukarı çıktıktan sonra üçüncü yıl sonunda Hercules sütunlarını izleyerek Mısır'a geri dönerler.⁵

Fenike ulusu büyüklüğünü ticarete borçludur. Önce balıkçılıkla ilgilenirken, koşullar zaman içinde onları deniz ticaretine itmiştir. Yaşamak için yeteri kadarına sahip olan insan fazladan sahip olduklarını bunlara sahip olmayan başkalarıyla değiş tokuş etme gereksinimi duymuştur. Ticaret böyle ortaya çıkmıştır. Başka hiçbir halk ticaret ve denizciliğin böylesine hızlı bir şekilde gelişmesine onlar kadar büyük bir katkıda bulunmamıştır. Bu yetenekli denizciler denizin sahile attığı bir deniz kabuğundan mor bir renk elde etmeyi başarmışlardır. Fenikeliler zanaatkârlar kumaş, cam ve değerli metalleri işleme konusunda çok usta insanlardı. Gemilerinin pruvasında *Patayiseler*⁶ olarak adlandırılan ulusal tanrıların imgeleri denizleri dolanırdı. Başlangıçta Fenikeliler yalnızca gündüz ve kıyıda belli bir uzaklıkta yol alırlardı, ancak zamanla giderek kendilerine daha çok güvenmeye başladılar ve Strabon'a göre yıldızlara bakarak denizde ilerlemeyi öğrendiler. Büyük Ayı'yı biliyor ve onu *Farazad* (işaret) olarak adlandırıyorlardı, zira bu takımyıldızı yollarını bulmalarını sağlıyordu. Astronomi geliştikçe *Farazad*'ın tam olarak kuzey yönünü işaret etmediğini ve yanlışlar yapıl-

⁴ Maspero, *Histoire ancienne des peuples de l'Orient*, VI.

⁵ Herodotos, IV, 42.

⁶ Herodotos, III, 37.

masına yol açtığını anladılar. Bunun üzerine *Sinozür* (Küçük Ayı) takımyıldızını gözlemlemeye başladılar, çünkü o daha küçük bir alanı kapsıyor ve daha az yer değiştiriyordu. Ataları Fenikeliler olan Miletli Thales bu denize yönelik astronomi bilimini Yunanlılara onlar da Romalılara aktardı.

Altın gibi değerli bir madene sahip tipik bir ülke olan Kolkhis'e giderek altın arayan ve Süleyman tarafından gizemli Ofir bölgesine, büyük bir olasılıkla keyfi yerinde olan Arabistan'ın Safar kentine gönderilen ve altın, gümüş, fildişi, maymunlar, tavuskuşları, sandal ağacı ve değerli taşlarla⁷ geri dönen Fenikeliler hakkında çok saygın bir düşünceye sahip olmamak mümkün mü? Yunan adaları, İberya'nın tamamı ve özellikle de güneyindeki Türetanya'dan altın getiriyorlardı. Antikçağ'da Kolkhis, Orta Asya'daki Baktriya, Yunanistan, Sardunya ve İspanya'dan (Tartessus ve Cadiz) altından daha nadir bulunan bir metal olan gümüşü alıp getirdiler. Homeros'un⁸ deyişiyle bir yarış kazanan Ulysses'e "yeryüzünde var olan en güzel" gümüşten kadeh şeklinde vazo verilmiş o da bir Fenike gemisiyle ödülünü Sayda'ya getirmişti. Sarı amber (electrum) öncekileri kuzeydeki Simbra yarımadasından daha sonra Baltık denizi kıyılarından toplanmıştır. Bu konudaki ilk atılımı Fenikelilerin gözüpekliği ve inatçılığına borçluyuz. Taşıdıkları diğer maddeler arasında Kasiterit adalarından (Büyük Britanya) çıkardıkları kalay, güzel kokulu bitkiler, parfümler, erguvan renkli boya, fildişi, lüks kereste, sakız çeşitleri, değerli taşlar vb. vardır. Bu kısa açıklamalar bile Fenikeliler açısından denizciliğin ne kadar gelişmiş ve yaygınlaşmış olduğunu gösteriyor. Hint Okyanusu halklarından başlayarak Batı ve eski kıtanın Kuzey ülke halkları arasında ilişkiler kurulması konusunda çok etkin bir şekilde çaba göstermişlerdir. Humboldt, haklı olarak dünyaya ilişkin çok zengin ve değişik fikirlerin bir yerden diğerine ta-

⁷ III Rois.

⁸ *İlyada*, XXII, 743. <https://rantey.org>

şınması konusunda Akdeniz kıyılarında yaşayan tüm diğer ırklardan daha çok katkıda bulunduklarını söylüyor.⁹

Babil'de kullanılan ağırlık ölçülerinden yararlanıyor ve ticari işlemleri kolaylaştıran basılı paraları nasıl kullanacaklarını biliyorlardı. Ancak etkilerinin her yerde hissedilmesini sağlayan en önemli şey alfabetik yazılarını her yere iletmeleri ve yaymalarıdır.

Antikçağ'dan kalan tüm tanıklıklar istisnasız alfabenin Fenikelilere ait olduğunu gösteriyor.¹⁰ Bununla birlikte uzun süre sanıldığı gibi alfabe harflerini onlar icat etmedi. Sankoniaton ünlü bir kısa metninde Mısırlı Taauth'un (Thot-Hermes) insan sesinin eklemlemelerini güzel bir şekilde betimleyen ilk öğretmen olduğunu yazar. Platon, Diodorus, Plutarkhos, Aulus Gellius bu geleneğin süreklilik kazandığını kanıtlarlar. *Yıllıklar*'ının XI. kitabından yapacağımız şu alıntı Tacitus'un özellikle Fenike-Filistin alfabesinin kökenlerini araştırdığını gösteriyor: "Mısırlılar düşüncüyü hayvan figürleriyle yeniden canlandıran ilk insanlardır ve insan zihnine dair en eski anıtlar taş üstüne kazınmıştır. Mısırlılar keza alfabeyi icat ettiklerini iddia ederler. Fenikeliler alfabeyi Mısır'dan alıp Yunanistan'a götürür ve alıp getirmekten başka bir şey yapmadıkları alfabe-yi icat etmenin onuruna sahip olurlar."

Ünlü Champollion Mısır hiyerogliflerinde alfabaya benzer unsurlar var demiştir.¹¹ Salvolini¹² onun bu fikirlerini geliştirmiş, C. Lenormant ve van Drival bunları dönüştürmekle birlikte bilimsel bir araştırma konusu haline getirememişlerdir.

⁹ *Cosmos*, II.

¹⁰ Lucanus, *Phars*, III, 220-224; Plinius, *Hist. Nat.* V, 12, 13; Clément d'Alexandrie, *Stromat.*, I, 16, 75; Pomponius Mela, *De sit. Orb.* I, 12; Sicilyalı Diodorus, I, 69, V, 74; Sankoniaton, ap. Eusèbe, *Proep. Evang.*, I, 10, s. 22, édit. Orelli; Platon, *Phaedre*, 59, Plutarkhos, *Quest. Conv.* IX, 3; Tacitus, *Annal.*, XI, 14.

¹¹ *Lettre à Dacier*, s.20.

¹² *Analyse gramm. de l'inscription de Rosette*, s.86.

Champollion'un gerçek ardılı sayılabilecek M. de Rougé bu sorunu yeniden ele alarak çözmeyi başarmıştır.¹³ Bu araştırmacı Mısır'da çobanlığın egemen olduğu dönemde Fenikeliler-Filistinlilerin Mısır'a ait hiyerogliflerden yararlandıklarını göstermiştir. Bu sonuncular hiyerogliflerin basitleştirilmiş haline benzeyen işlek yazılı göstergeleri kısaltarak bir Fenike alfabesi oluştururlar. M. de Rougé bu harflerden on beş ya da on altısının çok az değiştirilerek alınması nedeniyle ilk bakışta aslen Mısır'a ait olduklarının anlaşılabilirdiğini ve diğerlerinin de işlek yazılı göstergelerle benzerlik taşıdıklarının öne sürülebileceğini göstermiştir. M. de Rougé'nin bu bilimsel ispatı Almanya'da Lauth Brugsch ve Ebers tarafından yayınlanarak bunun kesin bir sonuç olduğu belirtilmiş ve bu sonuçlar genelde kabul görmüştür.

Fenike alfabesi yazının kesin kanıtı olarak kabul edilmiştir. Fenike-Filistin bölgesinden hareketle her yöne yayılıp gitmiş ve çivi yazısı kökenli Zend-Avesta ile Çin kökenli Kore yazısı hariç tüm diğer yazılar buradan yayılmıştır.

Fenikeliler ve Mısırlılar arasında yoğun ticari ilişkiler vardı, hattâ Tyr'deki limanlardan birinin adı Mısır limanıydı. İdeogramlardan ve çoğunlukla benzer seslerden oluşan Mısır yazısının çok kullanışlı olmaması pratik zekâ sahibi, örnek tüccarlar sayılabilecek Fenikelilerin yazıyı sadeleştirip daha kullanışlı hale getirmesini sağladı. Bu işi değişmeyen göstergeler yani her eklemleme için bir gösterge üretilip sonuçta bir ses yelpazesi oluşturarak yaptılar. Fenikeliler çok eski tarihlerden başlayarak Mısırlılarla ilişki kurmuşlardı, zira en eski anıtlar üzerindeki Fenike dilinin bile kusursuz bir yapıya sahip olduğu görülüyor. Çoban krallar dönemi öncesine ait Luynes dükü tarafından bir Sayda kralının lahiti üstünden alınan Prisse ve Berlin'deki iki papirüste bu olguyu gözlemleyebiliriz. Ayrıca Skira ve Malta

¹³ Yazıtlar ve Edebî Eserler Akademisi'nde 1859 yılında okunan *Bilimsel İnceleme*, 1874 yılında yayımlanmıştır. <http://www.rantey.org>

yazıtları ve son olarak kutsal böcekler ve mücevherlere bakabiliriz.

Saydalılar ve Tyrliler alfabeyi ticaret yaptıkları her yere götürdüklerinden daha sonra bu alfabe Hindistan ve Moğolistan'dan Galya ve İspanya'ya oluşturulan tüm yeni dillerin başvurduğu ortak kaynak olmuştur. Alfabelerinin Fenike kökenli olduğunu bilen Yunanlıların en güvenilir kaynağı yazıyı Avrupa kıtasına ilk kez yayma onurunun efsanevi bir kişilik olan Kadmos'a¹⁴ ait olduğunu söyler. Başka efsanelere göre bu onur Kadmos'a değil Orpheus, Linus ya da Musée ve özellikle de Fi, Teta, Hi gibi ikili ünlü harfleri icat eden Palamedes'e aittir. Kadmos alfabesi yerine göre değişmiş ve Eolo-Dor, Attika, İyonya ve Adalar alfabeleri olarak bilinen çeşitleri oluşturmuştur.

Fenikelilerin oluşum halindeki bir Avrupa uygarlığına verdikleri en muazzam armağan budur. Plinius¹⁵ bu büyük halkla ilgili övgü dolu muhteşem sözler sarf etmiş ve insanlığın kendilerine şu beş şeyi borçlu olduğunu söylemiştir: edebiyat, astronomi, denizcilik, askerî disiplin ve mimarlık. İnsan zekâsının bu büyük zaferi deniz ticaretinin kökenleriyle çok yakından ilişkilidir. Başlangıçtaki denizciliğin sözcüğün gerçek anlamında korsanlığa benzemesi yüzünden icat edilen yazının Akdeniz'in değişik uluslarına ulaştırılmasını gözüpek Fenikeli denizcilerin varlığına bağlayabiliriz.

Gerçekten de ilk Fenikelilerin yaşamları, maceraları, fetihleri hakkında bilgilenmeye çalıştığımızda denizlerde korsanlık yapmaktan çekinmediklerini görürüz. Tıpkı Ortaçağ'daki Normanlar gibi Lelegler, Karyalılar ve Fenikeliler uzaklara giderek kârlı maceralar peşinde koşarlardı. Kıyı boyunca ilerleyip uygun bir fırsat yakalamaya ve yakaladıklarını elden kaçırmamaya çalışırlardı. Karşılarındakinden daha güçsüz oldukları durumlarda sakın bir şekilde kıyıya yanaşıp mallarını sergiler

¹⁴ Herodotos, V, 58.

¹⁵ *Histoire naturelle*, III, 13F Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

ve ellerindeki zahire ya da değerli nesneleri satıp kazandıklarıyla yetinirlerdi. Karşılarındaki insanları alt edebileceklerinden emin olmaları durumunda yağmacı kimliklerine bürünerek hasadı yakar, gözden ırak kasabaları ve mabetleri yağmalar ellerine ne geçerse alıp götürürlerdi, özellikle de Asya'nın köle pazarlarında yüksek bir fiyata satabilecekleri ya da yakınlarının çok büyük bir bedel ödeyerek¹⁶ geri almaya çalışacakları kadınları ve çocukları kaçırdılar. Aristoteles Antikçağ Fenikelileri konusunda haklı olarak güçten başka bir şeyi önemsemezlerdi, ticaret alanında sunduklarını reddedenlerin ellerinde ne var ne yok alırlardı diyor. Ezekiel onlara şöyle seslenir: "Yaptığınız sayısız insafsızlık ve ticaretteki haksızlıklarınız nedeniyle lekelendiniz!"

Kötünün yanda iyi şeyler de vardı. Çoğunlukla şiddet uygulanan, insanların öldürüldüğü bu cesaret gerektiren seferler uygarlığın çok işine yarıyordu. İnsanların yasalardan bihaber oldukları, yeryüzünde ilk yaşam mücadelesi verdikleri ve yaşamlarını sürdürebilecekleri maddelere sahip olmaya çalıştıkları bir dönemde korsanlık iğrenç bir iş değil diğerleri gibi sıradan bir meslekti.

¹⁶ Maspero, *Hücreler ve Zindanlar* - https://rantey.org

IV. BÖLÜM

Korsanlığı İlk Engelleme Girişimi Girit - Kral Minos- Rodos

İlk korsanlar oldukları söylenebilecek Fenikeliler uygarlığın gelişmesiyle birlikte aynı zamanda korsanlığa karşı ilk önlem alan halk oldular. Bu konudaki belgeleri bu halkın tarihine bakarak bulamayız. Zira sahip oldukları ulusal belgelerin tamamı yok oldu. Gerçekleştirdikleri girişimler, seyahatler, koloni sistemleri, yasaları hakkında orada burada Yahudilere ait belgeler ve Yunanlı yazarlarda karşılaştığımız bölük pörçük bilgiler var.

Antikçağ'a ait büyük bir kenti andıran Girit adası denilen Fenike kolonisi sıradışı konumu sayesinde çok erken tarihlerden başlayarak herkes tarafından bilinen bir deniz üstünlüğü kurmuştu. Deniz, Giritlilerin doğal bir parçasıydı. Her şey onları denize açılmaya itiyordu. Adalarının konumu, uzun sahil şeritleri, çok sayıdaki liman, muazzam ormanlık alanlar, kısaca insanı denize açılmaya yöneltti ve bir halkın denizcilik zekâsını geliştiren her şey bir araya gelerek bu adalıkların denizcilik mesleğini seçmelerini ve hırslanmalarını sağladı. Aristoteles: "Doğa Girit adasını Yunan imparatorluğu kurmaları için en uygun yere yerleştirmiş. Ada hem denize hem de Yunanlıların

birtakım kuruluşlar oluşturma konusunda elverişli buldukları denize kıyısı olan çok sayıda ülkeye hâkimdi. Bir yandan Peloponnesos'a çok yakinken, diğer yandan Triop ve Rodos adası aracılığıyla Asya'ya ulaşabiliyordu. Bu güzel konum sayesinde Minos bir deniz imparatorluğu kurdu.”¹ Bu büyük deniz gücünün varlığı konusunda tarihsel bir olgunun tüm özelliklerine sahip çok sayıda tanıklık var. Thukydides: “Tüm adını duyduklarımız arasında Minos bir donanmaya sahip ilk hükümdardır. Bugün Helen denizi olarak anılan denizin büyük bir bölümünün efendisiydi, Kiklad adalarını egemenliği altına alarak bu adaların birçoğunda birtakım işletmeler kurmuştu.”² MÖ 14. yüzyılda denizle ilgili ilk yasa koyucu unvanına sahiptir. Bu dönemde Pelaglar, Karyalılar, Lelegler, Yunan ve özellikle Attika kıyılarında yaşayanlar büyük ölçüde korsanlık yapıyor ve toplumu altüst etmek ve gerçekleştirdikleri eylemler ve eşkıyalıklarla henüz emekleme aşamasındaki uygarlığı boğmakla tehdit ediyorlardı. Minos topladığı tüm deniz gücüyle Ege denizindeki adalara yerleşmiş kardeşi Rhadamanthys'in deniz gücünü bir araya getirip korsanları tasfiye etme savaşını başlattı ve deniz üstünde güvenliği sağladı. Attika bölgesinde yaşayanların cezası çok ağır oldu. Minos onlardan ünlü labirente kapatmak üzere her yıl yedi genç erkek ve yedi genç kız istedi. Theseus ise ülkesini bu iğrenç haracı ödemekten kurtarma onuruna sahip oldu.³

Korsanların yeniden düzeni bozmalarına meydan vermemek amacıyla kral Minos Yunanlılara önlem olarak herkes tarafından onaylanan bir Deniz Yasası önerdi. Plutarkhos ve Sicilyalı Diodorus, Attika'nın en eski tarihçisi Klitodemus'a dayanarak bu Yasanın içerdiği temel önlemi şu şekilde açıklıyor: “Yunanlılar beş kişiden fazla insan taşıyan bir teknenin denize

¹ Aristoteles, *Politika*, II, 8.

² Thukydides, I, 4; Herodotos, III, 22; Louis Lacroix, *Les îles de la Grèce* (Crète).

³ Plutarkhos, *Yunanlılar ve Yunanlılar*. Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

açılmasını yasakladılar. Tek istisna *Argo* adlı geminin kaptanıdır, bu izin denizleri eşkıyalar ve korsanlardan temizlemesi için verildi. "Yunan takımadalarının Minos ve Rhadamanthys'e borçlu oldukları adalet ve güven döneminin anısı onları cehennemde yargıç olarak canlandıran efsaneyle yaşatıldı.

Görkemli Minos yönetiminden sonra Girit'in sahip olduğu deniz gücü zayıfladı. Deniz yeniden suç ve eşkıyalık alanına dönüştü. Daha önce Ulysses'in bu dönemde yaşadığı maceralardan söz etmiştim. Denizciliğin henüz yeterince gelişmediği bir dönemde kıyıya yakın bölgeleri istila eden korsanların saldırılarına direnebilmek amacıyla yiyecek maddeleri ve ticari mallarla silâh ve savaş aletlerini zayıf bir tekneyle taşımak oldukça zordu. Cicero bu dönemde tüccarların başvurabileceği tek savunma silâhının "dumoploia"⁴ olduğunu söylüyor ki, biz bunu "aynı rotayı izleyen gemiler" olarak ifade ediyoruz. Başka bir deyişle, yolculuk sırasında maruz kalabilecekleri tehlikelere karşı birlikte korunabilmek amacıyla gemiler toplu halde yol alıyor. Denizciler eşkıyalara karşı korunabilmek amacıyla yalnızca düz omurgalı tekneler kullanıyorlar, akşam olduğunda teknelerini kıyıya çekip bağlıyorlardı.

Giritlilerden sonra Rodoslular da bütün Antikçağ boyunca denizde ne kadar güçlü olduklarını gösterdiler. Strabon, yakın bölgelerde korsanların yağmalama olaylarına tamamıyla bir son verdiklerini söylüyor.⁵ Rodosluların oluşturdukları deniz yasaları çok ünlendi, bu yasalardan ileride söz edeceğiz. Rodos başlangıçta Ophiussa, yani yılanlı ada olarak biliniyor ve Küçük Asya'ya yakınlığı nedeniyle Mısır'dan Yunanistan'a ya da Yunanistan'dan Mısır'a giden tekneler için bir uğrak yeri görevi yapıyordu.⁶ Bu konumun sağladığı avantajı değerlendiren Rodoslular yorulmak nedir bilmeden ve büyük bir başarıyla ken-

⁴ Kitap XVI, *Epitres à Atticus*.

⁵ Strabon, XIV.

⁶ Diodorus, Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

dilerini müthiş bir refah düzeyine ulaştıracak deniz ticaretine giriştiler. Bütün denizler, bütün kıyılarda kendilerinden emin bir şekilde dolaşarak İtalya'da Partenope (Napoli) ve Salapia, Sicilya'da Agrigento ve Gela, İspanya'da Rodos (Rosas) gibi koloniler kurdular. Hiç kimsede onlarınki kadar hafif tekneler yoktu, hiç kimse onlar kadar disiplinli değildi, hiçbir ülkede onların sahip olduğu türden usta komutanlar ve kaptanlar yoktu.⁷ Strabon denizcileri korumak amacıyla uzun yolculuklar yaptıklarından ve Pirenelerin eteklerine kadar ulaşan koloniler kurduklarından çok emin⁸ görünüyor.

⁷ Tite-Live, XXXVI, 30.

⁸ Strabon, III, 4, 6; XIV, 2, 6. Kap Arsivi - <https://rantey.org>

VI. BÖLÜM

Yunan Korsanları

Montesquieu: “İlk Yunanlıların hepsi korsandı”¹ diyor. Çok haklı. Yunanistan’ın fizikî durumu, yapısal konumu korsanlık açısından çok elverişliydi. “Üç tarafı denizle çevrili eski kıtanın merkezinde yer alan, derin körfezlere bölünmüş sahil şeritlerinin yer aldığı, çok sayıda sığınak görevi yapacak liman vardı.”² Zengin ormanlara sahip, çok sayıda burun, denize uzanmış yüksek kayalıklara sahip çok sayıda uç, etrafı adalarla çevrili bu ülke gerçek bir korsanlar imparatorluğuydu. Çin denizlerinin dışında başka hiçbir yerde doğa korsanlığı bu kadar elverişli değildi. Girintili çıkıntılı kıyılar binbir çeşit tuzağın kurulmasına neden oluyor, korsanları yakalamaya çalıştığınızda ise sanki uçsuz bucaksız bir labirent içine girip elinizden kaçıyorlardı.

Efsaneler dönemine ait Yunan kahramanlarının hepsinin korsanlık yaptığını gördük. Herodotos, Hesiodos ve Thukydides tarafından yazılan tarih metinlerine bakacak olursak denizin hırsızlarla kaynadığını görürüz. Yunanistan ve Ege denizi

¹ *Yasaların Ruhu*, XXI, 7.

² *Grèce*, par Pouqueville.

adalarında yaşayan insanlar denizciliği halkları birbirine bağlayacak bir bağ olarak değil, yağma yoluyla zenginleşmeyi sağlayan bir araç olarak görüyorlardı. Korsanlık yüz kızartıcı bir uğraş değil, tam tersine yılmadan, zekâ ve cesaretle yapan kişiye büyük bir onur, ün, zenginlik ve güç kazandıran bir meslekti.

Peloponnesos savaşının ünlü yazarı: “Çok eskiden kıyılarda ya da adalarda yaşayan Helen ya da barbarların yaptığı savaşlar döneminde deniz nadiren bir iletişim aracı işlevine sahipti. Bunlar güçlü adamların yönetiminde ancak aynı zamanda hem kendi çıkarları için hem de zayıfları doyurabilmek amacıyla korsanlık yaparlardı. Bunlar yurttaşları güçlü kale duvarlarıyla çevrilmemiş dağınık kasabalarda yaşayan küçük cumhuriyetlere saldırırlar, yağmalarlar ve yaşamak için gereken her şeyi alıp götürürlerdi. Bu meslek insanı küçültmek yerine onur kazandırırdı. Bugün bile kıta halkları arasında belli kurallara uyarak bu mesleği yapanların onurlandırılması bunun kanıtıdır. Eski şairler yapıtlarında kahramanlarına karşılaştıkları denizcilere korsan olup olmadıklarını sordururlar, böyle bir soru korsanların mesleklerini saklamadıklarını gösterdiği gibi soranların da onları aşağılamak gibi bir niyete sahip olmadığını düşünmemize yol açar. Bu insanlar karada bile birbirlerini yağmalarlar... Bu Eskiçağ korsanlığından kıta halklarına miras kalan şey her zaman silâhlı dolaşmak âdetidir... Daha sonra denizlerde daha özgürce dolaşılacak tarihlerde daha varlıklı halklar tarafından deniz kıyısına kurulan yeni kentler kale duvarlarıyla çevrilmiş ve dar geçitlerle geçiş engellenmiştir. Bu hem ticaretin gelişmesi hem de komşulara karşı güçlenmek amacıyla yapılmıştır. Ancak korsanlık çok uzun bir zaman boyunca yürürlükte kaldığından gerek adalarda gerekse kıta topraklarında kaleler denizden uzak yerlere inşa edilmiştir, zira korsanlar hem birbirlerini hem de denizci mi korsan mı olduklarına bakmadan kıyı bölgelerde oturanları yağmalarlardı. Kıyıdan uzak yerlere kurulmuş eski kentler günümüze kadar eski ilkel barınaklarını korumuşlardır. Özellikle ada halkları korsanlık yaparlardı.[1]”

Helen ırkının başlangıç dönemine ait bu olağanüstü betimleme Thukydides tarafından miras bırakılmıştır. Tarihsel anlamda çok gerçekçi olan bu betimleme, her açıdan ilkel toplum ve gelişen uygarlığın değişik evrelerini çok iyi bilen birinin eseridir.

Yukarıda açıklandığı gibi, ilk kez Girit kralı Minos tüm deniz güçlerini bir araya getirip korsanlığı alt ederek komşu deniz sularını temizlemiş, Atina'yı haraca bağlamış ve korsanları sürgüne gönderip sükûneti sağlamış, koloniler kurmuş ve boyun eğdirdiği halkları tanrıların gönderdiğini söylediği ve bronz levhalara kazıttığı yasalara uymaya zorlamıştır. Thukydides'e³ inanmak gerekirse, Truva Savaşı sonrasında Yunanlılar öncekinden de çok zenginlik hayalleri kurarlar. Denizcilik hoşlarına gidince filolar inşa edip adaların büyük bir çoğunluğu, Sicilya ve İtalya'ya koloniler gönderirler. MÖ 10. yüzyıldan başlayarak Korinthos, Yunanistan'ın en büyük ve en zengin ticaret merkezine dönüşür. Konumu sayesinde refah düzeyi çok yükselir. Pindaros'un, Yunanistan'ın güneyi ile kuzeyini birbirine bağlayan bir köprüye benzettiği iki denizi birbirinden ayıran bir kıstak üstünde bulunan Korinthos iki limana sahiptir. Birincisi kente on iki stadium (yaklaşık iki kilometre) uzunluğunda ikili bir duvarla bağlanmış Crissa (İnebahtı körfezi) tarafındaki Lechaion'dur. Bu limana Sicilya, İtalya ve batıdan gelen denizciler yasağırdı. İkincisi Saronik (Aegina körfezi) tarafında, kentten on iki kilometre uzakta bulunan ve Ege denizindeki adalarla, Küçük Asya, Fenike'den gelen denizcilerin yasağı Kekkhes limanıdır. Gelen bütün mallar Korinthos'a taşınır oradan da başka teknelere yüklenirdi. Zaman içinde gemileri yükleriyle birlikte bir denizden diğerine çekmek amacıyla özel aletler icat edildi. Korinthos, Doğu ve Batı arasındaki en önemli ticaret merkezi, özellikle bir transit ticaret kentiydi. Mısır'dan gelen papirüs ve imâl edilmiş yelken bezlerini, Libya'dan gelen fildi-

³ Thukydides, I, 2, 6-7, 8. <http://www.rantey.org>

şini, Kirene'den gelen bakırı, Fenike'nin cam ve metal eşyalarını, Kartaca'nın halılarını, Siraküza'nın buğday ve peynirlerini, İtalya ve adaların şaraplarını, Eğriboz'un elma ve armutlarını, Frigya ve Tesalya'dan gönderilen köleleri depolardı. Ticari çıkarlarını korumak amacıyla güçlü bir donanma oluşturdu ve denizleri gemileriyle doldurdu. Korinthoslular gemi imalatında çok ustalaşmışlardı. Gemilerin biçimini değiştirdiler, örneğin eskiden tek sırada elli kürekçinin yer aldığı gemiler imâl edilirken onlar trirem denilen kürekçilerin üç kata dağıtıldığı tekneler inşa ettiler.⁴ Eusebius, vakayinamesinde Korinthosluları deniz imparatorluğuna sahip, başka bir deyişle korsanları limanlarından kovabilecek ve tüccarları çekebilecek kadar güçlü halklardan biri olarak sayar. Korinthos, MÖ 753 yılında Siraküza ve Korfu'ya, MÖ 663-660 yılları arasındaysa Anaktorio, Lefkada ve Ambrakia'ya koloniler gönderir. Korinthos ve Korkira (Korfu) arasındaki çekişmeler Peloponnesos Savaşı'nın başlamasına neden olur. Korinthos, Korkira'nın bir haydut sığınağına dönüştürülmesinden şikâyet eder. Korinthoslular kendilerine ait olduğunu iddia ettikleri Epidamnos⁵ kolonisini bahane edince mücadele başlar. Yunanlılar arasında, tarihin sözünü ettiği ilk savaş bu iki halk⁶ arasında gerçekleşmiştir. Korkira daha sonra o sıralarda kraliçe olarak ünlü ve zalim Teuta'ya boyun eğen İlliryalı korsanların saldırıları karşısında yardım istediği Roma'nın sadık bir müttefiki olmuştur.

⁴ Thukydides, I, 13.

⁵ İllirya kıyılarında.

⁶ Thukydides, I, 24 ve devamı.

VI. BÖLÜM

Samos Adası - Tiran Polycrates - Tüccar Koleos

Samos tiranı Polycrates hiç tartışmasız Yunan ırkına mensup en kusursuz korsan-prens modelidir.

Karya ve Fenike kökenli olan Samoslular denizcilik yapmaya başlar ve Karyalılardan miras olarak korsanlık yapma alışkanlığını alırlar. Filolarının bakımı konusunda çok titiz davranırlar. Denizlere korku salan ilk Yunanlı gemiciler arasında yer alırlar. Komşularıyla hiç durmadan savaşan Samoslular gerçek bir korsan yaşantısı sürdürürler. İster yabancılarla olan ilişkilerinde ister köy meydanında olsun, boyun eğdikleri tek kural güç ve şımarıklıktır. Bir gün Mısır kralı Amasis'in Lakedaimonlulara gönderdiği bir armağanı ele geçirirler. "Bu üstünde altın ve pamuk dokuma değişik figürlerin bulunduğu keten bir korsedir. Giysinin kumaşına ait her iplik gözle görülebildiğinden hayranlık uyandırüyordu. Giysi hafif olmakla birlikte her biri teker teker görülebilen üç yüz altmış iplikten oluşuyordu."¹ Aynı şekilde gönderdiği değerli bir armağana karşılık olarak

¹ Herodotos, III, 47.

Lakedaimonluların Krezus'a gönderdikleri kadeh şeklinde iki kulplu büyük bir vazoyu da ele geçirirler. Korinthos'un ünlü ve güçlü tiranı Periandros'u da çok öfkelenendirirler. Oğlu Lycophron'u öldüren Korkiralılardan intikam almak isteyen Periandros, Korkira'nın asal yurttaşlarına ait üç yüz çocuğu hadım edilmek üzere Lidya kralı Alyat'a gönderir. Çocukları götüren Korinthoslular onları Samos'ta indirirler. Periandros'un niyetinden haberdar olan Samoslular küçük çocukları Diana tapınağına götürüp mihrabı öptürür ve onların bu kutsal yerden zorla alınıp götürülmelerine izin vermezler. Korinthoslular zavallı çocukları beslemek istemeyince Samoslular dinî bir şölen düzenler ve tapınağa getirilen ballı ve susamlı kurabiyelerle Korkiryalıları beslerler. Bu besleme işi Korinthoslular mahkûmları bırakıp gidinceye kadar sürer. Daha sonra Samoslular çocukları Korkira'ya götürüp teslim ederler.²

Samoslular denizciliği iyice benimsedikten sonra Yukarı Mısır'daki Thebai kentine yedi gün uzaklıktaki Oasis'e (Eski Mısır'da bu isimde yerleşim yerleri vardı. -ç.n.) ticari bir merkez kurarlar.³ Samoslu, Karyalı ve İyonyalı korsanlar sayesinde Neko'nun oğlu kral I. Psametik aynı zamanda çalışma arkadaşları olan ve kendisini kovan on bir kralı indirip yeniden Mısır tahtına oturur. Sürgün sırasında Buto kentinde Laton kâhinine danışır ve bronz taşıyan adamlar gelince intikamını alabilirsin yanıtını alır. Bir süre sonra korsanlık yapmak üzere İyonya adaları ve Asya kıyılarından denize açılan denizciler bir fırtınaya yakalanıp Mısır sahillerine sürüklenirler. Kıyıya bronz silâhlarla kuşanmış bir şekilde yanaşırlar. O güne kadar hiç bronz silâh görmeyen bir Mısırlı koşup Psametik'e denizden gelen bronz silâhlara sahip adamların köyleri yağmaladığını haber verir. Psametik kehanetin gerçekleşeceğini anlayınca yabancıları iyi karşılar ve onlara verdiği inanılmaz sözlerle ken-

² Herodotos, III, 48; Diogène L., I, VII,2.

³ Herodotos, II, 26.

disine katılmalarını sağlar. Onların yardımıyla yeniden Mısır kralı olur ve yardımcılarına ödül olarak Bubast (Mısır Diana-sı) tapınağının biraz aşağısında bulunan toprakları verir. Mısır'a yerleşen ilk Yunanlılar bunlardır.⁴ Bu örnekten cesaret bulan Milet kolonileri otuz gemiyle Nil deltası üstündeki Bolbitinon girişine gelirler. Orada silâhlı güçler tarafından korunan bir ticaret merkezi kurar ve adını "Miletliler kampı" koyarlar.⁵ Kral onlara Yunan dilini öğrenip çevirmenlik yapmaları amacıyla Mısırlı çocuklar gönderir. Buna karşın tarih Yunanlıların kendilerini konuk eden insanlara Mısır dilini öğrenmeleri için çocuklarını teslim edip etmediklerini yazmıyor. Böyle bir olasılık oldukça zayıf, çünkü bilindiği üzere Yunanlılar hiçbir zaman yabancı dil öğrenmeye pek hevesli bir toplum olmamıştır.⁶ Yunanlılar çöküş döneminde bile olsa gördükleri o büyük ve müthiş Mısır uygarlığı karşısında büyük bir şaşkınlık geçirdiler. Kendi tanrılarının kökenini Mısır tanrılarının kökenine, kendi kahraman ailelerinin soyunuysa Mısırlı kralların soyuna bağlamak istediler. Delta limanlarında kardeşi Armais'e⁷ başkaldırdığı için Yunanistan'a sürülen kral Danaos, Kekrops'un gerçekleştirdiği göçler ve Saisli savaş tanrıçası Net'le Athena'nın⁸ kimliği, tiran Busiris'in Hercules'le mücadelesi, Helen ve Menelaos'un Prote⁹ sarayında konuk edilmeleri hakkında bin bir tane efsane ürettiler. Mısır Solon, Pythagoras, Eudoxos, Platon gibi önemli Yunanlıların bilgelik ve bilim ilkelerini öğrenmeye gittikleri bir okula dönüştü. Buna karşın Mısırlılar

⁴ Herodotos, II, 152-154.

⁵ Strabon, I, VII, 1.

⁶ Letronne: *Mémoire sur la civilisation égyptienne depuis l'arrivée des Grecs sous Psametis jusqu'à la conquête d'Alexandre, dans les mélanges d'érudition et de critique historique*, s. 164-169.

⁷ Manethou, s. 158, 195-198.

⁸ Diodorus, I, 14; Eustathius. *In Dionys.*, s.56, Suidas, *In Prometh.*

⁹ Diodorus, II, 112-121, C.F. *Odys.* IV, 82; Clément d'Alexandrie *Strom.*, s. 326 a; Maspero, *Hist. Anc.*, s. 492.

Yunanlılardan kuşkulandılar ve onları küçümsediler. Eski Mısırlılar için Yunanlı hâlâ bir korsan, eşkıya ve hırsız, yakınlarınızda dolaştığında sizi de pisletmemesi olanaksız kirli bir ırktı. Herodotos, hiçbir Mısırlı bir Yunanlıyı dudaklarından öpmek, bıçağını, taktığı broşu, yemek yaptığı kazanı kullanmak ya da bir Yunanlının bıçağıyla kesilmiş temiz/kirlenmemiş dana etini yemek istemez,¹⁰ diyor.

Mısır'da yaşayan Yunanlılar işte böyle bir şöhrete sahipti. Özellikle İyonyalılar ve Samoslular uygar bir ırkın Yunanlıları küçümsemesine katkıda bulundular.

Samos adasında had safhaya ulaşan iç anlaşmazlıklar uzun sarsıntılardan sonra tiranlıkla son buldu. Bu olay Pythagoras'tan sonra Antikçağ'da Samos'ta yaşamış en ünlü ikinci isim olan Polycrates zamanında gerçekleşti.

Doğa Polycrates'a büyük bir yetenek, babası Eaces ise büyük bir servet bağışlamıştı. Eaces iktidarı zorla ele geçirmiş ve oğlu da babasının yolundan gitmek istemişti. İki kardeşinin desteğiyle bu işi başardı ve bir süre iktidarı onlarla paylaştı. Ancak aradan çok geçmeden birini ölüme diğerini sürgüne mahkûm etti.¹¹ Halkın boyun eğmesini sağlamak amacıyla kimi zaman şölenler ve gösteriler¹² düzenledi, kimi zaman şiddet ve zalimliğe¹³ başvurdu. Yaptığı kötülükleri unutturmak amacıyla halkı savaşa sürükleyip parlak zaferler kazanırken, gücünü kanıtlamak amacıyla aynı halkı işkence benzeri işlere mahkûm etti,¹⁴ Devletin kaynaklarını gasp ettikten sonra çevresini korumalar ve yabancı askerlerle doldurdu, gerektiğinde sağlam bir kaleye kapandı, insanları aldatmayı çok iyi biliyor ve bu konuda en

¹⁰ Herodotos, II, 51.

¹¹ Polyani, *Stratagemata*, I, 23; Herodotos, III, 39.

¹² Athenee, II, 10.

¹³ Diodorus, I, 95.

¹⁴ Aristo, *Cumhuriyet*, V, II.

kutsal yeminlere başvurmaktan çekinmiyordu. Tahta çıktıktan sonra Polycrates bu ilkeleri benimsedi.¹⁵

Polycrates tam bir zorbaydı. Ortalığa dehşet saçan bir donanma oluşturdu. Diğerlerinden çok daha geniş ve derin gemiler yaptırdı ancak teknelerin burun bölümünü daha hafif olacak şekilde inşa ettirdi.¹⁶ Bu modele göre inşa edilen gemilere "Samos'a özgü" tekneler dendi. Polycrates kısa bir süre içinde elli kayıkçının çektiği yüz gemiye sahip oldu. Bin kadar okçusu vardı. Bu güçlerin başına geçip hiç kimsenin gözünün yaşına bakmıyor, ayırım yapmadan herkesi yağmalyordu: "Zira bir dostun hoşuna gitmek için ondan hiçbir şey almamaktansa bir şeyler iade etmeyi yeğlerim",¹⁷ diyordu. Birçok ada ve ana karadaki pek çok kenti ele geçirdi. Seferlerinden birinde tüm güçleriyle Miletlilerin yardımına koşan Lezbiyenleri bir deniz savaşında yendi ve tutsak etti. Bu Lezbiyenler tutsaklıkları sırasında Samos kalesi çevresine büyük çukurlar kazdılar.¹⁸ Polycrates, hiçbir yasa tanımadan Mısır'ı istila eden Pers kralı Kambises'e çok sayıda tekne tahsis etti. Daha sonra Jupiter Amon tapınağını yakıp yıkmak amacıyla gönderdiği elli bin kişi fırtınaya yakalanıp boğuldu.

Tarih çalışmasının üçüncü cildinde Herodotos bize Polycrates dönemine ait Mısır kralı Amasis'le olan ilişkileri, yüzük olayı ve Lidya satrapı Oretes'in kendisine ihanet ederek çarmıha gerdirmesi (64. Olimpiyat oyunlarının ilk yılı, MÖ 524 yılı) hakkında ilginç bir öykü aktarmış.¹⁹

Samoslular çok eski zamanlarda yorulmak nedir bilmeyen ticaret ve hırsızlık tanrısı Merkür adına muhteşem bir tapınak yaptırmışlar. Samos'un en eski korsan-prenslerinden biri olan Leogoras, adanın karşısındaki Karya kıyılarında bulunan Ana-

¹⁵ Barthélemy, *Anarchsis*, LXXIV.

¹⁶ Plutarkhos, *Perikles*, Hésychios.

¹⁷ Herodotos, III, 39.

¹⁸ *Age.*, III, 39.

¹⁹ *Age.*, III, 40 ve devamı, 120-126.

ea/Any'a'da on yıl sürgün olarak kaldıktan sonra geri döndüğünde bu tapınağı yaptırmış. Tek gelir kaynağı olmuş yağmalar ve korsanlık anısına düzenlenen bayramlar ve kutsal günlerde herkesin birbirinden bir şeyler çalması kabul edilmişti. Tanrı Merkür'ün lakabı "Neşeli"ydi.²⁰

Samos korsan-prens tipinden sonra bir de maceraperest-tüccar tipi oluşturdu. Colaeus/Kolayus adlı Samoslu bir tüccar Psametik döneminde ülkesiyle Yunanistan arasında ilişkiler kurulmaya başlandığı bir sırada Mısır'a yelken açmak istedi. Doğu rüzgârları onu Libya sularındaki Plate adası kıyılarına, oradan da Cadiz boğazından geçirip Okyanus'a doğru sürükledi. Herodotos bu olaydan söz ederken bilinçli bir şekilde Kolayus'un buralara ilâhi bir güç tarafından sürüklendiğini söyler. (MÖ 642 ya da 641 yılında) Tartessus (İspanya'da olduğu söylenir -ç.n.) ya da Fenikeliler ve Yahudi peygamberlerin Tarsis'ine ulaşır. Yurttaşlarına İberya'da Betis (Guadalquivir) ırmağı ağzındaki bu Tyrli büyük yerleşim yerinin güzelliklerini öve öve bitiremez. Bu macera dönüşünde Kolayus öylesine büyük kârlar elde eder ki, kazançtan verdiği haraç 6 talent değerindedir (yaklaşık 32.400 fr/1880 yılı). Argos stili tunçtan bir vazo yaptırır, (Hera'yla özdeşleştirilen -ç.n.) büyük Samos tanrıçası Juno tapınağında görülen dış yüzeyi mitolojik ejderha başı figürleriyle süslü bu vazanın kap bölümü yaklaşık üç buçuk metre büyüklüğünde tunçtan üç heykel üstüne oturtulmuştur.²¹ İberya kenti Tartessus yalnızca bu öngörülemeyen kârları kazandırmakla kalmamış, aynı zamanda bilinmeyen yerlerin keşfedilmesi, masallarda belli belirsiz bir şekilde sözü edilen yeni bir dünyaya ulaşılması bu olayın Akdeniz'de Yunancanın konuşulduğu her yere dalga dalga yayılması ve büyük bir şöhret kazanmasını sağlamıştır. Hercules sütunlarının ötesine, Elysée ve Hesperiyalıların bulunduğu yere götüren yoldan

²⁰ Plutarkhos, *Quest. Gr.* 55; Pausanias, VII. 4.

²¹ Herodotos, IV, 152.

geçilerek ilk kez dünyanın Batı ucu görülmüştü. O dönemde dünyayı çepeçevre saran bu vahşi ve bilinmeyen suların *mare tenebressum* tüm nehirleri oluşturduğuna inanılıyordu.²²

Tüm Helen adaları da Samos gibi korsanlık yapmıştır. Korsanlık tarihinde Kiklad ve Sporad adalarının çoğu yer alır. Korsanlar yüzyıllar boyunca bu adaların kıyılarındaki çok sayıda küçük liman ve koyda pusuya yatarak gizlendikleri yerden aniden fırlayıp sürüler ve çobanlara saldıran vahşi hayvanlar örneği ticari gemilere saldırmışlardır.

²² Alexandre de Humboldt, *Cosmos*, II., s.1.

VII. BÖLÜM

Yunan Korsanlığı - Salamis - Egina

Tarihsel dönemlerden Med savaşlarına Yunan tarihi Yarımada'yı istila eden değişik halkların eseri olan eşkıyalık ve şiddet olayları açısından çok zengindir. Truva'nın ele geçirilmesini izleyen yüzyıl boyunca Yunanistan ülkeye ve başta Pelops'a hâkim olan aileler arasındaki kavgalar ve kuzey aşiretlerinin istilası, Truva'nın ele geçirilmesinden doksan yıl sonra özellikle Dorların Heraklitlerle (Hercules'in çocukları) birlikte Peloponnesos'u işgal etmesi nedeniyle çok istikrarsız bir görünüm sunmuştur. Messenya ve Krisa savaşlarından daha acımasız daha korkunç savaşlar olabilir mi? Lykurgos yasalarına boyun eğen Sparta'nın Yunanistan'daki en büyük kara kuvvetlerini örgütlediği sırada Korinthos da bölgenin en büyük deniz gücüne sahipti. Sahip olduğu bu filoyla Samos ve Marsilya'yı kurup Kartacalıları yenen Fenike filolarına kafa tutabiliyordu.

Thukydides'e göre¹ Atinalılar Yunanlılar arasında en ılımlı törelere sahip insanlar olsalar da başlangıçta tüm diğer Akdeniz halkları gibi korsanlık yaptıklarını unutmamak gerekir.

¹ Herodotos, I, 6.

Daha önce Minos'un oğlunu öldüren Atinalılardan intikam almak amacıyla onları nasıl ağır bir şekilde cezalandırdığından söz etmiştim. Girit'in oluşturduğu kusursuz yasal düzenlemelerden çok etkilenen Theseus, Attika yarımadasına çok yararı dokunan reformlar yaptı, ancak Atinalı kahramanın oluşturduğu yönetim biçimi zaman içinde büyük değişikliklere uğradı. Demosthenes'in temel özelliklerini betimlediği bu düzende yöneticiler devlet hazinesi ve tapınakları soyuyor, zengin yoksulu eziyor, yoksul zenginin sürekli kendi güvenliğinden kaygılanmasını sağlıyor, alacaklıların açgözlülüğü hiçbir sınır tanımıyordu. Bunlar borçlarını ödeyemeyenleri kendi topraklarını işlemeye, ev hayvanlarına bakmaya, oğulları ya da kızlarını yabancı ülkelerde satmak üzere kendilerine teslim etmeye zorluyorlardı. Deniz kıyısında oturan nüfusun yaptığı korsanlık ise önlenilecek türden değildi. Korsanlık Atina ve Megara kentleri arasında şiddetli bir rekabete yol açtı. Bu iki kent çok eskiden beri gemi yapımına yarayan zengin çam ormanlarına sahip (Antikçağ'daki ismi *Pityussa*) Salamis adasını paylaşamıyorlardı. Üstelik Salamis adası Saronik körfezinin dibinde kıyından 1800 metre genişliğinde bir kanalla ayrılmış güvenli bir yerdi. Kekhries limanına giden ya da Korinthos'tan Mısır'a veya Küçük Asya'ya yelken açan gemilerin yolu üstünde bulunan Salamis önemli bir saldırı noktası ve güçlü bir düşmandan kaçan avlara pusu kurulan güvenli bir korunaktı.

MÖ 612 yılında Megaralılar rakipleri olan Atinalıları yenip Salamis'i ele geçirir. Bunun üzerine Atinalılar adayı geri alabilmek amacıyla büyük bir çaba sarf eder, ancak art arda gelen başarısızlıklar nedeniyle düş kırıklığına uğrar ve bu işten tamamiyle vazgeçerler. Hattâ adayı bir daha hiçbir zaman sözlü ya da yazılı olarak sahiplenme önerisini dile getirmeyeceklerini ya da ada üstünde hak iddia etmeyecekleri koşulunu onaylar aksi yönde davrandıkları takdirde ölümle cezalandırılmayı kabul ederler. Bu olayın ardından Solon hemşehrilerinin moralini yükseltmeye karar verir. Böyle bir aşağılanmayı kendine

yakıştıramayan ve gençlerin yeniden savaşabilmek amacıyla bir bahane beklediklerini, ancak yasadan çekindikleri için kendilerini tuttuklarını gören Solon deli taklidi yapmaya karar verir ve kendi hizmetindeki insanlar aracılığıyla her yere aklını yitirdiğini duyurur. O arada gizlice bir ağıt düzer ve bir gün başında şapka evden fırlayıp bir meydana gider.² Halk yığınlar halinde peşinden koşar. Solon kamusal duyuruların yapıldığı taşın üstüne çıkarak şu satırlarla başlayan ağıtını söyler:

*Güzel Salamis'in müjdecisi olarak bizzat geldim,
Bir söylev çekmek yerine sizin için bir şiir yazdım.*

Plutarkhos, *Salamis* adı verilen ve yüz dizeden oluşan bu şiirin çok güzel olduğunu söyler. Solon şiiri okumayı bitirdiğinde dostları kendisini alkışlar. Özellikle Pisistratos Atinalıları öylesine yüreklendirir ki, kararname yürürlükten kaldırılır, Megara'ya savaş ilân edilir ve Solon başkomutan olarak atanır.

Solon, cüretkâr bir korsan oyununa başvurarak Salamis'i ele geçirmeye karar verir. Pisistratos'la birlikte Kolyad'a³ gider ve tanrıça Ceres adına bir kurban töreni düzenleyen tüm Atinalı kadınlarla konuşur. Oradan güvendiği adamlarından birini düzmece hain rolünü oynamak üzere Megara'ya gönderir. Adam Megaralılara soylu Atinalı kadınlara sahip olmak istiyorlarsa kendisiyle birlikte Kolyad'a gelmelerini önerir. Megaralılar açgözlü bir tavırla iyi bir fırsat yakaladıklarını düşünerek derhal bir gemi dolusu askerle yola koyulur.

Megaralıların gemisinin Salamis'ten ayrıldığını gören Solon derhal kadınları geri çekip, giysilerini, ayakkabılarını henüz sakalı çıkmamış gençlere giydirir, saçlarını kadınlarınkı gibi taratır. Gençler giysilerinin altına birer hançer gizler ve Solon'un emriyle, düşman sahile ininceye ve gemi kaçamayacak bir du-

² O zamanlar hastaların başına şapka geçirme âdeti vardı. Bu şapka uygulaması Platon'un *Devlet*'in III. Kitabında önerdiği sağlıkla ilgili talimatlardan biridir.

³ Attika yarımadasının ucunda Phaleron/Phaliro limanı yakınlarında.

ruma gelinceye kadar kıyıda oynayıp, dans ederler. Gerçekten de bu gösteriye kanan Megaralılar sahile yavaşır ve soylu kadınları kaçırmak üzere telaşla yanlarına gittiklerinde istisnasız hepsi öldürölür. Atinalılar gemiye atlayıp Salamis'e yavaşır ve adayı ele geçirirler. Plutarkhos, diğér yazarlar Solon'un başka bir şaşırta macaya başvurduğunu iddia ediyorlar der. Delphi kâhinine danışan Solon şöyle bir yanıt alır:

*Yapacağın adaklarla yerel kahramanları, ölke sahiplerini
arkana al.*

*Asopus tarlalarının bağrına gizlenenleri ve
Mezarları günbatımına bakanları.⁴*

Bu yanıtın ardından Solon, Salamis'e giderek adanın eski kraları olan Periphemus ve Kikhres adına kurbanlar kesip geceyi orada geçirir. Atinalılar kendisine 300 gönüllü verir ve bir karnameyle Salamis'i ele geçirmeleri durumunda adanın yönetiminin kendilerine verilmesini güvence altına alır. Solon onları belli tipteki balıkçı teknelerine bindirip, otuz kürekli bir kadirga tarafından korunmasını sağlar. Teknelerin Evoya/Evia'ya bakan uca demir atmalarını sağlar. Salamis'teki Megaralılar onun bu seferi hakkında doğrulaması güç kulaktan dolma bir bilgiye sahip olduklarından telaşla silâha sarılır ve keşif amacıyla bir tekne gönderirler. Atinalıların filosuna yaklaşan bu gemi ele geçirilir. Solon içindeki Megaralıları gözetim altına alır ve onların yerine emrindeki en cesur adamları gönderir. Bu adamları olabilecek en iyi şekilde donatarak Salamis'e gönderir. Kendisi de yanına aldığı bir miktar askerle karaya çıkıp Megaralılara saldırır. Mücadele sırasında gemideki Atinalılar Salamis halkını şaşırtaır ve karaya çıkarlar. Bu öyküyü doğrulayan türden âdetler var. Her yıl Atina'dan yola çıkan bir gemi sessiz sedasız bir şekilde Salamis'e gelirmiş. Ada sakinleri bağıra çağıra geminin yavaşacağı yere doğru düzensiz bir şekilde

⁴ Atinalılar ölülerini günbatımına Megaralılar ise gündeğümüne doğru çevirirlerdi.

ilerlerken gemiden karaya atlayan bir Atinalı elinde silâhlarıyla büyük çığlıklar atarak kıyıya doğru yaklaşan kalabalığın üstüne koşarmış. Bu canlandırma Sciradium burnunda olurmuş. Megaralıları yendikten sonra Solon, Plutarkhos zamanında oraya çok yakın bir yerde hâlâ ayakta duran Mars'a adanmış bir tapınak yaptırmıştı.

Savaş sırasında hayatta kalanlar bir anlaşma yapılarak özgür bırakılırlar. Salamis'i yitirdikleri için çok öfkelenen Megaralıları kurnazlık yerine güce başvurarak intikam almanın yolunu ararlar ve gizli bir şekilde yürüttükleri silâhlendirme eylemiyle Eleusis'te gece gerçekleştiren kurban törenleri sırasında karanlıktan yararlanarak Atinalıların karılarını kaçırmayı planlarlar. Bu niyetten haberdar olan Pisistratos Atinalı gençlerle birlikte pusuya yatar. Niyetlerinin bilinmediğini sanan Megaralıları hiçbir engelle karşılaşmadan kıyıya yavaşlar, tam harekete geçecekleri sırada âni bir saldırıya uğrar ve bağlanarak paramparça edilirler. Pisistratos bu zaferden yararlanıp Atinalı kadınları Megaralıların gemilerine doldurup askerleriyle birlikte Megara'ya doğru yola çıkar. Kent sakinleri gemilerin Atinalı kadınlarla dolu olduğunu görünce toplu halde sahile inerek yurttaşlarının elde ettiği bu başarıyı kutlamak isterler. Pisistratos bu yanılgıdan yararlanarak onlara saldırır ve hemen hepsini öldürüp neredeyse Megara'yı ele geçirecek noktaya gelir. İki halk birbirilerine olabilecek en büyük kötülükleri yapmayı sürdürürler, ancak sonunda iki taraf da Lakadaimonluların hakemlik yapmasını ister. O tarihten sonra Salamis kesin olarak Atina'ya verilir.⁵

Atina ve Aegina arasındaki mücadele sırasında da halklar arasında benzer korsanlık eylemleri yaşanır.

Saronik körfezinin tam ortasında bulunan Egina (eski Önon) adası Yunanistan'ın en gelişmiş kentlerinden Pire, Eleusis, Megara, Korinthos, Epidaurus, Troizen'den birkaç saatlik

⁵ Plutarkhos, *Solon'un Yaşamı*.

mesafededir. Pausanias'ın⁶ sözünü ettiği efsanevi geleneğe uygun bir şekilde Aiakos'un seslenmesi üzerine denizin içinden yükselen kayalıklardan oluşan doğal bir surla çevrilidir. Önünde, deniz tarafında Yunanistan ve Asya arasında kalan Kiklad adaları, Girit, Rodos ve Kıbrıs vardır. Dolayısıyla takımadalardan Yunanistan ana karasına ve ana karadan Akdeniz adalarına ve Karadeniz ambarlarına gidip gelen çok sayıda geminin yolu üstündedir. Konumunun sunduğu avantajlar dışında Eginallılar üstünde yaşadıkları toprakların yetersizliği ve çoraklığı nedeniyle denizcilik yapmak zorunda kalırlar. Çok erken tarihlerden başlayarak denizcilik yapmaya çalıştıkları görülüyor. Daha Truva Savaşı sırasında bile güçlü bir donanmaya sahiptiler. Siyaha boyalı gemileriyle cesur Diomedes'in⁷ komutasında bu ünlü sefere katıldılar. Egina gemicilerinin atılganlığı ve ustalarının yeteneği sayesinde kısa bir sürede diğer Yunanlı güçlerden daha üstün bir konuma geldiler. Diğer Yunanlıların gemileri daha yuvarlak hatlıyken, Egina büyük kürekleri olan, pruva ve kıç tarafı oldukça ileri bir teknikle çalışılmış uzun kadirgalarla sahipti. Eginallılar deniz ticaretinde en az Korinthoslular kadar ileriye.⁸ Tüm zenginleşme yollarına açık olan Eginallılar aynı zamanda çömlek imalatı ve pazarlamasını öylesine önemsediler ki, Antikçağ'da "toprak tencere tüccarları"⁹ olarak anılmaya başladılar. Eginallılar, Girit adasında Kydonia'yı, İtalya'da ise *Ombriki/Umbri* bölgesinde bir koloni kurdular.¹⁰ Mısır'da Amasis onlara Nil deltası girişinde bulunan Kanopus/Pikuat¹¹ yakınlarındaki Naukratis limanını bağışladı. Burası zamanla bağımsız yöneticilere sahip bir Yunan cumhuriyetine dönüş-

⁶ II.

⁷ Homeros, *İlyada*, I, 562 ve sonrası.

⁸ Thukydides, I, 14.

⁹ Julius Poliuix, *Onomasticon*, VII, 197.

¹⁰ Strabon, VIII, 376.

¹¹ Herodotos, II, 178; Athénée, IV, 149; Letronne, *Civilisation Egyptienne*, II, 12.

tü. Eginallılar Naukratis sularında rakipleri Samoslularla karşılaşır. Kavga başlar, Minerva tapınağındaki figürlerde Samos gemilerinin pruvalarının (MÖ 518) bir deniz savaşı sırasında ele geçirilmiş yaban domuzu şeklinde olması ve Egina'ya ithaf edilmesi Eginallıların bu mücadeleyi kazandıklarını doğruluyor.¹² O tarihten sonra Naukratis yabancılara açık tek liman haline geldi. Korsanlardan kaçan, fırtınaya yakalanan ya da deniz üstünde yaşanan bir kaza nedeniyle sahil şeridi üzerinde bir başka noktaya yanaşmak durumunda kalan ticari bir geminin kaptanı en yakın yerdeki yöneticilere müracaat etmek ve yasa-yı bilinçli bir şekilde çiğnemeyip zorunlu nedenlerden dolayı karaya yanaştığına dair yemin etmek durumundaydı. Gerekçe inandırıcıysa kaptanın delta bölgesine gitmesine izin verilirdi, ancak rüzgâr ya da deniz bu yolculuğa izin vermediğinde gemi yükünü yerel teknelerle Nil deltası kanalları aracılığıyla Naukratis'e taşıyabilirdi.¹³ Bu yasa sayesinde Naukratis müthiş zenginleşti ve hızla eski dünyanın en önemli ticaret merkezlerinden biri haline geldi.¹⁴

Bilinen en eski Yunan madalyaları MÖ 895 yılında Egina'da basılmıştır. Adanın zengin tüccarları güzel sanatları destekleyince MÖ 6. yüzyılda bu sanatlar müthiş bir düzeye ulaştılar. Bir süreliğine Egina Yunan sanatının merkezi oldu ve ilk kez tahtadan heykeller imâl eden Smilis'in de yer aldığı onun adıyla anılan bir okul oluşturuldu. Glaukias çok sayıda başarılı atletin heykelini yaptı. Myron, adada aynı adlı tapınakta yer alan tanrıça Hekate'nin heykelini yaptı. Pausanias'a göre heykeltıraş ve ressam Onatas, Daidalos tarafından kurulan Atina okuluna mensup sanatçılarla her konuda eşdeğer niteliklere sahipti. Egina sanatı Atina okuluna oranla daha gerçekçi özellik-

¹² Herodotos, III, 59.

¹³ Herodotos, II, 179.

¹⁴ Maspero, *Histoire ancienne*, s.527.

lere sahip olmasıyla bilinir, burada asla Phidias'ın ideal estetik anlayışına ulaşmaya çalışılmamıştır.¹⁵

Egina'nın talihi aynı zamanda onun talihsizliği ve yok olup gitmesinin de nedenidir. Kolonisi olduğu Epidauros ona özerklik tanımıştı. Egina'yla ilgili davalarda kararı Epidauroslular verirdi.¹⁶ Bir süre sonra bu zengin koloni metropole başkaldırarak onun topraklarına saldırıp, tanrılarını kaçıınca bu davranış Dor ırkının İyon ırkına duyduğu nefretin ürünü olan o bitmek bilmeyen Atina Savaşı'nı başlattı. Bu savaş Med istilasını boyunca sürdü ve ancak Eginalıların ortadan kaldırılmasıyla son buldu (MÖ 505-460).

Egina ve Atina arasındaki savaşların temel özellikleri arasında gereksinimler, kurnazlık, hırsızlık, korsanlık, sürekli kaba güce başvurma'nın tahrik edilmesi vardı. İşte bu anlamda iki halk arasındaki korsanlık eylemleri bu savaşın o tarih içinde yer almasını sağladı. Savaş bahanesi dinî bir nedendi. Topraklarının verimsizliği nedeniyle kahrolan Epidauroslular Delphi kâhinine başvururlar. Kâhin Ceres ve Proserpina'nın aynısı olan Damia ve Oksezya adlı tanrıçalar adına zeytin ağacından oyulmuş iki heykel dikmelerini söyler. En kutsal zeytin ağaçlarının Attika'da yetiştiğinden emin olan Epidauroslular Atinalılardan bu ağaçları topraklarına bağışlamalarını isterler. Atinalılar her yıl Minerva Polias ve Eretheus¹⁷ adına kurbanlar adamaları koşuluyla kabul ederler. Bu dinî ve politik sözleşme Eginalıların denizin efendilerine dönüştüklerinde bu güçlerinden yararla-

¹⁵ Pausanias, II, 32; V, 9,14, 17, 22, 23, 27; VIII, 42,53; X, 4,5,9. *Histoire de l'art grec d'après les marbres d'Egine, et la description de la Glyptothèque de Munich*, dans le livre de H. Fortoul, *De l'art en Allemagne*, About. *Mém. sur Egine, Arch. des missions scientifiques et littéraires*, III. Ch. Garnier, *L'île d'Egine, Revue de l'Orient*, Mayis 1837; *A travers les arts*, s. 826, Paris, 1869 et sur le Temple d'Egine, *Revue Archéologique*, 1854.

¹⁶ Herodotos, V, 83.

¹⁷ Herodotos, V, 82.

narak bir deniz filosu oluşturdıkları ve metropolleri Epidaurus topraklarında korsanlık yapmaya, yakıp yıkmaya başladıklarında geçerlik kazandı. Bu seferlerden birinde Eginallılar adı geçen tanrıça heykellerini kaçırıp yaşadıkları kentten yaklaşık üç buçuk kilometre uzakta kendi topraklarının ortasındaki Öa denilen yere diktiler. Tanrıçaların her biri için kutsadıkları koro başları atadıktan sonra onlar adına kurbanlar kesip tanrıçalara sövüp sayan kadın koroları kurdular.¹⁸ Heykeller kaçırıldıktan sonra doğal olarak Epidauroslular Atinalılara belirlenen haracı ödemeyi durdurmuşlardı. Atina'nın tehditleri üzerine Epidaurus, Atina'ya kutsal heykellere sahip olduğu sürece verilen sözlerin tutulduğu ancak bundan böyle haracı heykelleri çalan Eginallıların ödemesi gerektiği yanıtını verir. Bunun üzerine Atinalılar Egina'ya hiçbir olumlu sonuç elde edemeyen elçiler gönderirler.¹⁹ Bir Atina filosu adaya bir baskın yapar ancak düşmanın niyetlerinden haberdar olan Eginallılar o arada Argoslularla bir anlaşma yapar ve tam hiçbir direnişle karşılaşmadıklarını düşünerek heykellerin başına halat geçirip yerlerinden oynatmaya çalışıp dizüstüne düşürdükleri sırada aniden Atinalıların karşısına çıkarlar. Herodotos o günden sonra heykellerin o düşürüldükleri yerde bırakıldıklarını söyler. Bu saygısızlığa öfkelenen tanrılar kutsal şeylere hürmet etmeyen ordunun attığı adımları bir depreme dönüştürür ve tüm askerleri şimşegin ışınlarıyla yok ederler. Hayatta kalan tek adam Atina'ya giderek bu semavi intikam olayını haber verir. Kefaretin tamamlanması için sefere katılan askerlerin eşleri hayatta kalan bu tek adamın etrafını sarar ve kocalarının ölümünün hesabını sorup giysilerinden çıkardıkları kıskaçların ucuyla adamı delik deşip ederek öldürürler. Atinalılar uğradıkları bozgundan çok hayatta kalan son adamın bu vahşice öldürülme biçimine üzürlüler ve suçluları nasıl cezalandıracaklarını bilemedikle-

¹⁸ *Idem.*, V, 83.

¹⁹ Herodotos, V, 84.

rinden İyonyalı kadınların giydikleri keten giysileri giymeye zorlarlar. Oysa o tarihe kadar Atinalı kadınlar Dor stili giysi giyerlerdi. Buna karşın Argoslular ve Eginallılar o tarihten sonra kadınlarının o tarihe kadar taktıkları kıskaçlardan bir buçuk kat daha büyük kıskaçlar takmalarını, tanrıçalara yalnızca kut-sanmış kıskaçlar sunmalarını ve Attika yarımadasından gelen toprak vazo dâhil hiçbir şey sunulmamasını kararlaştırdılar.²⁰

Atinalılar Eğriboz'da Khalkis'e boyun eğdirdikten sonra Thebaililer bu bozgunun intikamını alabilmek amacıyla Attika kıyılarını yakıp yıkan Eginallılarla birleşir. Yapılan bir ateşkes anlaşmasıyla düşmanlıklara otuz yıl boyunca ara verilir. MÖ 491 yılında Eginallıların gerçekleştirdiği cüretkâr bir baskınla savaş yeniden başlar. Bu sonuncular Sunion burnunda tuzak kurup beş sıralı kürek düzenine sahip, belli aralıklarla Delos'a gidip Theseus'un dileğini yerine getiren *Teoris* adlı kadırgayı kaçıır ve içine binen ilk Atina yurttaşlarını zincire vururlar.²¹ Atinalılar bu saldırıya tüm güçleriyle karşılık verirler. Yönetimdeki oligarşiye karşı demokratik bir başkaldırı planlarlar. O sırada Egina'dan sürülen ve Atinalıların projesinden haberdar olan Nikodrom adlı biri onlara vatanını teslim etme sözü verir. Yetmiş parça gemiden oluşan Atina filosu Egina filosuyla karşılaşmayı göze alamaz. Eski kentin efendisi olan Nikodrom, Atinalıların bir şey yapmadıklarını görünce bir kayıkla Sunion'a kaçır. Egina aristokrasisi isyancıları bozguna uğrattır. Halktan yedi yüz kişi işkence görür. O sırada kutsal şeylere karşı yapılan saygısızlık Yunanlıların çok uzun bir süre unutamayacakları iğrenç bir olay yaşamalarına yol açar. Öldürülmek amacıyla götürülen bir isyancı kaçmayı başarır ve Ceres-Thesmophoria tapınağına sığınır. Kapının tokmağını sıkıca kavrayarak bırakmaz. Cellâtlar onu tokmaktan söküp alamayınca ellerini testereyle keserler. Talihsiz adam öldürülmek üzere sü-

²⁰ Herodotos, VI, 90-93.

²¹ *Age*, V, 85-88.

rüklenip götürülürken elleri tokmağa sıkıca yapışmış bir halde kalır.²² İki halk arasındaki savaşlar sürüp gider. Elde ettikleri bir iki başarıdan sonra Atinalılar denizde büyük bir felaket yaşarlar, zira Eginallılar gemilerinden dördünü tayfalarıyla birlikte kaçıır.

İşte bu karşılıklı başarı ve başarısızlıklar döneminde Darius Yunanlılara boyun eğme simgesi olan toprak ve su gönderince Yunanistan ve Persler arasında o unutulmaz savaşlar başlar.

²² Herodotos, VI, 90-93.

VIII. BÖLÜM

Med Savaşları Döneminde Doğu Dünyası

Yunanlı tarihçiler Küçük Asya ve Yunanistan'ın işgal edilmesini yalnızca Doğulu hükümdarların hırslarına bağlarlar. Oysa Antikçağ'da halkların toplumsal durumuyla ilgili bir inceleme yapıldığında, yaşanan olayların gerçek nedenleri araştırıldığında çoğu kez bunların değişik şekillerde açıklanabileceği; her ırka özgü töreler, maddi çıkarlar, mizaçlar ve özgün yetenekler hakkında bir çözümleme yapıldığında ise sorunun çok daha karmaşık bir görünüm aldığı ve hırsın tek başına bu işgal olaylarını açıklamada yetersiz kaldığı görülmektedir.

Doğu tarihine kısaca bir göz atmadan çöküş aşamasındaki büyük bir ulus ile tarih sahnesinde kendisine bir yer açmaya çalışan bir başka ulus arasındaki bu unutulmaz mücadelenin gerçek niteliğini kavramak olanaksızdır. Deniz kıyısında yaşayan halkların doğasında olan korsanlık bu dönemde çok önemli bir rol oynamıştır. Korsanlık halklar arası rekabet, meydan okumalar, savaşlar ve zaferlerde yaşam için zorunlu maddeleri elde etmeye yarayan bir araç görevi yapmıştır. Bu noktada Darius'u Yunanistan'ı istila etmeye iten en önemli neden belki de hırsından çok İyonya ve Atinalıların yaptığı korsanlıklardır.

Saydalı ve Fenikelilerin sözcüğün en kesin anlamında korsanlık yaptıklarından söz etmiştim. Antikçağ'da Küçük Asya'da yaşamış ırkların pek çoğu korsanlık yapmıştır. Tarihsele anlamda Küçük Asya kıyılarına aşiretler halinde ilk yerleşenler Meonyalılar (Homeros'un Lidyası -ç.n.), Tyrsenyalılar, Truvalılar ve Likyalılardır. Korsanlığın nimetlerinden yararlanmak isteyen bu halkların bazıları bir tarihten sonra bölgeyi terk edip talihlerini uzaklarda ararlar. Bu dönemde Küçük Asya kıyılarında yaşayan halklar büyük kitleler halinde göç eder.

Manes'in oğlu kral Atis döneminde Lidya'da korkunç bir kıtlık yaşanır. Halk başlangıçta bu kıtlığa tüm gücüyle direnir, ancak kıtlığın sürüp gitmesi nedeniyle yol açtığı zararlarından kurtulmanın yollarını arar ve herkes kendince bir yol bulur. İşte bu sırada Lidyalılar zarlar, aşık kemikleri ve her türlü oyunu keşfeder. Açlıktan kurtulmak amacıyla bu oyunlardan nasıl yararlandıklarına bakalım. Her iki günden biri boyunca yalnızca oyun oynarlar ve açlıklarını unutmaya çalışırlar. İkinci gün oyunlara ara verip yemek yerler. Bu önlem sayesinde on sekiz yıl boyunca direnmelerine karşın kıtlık sona ermediği gibi tam tersine durum daha da kötüleşir. Sonunda kral halkı ikiye böler ve kura çekerek kimin kalıp kimin gideceğini söyler. Kalanları kendisinin, göç edenleriyse oğlu Tyrsenos'un yöneteceğini söyler. Ülkeyi terk etmek zorunda kalanlar İzmir'e göç edip gemiler inşa eder ve uzun bir yolculuk için gerekli her şeyi temin ederek karınlarını doyurmalarını sağlayacak bir yer keşfedebilmek amacıyla uzun bir yolculuğa çıkarlar. Çok sayıda halkla yakınlaştıktan sonra Umbria'ya (İtalya) ulaşır ve orada kentler inşa ederler. Lidya kökenli adlarını değiştirerek krallarının ismi olan Tyrsenyalı ismini aldılar.¹ Herodotos'un sözünü ettiği göç gerçekten yaşanmıştır, zira bulunan Tyrsenya ya da Tyrhenya anıtları bunun açık birer kanıtıdır. Ancak bu bir seferde gerçekleştirilen ve yalnızca İtalya'yı hedefleyen bir göç olayı de-

¹ Herodotos, I, 94.

ğildir. Bu göçler I. Seti zamanında başlayıp III. Ramses dönemine kadar yaklaşık iki yüz yıl sürmüş ve pek çok değişik bölge hedeflenmiştir. Örneğin, İmroz, Limnos, Samotraki'de, Marmara adalarında, Çuha adasında, Lakonia'da Tyrhenya kökenli Pelaglara rastlanmaktadır. (XIX. Hanedan mensubu) I. Seti döneminin sonuna doğru Şardanyalılar (Sardunyalılar) ve Tyrsenyalıların Afrika sahillerine yanaştıklarını ve Libyalılarla ittifak kurduklarını biliyoruz. Eşkıyalık yaparak yaşadıklarından I. Seti'nin oğlu II. Ramses (Sesostris) onlara saldırıp yenince hayatta kalanlar Küçük Asya'ya geri döndüler. Bu büyük bozgunun bıraktığı anı iki yüzyıl boyunca Mısır'a saldırmalarını engelledi. Büyük Ramses Meyamun'un (Sesostris) ardılı olan Menephtah döneminde (Herodotos'un Feron olarak adlandırdığı) Likyalıların katılımıyla çoğalan Tyrsenyalılar ve Şardanyalılar, Ahayalılar ve Şakalaşlar (Sicules) yeniden Libya kıyılarına çıkar ve bir kez daha yenilirler.² (XX. Hanedan mensubu) III. Ramses döneminde Tyrsenyalılar, Danaoylular (İlyada'daki Ahayalılar), Teucrosular, Likyalılar ve Filistiyalılar (Philisti) Deltayı hedefleyen yeni bir sefer düzenlerler. Birileri gemilere binip kıyıdan saldırırken, diğerleri Suriye'yi boydan boya geçerek kıstak üzerinde yer alan kalelere saldırır. Pelusion (Tel el-Farama -ç.n.) yakınında biri denizde diğeri karada olmak üzere iki büyük savaş olur ve her ikisini de Ramses kazanır. Savaş anlatan muhteşem bir öykü var: "Büyük ırmağın ağzı her türlü kadirge, gemi ve tekneyle dolmuş güçlü bir denizi andırıyordu, bütün gemiler pruvadan kışa silâhlı yiğit askerlerle doluydu. Zırhlı birliğe mensup Mısır'ın en seçkin askerleri dağın tepesinde kükreyen aslanları andırıyordu. En hızlı kahramanlara teslim edilen savaş arabalarını kendilerinden emin subaylar yönetiyordu. Yerlerinde duramayan atlar düşmanları ayakları altına alıp ezmek amacıyla yanıp tutuşuyorlardı. Ramses

² *Papyrus Anastasi*, II, s. IV, I, 4; pl. V, I, 4, C de Rougé, Maspero, *Histoire Ancienne*, s. 263.

ben savaş tanrısı Month gibi onların önüne dikildim ve ellerimin ne kadar güçlü olduğunu gördüler. Kendi değerinin farkında olan ben kral Ramses karışıklık günlerinde halkımı korudum. Sınırlarımı çiğneyenler bir daha gün ışığını göremeyecek, ruhlarını sonsuzluğa gönderme zamanı geldi... Kıyıda olanları düşürüp suyun kenarına uzattım, gemilerini devirip mallarını denize döktüm, kendilerini katledip bedenlerini toplu halde çukurlara gömdüm.”³ Bu büyük zafer bağlayıcı oldu Şardanyalılar, Tyrsenyalılar, Likyalılar bir daha kitleler halinde Afrika sahillerine çıkartma yapamadılar. Asya’dan gelen ve en az elli yıl boyunca Nil vadisine yönelen göç dalgası yeniden batıya dönerek Fenike kolonilerinin peşi sıra batı İtalya’ya ulaştı. Tyrsenyalılar kuzeyde Tiber nehrinin ağzına yerleştiler, Şardanyalılar daha sonra Sardunya olarak adlandırılan büyük bir adayı işgal ettiler. Bir süre sonra Asya ve Mısır’da uğranılan zararlar ve takımadaların kıyılarından kuzey Akdeniz kıyılarına uzanan efsanevi öykünün anısından başka bir şey kalmadı.⁴

Ege denizinde (İncil’de yer alan) “Hâkimler Döneminde” Saydalıların kolonizasyon girişimleri Yunanlıların istilalarıyla durduruldu. Girit ve Kiklad adalarından kovulduktan sonra önemli deniz yollarına yöneldiler ve ellerinde yalnızca Rodos, Melos, Tasos, Çuha adalarındaki birkaç önemli koloni kaldı. Deniz yolculuğu sürelerini çok uzatan girişimlerde bulunarak Yunanistan ve İtalya’dan başlayıp bu halkayı önce Sicilya sonra Malta ve Afrika’ya doğru genişlettiler. Kambe daha sonra Kartaca (Tunus) olarak adlandırılan yerde ve Utica’da onun yakınına kuruldu.⁵

Denizden gelen istilacılara karşı yiğitçe direnen Mısır MÖ 672 yılında Sargonit hanedanı döneminde Mısır’ı fetheden

³ Greene, *Fouilles à Thèbes*, 1855, Cf. de Rougé, *Athenoeum Français*, 1855; Chabas, *Etudes sur l’antiquité historique*, s. 250-288; Maspero, *Histoire ancienne*, s. 263-264.

⁴ Maspero, *Histoire ancienne*, s. 266.

⁵ Movers, *Die Phoenizier*, cilt II.

Asurlulara direnemedi. MÖ dokuzuncu yüzyılda kraliçe Semiramis Asur donanmasını kurmuştu. Kimi yazarlar kadirgaların onun keşfi olduğunu ve pruvası bakır mahmuzla korunan üç bin adet kadirga inşa ettirdiğini sonra da Hindistan'a egemen olmak amacıyla bu gemilerle sefere çıktığını söyler. Asurlular kendilerine bol miktarda yetenekli marangoz ve usta denizci sağlayan Fenikelileri egemenlikleri altına almışlardı. Bu ustaları ve gemicileri imparatorluğun güneyindeki İran körfezine taşıyorlardı. "Denizin kraliçesi" haline gelen Sayda bir süre sonra MÖ 572 yılında bağımsızlığını elde etmeye kalkışınca II. Nebukadnezar'ın darbelerine karşı koyamadı. Sayda monarşisi yok olup gidince Asur monarşisi tamamıyla çöktü. Ön Asya'da bu muazzam imparatorluğun kalıntıları üstüne Pers, Medya, Kalde ve Likya devletleri kuruldu.

Lidya, Küçük Asya'nın yerli ulusları ve Yunan kolonileriyle komşuydu. Ünlü Krezüs döneminde (MÖ 568-554) büyük bir gelişme gösterdi. Bu hükümdar egemen olduğu devletlerle Küçük Asya kıyılarında bulunan en ünlü denizcilerin yaşadığı Karya ve Likya'yı bir araya getirmişti. Bu halkların yaşadıkları macera dolu seferler tüm Akdeniz'de biliniyordu. Krezüs bu olaylardan esinlenerek fetih hareketlerini adalara yayabilmek amacıyla bir donanma kurmaya karar verdi. Tekne inşaatına başlamak için her şey hazırlandığında kimilerine göre Prieneli Bias, kimilerine göre Midillili Pitakus Sard kentine geldi. Krezüs ona Yunanistan'da neler olup bittiğini sordu. Filozof yanıt olarak, "Helenler kalabalık bir süvari gücü oluşturarak Lidya'yı istila etmek istiyorlar", dedi. Krezüs: "Bu fikir umarım tanrıların hoşuna gider, diye haykırdı. Zira ata binmeyi bilmeyen Yunanlıların Lidya süvarilerine saldırması durumunda savaş uzun sürmeyecektir" yanıtını verdi. Bunun üzerine filozof karşılık olarak, "Bu olay denizcilik konusunda deneyimsiz Lidyalıların Yunanlılara bir deniz filosuyla saldırmasına benziyor" dedi. Bu yanıt Krezüs'ün aklını başına getirdi. Gemi inşaatından vazgeçti ve İyonya adaları sakinleriyle konukseverlik (dostluk)

anlaşmaları yaptı.⁶ Bu tarihten sonra Lidya'da Yunanlılar ünlenmeye başladı. Miletli Thales, Prieneli Bias, Kleobulos, Solon, Aisopos gibi isimler Krezüs'le yakın dostluklar kurdular. Bu zengin ve cömert hükümdar Hellas bölgesindeki çeşitli tapınaklara, örneğin Milet yakınlarında Apollon Brankhos, Efes'teki Artemis, Boethia Thebai'deki İsmenios, Delphi'deki Apollon, kahraman Amfiaros tapınaklarına muhteşem armağanlar adadı.⁷ Krezüs'ün güçlü Pers hükümdarı Büyük Kiros/Kurus'un vurduğu darbeler altında nasıl ezildiğini biliyoruz. Sard'in alınması Yunan halkı açısından büyük bir felakete yol açmıştır. Krezüs'ün barışçıl egemenlik döneminde bu hükümdar değişik ırkların birbirlerine karışmasını sağlayarak halkların birbirlerine karşı hissettikleri düşmanlık duygularını yatıştırmıştır. Perslerin zaferi karşısında herkes göç etmeye başlar ve bu olay Yunanistan'a, adalara hattâ Galya'ya kadar yayılır.

Kurus yalnızca kara ordularını kullanır. Bu fatihin yaşam öyküsünü yazan Ksenophon, Kıbrıs ve Mısır'ı egemenliği altına alabilmek amacıyla denize açıldığını yazmasına karşın bu seferlerin ayrıntılarından söz etmez. Deniz kuvvetlerine sahip olmaması bu hükümdarın gücünü sınırlandırmıştır. Adalarda yaşayan Yunanlıların sık sık saldırılarına uğramasına karşın kıyı kentlerini cezalandıramamıştır. Çünkü Kurus'un ordusunun yaklaştığını gören bu insanlar gemilerine atlayıp oradan uzaklaşıyorlardı. Çoğunlukla uzun mesafe yolculukları yapan, Adriyatik, Tiren denizi ve İbery kuyılarını dolaşmak amacıyla İyonyalı Yunanlılar arasında ilk elli kürekli gemileri inşa eden Foçalılar böyle yapmışlardır. Kurus, Harpagus adlı komutanı İyonya'yı dize getirmesi ve bölgenin en önemli kenti Foça'yı kuşatması için görevlendirir. Perslerin egemenliği altına girmek durumunda kalacaklarını anlayan Foçalılar karar vermek amacıyla bir günlük mühlet isterler. Bu mühlet kendilerine ta-

⁶ Herodotos, I, 27.

⁷ *Age.*, I, 46, 50.

nınınca bu süreyi kadınlarını, çocuklarını, mobilyalarını, tanrılarının resimlerini gemilerine yüklemek amacıyla kullanırlar Sakız'a doğru yelken açarlar. Persler kente girdiklerinde kimseyi bulamazlar. Sakızlılarla anlaşamayan Foçalılar yirmi yıl önce kurdukları Alalia kentinin olduğu Korsika adasına gitmeyi kararlaştırırlar. Yola çıkmadan önce Foça'ya geri dönerek Pers ordusuna bir baskın yaparlar ve kamp yerindeki askerlerin şaşkınlığından yararlanarak hepsini boğazlarlar. Daha sonra yeniden gemilerine biner ve denize bir demir kütlesi attıktan sonra terk etmek zorunda kaldıkları vatanlarına ancak bu demir kütlesi su üstünde yüzmeye başladıktan sonra döneceklerine dair hep birlikte yemin ederler. Tam Korsika (Cyrnos) adasına yelken açılacağı sırada yürekleri vatan sevgisiyle dolu olan Foçalıların bir kısmı ettikleri yemini bozarak tekrar Foça'ya dönerler. Diğerleri Alalia'ya ulaştıktan sonra orada beş yıl yaşarlar. Bu süre içinde korsanlık yaparak tüm çevre ve sahilleri yağmalarlar. Bunun üzerine Tirenli ve Kartacalılar onlara karşı birleşip altmış gemiyle üstlerine giderler. Foçalılar da sahip oldukları denizcilerle altmış gemi donatır ve Sardunya denizinde hasımlarıyla karşı karşıya gelirler. Savaş başlar ve Herodotos'un ifadesiyle Foçalılar herkesin büyük kayba uğradığı bu savaşı kazanırlar.⁸ Oysa gemilerinden kırkı yok edilir, kalan yirmisi ise işe yaramayacak hale gelir, pruva mahmuzları parçalanır. Kartacalıların eline düşen Foçalılar acımasızca katledilir. Diğerleri aileleriyle birlikte yeniden yola çıkar ve Reggio Calabria'ya (Rhegium) ulaşırlar oradan da Enotria'ya geçerek Hyela (Velia) kentini kurarlar.⁹ Strabon, Foçalıların yolculuklarını sürdürüp Galya'nın güney kıyılarına gelerek Massalia

⁸ Kaybedenler kadar kazananlar açısından da ölümcül bir savaş. Burada Kadmos'un soyundan gelen Eteokles ve Polyneikes arasında her ikisinin de ölümüyle sonuçlanan savaş ima ediliyor.

⁹ Herodotos, I, 163-167.

(Marsilya)¹⁰ kentini kurduklarını söyler ve yaptığı bu eklemeyle Herodotos'un öyküsünü tamamlar.

Teos sakinleri aynı yöntemle Harpagus'un gazabından kaçıp kurtularak Trakya'ya yerleşir ve Abdera kentini kurarlar. Kaunoslular, Karyalılar, Likyalılar ve Knidoslular Kurus'un komutanına boyun eğer. (MÖ 530-522 yılları arasında hüküm süren) Kambis dönemi Asur kralları ve Mısır'a karşı düzenlenen seferler için sürekli yeni askerler istenmesi nedeniyle Yunanlılar açısından oldukça yıpratıcı olur. Samos ve Karya'dan gönderilen usta ve gözükara denizciler Kombyzes'in çok işine yarar. Pelusion yakınında bu insanlar sayesinde III. Psametik'i yenen Kombyzes Mısır'ı ele geçirir ve Etiyopya'ya bir sefer düzenler. Donanmasıyla birlikte Kartacalılara karşı savaşmak ister, ancak korumak ve savunmak konusunda daha önce yemin eden Fenikeliler kolonilerinden birine karşı dövüşmeyi reddederler. Bu reddediş sayesinde Kartaca kurtulur. Bütün eski doğu dünyası ilk kez aynı hükümdara boyun eğer.

Kombyzes'in ardılı, Histap'ın oğlu Darius denizciliği geliştirir. Gençliğinde değişik tarihlerde Akdeniz'i gezen Karyalı Skylaks hükümdarın emriyle İndus ırmağından aşağı doğru inip Eritre denizine (Kızıldeniz) ulaşır ve otuz ay sonra Fenikelilerin o tarihten yedi yüzyıl önce Neko döneminde Afrika'nın çevresini boydan boya dolaştıktan sonra Arap körfezinde girdikleri limana girer.¹¹ Bu seyahat coğrafya yıllıklarındaki ününü hiç yitirmez. Sahip olduğu güçlü donanma sayesinde Darius ünlü Polycrates'ın kardeşi Silozon'u¹² Samos kralı yapar.

Herodotos,¹³ Darius'un Yunanistan'ı fethetmeye nasıl karar verdiğini uzun uzadıya anlatır. Duruy'nin¹⁴ de dikkat çektiği gibi ülkesi Kroton'u görmek amacıyla Darius'u kandıran he-

¹⁰ Strabon, IV, 179.

¹¹ Herodotos, IV, 44.

¹² *Age.*, III, 140-149.

¹³ *Age.*, III, 132-138.

¹⁴ *Histoire grecque.*

kim Demosedes ve hükümdar karısı Atossa'nın Lakedaimonlu, Korinthoslu ve Atinalı kölelere sahip olma arzusu önemsiz olarak nitelendirilebilecek olaylardır. Kesin olan tek şey Darius'un Demosedes ve Persler arasından seçtiği pek çok önemli kişiliği tüm Yunanistan kıyılarını gezip görmekle görevlendirmesidir. Demosedes ve yoldaşları önce Sayda'ya gidip üst üste üç sıralı küreklere sahip iki kadirge donatır ve bir ticari gemiye değerli eşyalar yüklerler. Bu veriler görevlendirilen kişilerin düşmanca duygularla hareket etmediklerinin bir kanıtıdır. Bu insanlar Yunanistan'a doğru yelken açmış ve tıpkı Asya'yı gezen Skilaks'ın yaptığı gibi pek fazla uzaklaşmadıkları kıyıları sürekli bir şekilde gözlemleyip betimlerler. İtalyada Taranto'ya ulaştıklarında görülmesi gereken yerlerin büyük bir bölümünü görür ve önemli noktaları ziyaret ederler. Tarantoluların kralı olan Aristophilidis, Demosedes'le gizlice anlaşp gemilerin dümenlerine el koyar ve casus oldukları bahanesiyle Persleri tutuklatır. Demosedes, Kroton'a dönünce Aristophilidis'in Persleri orada alıkoyması için bir neden kalmayınca onları bir tekneye doldurup geri gönderir. İntikam ateşiyle yanan bu insanlar Kroton'a giderek hain Demosedes'i yakalayıp kaçırmak isterler. Krotonlular karşı koyar ve Perslere kötü davranıp onları gemileriyle birlikte köle konumuna düşecekleri Yapiji'ye doğru sürüklerler. Sürgün bir Tarantolu olan Gilus onları kurtarır ve ülkelerine geri götürür. Bu kişiler Darius'a yaşadıkları olaylar, Demosedes ve Yunanlıların yaptığı kâhpeliği anlatırlar.

Darius, Yunanlıların intikam almaya değmeyecek türden insanlar olduğuna karar verir. Zaten bir tehdite dönüşen göçebe İskit aşiretlerine karşı büyük bir harekât hazırlamayı planlamaktadır. Gerçekten de muazzam bir hazırlık yapar, 800.000 askeriyle birlikte Boğaziçi'ni geçip Trakya'yı egemenliği altına aldıktan sonra İyonyalıların gemilerle inşa ettiği köprü üstünden Tuna'yı aşar. Art arda kazandığı zaferlerle Rusya içlerine doğru ilerlediği bir sırada İskitler köprüyü korumakla görevli İyonyalılarla görüşür ve köprüyü dağıtıp, özgürlüklerine ka-

vuşmalarını önerirler. Khersonesos tiranı Miltiadis bu öneriye olumlu yaklaşırken, Miletli İstiya karşı koyar ve onun dediği olur. Sağ salım geri dönen ve Asya'ya geçen Darius'un bir kısmını bıraktığı ordusu Trakya'nın denetimi zor aşiretlerini ege-menlik altına alır ve Makedonya kralını haraç ödemek zorunda bırakır.¹⁵

Pek çok tarihçinin görüşüne karşın İskit seferi çok iyi bir şekilde tasarlanır ve gerçekleştirilir. Persler Trakya ve özellikle de bir daha İmparatorluğun sınırlarına tecavüz etmeyen İskitlerin saygısını kazanır. Bu seferle Darius'un Barbar istilalarını birkaç yüzyıllığına ötelediği söylenebilir.

Bu büyük sefer sonrasında birkaç yıl süren kalıcı bir barış dönemi yaşanır. Arkasından gelen İyonya isyanıyla bu barış dönemi sona erer ve Yunanistan ile Persler arasındaki savaşlar başlar. Bu isyanın gerçekleşmesinde başrolü oynayan ve hırslı bir insan olan Miletli Aristagoras'ın söyleviyle baştan çıkan Atinalılar, İyonyalılara destek olmak amacıyla yirmi gemi gönderirler. Herodotos'a¹⁶ göre bu gemiler Yunanlılar ve Perslerin başına büyük belalar açar. Üst üste üç sıra küreklerin yer aldığı beş Eretria kadırgası Atina filosuna katılır. Müttefikler Efes sularına girip karaya çıkarlar. Küçük Menderes'ten yukarı doğru ilerleyip Sard kentini âniden basar, yağmalar ve yakarlar. Korsanların bu başarısından sonra, müttefiklerini, içine düşükleri bu kötü durumdan kendi çabalarıyla kurtulmak üzere yalnız bırakan Atinalılar gemilerine biner ve geri dönerler. Sard'ın yok edildiğini öğrenen Darius gökyüzüne bir ok atar ve Tanrıdan Atinalılardan intikam almasına yardımcı olmasını diler. Bir yardımcısına her akşam yemek masasında bu dileği kendisine hatırlatıp tekrarlatması için emir verir. Yardımcısı her akşam kendisine: "Efendim, Atinalıları unutmayın" der.

¹⁵ Herodotos, IV.

¹⁶ *Age.*, V, 97 ve devamı.

İyonyalılar savaşımayı bırakmaz ve Çanakkale Boğazı, Kadıköy ve Bizans dâhil olmak üzere Marmara denizi kenarındaki tüm kentler, Karyalılar ve Kıbrıs adası, yani eski korsanlık alışkanlıklarına yeniden kavuşmak amacıyla bağımsızlık isteyen herkesi peşlerinden sürüklerler. Darius'u İskit seferi sırasında koruyan Miletli İstiya Aristagoras'la olan akrabalığı nedeniyle bu kez ayaklanmaya katılır. Midilli halkının kendisine verdiği sekiz gemiyle birlikte Bizans'a yerleşip korsanlığa başlar ve kendisine boyun eğmeyen tüm gemileri kaçırıp, yağmaladığı gibi komşu bölgeleri yakıp yıkar. Asya kıyılarına indiği bir sırada Persler tarafından yakalanır ve haça gerilir. İstiya'nın isyana katıldığını unutan Darius kendisine birkaç yıl önce çok yararı dokunan bu insanı öldürdükleri için komutanlarını azarlar.

Kuşadası yakınlarındaki Panionium tapınağında toplanan İyonyalılar Milet'e saldırmak üzere olan Perslere karşı koymama ancak tüm deniz filosunu Lada'da toplama kararı alırlar.¹⁷ Kısa bir süre sonra Sakız adası yüz, Lesbos yetmiş, Samos altmış, Milet seksen ve diğer kentler kırk üç gemi gönderince ittifak üç yüz elli üç adet üç katlı üç sıralı kadirgadan oluşan bir donanmaya sahip olur. Persler altı yüz gemiye sahip olmalarına karşın saldırmaya cesaret edemezler. Gemileriyle birlikte Yunan filosunda yer alan Foçalı Dionysios müttefiklere katı bir disiplin ve yüksek bir manevra kabiliyeti sayesinde savaşı kazanacaklarını anlatmaya çalışır. Yedi gün boyunca gemicilere, hem saldırı hem de müdafaa sırasında kürekleri nasıl kullanmaları gerektiğini tüm ayrıntılarıyla uygulamalı bir şekilde gösterir. Bu süre sonunda efemine İyonyalılar bıkar ve itaat etmeyi reddedip karaya çıkarak çadır kurarlar. İhanet kokuları gelmeye başlar. Pers filosunu yöneten Fenikeliler İyonyalılar, Samoslular ve Amazonlara baskın yaparak yenilgiye uğratırlar. Sakızlı gemicilerin gösterdikleri kahramanca cesarete ve Foçalı Dionysios'un üç düşman kadirgasını ele geçirmesine karşın

¹⁷ Milet'in karşısındaki adacık.

Yunan filosu savaşı kaybeder. Müttefiklerin savaşı kaybettiğini gören Dionysios yılmadan Fenike'ye doğru ilerler ve insan taşıyan gemileri batırıp, ele geçirdiği inanılmaz bir servetle Sicilya'ya gider. Yaşamının geri kalan bölümünü buralarda yalnızca Fenike, Tyrsenyalılar ve Kartaca gemilerine saldırıp korsanlık yaparak geçirir.¹⁸

Persler bu zaferin sunduğu nimetlerden yararlanmayı bilirler. Onların filosu İyonya, Sakız, Lesbos, Tenedos ve Çanakkale halklarını egemenlik altına alır. Bunun üzerine Darius ordusunu Atina'ya yönlendirip filo komutanlığını damadı Mardonius'a verir. Bu filo Makedonya kıyılarında ilerlerken korkunç bir fırtınaya yakalanır ve üç yüz gemi parçalanır. Atinalılardan örnek olacak bir intikam almak isteyen Darius bu felaketten pek etkilenmez. Suyu indirdiği altı yüz adet üç katlı ve üç sıralı kadirgaya 20.000 zırhlı ve 10.000 atlı asker bindirip yollar. Datis ve Attaphernis'in komutası altında denize açılan bu filo önce İyonya'ya gider. Oradan kıyıyı izleyerek Çanakkale Boğazı ve Trakya'ya yönelmek yerine Athos dağı yakınlarında görünmemek için Samos'tan hareket edip İyonya denizi ve adalar arasından geçer. Bu denizi aşan Persler Naksos ve komşu adaları yakıp yıkar, Eğriboz, Eritre'ye baskınlar yapar ve ardından Attika yarımadasına doğru ilerlerler. Buradaki Maraton ovasına çok sayıda askerî birlik çıkartırlar.

Med savaşlarının kökenlerini buralara kadar araştırdım ve tarihin sunduğu verilere uygun bir şekilde kullandığım genel anlamdaki korsanlığa yabancı bir konuyla karşılaşmadım. Sunduğum öykü aracılığıyla Perslerin yalnızca hırs nedeniyle Yunanistan'ı fethetmeyi düşlemediklerini anlayabiliriz. Bu antik dönemlerde Yunanlılar tarihlerinden söz edildiğinde hemen aklımıza gelen o muhteşem uygarlık dönemi Yunanlılarından oldukça farklı insanlardı. Tıpkı tüm diğer Batı Avrupa bölgeleri gibi Yunanistan da birkaç istisnai koloni dışında yoksul bir

¹⁸ Herodotos, VI, 7-17.

ülkeydi. Böyle bir portreye sahip bir ülkenin Doğulu zengin hükümdarların ilgisini çekmesi zordu. Asya halklarının sahip olduğu uygarlık Yunan uygarlığından çok daha ileriydi. Yunanlılar uygarlığın ilk basamaklarına tırmanmaya çalıştıkları sırada onlar gelişmenin zirvesindeydi. Bu öylesine doğru bir düşüncedir ki, Yunanlılar gerek bilimsel inceleme kavramı, gerekse güzel sanatlar kültürünü “Barbar” olarak adlandırdıkları bu insanlardan öğrenirler. Zaten yukarıda Mısır kralları ve Krezüs, Lidya kralının Yunanlılar için ne ifade ettiğinden daha önce söz etmiştim.

Büyük kralın elçilerini kabul ettikleri sırada Yunanlılar birbirleriyle aynı görüşleri paylaşmaktan çok uzaktılar. Atina ve Egina arasında şiddetli bir savaş vardı, Dorlar ve İyonyalılar birbirlerinden ölümüne nefret ediyorlardı. İster adalarda ister ana karada olsun, çok sayıda küçük cumhuriyet birbirlerine üstünlük sağlama mücadelesi vermekle meşguldü. Hepsi sahip oldukları küçük filolarla çevrede korsanlık yapıyor, yağmalıyor, yıkip yerle bir ediyor ve önüne çıkan her şeyi yakıyordu. Gemileri batan insanlar bile Yunanistan'daki gözü doymaz denizci halkların elinden kaçıp kurtulamıyordu. Ancak çok uzun bir zaman dilimi geçtikten sonra insanlığın gösterdiği gelişme sayesinde Euripides'in bir metninde yazdığı gibi bir kazazede bir tür çiğnenmeyecek türden bir dilekte bulundu:

*Ben bir kazazedeyim, beni soymayın.*¹⁹

Kıyı bölgeleri ve deniz en az Romalıların korsanlara karşı yürüttükleri savaş dönemindeki kadar birçok korsan tarafından istila edilmişti. Bunun nedeni o dönemde kamusal hak diye bir şeyin olmamasıdır. Bu zaman diliminde geçerli olan tek kural orman kanunu, yani kimin gücü kime yeterse idi. Yunanlıların Perslere yönelik gerçekleştirdikleri korsanlık ve eşkıyalık, diğerleri arasında Atinalıların Sard'a yaptıkları sefer Yunanis-

¹⁹ Euripides, *Helene*, V, 449.

tan'ın istila edilmesinin temel nedenidir. Ancak zamanla gelişen uygarlık anlayışı sayesinde halklar birbirlerine yönelik korsanlık girişimlerinden vazgeçerek düzenli savaşlar dönemine geçtiler. Darius'un ordusunun Yunanistan'ı işgal etmesiyle sonuçlanan Yunanlılar ve Persler arasındaki mücadeleyi bu yeni kategori çerçevesinde değerlendirmek gerekir ki, bu süreç işlediğimiz konunun dışında kalıyor.

IX. BÖLÜM

Med Savaşları Sonrasında Yunanistan

Med savaşlarını izleyen dönemlerin ortak özelliği korsanlığı savaştan ayırma zorluğudur. Maraton, Salamis, Mikali/Samsun dağında zafer kazanan ve vatanın bütünlüğünü sahip olduğu deniz filosuna borçlu olan Atina halkı bir deniz imparatorluğu oluşturmaya karar verir. Themistokles'in önerisi üzerine Atina yükseltilmiş ve çevresine kale duvarları örülmüştü. Pire'ye Yunanistan'ın en güzel limanının yapılmasına ve her yıl yirmi bir gemi inşa edilmesine karar verildi. Tersanede çalışacak tüm Atinalılara dokunulmazlıklar ve ayrıcalıklar tanındı. Ödüller vaat edilerek sayısız becerikli ustanın gelmesi sağlandı. Themistokles Pire, Phaleron, Munikhya limanlarını çember şeklinde saran on, on bir kilometre uzunluğunda bir sur ördürerek baskınlardan korumaya çalıştı. Bu Pire limanını düşman ve korsan saldırılarından korumayı amaçlayan Atina'nın gençlik dönemidir. Atina, filo komutanlığına Miltiades'in oğlu Kimon'u getirir. Bu komutan Skiros/İskiri adası korsanlarına karşı bir sefer düzenler. Vahşi bir doğa ve çetin kayalıklara sahip, girintili çıkıntılı kıyılarında çok keskin kayaların olduğu bu ada

toprak kültürüyle pek ilişkisi olmayan ve hep korsanlıkla yaşamış Doloplara aitti. Birlikte kaçakçılık yapmak üzere adalarına gelenleri bile soyarlardı. İskiri limanlarından biri olan Ktezyum'a demir atan Tesalyalı tüccarlar yağmalanıp, hapsedilir. Zincirlerinden kurtulmayı ve kaçmayı başaran tutsaklar bu hak gaspını şikâyet amacıyla Amfiktiony'a birliğine başvururlar. Kent tüccarların uğradıkları zararları tazmin etmeye mahkûm edilir. Halk tüccarları kim yağmaladıysa onlar ödesin bahanesiyle bu karara karşı çıkar. Verilen kararı uygulamak zorunda kalmaktan korkan korsanlar Kimon'a haber gönderir ve acilen gelip kendisine teslim etme sözü verdikleri kente sahip çıkmasını isterler. Kimon koşarak gider ve kenti ele geçirdikten sonra Dolopları adadan kovar. İskiri'de kaldığı süre içinde Theseus'un mezarını bulan Kimon, ondan geriye kalanları büyük bir şatafatla Atina'ya götürür. Bunlar Pentelicus dağından çıkarılan mermerden yapılmış muhteşem bir anıt mezara konur. Bu anıt mezar tüm Atina ve Yunanistan hattâ tüm Sicilya ve İtalya tapınakları arasında kuşkusuz yalnızca en iyi korunan değil, aynı zamanda Dorik stile sahip en kusursuz anıttır.

Büyük bir örgütlenme gücüne sahip olduklarını düşünen Atinalılar akla gelebilecek en çılgınca düşünceyi gerçekleştirmeye kalkışır. Pers bozgunundan sonra Aristides ittifak koşullarını kaleme almak ve ana kara ile adalarda yaşayan tüm Yunanlılar arasındaki karşılıklı yükümlülükleri düzenlemekle görevlendirilir. Yunanlılar yemin ederek söz verince o da yeminlerini bozacak olanlara lanetler yağdırıp, denize kor haline gelmiş demir kütleleri atarak Atinalılar adına yemin eder.¹ Böylesine ciddi bir girişime karşın yapılan sözleşmeyi ilk çiğneyenler Atinalılar olur.

Atina, deniz imparatorluğu kurma bahanesiyle Eğriboz'a yaşayan Karistolular ve özellikle de Naksos adasında yaşayanlara karşı sözcüğün gerçek anlamında iğrenç olarak nitelendi-

¹ Plutarkhos, *Aristides'in Yaşamı*.

rilebilecek birçok korsanlık ve eşkıyalık girişiminde bulunur. Thukydides bu sonuncu adadan söz ederken: “Kamusal hakların görmezden gelinerek zaptedildiği ilk müttefik kent o oldu”² der. Uzun bir direniş sürecinden sonra Naksoslular teslim olur, deniz filolarını yitirirler ve kale duvarları yıkılır. Naksos kuşatması sırasında Asya’ya sürgüne gönderilen Themistokles’i taşıyan gemi limana yanaşır. Şiddetli rüzgâr nedeniyle kaptan demir atıp denizin sakinleşmesini beklemek ister. Bunun üzerine kendini denizcilere tanıtan Themistokles Atinalıların varlığını fark etmeleri durumunda başına gelecekleri anlatıp onları yeniden yelken açmaya ikna eder. Büyük kral, Salamis fatihi Themistokles’e karşı kurtardığı nankör vatanından çok daha cömert bir şekilde davranır. Atinalılar daha sonra Naksos adasına koloniler gönderip toprakları bölüştürür. Bu koloniler aynı zamanda ada halkının itaat etmesini sağlar.

Kimon Atinalıları sahip oldukları silâhların gücünü kanıtlamaya iter. Üç yüz gemi ile Karya ve Likya kıyılarını kana boyayıp bu bölgeleri Perslere karşı ayaklandırarak kovulmalarını sağlar. Bu ilk başarıdan sonra deniz güçlerini büyüterek Pers donanmasını tanı-ırmak Eurymedon ağzında (Antalya/Köprüçay) yok ettikten sonra kıyıya yanaşıp karada da büyük bir zafer kazanır. Dolayısıyla aynı gün içinde (MÖ 466) iki zafer kazanır. Yeniden denize açıldığında seksen Fenike gemisinin bozguna uğradığını bilmedikleri Perslerin yardımına geldiğini görünce onlara saldırıp, ele geçirir. Yoluna devam eden Kimon Persleri Trakya’daki Gelibolu yarımadasından kovduktan sonra Tasos’a giderek bağımsızlıklarını korumak isteyen ada halkına saldırır. Tasoslulara ait otuz gemiye el koyup, kente şiddetle hücum eder, komşu ana karadaki altın madenlerine Atinalılar adına el koyar ve Tasos’un egemenliği altında bulunan her yeri ele geçirir.³ Böylelikle Atina bir deniz imparatorluğu oluşturur.

² Thukydides, I, 98, 137.

³ Plutarkhos, *Vie de Cimon*.

Perslere karşı çok büyük seferler düzenlenir. Kimon her savaşı kazanır ve Kıbrıs adasındaki Kition kuşatmasında şan ve şöhratinin zirvesindeyken ölür (MÖ 449). Plutarkhos, hiç kimse büyük kralın burnunu bu kadar sürtüp, gururunu bu kadar kırmamıştır, der. Sonunda aşağıdaki koşulların yer aldığı bir barış anlaşması yapılmıştır: “Asya’daki Yunan kolonileri Perslerin boyunduruğundan çıkarak bağımsızlıklarına kavuşacaklar. Büyük kralın askerleri batı kıyılarına en az üç günlük mesafeden daha fazla yaklaşamayacak. Hiçbir Pers gemisi Kelidonya adaları ve Oynayan kara kayalar (Siyane), başka bir deyişle Likya’nın en ucundaki noktayla Boğaziçi’nin giriş bölgesi arasında yolculuk yapamayacak.”

Birliğe bağlı kentler zaten yapılan bu kadar çok seferden sonra yorgun düştüklerinden uzun bir süreden beri Perslerin geri çekilmesi ve kendilerini rahatsız etmemeleri nedeniyle savaşın gereksiz olduğunu düşünüyorlardı. Geri dönüp topraklarını işlemek ve sakin bir yaşam sürdürmekten başka bir şey istemiyorlardı. Artık gemi donatmıyor ve asker göndermiyorlardı. Atinalılar herkesi anlaşmalara boyun eğmeye zorluyor, verdikleri buyruklara uymayanları yargılayarak para cezalarına mahkûm ediyor ve cumhuriyetin otoritesini tahammül edilemez bir noktaya taşıyıp, iğrenç hale getiriyorlardı. Atina’nın Naksos ve Tasos adasına yönelik girişimleri Spartalıları ayaklandırıp, öfkelenmelerine neden olmuştu. Bu kentin (MÖ 465 yılında) bir deprem sonucu yerle bir olması nedeniyle Peloponnesos Savaşı’nın çıkmasını önlemişti. “Pire’nin gözündeki çöp” Egina’nın harap olması, Sparta limanı Gytheio’daki yangın, Naupakto ve Megara’yla birlikte Samos’un fethi, Eğriboz halkının baskı altına alınması, Korkira savaşı özetle Atinalıların her yeri işgal etme girişimleri bütün Peloponnesos halkının Atina’ya karşı silâhlanmasına yol açtı ve (MÖ 431-404) yirmi yedi yıl sürecek acımasız bir savaş başladı. Çok kanın döküldüğü bu bitmek bilmeyen mücadele sırasında korsanlığın yerini düzenli savaş anlayışı aldı. Kamusal haklar açısından

bu bir gelişmeye benzemekle birlikte uygarlığa bir yararı olmadı. Yangınlar, yağmalar, köle isyanları, ihanetler, demokratik ve aristokratik kesimler arasında kardeş kanı dökmeye yönelik acımasız tahrik girişimleri yetmezmiş gibi bir de sanki tüm Yunanistan'ın allak bullak ve yerle bir olma sürecine katılmak isteyen doğanın yol açtığı depremler ve veba bu korkunç tablonun ortaya çıkmasına yol açtı. Thukydides'in anlattığı kimi öyküler insanın yüreğini daraltıyor. Hiçbir tarihsel öykü bu büyük yazarın anlattığı, şu bulundukları koşullardan yirmili gruplar halinde çıkartılarak mahkeme heyeti önüne götürülür gibi yapıp teslim edildikleri ayaktakımının kendilerine binbir çeşit işkence yaptıktan sonra katlettiği Korfulu mahkûmların yazgısı kadar korkunç değildir. Dışarı çıkarılanların akıbetini öğrenen diğerleri bulundukları koşulları terk etmeyi reddedince çatı kaldırılır ve bu zavallı insanlar yukarıdan yağın oklar ve tuğlaların altında can verir. Hemen can veremeyenler atılan ok uçlarını bedenlerine saplayarak ve halatlar ya da üstlerindeki yırtık manto kumaşlarıyla bir an önce kendilerini boğarak ölmeye çalışıyorlardı.⁴

Yunanistan'daki iç savaşı fırsat bilen Persler ülkenin iç işlerine karışmaya başlar. MÖ 449 yılında imzalanan Yunan zafelerini belgeleyen görkemli anlaşma Atinalıların Sicilya'da başlarına gelen felaketin (MÖ 413) Doğu ülkelerinde duyulmasıyla birlikte bozulur. Misya ve Lidya valilerine kıyı kesimindeki Yunan kentlerinden haraç istemeleri ve ne pahasına olursa olsun Lakedaimonlularla görüşmeleri emredilir. Sparta müttefik olma teklifini kabul edince diğer Yunan devletleri büyük Pers kralı ve casuslarının oyuncağı haline gelir. Genç Sirüs/Kurus'un müdahalesi Sparta'ya öylesine değerli bir destek sağlar ki, Aigos-Potamos (MÖ 405) Savaşı'nda elde edilen kesin zafer harbin iki yılda Peloponnesoslular lehine olacak şekilde sonlanmasını sağlar. Egina adası Atinalılardan geri alınır ve

⁴ Thukydides, IV, 47, 48.

Attika'ya yönelik bir deniz kuvvetleri harekât merkezine dönüştürülür. Sparta tarafından korunan bu ada korsanları Atina gemilerine saldırdıkları gibi işi Pire limanından üç kat üç sıralı kadirğaları, ticari gemiler ve balıkçı teknelerini çalmaya kadar götürürler.

X. BÖLÜM

1. Atina Egemenliği Altındaki Denizler

Peloponnesos Savaşı Atina'nın deniz imparatorluğunu yitirmesine neden olur. Bu süreci doğru düzgün bir şekilde anlatmaya çalışacağım. Perikles döneminde, yani Helen uygarlığının en üst noktasına ulaştığı bir sırada korsanlığın sona erdiği düşünülebilir, ancak bu doğru değildir. Sunduğum kanıtlar dışında Ksenophon'un yazdıklarına bakarsak çizdiği Atina cumhuriyeti portresi karşısında şaşkınlığa uğrayabiliriz: "Atina'nın rakip kentlere oranla sahip olduğu büyük avantaj denizlerin efendisi olmasıdır ki, bu güç ona kendinden daha güçlü halkların kırsal bölgelerini yakıp yıkma olanağı tanır. Denizin efendileri gerçekten de düşmanla karşılaştıkları istisnai durumlar dışında ya çok az ya da hiç düşmanın bulunmadığı kıyılara çıkma ve açık denize yelken açma özgürlüğüne sahiptirler. Çünkü bu türden baskınlar kara yoluyla gerçekleştirilen istilalar kadar tehlikeli değillerdi. Denizin kralları kendi kıyılarından istedikleri kadar uzaklaşabilirken diğerleri gözlerini hâkim oldukları topraklardan ayıramazdı. Bir kara ordusunun yavaş ilerlemek durumunda olması bir yana, uzun vadeli yiyecek stoklama ola-

nağı da yoktu, zaten ya dost bir ülkenin topraklarından geçmek ya da kendine savaşıarak bir yol açmak zorundaydı. Bir deniz seferi yapıldığında tam tersine güç açısından üstün olanlar kıyıya çıkar, üstün olmayanlar ya dost bir ülkeye ulaşınca ya da kendilerine direnemeyecek kadar güçsüz birilerini buluncaya kadar kıyı boyunca ilerlerdi. Denizin hükümdarları her yere yanaşabilir ve kıyıda yaşayan insanlara zarar verebilirdi.”¹ Güçlü bir devlet tarafından yürütülen korsanlık politikasını bu şekilde öven Ksenophon ardından Atinalıların yalnızca bir konudaki eksikliklerine dikkat çeker: “Sahip oldukları bu deniz üstünlüğüyle bir adada yaşıyor olsalardı, bu deniz imparatorluğunu korudukları sürece herhangi bir karşı saldırıya uğrama korkusu yaşamadan istedikleri zaman istedikleri yere gidebilirlerdi. Ne toprakları yağmalanır ne de kale duvarları içinde düşman askeriyle karşılaşılırdı. Buna karşın çiftçiler ve zenginlerin düşman saldırısına uğrama olasılığı daha yüksekti.”²

Siyaset felsefesi yapan bir filozofun eserlerinden yaptığımız bu önemli alıntıda Antikçağ’daki deniz imparatorluğunun örnek bir uygar kent olarak gösterilen Atina için bile herhangi bir karşı saldırıya uğrama korkusu yaşamadan korsanlık yapmaktan ibaret olduğu görülmektedir. Bu kamusal töreler karşısında şaşırmanın bir anlamı yok, zira o dönemde insan hakkı diye bir şey olmadığından, tek geçerli kural kimin gücü kime yetersedir. Melos adası olayı bunun çarpıcı bir örneğidir. Eski bir Lakedaimon kolonisi olan Melos Atina’nın egemenliği altına girmeyi reddeder. Peloponnesos Savaşı’nın başında Nicias adayı basar ve ele geçirmeden yağmalayıp bırakır. Atinalılar 416 yılında otuz sekiz kadirga ve üç bin silâhlı askerden oluşan bir filoyu adaya gönderir. Karşılıklı saldırı aşamasına geçmeden önce Atinalı ve Meloslu komutanlar bir toplantı yapar. Thukydides bu toplantıda olan biten her şeyi aktarır: “Atinalılar ola-

¹ Ksenophon, *Atina Cumhuriyeti*.

² *Age*.

bilecek en uygun müzakere zemini konusunda herkesin hemfikir olduğu bir ilkedен yola çıkalım ve bu ilkeyi bizim kadar iyi bilen insanlara karşı uygulayalım derler. Başka bir deyişle bu ilkeye göre her iki tarafın da aynı güce sahip olması durumunda insanlar arasındaki sorunlar adalet kurallarıyla çözülür. Buna karşın güçlü olanların elinden geleni yapması durumunda güçsüz olanın boyun eğmesi gerekir. Daha ileri sayfalarda ise genel kanıya dayanarak tanrıların ve apaçık bir şekilde güçlü olanların doğal zorunluluk gereği her yerde haklı olduklarını söylüyoruz. Bu kuralları ilk koyanlar bizler değiliz, bu kuralları ilk uygulayanlar da bizler değiliz, biz bu kurallardan yararlanıyor ve bunları geleceğe taşıyoruz. Siz ya da kim olursa olsun bizim sahip olduğumuz güce sahip olmanız durumunda aynı şekilde davranacağınızdan eminiz.”³ Duruy, güçlü olanın haklı olması konusu çok nadiren bu kadar açık bir şekilde dile getirilmiştir diyor.⁴ Atinalılar, “Bu kuralı geleceğe taşıdıklarını” ilan etmişler ve gerçekten de bu acı verici kuram çağlar boyunca geçerli olmuştur. Biz bile bu kuramın kurbanları olduk! O gereksiz görüşmelerden sonra kuşatma başlar, Meloslular ketum davranmak zorunda kalırlar. Atina halk meclisinin haklarında verdiği kararla görüşmeler sırasında dile getirilen korkunç düşünceler gerçeğe dönüşür ve tüm Meloslular ölüme mahkûm edilir. Alkibiades bu korkunç kararın alınmasında önemli bir rol oynar. Attika yarımadasında köle olarak satılan kadınlar ve çocuklar dışında tüm erkekler katledilir.

2. Atina Deniz Örgütlenmesi

Yunan halkları arasında en güçlü deniz örgütüne sahip olanlar Atinalılardı. En çok donanma için para harcamak zorunda kalıyorlardı. Başlangıçta kadirgalar en zengin kişiler tarafından silâhlendiriliyordu. Daha sonra aşiret sayısına uygun bir şekil-

³ Thukydides, V, 85.

⁴ *Histoire grecque*.

de bir yasayla toprak, imâlathane sahibi ve ticaret yapanlar yüz yirmi kişiden oluşan on ayrı sınıfa bölündüler. Attika'nın tüm zenginliklerinin sahibi olduklarından devletin deniz güçlerinin bakımını yapmaya ve sayısını artırmaya zorlandılar. Silâhlandırma söz konusu olduğunda bu on aşiretin her biri kendi bölgesinde donatılacak ne kadar kadirga varsa o sayıda yetenekli insan gönderirken bunlardan kendilerine eşlik edecek eşit sayıda refakatçi götürmelerini zorunlu kılıyorlardı ki, bunlar kimi zaman vergi ödeyen on altı kişiden oluşuyordu. Bunlardan alınan vergiler gemi kaptanlarına teslim ediliyordu. Her kadirgaya iki kaptan atanıyor ve bir yıl süreyle tam yetkiye sahip oluyorlardı. Bunlar kendi aralarında bir görev dağılımı yapıyor ve çoğu kez her biri bu görevi altı aylığına üstleniyordu. Devlet kendilerine donanımlı bir gemi tahsis ediyor ve mürettebatın ücretlerini teslim ediyordu. Gerisini kendileri hallediyordu. Son halini bilemediğimiz yasa görevi teslim eden kaptanla görevi teslim alan kaptanın nasıl hesaplaşacaklarını açıklıyordu.

Servetler arasındaki farklılığı göz önünde bulundurmayan bu örgütlenme ağır aksak yürüyordu, zira en zenginler kimi zaman bir kadirganın donanımı için verebileceklerinin en azını veriyorlardı. Demosthenes vergi toplamayı kolaylaştıran daha adilane bir kararnamenin kabul edilmesini sağladı. On talentlik (48.395 fr) bir servete sahip her yurttaş devlete bir kadirga sağlamak zorundaydı. Yirmi talentlik bir servete sahip olansa iki kadirga temin etmek zorundaydı. Çok büyük bir servete sahip olan birinden en fazla üç kadirga ve bir sandal isteniyordu. Serveti on talentten az olanlar bir araya gelerek bir kadirga sağlıyorlardı.

Bir kadirganın mürettebatı üç unsurdan oluşuyordu: 1. Kürekçiler. Devlet bu insanların ücretlerini kaptana teslim ediyordu; 2. Tayfaları kaptanlar seçiyor ve ücretlerini ceplerinden ödüyorlardı; 3. Denizci askerler. Boeckh'in çok sayıda eski yazılı kaynaktan yola çıkarak yaptığı hesaplara göre bir Atina ka-

dırgasında her bir sırada ortalama 56 kişi oturmak koşuluyla toplam yüz yetmiş kürekçi vardı.⁵ Veznedarlar filonun zamanında silâhlarla donatılıp donatılmadığını izliyor ve yükümlülüklerini zamanında yerine getirmeyen kaptanları hapse atabiliyorlardı. Bir deniz seferi ilan edilince Atina halkı bu kararnameye kadırgasını mendirek girişine getirecek ilk kaptana bir çelenk verilme sözünü ekliyordu. Rakiplerinden üstün olduklarını gösterme meraklısı kaptanlar bu yüzden en hafif, en donanımlı ve en usta denizcilere sahip kadırgaları seçip, kimi zaman denizcilere kendi ceplerinden ikramiye dağıtıyorlardı. Onurlandırma ve ödüllerle yaratılan bu rekabet ortamı en küçük bir savaşta bile hazinesini tüketen bir devletin çok işine geliyordu.

Filolar çoğu kez düşman kıyılarını perişan ederek ganimetle geri dönüyorlar ve harcadıklarından çoğunu geri getiriyorlardı. Çanakkale Boğazı'nı⁶ ele geçirdiklerinde Karadeniz'e ticaret yapan gemilerden taşıdıkları malın onda birini alıyorlar ve bu zorunlu katkı Cumhuriyetin yaptığı harcamaları kısmen telafi etmeye yarıyordu.⁷

⁵ Boeckh, *Attisches Seewesen*, s. 120.

⁶ Ksenophon, *Helleniques*, I.

⁷ Atina deniz kuvvetlerinin örgütlenmesi konusunda bakınız, Demostenes'in *Sivil Savunmalar* ile Thukydides'in, VI, 31'deki *Polikle'se karşı Apollodor ve kaptanlık çelengi*; Barthélémy'nin *Voyage d'Anarchsis*, LVI bölüm.

XI. BÖLÜM

II. Philip ve Büyük İskender Döneminde Korsanlık

Montesquieu, Makedonya neredeyse aşılması olanaksız dağlarla çevrilidir. Burada yaşayan halklar savaşmayı çok severler, cecur, çalışkan, itaatkârdırlar, yorulmak nedir bilmezler. Bu niteliklere sahip olmalarını sağlayan şey herhalde bu bölgenin iklimidir, çünkü bugün bile Türk (Osmanlı) İmparatorluğu'na hizmet eden en iyi askerler bu bölgelerden çıkıyor¹ demiştir.

II. Philip (MÖ 359-336) yaşanan muazzam güçlüklerin ortasında imparatorluğuna belli bir güç kazandırmaya çalışan ilk Makedonya kralıdır. O tarihlerde ülke düşmanlar tarafından kuşatılmıştı. İç çekişmezlikler yabancıların ülke topraklarına girişini kolaylaştırıyordu. Philip sıkı bir disiplin uygulayarak Makedonyalıları birbirine bağladı ve Payonyalıları, İlliryalıları ve Trakyalıları bulundukları yerlerden sürerek haraca bağladı. Ardından krallığının sınırlarının çok dar olduğunu düşünüp Yunanistan kalıntıları ele geçirerek bu sınırları genişletmek istedi ve amacına ulaşabilmesi için deniz kuvvetlerine sahip olması gerektiğini anladı.

¹ *Grandeur des Romains*, V.

Bu dönemde Ege denizi ardı arkası kesilmeyen eşkıyalık gösterilerinin sahnelendiği bir yerdi. İflas eden Atina deniz imparatorluğunu yitirmişti. Ksenophon'a göre² Pherae'nin zorba hükümdarı Aleksandr karada en büyük eşkıyalardan biri denizde ise bir korsandı. Thebaililerin donattığı ilk donanmanın başına geçen Aleksandr bir Atina filosunu mağlup ederek Pire limanına girdi. Daha sonraki maceralarında Tenos'u yağmaladı, ada sakinlerini sattı ve Kiklad adalarını yağmalayıp mahvetti. Yunanistan'da işlerin karışması nedeniyle korsanlık her yerde hortladı ve korsanlar yeterince servet sahibi olduklarında birkaç kenti ele geçirip kendilerini oranın hükümdarı ilan etmeye başladılar. Karidemos adlı eski bir korsan aynı yöntemle Skepsis, Sebrene, İlion kıyılarını ele geçirip buraların hâkimi oldu. Philip deniz imparatorluğunu ele geçirmek için uygun zamanı seçti. Amacına ulaşabilmek için korsanlar tarafından istila edilen denizleri temizlemek gibi bir bahane uydurup bir donanma kurdu ve askerlerinin tayfalık ve dümencilik öğrenebileceği silâh depoları inşa ettirdi. Termaikos (Selanik) körfezindeki Pidna'yı ardından Strimonas (Karasu) nehri ağzındaki konumu nedeniyle Makedonya'nın denize açılmasını ya da kapatılmasını sağlayan Amfipolis'i işgal etti. Bununla birlikte öncelikle Atinalılarla ittifak kurması gerektiğini düşündü ve gerçekten de onlara deniz yolculuğunu engelleyen korsanları saf dışı edebilmek amacıyla gemilerini bir araya getirmeyi önerdi. Atina yurttaşlarına Philip'in kurulacak konfederasyondan çok Atinalıları Atinalılara karşı kullanmak istediği anlatıldı. Philip'in Atina'nın müttefiklerini para ve vaatlerle baştan çıkartmaya alışıcağı ve ziyaret edeceği adaları egemenliği altına alacağı söylendi.

Niyetinin ortaya çıkarıldığını anlayan Philip karada ilerleyerek fetihlere devam etti. Demosthenes'in ısrarlı uyarıları üzerine Atinalıların yardım amacıyla gönderdikleri otuz iki parçalık gemiye karşın Olynthos kentini aldı. Yunan kentlerini bir-

² *Helléniques*, VI, 4.

birlerine karşı silâhlanmaya iten bölünmelerden ustaca yararlanarak egemenliğini yaymaya çalıştı. Deniz kuvvetlerini hiç gözünün önünden ayırmadı ve sürekli olarak onları yerleştirebileceği daha uygun koşullara sahip yerler aradı. Gerçekleştirmeyi düşündüğü deniz seferleri için en uygun yerler olarak belirlediği Heraclea ve Bizans kentlerine yerleşti. Bu kentleri birer hareket merkezine dönüştürmek istedi, ancak Demosthenes Atinalıları müttefikleri olan Bizanslılara Phokion komutasındaki yüz yirmi kadirganın yanı sıra Sakız, Rodos ve başka adalardan gönderilen gemilerle güçlendirilmiş bir deniz gücü yollamaya ikna etti. Bu filo yüzünden gemilerinin büyük bir bölümünü yitiren Philip kuşatmayı sona erdirmek durumunda kaldı.

Bu başarısız deniz seferleri Makedonya kralının mali açıdan tükenmesine yol açınca korsanlık³ yapmaya karar verdi. Denizlerde dolaşıp mal yüklü yüz yetmiş gemiyi kaçırdıktan sonra bu malları satıp savaş için büyük bir birikim sağladı. Tasos ile Limnos'un batısındaki Halonese (Lanis) adalarını egemenliği altına aldı. Kiklad adalarında sürdürülen ticarete bir son verdi. Birçok kenti ele geçirip yağmaladı. Çocukları ve kadınları açık artırmayla satıp tüm tapınaklar ve kutsal binaları yağmalamayı unutmadı. Gelibolu'dan İskit ülkesine geçerek bu bölgeyi de yağmaladı ve tıpkı bir tüccarın yapabileceği gibi bir savaşın masraflarını bir başkasından kazandıklarıyla çıkardı.

Makedonya kralı Philip'in oğlu Büyük İskender'in gerçekleştirdiği fetihler sırasında korsanlar denizleri arşınlamayı hiç bırakmadı ve sayısız kıyı ile adayı kasıp kavurmayı sürdürdü. Makedonyalılardan çok daha güçlü bir donanmaya sahip olan Persler de korsanlığı teşvik ediyor ve Yunan yerleşim yerlerini yağmıyorlardı. Darius'un uğradığı bozgun ve büyük Fenike kenti Tyr'in yerle bir edilmesinden sonra İskender Akdeniz'de güvenliği sağlamayı görev edindi. Denizleri korsanlardan te-

³ Justin, IX; - Diodore de Sicile, XVI, 8; - Demosthèn, *Olynth.* II, *Phil.* I, 46.

mizlemek ve adalarda egemenliğini ilan edebilmek amacıyla Amfoter ve Egelok adlı iki amiralini görevlendirdi. Büyük fatih böylelikle eskiden Minos'un üstlendiği rolü üstlenmiş oldu. Her yerde korsanların peşine düştü, ele geçirdiklerini öldürdü. Bu dönemin en ünlü korsanı Dionides esir alındı ve İskender'in karşısına çıkartıldı. Kendisine yöneltilen neden denizlerin hâkimi olmak istiyorsun sorusuna Dionides: "Sen bütün dünyayı neden yağmalıyorsun?" sorusuyla yanıt verdi. Bunun üzerine İskender:

Benim adım İskender, sen ise bir korsan parçasısın.

(Dionides) İsmi bir önemi yok ikimiz de aynı işi yapıyoruz. Ben gemileri soyuyorum, sen ise imparatorlukları. Tanrılar beni İskender seni korsan yapsalardı sen benim kadar iyi bir korsan olamazken, belki de ben senden daha iyi bir hükümdar olurum dedi.

Bu yanıtları veren Dionides belki de sanıldığı kadar küstah biri değildir, zira korsanlığın da diğerleri gibi bir meslek olarak kabul edildiğini biliyoruz. Dionides'in peşine düşen ve onu cezalandıran İskender ait olduğu Makedonya hanedanına mensup atalarının korsanlık yaptıklarını unutmış olabilir mi?

Fethettiği Asya topraklarının büyük bir bölümünü kat edip, egemenliği altına alan İskender her zaferden sonra çok bilgece ve kurnazca bir politika uyguladı. Gittiği her yerde halkların törelerine, âdetlerine ve dinlerine saygı gösterdi. Özellikle uygarca bir yönetime başvurarak değişik ırkları birbirleriyle kaynaştırmaya çalıştı. Deniz kuvvetleriyle ilgili büyük projeler yaptı, ancak ölümü bunların gerçekleşmesini engelledi. Hindistan ve Etiyopya ile Kızıldeniz ve Nil nehri aracılığıyla etkin bir ticaret gerçekleştirebilmek amacıyla çok uygun bir konuma sahip olan İskenderiye kentini kurdu. Tyr ve Kartaca kentlerini buraya yönlendirip, tamamen egemenliği altına alabilmek amacıyla kenti bu ikisinin arasına kurdu. Ptolemaioslar döneminde Mısır evrenin en büyük pazarı haline geldi.

XII. BÖLÜM

Kartacalılar - Romalılarla Gerçekleştirilen İttifak Anlaşmaları - Sicilya - Siraküza Kökenli Messina Silâhşorları

Tarih, Kartacalıların gururunu kırmak amacıyla İskender'in Suriye'den Afrika'ya geçtiğini ve Fenike'de Lübnan kerestesinden binden fazla kadirga irisi büyük gemi inşa ettirerek Kartaca topraklarına saldırmayı planladığını söylüyor.

Sayda ve Tyr'in kızı sayılan Kartaca Fenikelilere ait bir özellik olan deniz seferleri gerçekleştirme azmiyle sahip oldukları ticari dehayı miras olarak devralmıştır. Akdeniz kıyılarının ortasında, her iki uca eşit mesafede bulunduğu o dönemde bilinen tüm ticaret dünyasıyla ilişkiler kurmuştu. Fenikelilerin Afrika kıyılarında daha önce oluşturdukları kuruluşları daha da geliştirmeye çalışmanın yanı sıra başka kuruluşlar oluştuyordu. Kartaca senatosunun aldığı bir karar uyarınca Magon Afrika turu atmakla görevlendirildi. Coğrafya yıllıklarında çok önemli bir yere sahip olan bu sefer 7. ve 8. Kuzey enlemi arasında yer alan ve Kartacalı amiralin Güney Boynuzu olarak adlandırdığı Cherbro körfezinde çekilen yiyecek sıkıntısı nedeniyle durduruldu.¹ Kartacalılar kuzeyde Atlantik kıyıları bo-

¹ Vivien de Saint-Martin, *Antikçağ'da Kuzey Afrika*.

yunca ilerleyerek İspanya üzerinden Galya, oradan da İngiltere'ye kadar gittiler. Akdeniz'de çok erken tarihlerden başlayarak Sicilya'nın bazı bölgelerini, Sardunya, Balear adaları ve İspanya'yı işgal ettiler.

Fenikeliler zamanla Doğu Akdeniz havzasındaki deniz üstünlüklerini yitirdiler. Mısır ve Asur kralları Sayda, Tyr ve Fenike'yi tüketip harap etmişlerdi. Daha genç ve dövüşken olan Yunan ırkı doğudaki deniz imparatorluğunu ellerinden aldı. Bu olaylardan sonra Kartaca, Sicilya ve İtalya'dan Okyanusa Akdeniz'in batısındaki tüm bölgelere uzanan yeni bir Fenike deniz imparatorluğu başkentine dönüştü. Kartaca'yı yaratan Antikçağ'a ait bir ırk olan Aramiler (Eski Suriye halkı) Yunan ırkına karşı bitmek bilmeyen bir düşmanlık besliyordu. Sardunya suları ile Hercules sütunları yakınlarında yakalanan her yabancı gemi yağmalanıyor ve mürettebat denize atılıyordu. Montesquieu'nün² dediği gibi bu insanların hak anlayışı oldukça tuhaftı. Kirüs/Kurus ordusu tarafından kuşatılan kentlerini terk eden Foçalıların Alalia (Korsika) yakınlarında iki müttefik güce ait Kartaca ve Tyrhenya filosuyla karşılaşmalarını, bu iki ırkın denizde gerçekleştirdikleri korkunç savaş sırasında Foçalıların kırk gemi yitirdikten sonra önce İtalya sonra da Galya kıyılarına doğru yelken açıp Marsilya'yı nasıl kurduklarını anımsayalım. Yunanlılara karşı daha avantajlı bir konuma sahip olmak ve onlara zarar verecek korsanlık eylemleri gerçekleştirmek isteyen Kartacalılar denizde giderek ustalaşıp, güçlenen ve İtalya'nın büyük bir bölümünü işgal eden Etrurya ulusuyla güç birliği yapmıştı. Sardunya Kartaca'nın, Sicilya ise Etrurya'nın egemenliği altındaydı. Kralların kovulduğu dönemde gelecekte birbirlerine rakip olacak Kartaca ve Roma arasında da bir anlaşma yapıldı. Tarihçi Polybios Kartacalılar ve Romalılar arasında gerçekleştirilen ilk iki anlaşmanın metinlerini bize aktarmış. Bunlar korsanlık tarihi açısından çok

² *Yasaların Rubu*, XXI, 11.

önemli iki metindir.³ Birincisi kralların kovulmasından sonra oluşturulan konsüllerden (MÖ 507) Lucius ve Junius Brutus ile Marcus Horatius dönemine ait:

“Romalılar ve müttefikleri ile Kartacalılar ve müttefikleri arasında aşağıdaki koşullarda dostane ilişkiler kurulacaktır: Romalılar fırtına ya da düşmanlar tarafından itilmedikçe Cap Bon⁴ (Tunus) burnundan öteye geçmeyecekler. Biri bu kıyılara zorla atıldığı takdirde hiçbir ticari ilişki kurmayacak, yalnızca gemi ve kurban törenleri için gerekli olan şeyleri satın alabilecektir. Karaya çıkan herkes beş gün içinde yelken açıp uzaklaşmak zorundadır. Tüccarlar yalnızca tellal ve kâtip huzurunda alışveriş yapabilirler. Bu resmî işlemlere uygun bir şekilde satılan şeyler satın alanın ödeme gücüne olan güven çerçevesinde satıcıya borçlanılacaktır. Bu işlemler Libya ve Sardunya’da da geçerlidir. Kartacalıların egemenliği altında bulunan Sicilya kıyılarına çıkan bir Romalı aynı haklara sahip olacağından kendisine adilce davranılacaktır. Öte yandan Kartacalılar Ardiya, Antium (Anzio), Laurentum, Kirke dağı, Terracina sakinleri ya da Romalılara boyun eğmiş herhangi bir halka hiçbir şekilde saldırmayacaklardır. Roma’ya bağlı olmayan diğer Latin kentlerine de zarar vermekten kaçınacaklar, bu kentleri işgal etmeleri durumunda onları Romalılara buldukları şekilde teslim edeceklerdir. Latium’da hiçbir kale inşa etmeyeceklerdir. Bu bölgeye silâhlı bir şekilde girmeleri durumunda geceyi orada geçirmeyeceklerdir.”

İkinci anlaşma (MÖ 345) şu şekilde tasarlanmış: “Romalılar ve müttefikleri; Kartaca halkı, Tyrhenyalılar, Utikalılar ve müttefikleri arasında aşağıdaki koşullar çerçevesinde bir anlaşma imzalanacak: Romalılar Beau-Promontoire (Tunus) burnu, Mastia ve Tarseium kentlerinin ötesini yağmalamayacak, ticaret yapmayacak ve yeni kentler kurmayacaklar. Kartacalılar

³ Polybios, III, 22-26.

⁴ *Promontarium Hermoeum*, günümüzde Cap Bon ya da Ras Adder.

Roma'nın egemenliği altında bulunmayan Latin kentlerinden kimilerini ele geçirdikleri takdirde ganimet ve esirleri götürebilecek ancak bu kentlere el koyup yerleşemeyecekler. Kartacalılar Romalıların egemenliği altında olmamakla birlikte onlarla yaptıkları yazılı anlaşma çerçevesinde barış içinde yaşayan halklara ait ele geçirdikleri üç beş erkeği Roma limanlarına sokmayacaklar. Bu kişiler Roma limanlarına sokulmaları ve bir Romalı tarafından tanınmaları durumunda özgür bırakılacaklardır. Aynı koşullar Romalıların içinde geçerli olacak. Romalıların Kartacaya ait bir ülkeden su ve yiyecek tedarik ettikleri sırada fırsattan faydalanıp Kartacalılarla barış içinde yaşayan müttefiklerinin hiçbirine karşı haksızlık yapmayacaklar. Bu kurallara uyulmaması durumunda kişinin kendi kendisini cezalandırmasına izin verilmeyecek. Bunu yapması durumundaysa bu kamusal bir suç olarak nitelendirilecektir. Romalıların Sardunya ve Afrika'yla ticaret yapmayacak, buralarda kent kurmayacaklar. Bu kıyılara yalnızca yiyecek, içecek alabilmek ve fırtına tarafından sürüklenmeleri durumunda gemilerini onarmak amacıyla yanaşabilecekler. Ancak beş gün içinde bu kıyıları terk edecekler. Kartaca ve Sicilya'nın Kartaca egemenliği altında bulunan bölgelerinde bir Romalı her yurttaşın sahip olduğu ticaret ve hareket özgürlüğüne sahip olacak; bir Kartacalı da Roma'da aynı haklara sahip olacaktır."

Bu iki değerli metin sayesinde eski halkların sahip oldukları deniz gücünü nasıl kullandıklarını görüyoruz. Burada iki devlet arasında bir anlaşma imzalanmış ve daha güçlü olan taraf aslan payını kaparak komşularına ait kentleri yağmalamak ve oralarda yaşayan insanları köleleştirmek hakkına sahip olmuş. Bu korsanlığa ait bir özellik. Korsanların Kartacalı ya da Romalı olarak adlandırılmalarının bir önemi yok, geçerli olan tek kural güçlü olanın haklı olması, zaten en alt düzeyde bir uygarlık anlayışının geçerli olduğu bu dönemde her türlü insan hakkı anlayışına tamamen ters düşen uygulamalardan biri de bir halkın öteki halkı yağmalamasıdır.

Bu anlaşmalar Romalıların çok eski tarihlerden itibaren denizcilik yapmaya başladıklarını gösteriyor. Ancak bizim açımızdan önemi, özellikle Kartacalıların sahip oldukları güç, olanaklar, fetih ve yağma konusunda sergiledikleri istek kadar uzak yerlerle olan ticari anlaşmaları ve uzak ülkelerdeki yerleşim birimlerini diğer ülkelere belli sınırların ötesine geçme yasağı koyarak gizleme ve vatanseverlik konusunda gösterdikleri şaşırtıcı beceri ve titizliktir. Fenikelilerde nerelere sefer yapılacağı bilgisinin gizli tutulması gerçekten de bir devlet geleneği idi. Bir Kartaca gemisi Atlantik'te Roma gemileri tarafından izlendiğini fark ettiğinde, onlara İngiltere'nin yolunu göstermekten sekinen tekneyi sahile yakın bir yerde batırmayı yeğlemiştir. Roma gemilerinin de batmasına yol açan ve kazadan sağ salım kurtulan tekne sahibi Kartaca⁵ senatosu tarafından ödüllendirilmiştir. Duruy'nin dediği gibi kazanç aşkı kahramanlık⁶ derecesine çıkabilmekteydi.

Tyrli Fenikeliler Yunanlılara karşı Kserkes'le birleştiklerinde Kartacalılar da Amilkarla birlikte Sicilya'ya saldırdılar. Ancak saldırganlar aynı gün içinde yok edildiler. Themistokles Tyrliileri Salamis'de, Siraküzalı Gelon ve Agrigentolu Teron'da Kartacalıları Himera'da yok ettiler⁷ (MÖ 480). Sicilyalı Diodorus'a göre Kartacalıların yüz elli bin kişi yitirdikleri Himera felaketinden sonra Sicilya'da sahip oldukları bölgelerin büyük bir bölümü de ellerinden alındı. Kartacalıların Etrüsklerle paylaştığı deniz imparatorluğu bu olaydan kısa bir süre sonra çöktü. Rhegium ve Zancle hükümdarı Anaksilaos Sicilya boğazında kalıcı bir filo oluşturup, Fenerin girişini güçlendirdi ve Etrüsklü korsanların⁸ yolunu kesti. Siraküza hükümdarı ünlü Gelon'un ardılı olan Hieron antik Yunan kolonisi Cumes'i⁹

⁵ Strabon, kitap III, son bölüm.

⁶ *Romalıların Tarihi*, I, s. 349.

⁷ Herodotos, VII, 145 ve devamı; Sicilyalı Diodorus, XI, 20 ve devamı.

⁸ Strabon, kitap VII, 1.

⁹ Diodore de Sicile, XI, 51.

kuşatan (MÖ 475) müttefik filolarını yok etti. Büyük şair Pindaros bu zaferle ilgili şöyle bir şarkı yazdı:

“Ey Satürn’ün kızı, şu ateşli dileklerimi kabul et. Cumes önündē bozguna uğratılan ve Siraküza hâkiminin hafif küçük teknelerinde mağlup edip, savaş sırasında çok hırpaladığı bu başıbozuk Tyrhenya ve Fenike ordularının kendi memleketlerinden çıkmasını engelle. Siraküza’nın hâkimi onların parlak gençlerini dalgaların içine gömdü ve Yunanistan’ı pahalıya patlayacak bir kölelikten kurtardı...”¹⁰ Keza Alpheios’un (tanrı nehir) yatağında bulunan Hieron tarafından adanmış bronz bir miğfer bu zaferin kanıtıdır.¹¹ Denizde üstünlük Siraküza’ya geçer. Kuzeyli ve Campania Etrüskleri arasındaki bağlantıyı kesmek amacıyla Hieron Aenaria (İschia) adasını fetheder. Korsanlığa bir son vermek amacıyla Korsika’yı ele geçirir, Etrurya kıyılarını talan eder ve Aethalie (Elbe) adasını egemenliği altına alır.

Kartacalılar Yaşlı Dionysios’un (MÖ 405-368) hükümdarlık döneminde çok büyük talihsizlikler yaşarlar. Siraküzalılar çağırıldığı Korinthoslu Timoleon Siraküzalıların müttefiki olmayı kabul ederek Sicilya kentlerinin birçoğunu Kartacalıların boyunduruğundan kurtulmaya iter. Calata-Bellota nehri kıyılarında Amilcar’ı mağlup eder. Timoleon’un ölümünden sonra iktidara Agatoklis geçer. Kartacalıların Siraküza’yı bir kez daha işgal ettikleri bir sırada Agatoklis savaşı Afrika’ya taşımak gibi cesaret isteyen bir girişimde bulunur. Düşman donanmasının arasından geçerek Kartaca yakınlarına yavaşır. Orada birliklerini savaşı kazanmak ya da yok olmak zorunluluğuyla karşı karşıya bırakmak amacıyla tüm gemilerini yakar. Bomilcar ve Hannon’u yenip iki yüz kente hâkim olur. Onun Afrika’daki zaferleri karşısında korkuya kapılan Kartacalılar Siraküza kuşatmasını kaldırır. Bu karşılıklı olaylar sırasında pek çok

¹⁰ *Pythique*, I.

¹¹ Bu miğfer British Museum’dadır.

Sicilya kentinin kendisine karşı birleştğini duyan Agatoklis ise adaya geri döner ve bozulan düzeni yeniden kurar. Ardından on yedi uzun gemiyle yola koyulup düşman filosu karşısında muazzam bir avantaj elde eder ve yeniden Afrika kıyılarına çıkar. Yokluğu sırasında düşmana mağlup olan birlikleri isyan eder ve onu bir yere hapseder. Buradan kaçmayı başaran Agatoklis üç katlı üç sıralı bir kadirgayla Sicilya'ya döner (MÖ 307). Cesaretleri kırılan askerler hükümdarın oğullarını boğduktan sonra silâhlarını bırakırlar. Çocuklarının intikamını almak isteyen Agatoklis Siraküza'da oluk gibi kan akıtır ve ordu-suna mensup askerlerin tüm yakınlarını öldürür. Sicilyalı Diodorus¹² yazdığı öyküde yaptığı zalimlikleri anlatır ve herkesin kendisinden nasıl nefret ettiğinden, ona karşı öldürme amaçlı nasıl birçok komplo düzenlendiğinden söz eder. Bir süre sonra sarayında oturmaya cesaret edemez ve korsanlığa başlar. Bruttium (Calabria) kıyılarını yağmalar, Lipari adalarına saldırır ve ağır haraçlar ödemeye mecbur eder, Prytaneion'daki Eolia ve Vulcanus'a adanan hazineleri çalar. Korkirya'yı kuşatan Makedonya kralı Kassandros'un gemilerini yakar. İtalya'da (Apulia'da) hırsızlıkla yaşayan İapygler ve Peuketlerle bir anlaşma yaparak onlara gemi sağlama karşılığında ganimeti paylaşır. Libya kıyılarında iki yüz kadirgayla Kartacalılara buğday taşıyan gemileri ele geçirmeye hazırlandığı sırada torunu Arkagatus'un onu zehirlediği ve son nefesini vermeden önce odun yığının üstüne yerleştirip yaktığı anlatılır¹³ (MÖ 298).

Agatoklis kendilerini tanrı Mars'a adayan ve *Mamertinler* denilen çok sayıda yabancı silâhşörü yanına alır. Felaket dönemlerinde İtalyan halklarının tanrılara "kutsal baharı", yani, bahar aylarında elde edilen tüm ürünleri adamaları âdettendi. Bu âdet gençleri de kapsadığından yirmi yaşına gelenler ülkelerini terk edip kanlarının karşılığını verenlerin emirleri altına

¹² Diodore de Sicile, XI, 71 ve devamı.

¹³ Diodore de Sicile, XXI, *Excerpta*.

girerlerdi. Agatoklis öldüğünde *Mamertinler* ayaklanır ve Siraküza'yı terk eder. Boğaza geldiklerinde Messinalılar tarafından dost ve müttefik bir güç olarak karşılanırlar. Ancak gece olunca *Mamertinler* insanların evlerini basıp erkekleri öldürür, kadın ve kızları kendileriyle evlenmeye zorlarlar. Messina'yı "Mamertin kenti" olarak adlandıırırlar. Burayı üs olarak kullanan rezil yağmacılar tüm adayı istila ederler.¹⁴

Siraküza'da iç savaşın tüm hızıyla sürdüğü bir sırada Kartacalılar durumdan faydalanıp burayı yeniden kuşatmak isterler. Siraküza halkı o sırada Taranto yüzünden Roma Cumhuriyeti'yle savaşıyan Epirya kralı Pyrrhus'tan yardım ister. Bu dönemde ortak çıkarlar Roma ve Kartaca'yı saldırı ve savunma amaçlı üçüncü bir anlaşma yapmaya iter (MÖ 276). Bu anlaşmaya göre iki taraf diğeriyle işbirliği yapmadan Pyrrhus'la pazarlık etmeyeceğini taahhüt eder. Gene iki halktan birine saldırılması durumunda diğeri ona yardım etmek zorundadır. Yardım güçlerinin ücreti yardım gönderen Devlet tarafından ödenecektir. Kartaca taşınması gereken birlikler konusunda gemi göndermeyi taahhüt eder. İhtiyaç duyulduğunda savaş gemileri de gönderecek ancak mürettebat Romalıların rızası olmadan karaya çıkamayacaktır.¹⁵

Pyrrhus birçok önemli zaferin ardından Lilybeaum (Marsala) önünde büyük bir yenilgiye uğradıktan sonra Sicilya'yı terk ederken şöyle seslenir: "Ey Kartacalı ve Romalılara bıraktığımız güzelim savaş alanı!"¹⁶

Pyrrhus'un birlikleri gider gitmez Siraküzalılar bilgeliği ve cesaretiyle Kartacalıların adada daha çok yer fethetmesini engelleyen II. Hieron'u kral olarak seçerler. Gerçekten de Pyrrhus Sicilya'yı ele geçirme konusunda Kartacalılarla savaşlar yapılacağını öngörmüştü. Roma, Kartaca'ya karşı savaşabilmek için

¹⁴ Diodore de Sicile, XXI, *Excerpta*, Polybios, I, 1.

¹⁵ Polybios, III, 22 ve devamı.

¹⁶ Plutarkhos, *Pyrrhus'un yaşamı*.

büyük bir deniz gücüne sahip olması gerektiğini anlamış ve biraz sonra göreceğimiz gibi hummalı bir çalışma başlatmıştı. Bu süreci açıklamadan önce İtalya'da denizciliğin kökenlerini araştırmak ve bu bölgede Etrüsklere ait olan en eski deniz gücünü incelemek ilginç sonuçlar sunabilir. İtalya'da da Yunanistan'da olduğu gibi başlangıçta deniz gücüyle yalnızca korsanlık yapılıyordu. Çok usta denizcilere sahip Etrüskler yarımadaının en yetenekli korsanlarıydı.

XIII. BÖLÜM

Etrüskler - Liguryalılar

Etrüsklerin kökenleri hakkında yeterli bilgiye sahip değiliz. Onların nereden geldiklerini Eskiçağ insanları da bilmiyor. Yunanlılar onlara Tyrrhenler ya da Tyrrhenyalılar, Latinler ise *Tusci* (Tyrrhenlerden türetilmiş Turci) diyordu.¹ Yunanlılar sık sık Tyrrhenya denizi ve kıvrık Tyrrhenya trompetinden söz ediyordu. Bu halkı genellikle Tyrrhenyalı Pelaglar olarak adlandırıyor ve asıl Pelaglarla birbirlerine karıştırıyorlardı. Halkarnaslı Dionysios ise tam tersine bu halkın birlikte yaşayan iki ayrı ırktan oluştuğunu söylüyordu. Biz bu durumu örneğin Galya-Romalılarinkine benzetebiliriz. Etrüsklerin kökeniyle ilgili sorun ancak dillerinin sırrı çözüldüğünde anlaşılabilecek.² Alfabelerine gelince arkaik dönem Yunan alfabesinden türetildiği söylenebilir. Ottfried Müller, Steub Mommsen, Maury

¹ Buradaki iki r sık sık sc ile değiştiriliyordu, örneğin Pyrrhus yerine Pyrscus denilmesi gibi.

² (Heteler) Hatti ya da Hititlerin ismi İncil'de yer alan başkenti (Şetus) Hattuşa'nın İngiliz bilim adamı G. Smith tarafından ölümünden birkaç ay önce keşfi belki de Etrüsklerin köken sorununun aydınlatılmasını sağlayacaktır.

gibi araştırmacılar Etrüsklerin yazıyı Yunanlılardan aldıklarını kanıtladılar. Tacitus da aynı görüşteydi.³

Yunan kolonileri gelmeden önce sanatlar hakkında bir bilgi sahibi olmayan Etrüskler, Yunanlılar tarafından yetiştirilmelelerine karşın eserlerinin kendilerine özgü bir stili vardır. Örneğin, gerçekleştirdikleri tanrı, tanrıça ve kanatlı kadın heykellerinin pek çoğu kendilerine özgü ulusal niteliklere sahiptir.

Ne olursa olsun Yunanlıların Tyrrhenyalılar olarak adlandırdıkları bu halk Yunanlılar ve Fenikeliler öncesinde bir deniz gücüne sahipti. Tyrrhenyalılar deniz korsanları olarak anılıyordu, eskiler onlara “Haşın Tyrrhenyalılar” diyordu. Daha önce sözünü ettiğim bir geleneğe göre Argonotlar denizlerde onlara rastlar ve Bacchus bu Tyrrhenyalı korsanlar tarafından tutsak edilir. XIX. ve XX. Hanedanlar döneminde ise Mısır’ı istila etme girişiminde bulunduklarını biliyoruz.

Tyrrhenya ya da Etrüsk İmparatorluğunun merkezi Arno, Apenin ve Tiber nehri arasında kalan ve bugün hâlâ Toscana olarak anılan yerdir. Etrüskler her biri *lucumo* (soylu ya da kral ç.n.) olarak adlandırılan bir şefe sahip on iki siteden oluşuyordu. Bu oluşum Pelag geleneklerini en iyi şekilde temsil eden İyonya toplumunun sahip olduğu özelliklere sahipti. Bu on iki kent arasından Titus-Livius’un “ulusun başındakiler”⁴ olarak adlandırdıkları koloniler kurarak Etrüsklerin gücünü uzaklara yaymışlardır. Po havzasındaki Etrurya’nın en ünlü kentleri Adria (ismi Adriyatik denizine verilmiştir), Felsina ve Mantua’dır. Tiber nehrinin ötesinde yaşayan kolonize edilmiş Fidenae, Crustumina ve Tusculum halkı Etrüsklere, egemenlik altına aldıkları⁵ Volsque ve Rutullerin yolunu açar. MÖ 800 yılında Campania çevresinde başlıca kentleri Vulturnum, Nola, Acer-

³ *Annal* XI, 14..

⁴ V, 33 - Bu on iki sitenin ismiyle hiçbir yerde karşılaşmamakla birlikte bunlar muhtemelen: Clusium, Perugia, Cortona, Vetulonium, Volaterra, Arretium, Tarquinii, Rusellae, Falerii, Caere, Veii, Volsinii’dir.

⁵ Velleius Paterculus, I, 7.

rae, Herculenum ve Pompei'den oluşan yeni bir Etrurya kurulur. Muazzam kıyılar ve çok sayıda limana sahip olan Etrüskler son olarak biri *Tuscum Mare* (Tyrrhenya Denizi) diğeri ise kolonilerinden birinin ismini taşıyan iki denizi egemenlikleri altına alırlar. Başta Korsika ve Sardunya olmak üzere komşu adalara da yerleşirler. İspanya'nın bir bölümünü işgal ederler zira *Tarago* (Aragon) sözcüğü Etrüsk kökenlidir. Titus-Livius'a göre⁶ Roma'nın kuruluşu sırasında İtalya kıyılarının bir ucundan diğerine, Alplerden Sicilya boğazına kadar yer gök Etrurya olarak anılıyordu.

Luna, Pisa, Telamon, Gravisca, Populonia, Pyrgi limanlarından yola çıkan gemiler Hercules sütunlarından Küçük Asya ve Mısır⁷ sahillerine kadar giderek ticaret ve korsanlık yapıyorlardı. Etrüskler madenler konusunda uzmandılar, Maremma ve Elbe adasındaki maden yataklarını çok bilinçli bir şekilde işlettiler. Özellikle bronzdan ürettikleri bugün bile bizi heyecanlandıran sanat eserleri Antikçağ'ın en çok talep gören nesneleriydi. Tarih bize II. Kartaca Savaşı sırasında Afrikalı Scipio'nun Kartaca'ya⁸ yaptığı seferde ihtiyaç duyduğu demir malzemenin tamamını Populonia kentinden aldığını söylemektedir.

Şiddet ve yağmaya meyilli Etrüskler bordalamaya yarayan kancayı Tyrrhenyalıların bulduğuna inanan Helenleri yıldırılmıştır. Gözüpek ve zalim korsanlar olan Etrüskler, Sorrente'nin sarp kayalık burnu ve Capri kayasına saklanarak Napoli körfezi ve Tyrrhenya denizinde olan bitene müdahale edebiliyor ve ele geçirebilecekleri bir avın geçmesini beklerlerdi. İlkel İtalya'da yaşayan tüm halklar korsanlık yapmıştır. Akşamları sahillerde ateşler yakılır, denizciler de yanaşabilecekleri bir liman bulunduğunu sanıp karaya çıkar çıkmaz katledilir, yükleri yağmalanır ve tırmanması neredeyse olanaksız bir tepede bu-

⁶ I, 2; V, 33.

⁷ Duruy, *Histoire des Romains*, I, 2.

⁸ Titus-Livius, III, VIII.

lunan *oppida* denilen güçlendirilmiş kalelere taşınırdı. Bu halklar bu içgüdülerini hep korudular. Yakın sayılabilecek bir tarihe kadar kötü hava koşulları nedeniyle küçük koylara sığınan gemi ve tekneleri gözetleyip ele geçirmeyi sürdürdüler. Hat-tâ sahillerinde çok deniz kazası olması için dua bile ederlerdi.

Daha önce Kartaca'nın, Helen ırkı tarafından istila edilmek amacıyla denizlere hâkim Etrurya ile silâh gücüne dayalı bir anlaşma yapmayı uygun gördüğünden; Kartacalıların Sicilya'da başlarına gelen felaketlerden ve Etrüsklerin Cumes önünde uğradıkları bozgundan (MÖ 475) sonra Tusco-Kartaca deniz imparatorluğunun çöktüğünden söz ettim. Dört bir yandan tehdit edilen ancak güçlü ve samimi politik bağlardan yoksun Etrurya varlıklı kentlerini yağmalatan Roma'nın indirdiği darbelere dayanamaz. Bir Roma eyaletine dönüşen Etrurya sonrasında hiçbir politik rol oynayamaz. Numancia dönüşünde bu topraklardan geçen Tiberius Gracchus ne kadar az insan yaşadığını görünce ürkmüştür.

Etrurya'nın kuzeyinde yer alan İtalya ve biraz da Galya kıyıları boyunca yaşayan ve kökenleri en az Etrüskler kadar karanlık olup tarihçiler arasında bilimsel tartışmalara konu olan halklara Liguryalılar denirdi. Bu halklar yaşadıkları kıyılarda Apuanlar, İngaunlar, İntemeller, Vediantienler, vb. olarak adlandırılırdı. Geçimlerini balıkçılık, ticaret ve çoğunlukla itibarlı bir meslek olan korsanlık yaparak sağlardı. Hava bozar bozamaz keçi derisinden içi hava dolu balonlarla desteklenen tekne ya da sallarını suya indiren bu gözüpek korsanlar yabancı gemilerin peşine düşerlerdi. Onların merkezi Cenova limanıydı. Buradaki tersanelerde deniz araçları inşa edilir, silâh depoları ve ulusal bir pazar bulunurdu. Bu insanlar sık sık Etrurya ve İtalya kıyılarını vururlardı. Eski insanlar "kaba saba, sert, kalış, ikiyüzlü ve çıkarıcı"⁹ olarak nitelendirdikleri bu insanlardan

⁹ "Salyes atroces, Lygyes asperi." Festus Avienus, *Ora maritima*, V, 691 ve 609; Vergilius, *Géog.*, II, 168; Diodorus, IV, 20, V, 39; Strabon, VI,

çekinirlerdi. Bunların ilk rakibi Marsilya'ya yerleşen Foçalılardır. Onlar da uzun süre korsanlık¹⁰ yaptıktan sonra Masalıalılar (Marsilyalılar) birinci sınıf bir denizci ulus haline gelmişlerdir. Ligurya topraklarının bir kısmını ele geçirdikten sonra orada Tauroentium (La Ciotat), Olbia (Hyeres), Antipolis (Antibes), Nicaea (Nice) vb. kölonilerini kurmuşlardır. Denizde Ligurya ve İberyalı rakipleriyle sayısız kez savaşmışlardır. Roma'yla ittifak kuran Foçalılar denizcilerin güven içinde seyahat etmelerini sağlamışlardır. Liguryalılar ise dağlara çekilerek orada Romalılara bir elli yıl daha direnmişlerdir.

VI, 4. Liguryalılar konusunda bakınız, *La Gaule Romaine*, C II, Bl. II, E. Desjardins, ve notlar.

¹⁰ *Piscando, mercando, plerumque etiam latrocinio maris, quod illis temporibus glorioe habebatur; vitam tolerabant*, Justin, XL, III, 33.

XIV. BÖLÜM

Roma ve Korsanlık

Romalılar gözlerini sanıldığından çok daha kısa bir süre içinde denize çevirmişlerdir. Kötü geçen bir hasat mevsimi sonrası ya da düşmanın verdiği zararlar nedeniyle yeterli buğdaya sahip olmama tehlikesiyle karşılaşan Romalılar denize kadar iki yakasına da hâkim oldukları bir nehirden yararlanmaları gerektiğini düşünmeye başladılar. Roma, Yukarı Tiber ya da Anio'dan aşağı inen mavnacıların kolaylıkla mola verebileceği bir yer ve fırtına ya da açık deniz korsanlarından kaçan gemiler için demir atabilecekleri güvenli bir sığınaktı. Denizcilik ve deniz terimleri konusunda çok yoksul bir dil olan Latince bu türden terimleri Yunancadan ödünç almakla birlikte arada tamamen Latince olduğunu söyleyebileceğimiz birkaç terim de var: yelken anlamına gelen *velum*, direk anlamına gelen *malus*, seren anlamına gelen *antenna* gibi.¹

Roma neredeyse kurulduktan hemen sonra komşuları büyük Yunanistan, Etrüsklerin yanısıra Latium'da yaşayan ve in-

¹ *Gubernare, ancora, proro, anquina, nausea, aplustre* gibi terimler Yunancadır.

sanların ödünü patlatan denizciler olarak anılan Antiyatları örnek almışlardır. Gerçekten de Ancus Marcius 6. yüzyılda Ostia limanını inşa ettirmiştir.² Polybios tarafından korunan Kartacalılarla imzalanan eski anlaşmalar artık Romalıların çıkarlarına pek uygun olmamakla birlikte cumhuriyetin ilk kurulduğu yıllardan başlayarak yalnız Sicilya ve Sardunya ile değil Kartaca ve Afrika'daki kolonileriyle de ticaret yaptığını göstermektedirler. Bununla birlikte Romalılar bu eski dönem boyunca İtalya kıyılarını kasıp kavuran Yunan filolarının karşısına çıkmaya cesaret edememişlerdir. Karada eşkıyalık³ ile denizde korsanlık aynı anda yapılıyordu. Galyalılar ve Apeninlerde yaşayan diğer halklar ovalara ve deniz kıyılarına inerek yağma girişimlerinde bulunuyorlardı. Deniz Yunan filolarının istilasına altındaydı. Denizde dolaşan korsanlar sık sık karada soygun yapan eşkıyalarla çatışmak durumunda kalıyorlardı.⁴ Roma, korsanlık amacıyla halkının birçok gemi silâhlendirip denize indirdiği Antium'a sonunda bir sefer düzenlemek zorunda kaldı. Daha önce buralarda korsanlık yapan Posthumius Sicilya kıyılarını yağmaladığı sırada Timoleon tarafından yakalanarak (MÖ 339) öldürülmüştü.⁵ Roma, Antium'a çok güçlü bir orduyla giderek şiddetle saldırdı ve kenti ele geçirdi. Bu zaferden sonra Antiumluların denize açılmalarını yasakladı: *interdictum mari Antiati populo est*. Ele geçirilen gemilerin bir kısmı Roma tersanelerine gönderilirken bir kısmı yakıldı. Yakılan gemilerin mahmuzları (*rostra*) ile forumdaki uzun söylev kürsüsü donatıldı ve o tarihten itibaren ismi *Rostres* (MÖ 338) olarak kaldı.⁶

Antium'un alınmasından yirmi sekiz yıl sonra Decius Mus halk temsilcileri (*duumvir*) olarak adlandırılan iki yönetici kadrosu oluşturdu ve bunları kıyıları kasıp kavuracak gemile-

² Titus-Livius, I, 33.

³ *Age.*, VII, 25.

⁴ Sicilyalı Diodorus, XVI, 82

⁵ Titus-Livius, VIII, 14; Florus, I, 11.

⁶ Titus-Livius, IX, 30.

rin silâhlendirilmesine nezaret etmekle görevlendirdi. Böylelikle Romalılar da kendi çıkarları için korsanlık yapmaya başladı. P. Cornelius komutasındaki filo mürettebatı Campania'ya inerek Nuceria bölgesini yağmaladı. Gemilere bir sorun yaşanmadan dönebilmek amacıyla yağmalama işine kıyıya en yakın bölgelerden başlandı. Ele geçirilecek ganimetin verdiği iştahla Romalılar kıyıdan uzaklaşınca yöre insanlarını uyandırdılar. Yağmacılar her yere yayılmalarına karşın en ufak bir direnişle karşılaşmadılar, zira bu insanlar direnselerdi hepsini katledebilirlerdi. Ardından herhangi bir önlem almadan geri çekilmeye başladılar, köylüler gemilere ulaşmalarına az kala onları yakalayıp ganimeti geri aldılar ve bir kısım yağmacıyı öldürdüler.⁷ Görüldüğü üzere, Romalılar da diğer uluslara karşı korsanlığa başvurmuştur.

Tarantolularla yapılan savaşın nedeni denizdi. Küçük bir Roma filosunun Taranto körfezinde yol aldığı bir gün ve kent halkının denize nazır bir tiyatroda oyunlar izlediği bir sırada liman girişinde birkaç Roma gemisi belirir. Demagog Filokaris bu gemilerin kenti tehdit ettiklerini ve eski anlaşmalara göre Romalıların Sicilya boğazında Lacinium⁸ burnundan öteye geçemeyeceklerini söyler. Bu sözler üzerine halk limandaki kavgalara doğru koşar ve dördünü batırıp, beşinciye el koyar. Bu filo yok edilir ve mürettebat köle yapılır. Roma verilen zararın tazmin edilmesini istemek amacıyla elçiler gönderir, ancak Taranto halkı elçilerin komik bulduğu giysileri ve konuşma biçimleriyle alay eder. Hattâ bir Tarantolu, elçi Posthumius'un giysisini pisletir. Halk kahkahalarla gülerken elçi bağırır ve: "Şimdi bol bol gülün çünkü yakında ağlayacaksınız, zira bu giysideki lekeler sizin kanınızla yıkanacak"⁹ der. Romalılar bu olayın hemen ardından Taranto'ya bir ordu gönderir. Bunun

⁷ Titus-Livius, IX, 33.

⁸ Kroton'un Güneydoğusunda bulunan Juno tapınağının bulunduğu yer.

⁹ Halikarnaslı Dionisos, *Excerpta*.

üzerine kent halkı kral Pyrrhus'tan yardım ister. Roma da (MÖ 276) Kartaca ile daha önce sözünü ettiği anlaşmayı imzalar.

Roma ve Kartaca arasındaki büyük mücadelenin kökeninde gene her türlü insan hakkının dışında kalan halklar arası yağmalama ve şiddet kullanımını buluyoruz. Egemenlik alanlarını büyötmeye çalışan bu iki kent belli bir süre sonra kendilerini birlikte savunma yapmaya iten anlaşmaları Sicilya ve deniz üstünlüğünü ele geçirebilmek amacıyla bozmakta gecikmez. Bu davranış ticaret ve fetih konusunda birbirlerine tamamen ters düşen çıkar anlayışına sahip iki halk arasındaki mevcut kıskançlık ve kinin açık bir ifadesidir. Korsanlık ve insan haklarına ters düşen diğer eylemler her zaman yasal savaştan önce gelmiştir.

Kartaca ve Roma arasında bir savaş çıkmasının nedeni Mamertinler denilen iğrenç yağmacılardır. Campania kökenli Decius Jubellus tribününün komutası altında bulunan bir Roma birliği Mamertinlerin Messina'daki iğrenç ihanetine öykünür. Boğazın karşı yakasındaki Rhegium bölgesinde askeri bir yerleşkede yaşayan bu birlik bir gün kent halkını boğazlayıp mallarına el koyar ve sanki Rhegium'a saldırılıp ele geçirilmiş gibi yapar ve Mamertinlerin yardımıyla burada tutunur¹⁰ (MÖ 268).

Sicilya'yı paylaşan Siraküza ve Kartaca bu eşkıyaların karşılıklı olarak birbirlerine destek olmaları nedeniyle rahatsız olur ve Mamertinler bir sorun haline gelir. Decius'a ait askerî birliğin yaptığı kalleşliği cezalandıran Roma'ya saygı duyulması gerekir. Rhegium kuşatılır ve Roma ordusu bu hainlerin büyük bir kısmını kılıçtan geçirir. Başlarına gelecekleri anlayan Campanialılar ise kendilerini büyük bir öfkeyle savunurlar. Esir alınan üç yüz kişi Roma'ya götürölür. Hâkimler bu topluluğa Pazar yerine kadar eşlik eder ve orada sopalarla dövölüp, öldürölürler. Roma Rhegium halkına kent ve topraklarını iade eder.

¹⁰ Sicilyalı Diodorus, *Excerpta*, XXII.

Yardımcılarından mahrum bırakılan Mamertinler Siraküzalı Hieron'un askerlerine direnemez ve ikiye bölünür. Bir kısmı kaleyi Kartacalılara teslim eder, diğer kısmı Roma'ya bir heyet gönderip kentlerini Roma halkına sunarak bir an önce yardıma koşmalarını ister.

Konu Roma senatosunda iki karşıt bakış açısı çerçevesinde tartışılır. Bir taraf Mamertinleri Rhegium'da çok sert bir şekilde cezalandırılan benzeri eşkıyalardan korumanın utanç verici bir davranış olacağını savunurken, karşı taraf Messina'ya hâkim olan ve kısa bir süre sonra Siraküza ve tüm Sicilya'yı ele geçirecek Kartacalıların fethettikleri bu yerleri Sardunya, Afrika ve İspanya'daki topraklarına katarak tüm İtalya sahillerini tehdit edeceklerini bu yüzden daha ileri gitmeden engellenmeleri gerektiğini savunur. Senato konuyla ilgili bir karar almaya cesaret edemez ve işi komşu ülkelere karşı hiç durmadan sefer düzenlemekten bunalmış halka havale eder. Bunun üzerine halk yitirdiklerini geri alma umuduyla alelacele bir savaş kararı alır.

Konsül Appius Claudius büyük bir ordunun başına geçerek Rhegium'a yerleşir. Eski müttefikinin bu davranışına öfkelenen Kartaca'nın hiçbir Roma teknesinin boğazdan geçemeyeceğini ve hiçbir Roma askerinin Sicilya sularında yıkanamayacağını açıklamasının bir yararı olmaz. Karanlık bir geceden yararlanan Appius yirmi bin askeriyle birlikte *caudices* ve *caudicariae naves* denilen ağaç kütüklerinden oluşturulmuş sallar ve birbirine yarım yamalak tutturulmuş tahtalarla boğazı geçer. Bu gözüpek girişim Appius'u ölümsüzleştirip kendisine *Caudex* gibi bir takma ad (MÖ 264) takılmasına yol açar. Kartaca Roma savaşlarının kökeninde bu olay vardır.¹¹

Kartaca'ya yalnızca denizden saldırılabileceğini anlayan Roma büyük bir deniz gücü oluşturmaya karar verir. O döne-

¹¹ Polybios, I, 1; Sicilyalı Diodorus, *Excerpta*, XXII.

me kadar Romalılar yalnızca ticari gemilere sahiptir.¹² Senato düzenli sefere çıkacak yirmi adet üç katlı ve üç sıralı kürek düzenine sahip kadirga ile yüz adet beş katlı ve beş sıralı kürek düzenine sahip bir filo inşa edilmesini emreder. Bu sorunlu bir sürece yol açar. Romalılar beş sıralı kürek düzenine sahip tekneler üretebilecek ustalara sahip olmadığı gibi İtalya'da daha önce böyle gemileri yönetmiş hiç kimse yoktur. Sahile vuran bir Kartaca Panteri¹³ örnek alınır. Ustalar derhal işe koyulur. Öylesine yoğun bir çalışma temposu izlenir ki, ormandaki ilk ağaca baltayı vurduktan iki ay sonra kıyıya demir atmış yüz altmış tekne sıralanır.¹⁴ Tekneler inşa edilirken gemilerde çalışacak mürettebat (*socii navales*) karada küreklerle tüm manevra çeşitlerinin hareketlerini yapmayı öğrenir.¹⁵ Gemilerin donanımı tamamlanır tamamlanmaz Sicilya'da Kartacalılarla buluşmadan önce denizde kıyı boyunca gerçekleştirilen birkaç günlük bir eğitim yeterli olur. Duilius (MÖ 260) bu filoyu yönetir, ancak çok ağır gemiler ve deneyimsiz bir mürettebattan oluşan bu deniz gücünün dünyanın bir numaralı deniz gücüne sahip Kartacalılara karşı savaşması söz konusu değildir. Roma generali savaşı ancak bir kara savaşına dönüştürerek kazanır. Bu iş için karga (*corvus*) olarak adlandırılan demir zıpkını düşman gemisine saplayıp gemiyi aniden kendi gemisine doğru çeker. Gemi yanaşır yanaşmaz uzatılan bir köprüden geçen askerler deniz savaşında sahip olduğu ustalığın bir işe yaramadığı komutanın gemisindeki savaşı kazanırlar.

Kartaca-Roma arasındaki savaşlar konumuz dışında kalıyor zira korsanlık yerini savaşa bırakıyor. İki ulus arasındaki bu bitmek bilmeyen savaş büyük Afrika kentinin yıkılıp gitmesiyle (MÖ 146) sonuçlanır. Ancak bu iki güç arasında gerçekleşen

¹² Leroy, *Marine des anciens*, C. XXXVIII des Mémoires de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres.

¹³ *Quinquiremis*'in eş anlamlısı, Polybios, I.

¹⁴ Florus, II.

¹⁵ Polybios, I.

ilk savaşın ardından Roma, Aegates adalarında elde edilen deniz zaferinden (MÖ 242) sonra Sicilya, Korsika ve Sardunya'yı da egemenliği altına alarak Kartaca'nın deniz imparatorluğuna bir son verir. Batının en büyük deniz imparatorluğu bitkin düşer ve deniz imparatorluğunun yeni sahibi Roma olur. İyi de Roma hiç bu imparatorluğu sürdürmek gibi bir niyete sahip olmuş mudur? Görünüşe göre hayır. Gerçekte Romalılar denizci bir ulus değildi. Kartaca'yı yendilerse bunun nedeni denizdeki üstünlüklerinden çok emin olan Kartacalıların uzun bir süre boyunca sahip oldukları askerî deniz gücünü ihmal etmeleri ve filolarını yalnızca korkak ve vatan için çaba göstermekten hoşlanmayan paralı askerler ve gemicilerle donatmalarındır. Gerçekten de tarih bize bu paralı askerlerin ayaklanarak (MÖ 241-238) üç yıl boyunca sürdürdükleri "bastırılması olanaksız savaşla" Kartaca'yı yok olmanın eşiğine getirdiklerini göstermiştir. Buna karşın vatan aşkıyla yanıp tutuşan Roma'nın filoları ister savaşta ister fırtına nedeniyle batsın derhal daha güçlü yeni gemiler inşa ettirilirdi. Romalı generaller *kargaşayı* keşfederek deniz savaşını kara savaşına dönüştürmek gibi muazzam bir beceri göstermişlerdir. Her savaştan sonra Roma, Kartaca'ya gemilerini yakmayı emretmiş buna karşın kendi gemilerini limanda çürümeye terk etmiştir. Denizin kendisine ait olması için kıyılara sahip olmanın yeterli olduğunu düşünen Roma deniz güçlerini yenilemeyi pek düşünmemiştir. Ancak bu çok büyük bir yanlıgdır, zira Roma'nın güttüğü bu politika denizlerin korsanların eline geçmesine neden olmuştur. Korsanların Afrikalı Scipio'ya karşı sergiledikleri şu tuhaf saygı gösterisi bunun en güzel kanıtıdır. Kartaca'yı dize getirdikten sonra kamusal işlerden elini ayağını çekerek Liternum'a yerleşen Scipio'yu tuhaf bir rastlantı sonucu aynı anda birçok korsan reisi ziyaret etmek ister. Kendisine saldırmak istediklerini düşünen komutan evinin terasına kölelerini dizerek eşkıyalara karşı koymaya hazırlanır. Bu önlemleri gören korsanlar yanlarındaki askerleri geri gönderip, silâhlarını bırakır ve kapıya yaklaşıp

yaşamına kast etmek gibi bir niyetleri olmadığını, erdemli bir insana saygı göstermek amacıyla geldiklerini, böylesine büyük bir adamı yakından görmeyi tanrısal bir lütuf olarak kabul ettiklerini ve kendisine yaklaşp izlemelerine izin vermesinden başka bir şey istemediklerini haykırırlar. Bu sözler kendisine aktarıldıktan sonra Scipio kapıyı açtırır ve korsanların yanına gelmesine izin verir. Evin eşiğinde sanki en yüce tapınak ve en kutsal mihrabın önündeymişçesine dinî bir şekilde diz çöken korsan reisleri Scipio'nun elini pek çok kez öptükten sonra evin giriş salonuna ölümsüz tanrılara sunulan cinsten armağanlar bırakarak onu görmenin mutluluğuyla geri dönerler. Valerius Maximus: "Eşkîyaları büyüleyen bu azametten daha büyük bir şey olabilir mi?" diye haykırır.¹⁶ Ancak şeylerin sonuna kadar gittiğimizde gösterilen bu saygının pek de normal bir davranış olmadığını anlarız. Zira Kartaca filosunu yakan ve dönemin en büyük ve tek deniz gücünü yok eden birine karşı korsanlardan böylesine bir saygıdan başkası beklenebilir mi? Kartaca'nın yıkılmasından sonra Akdeniz korsanların egemenliği altına girince Roma bunlara karşı çetin bir mücadele vermek durumunda kaldı.

¹⁶ II, X, 2.

XV. BÖLÜM

Roma'nın Korsanlarla Yaptığı Savaşlar - İllirya - Kraliçe Teuta - Pharoslu Demetrius - Kral Gentius

Tarihte Roma'nın korsanlara karşı gerçekleştirdiği ilk sefer İllirya savaşı olarak bilinir. En eski dönemlerden bu yana çok güzel derin körfezlere, sıklıkla görülen sert ve değişik rüzgârlar nedeniyle çevrelerinde deniz yolculuğu yapmanın zor ve tehlikeli olduğu çok sayıda adaya sahip İstria, İllirya, Dalmaçya ve Arnavutluk gibi bölgelerde yaşayan İlliryalı, Tribalyalı, Epirili, Arkananyalı, Liburnialı olarak adlandırdıkları halkları eski insanlar tehlikeli korsanlar olarak bilirdi. Büyük ölçüde korsanlıkla geçinen İşkodra efendileri¹ ünlü Liburniya teknelerine yani, çok sayıda iki katlı ve iki sıralı kürekle donanmış kadirgamlardan oluşan filolara sahipti. Bu teknelerle her yere gidebiliyor hem deniz hem de karada savaşıyor ve yağma girişiminde bulunuyorlardı.²

Yaşlı Dionysios Latium ve Etrurya kıyılarını yakıp yıktıktan, Agylla tapınağını yağmalayıp Jupiter heykelinin sırtındaki altın mantoyu alıp yerine bir yün manto bıraktıktan sonra Li-

¹ İşkodra (Arnavutluk).

² Appianus, *De rebus illyricis*, III.

burnia kıyılarına kadar ilerler ve zarar gören rakipleriyle yaptığı anlaşma sayesinde çok elverişli bir konuma sahip İssa (Vis) adasını ele geçirir.

Roma ve Kartaca Sicilya için savaşırken Adriyatik denizini gemileriyle dolduran İlliryalı gözü pek korsanlar Korkira, Lefkadio, Kefalonya gibi tüm komşu Yunan kentlerine saldırıp perişan ederler. Onların hafif, hem saldırı hem de kaçış esnasında kürekle tüm manevraları gerçekleştirebilecek kabiliyetteki teknelerine direnebilecek bir filo yoktu.³ İllirya kralları ele geçirdikleri ve değerli eşyalarla yüklü tekneleri açıkta peşleri sıra sürükleyen bu gemileri kullanan maceraperestleri fark eder etmez limana koşup alalecele bir karşılama töreni düzenlerlerdi. Kral Agron ve ondan sonra tahta geçen karısı Teuta zamanında bu korsanların gücü çok artmıştı. Bu seferlerden birinde Etolia ve Akaları yenen İlliryalılar Epir'in en sağlam ve güçlü yeri olan Phoenike kentini ele geçirip muazzam bir ganimetle geri dönerler.⁴ Hiç durmadan sürdürdükleri seferler sırasında İlliryalı korsanlar Brindisi limanı yakınlarında sık sık İtalyan tüccarları kaçırpı kimilerini öldürürler. Roma Senatosu bu nedenle gönderilen çok sayıdaki şikâyet dilekçesini görmezden gelir.⁵ Ancak kısa bir süre sonra bu şikâyetlere bir de politik bir neden eklenir. O sıralarda Pharoslu Demetrius'a bağlı olan İssa adasına saldıran İlliryalılar nedeniyle Demetrius yardım istemek ve Adriyatik Denizi'ndeki korsanlığa bir son verilmesi amacıyla Roma'ya bir elçilik heyeti gönderir.

Senato kraliçeden görüşme talebinde bulunan Caius ve Lucius Coruncanius'un hemen dinlenmesini sağlar. Elçiler İlliryalı korsanların haksız muamelesine maruz kalan İtalyan tüccarlardan söz ederler. Kraliçe sözlerini kesmeden sonuna kadar dinler. Sonra da onlara genel anlamda cumhuriyete ait toprak-

³ *Velocibus levibusque navigis*, Appianus, *De rebus illyricis*, III.

⁴ Polybios, II, 1.

⁵ Polybios, II, 2.

larda yaşayan insanların şikâyet etmelerine yol açacak nedenleri ortadan kaldırmaya çalışacağını; ancak İllirya krallarının tebaasını kendi çıkarları için korsanlık yapmaktan alıkoymaya yönelik bir âdete sahip olmadığını söyler. Bu sözler üzerine elçilerden genç olanı kendini tutamaz ve öfkeli bir ifadeyle: “Kraliçem, bizim en güzel âdetlerimizden biri kişilere yapılan haksızlığın intikamının toplu halde alınmasıdır; tanrılar izin verirse sizin İllirya krallarının âdetlerini değiştirmeniz için elimizden geleni yapacağız” der. Kraliçe bu sözlerle çok kızar ve öylesine öfkelenir ki, insan hakkı falan dinlemeden elçilerin peşine adamlarını takar ve kendisini küçük düşüren elçiye öldürtür. İssalıların gönderdiği Cleamporus da İlliryalılar tarafından katledilir. Gemilerin komutanları canlı canlı yakılır ve hayatta kalanlar kaçarlar.⁶

Bu iğrenç suikastı duyan Roma çok öfkelenir, Senato derhal savaş hazırlıklarına başlar, birlikler oluşturur ve bir filo donatır.

Bu arada Teuta sahip olduğu gemi sayısını artırır ve Yunanistan’a korsanlar gönderir. Bir kısmı Korkira’ya geçer, diğer kısmı su ihtiyacını karşılama bahanesiyle Epidamnos’ta demirler. Asıl amaç âni bir baskınla kenti ele geçirmektir.

Olaylar şu şekilde gelişir. Epidamnoslular durumu önemsemez ve bir önlem almadan İlliryalıların kente girmelerine izin verir. Korsanlar giysilerinin paçasını kaldırıp sanki su doldurmaya gidecekmiş gibi ellerine birer kova alır, ancak üstlerine sakladıkları birer hançer taşırlar. Kapıdaki nöbetçiyi boğazlar ve girişe hâkim olurlar. Gemilerden fırlayan yardımcı güçler hızla koşup gelir ve kalenin büyük bölümünü kolayca ele geçirir. Ancak ansızın uğradıkları bu saldırıya kent sakinleri öylesine sert bir karşılık verir ki, İlliryalılar uzun süre savaştıktan sonra bulundukları yeri terk edip çekilmek zorunda kalır. Gemilerine binip Korkira yönünde yelken açar, karaya çıktıktan sonra da kenti kuşatırlar. Korku her yeri sarar, böyle bir

⁶ Polybios, II, 2; Florus, II, V, *Bellium illyricum*; Appianus, VII.

şöhrete sahip İlliryalıların elinden kurtulabilmek için kent halkı Akalı ve Etolyalılarından acilen yardım ister. Oysa aynı anda Apollonia ve Epidamnos elçileri de İlliryalılar tarafından ülkelerinden kovulmamak amacıyla Akalı ve Etolyalılarından yardım istemeye gitmiş ve bu taleplere olumlu yanıt verilmişti. Akalılar yedi savaş gemisine sahipti, bu gemiler donatıldı ve denize indirildi. Korkira kuşatmasının kaldırılabilceği düşünülüyordu ancak Arkananyalılar da müttefikleri olan İlliryalılara yedi gemi göndermişti. Bu gemiler Aka gemilerinin önüne geçerek Paksos yakınlarında onlarla savaşmaya başlar, ancak kimse diğerine üstün gelemeyince iki taraf da geri çekilmek durumunda kalır. İlliryalılar gemilerini dörtlü gruplar halinde birbirine bağlar ve düşmanlarına yaklaşır. Başlangıçta sanki kendilerini müdafaa etmek istemiyormuş gibi yapar ve saldırılara çanak tutarlar. Ancak tekneler yan yana gelince karşı taraf çok güç bir durumda kalır. Birbirine bağlı bu dört geminin saldırısına uğrayan ve kanca atılarak mahmuzlara tutturulan gemilere atlayan çok kalabalık İllirya askerleri savunma durumundakileri ezer. Dört katlı ve dört sıralı küreğe sahip dört kadırgayı ele geçirir ve beşinciye tüm mürettebatıyla birlikte batırırlar. Arkananyalılara karşı savaşanlar İlliryalıların üstün bir konumda olduğunu görünce hafif gemileriyle kaçmayı yeğler ve arkalarından iten rüzgâr sayesinde ciddi bir tehlikeye maruz kalmadan geldikleri limana geri dönerler. Bu zafer nedeniyle daha da cüretkâr bir tavır sergileyen İlliryalılar Korkira kuşatmasını sürdürürler. Korkiralılar birkaç gün boyunca tüm güçleriyle direnirler, ancak müzakere yapmak durumunda kalarak askerî birliklerin yanı sıra Pharoslu Demetrius'un da kente girmesini kabul ederler. İlliryalılar ise Korkira'dan sonra Epidamnos'u yeniden kuşatmak amacıyla geri döner.

O sırada Roma konsüllerini seçmekle meşguldür (MÖ 229). Konsül seçilen Cnaeus Fulvius deniz kuvvetlerinin, meslektaşı Aulus Posthumius ise kara kuvvetlerinin başına geçirilir. Fulvius önce Korkira'ya doğru yelken açıp, kenti kurtarmak ister,

ancak o arada kent teslim olur, Pharoslu Demetrius tarafından Roma'ya yazılı olarak bildirilen durumu görmek ve öncesinde neler olup bittiğini anlamak amacıyla yola devam eder. Romalılarla bir savaş olasılığını göz önünde bulunduran Demetrius, onların yardımını alabilmek amacıyla Korkira ve emrindeki her şeyi onların hizmetine sunacağını bildirir. Bunun üzerine adaya çıkan Romalılar iyi karşılanırlar. Demetrius'un tavsiyesiyle İlliryalıların garnizonu Romalılara tahsis edilir ve İlliryalıların aşığılamalarından sonsuza dek kurtulmanın tek yolunun bu konuda ketum davranmaktan geçtiği düşünülür. Konsül Korkira'dan Apollonia'ya geçerken beraberinde danışman olarak Demetirus'u da götürüp onun önerileri doğrultusunda hareket eder. Aynı günlerde Posthumius yirmi bin piyade ve iki bin atlı süvariden oluşan ordusuyla Brindisi'ye hareket eder. İki konsül Apollonia kıyılarında görülür görülmez kent halkı onları karşılamaya koşar ve kendilerine boyun eğmeyi kabul eder. O sırada gelen Epidamnos'un İlliryalılar tarafından kuşatıldığı haberi üzerine bu kente doğru yola çıkarlar, ancak onların kente yaklaştığını duyan düşman kuşatmayı kaldırıp kaçır. Epidamnoslular kurtarıldıktan sonra Romalılar İllirya topraklarında ilerlemeye başlar ve Ardialıları egemenlikleri altına alır. Aynı tarihte kentte aralarında Partenialı ve Atentianialıların da bulunduğu çok sayıda halk temsilcisi Romalılara boyun eğmeyi kabul eder. Daha sonra İlliryalılar tarafından kuşatılan İssa'ya doğru ilerlenir ve kuşatma kaldırılarak İssalılar müttefikler arasına alınır. Kıyı boyunca birkaç İllirya kenti ele geçirilir. Nisti'de çok sayıda asker, askerî görevli ve bir mali işler sorumlusu kaybedilir. Buna karşın büyük miktarda ganimet yüklü yirmi gemi yakalanır.

Romalılara karşı hiçbir şeyin direnemediğini gören Teuta kendisine sadık az sayıda İlliryalıyla birlikte iç bölgelere doğru kaçarak Rizon'a gider. Romalılar İllirya'da Demetrius'un egemenliği altına girmeyi kabul eden insan ve kentlerin sayısını artırdıktan sonra deniz filosu ve kara ordusuyla birlikte Epi-

damnos'a çekilirler. Fulvius iki ordunun büyük bir bölümünü alarak İtalya'ya geri döner. Posthumius kırk hafif gemi temin eder ve çevrede bulunan çok sayıdaki kentin katkısıyla Ardiyalılar ile Roma tarafından korunmak isteyen diğer halkları korumak üzere kışı geçirecek bir yer bulur.

Bahar geldiğinde Teuta Roma'ya elçiler gönderip belli koşullar çerçevesinde bir barış anlaşması önerir. Bu koşullara göre: haraç ödeyecek, birkaç istisnai bölge dışında tüm İllirya'yı terk edecek ve Lissus ötesinde denize yalnız iki silâhsız gemi indirecektir. Bu sonuncu koşul Yunanlılar açısından çok önemliydi. Anlaşma imzalanır (MÖ 226), ancak Romalılar Teuta'dan önce kellelerini uçurmak amacıyla İllirya ulusunun önde gelen isimlerini kendilerine teslim etmesini isterler ki, bu kelleler Roma elçisinin ölü atalarını hoşnut eder.⁷

Bu olayın hemen ardından Posthumius Etolya ve Akalara temsilciler gönderip Romalıların aldıkları önlemler konusunda bilgi verir. Bu temsilciler İllirya'da olan biteni anlatıp, Teuta ile yapılan anlaşmayı okurlar. Bu iki temsilci halkın gösterdiği konukseverlikten çok memnun bir şekilde oradan ayrılıp Korikira'ya geçer. Gerçekten de söz ettikleri bu anlaşma Yunanlıların rahat bir nefes almasını sağlar, zira İlliryalılar tüm Yunanistan'a düşmandılar.

Roma birlikleri İllirya topraklarına ilk kez işte bu şekilde girdiler ve elçiler aracılığıyla ilk Roma Yunan ittifakı imzalandı. Korinthos'ta Romalılar kıstak oyunlarına kabul edildiler, Atina'da yurttaş olma hakkı tanındı ve kendilerine Eleusis gizemleri öğretildi.

Teuta ile imzalanan anlaşma kısa bir süre yürürlükte kaldı, ne var ki, Romalıların İllirya yönetimini teslim ettikleri Demetrius, Galya ve Kartacalıların velinimetini soktuğu zor durumdan yararlanıp İstriya korsanlarıyla işbirliği yaptı ve o arada Atentanyalıları Roma ittifakından vazgeçirerek deniz sal-

⁷ Florus et Appianus, *loc. Citat.*

dırıları düzenlemeye başladı. Mevcut Anlaşmalara karşın elli eşkıya ile birlikte Lissus ötesine geçerek Kiklad adalarının pek çoğunu yakıp yıktı.

Roma, hain Demetrius'u cezalandırmak amacıyla L. Emilius'u görevlendirdi. Romalılar geliyor haberi üzerine Demetrius, Dimallos'ta büyük bir askerî güç topladı ve gerekli tüm mühimmatı sağladı. Diğer kentlerde kendisine karşı olan tüm yöneticileri yok etti ve adamları arasından altı bin cesur asker seçerek Pharos'u korumakla görevlendirdi. Ancak Emilius Dimallos'a saldırıp yedinci günde kenti ele geçirince komşu kentler hemen Romalılara boyun eğdiler. Konsül bu olayın ardından Demetrius'a saldırmak amacıyla hemen Pharos'a doğru yelken açtı. Ancak yolda kentin güçlendirildiğini, çok sayıda askerî birlik bulunduğunu ve bunların seçkin askerlerden oluştuğunu öğrenince kuşatmada karşılaşacağı güçlükleri ve bu işin uzun sürebileceği olasılığını göz önünde bulundurarak bir plan yaptı. Bu plan doğrultusunda geceden yararlanıp tüm ordusuyla birlikte karaya çıktı ve birliklerinin büyük bir bölümünü ormanlara ve kapalı yerlere sakladı. Zamanı geldiğinde yirmi gemi ile birlikte en yakın limana girdi. Limana yanaşmasını engellemek amacıyla Demetrius bir anda ortaya çıktı. Savaş başlar başlamaz gizlenen askerler düşmana arkadan saldırdı. Hem önden hem arkadan saldırıya uğrayan İlliryalılar hayatlarını kurtarabilmek için kaçmak zorunda kaldılar. Bir gemiye sığınan Demetrius birkaç eşkıya ile birlikte gizli yerlere demir atarak konsülün elinden kaçmayı başardı ve o sırada Romalılara karşı olduğunu ilan etmeye hazırlanan Makedonya kralı Philip'e teslim oldu. Emilius, Pharos'a girip burayı yerle bir etti. İllirya'yı egemenliği altına aldı ve Teuta'nın oğlu genç kral Pineus daha önce imzalanan anlaşmanın koşullarına boyun eğmeyi kabul etti (MÖ 219).

Romalılar Philip'in oğlu Makedonya kralı Perseus'la savaşırken İlliryalılarla üçüncü kez karşı karşıya geldiler. Adriyatik Denizi'nin kuzeyinde yaşayan İlliryalıların başında zalim ve

sarhoş Genthius adlı bir kral vardı. Perseus bu kralı para vaa-di ve silâh yardımıyla kışkırtarak Roma müttefikliğine bir son verdi. Genthius askerleriyle birlikte İlliryanın Romalılara bo-yun eğen bölgesine saldırarak kendisine gönderilen Petillus ve Perpenna adlı iki Romalı elçiyi tutuklayıp hapseder. Roma aynı anda iki düşmana karşı savaşmak durumunda kalınca her ikisine de tüm gücüyle saldırır. Ünlü Pydna Savaşı'nda (MÖ 168) Makedonların korku salan mızraklı ve kalkanlı birlikleri-nin gösterdiği kahramanlığa karşın Aemilius Paullus, Perseus'u mağlup eder. Aynı tarihte konsül Anicius Genthius'u mağlup eder ve başkent İşkodra'ya saldırarak burayı ele geçirir. Genthius konsülden bir görüşme talep eder. Görüşme sırasında du-lar edip, gözyaşları döker ve diz çökerek konsülün olan biteni anlatmamasını diler. Ancius kendisini rahatlatıp yemeğe davet eder. Ancak yemek sonrasında konsülün muhafızları Genthius'u yakalayıp zincire vururlar. Anicius, Petillus ve Perpenna adlı elçileri kurtarır ve sonuncuyu İllirya'nın uğradığı bozgunu anlatmak üzere Roma'ya gönderir. Perseus ve Genthius, zaferi kazananların savaş arabaları önünde zincire vurulmuş bir halde yan yana yürürler. İlliryalı korsanların filosuna el konur ve kıyı şeridinde bulunan önemli Yunan kentleri arasında pay edilir. Genthius'un krallığı bölünerek üç küçük devlete verilir. O ta-rihten sonra çok uzun bir süre İlliryalı korsanların komşularına durmaksızın yaşattıkları acı ve korkular sona erer.⁸

⁸ Appianus, IX; Florus, XIII; Titus-Livius, XVIV, 31-32, XIV, 26, 35, 39; Velleius Paterculus, IX.

XVI. BÖLÜM

1. Etolyalılar ve Yunan Haydutları

Yukarıda sözünü ettiğim seferler sonrasında Roma, Kuzey Adriyatik'te korsanlığa son vermekle birlikte Yunanistan suları ve Kuzeybatı Afrika sahillerinde korsanlar Roma'nın bir tehlike arz etmediğini gördüklerinden özgürce yağmalama ve yakıp yıkmayı sürdürdüler.

Yunan halkları arasında yalnızca Etolyalılar vahşi törelerini ve eşkıyalık alışkanlıklarını korudular. Hem deniz hem de karada saldırı ve korsanlık eylemlerini sürdürdüler. Polybios, aralarında hiçbir ayırım yapmadan herkese aynı düşmanlık duygularıyla yaklaşan Etolyalıları insandan çok vahşi hayvanlara benzetir.¹ Ancak kral Antigonos yaşadığı sürece korkudan Makedonlara saldırmaya cesaret edemezler. Bir çocuk bırakmayan Makedon kralı ölür ölmez gerçek yüzlerini gösterirler ve yalan yanlış bahaneler uydurup Peloponnesos'a saldırırlar. Dorimak adlı bir Etolyalı Peloponnesos'taki Meselya sınırında Etolya'nın egemenliği altında bulunan Figale kentinde neler olup bittiğini anlamak amacıyla (MÖ 222) gönderilir. Bu cü-

¹ Liv. IV, I.

retkâr ve başkasının malında gözü olan genç adam Figale'yi eşkıyalık merkezi yapar. Etolya'nın dost ve müttefiki olmalarına karşın çevresine topladığı bir miktar korsan ya da eşkıyanın Messenyalıların sürülerini çalmalarına ve çevreyi yağmalarına izin verir. Bu eşkıyalar başlangıçta uç sınır bölgelerini yağmalarlar ancak bununla yetinmez ve ülkeye girip gece evlere saldırır, insanları zorlarlar. Messenyalılar olan biteni Dorimak'a aktarır şikâyet eder, ancak kendisi de ganimetten pay aldığı için bu şikâyetlere kulak asmaz. Hattâ bununla yetinmeyip Messenya'ya giderek adamlarının kötü muamele ettikleri insanlarla alay eder, söver ve tehditler yağdırır. Onun Messenya'da bulunduğu bir akşam eşkıyalar kent çevresini yağmalar ve direnenleri boğazladıktan sonra diğerlerini zincire vurup, tüm hayvanlarla birlikte çekip giderler. O âna kadar eşkıyaların şeflerinin yanında yaptıkları yağmaya tahammül eden gözetmenler üstüne bir de bunların küfürlerine muhatap olunca Dorimak'a yöneticiler meclisinde hesap vermesini emreder. Liyakat sahibi ve saygın bir adam olan Sciron o sırada Messenya'da Gözetmenlik görevini sürdürmektedir. Dorimak'ın Messenyalılardan aldığı her şeyi geri iade edinceye ve işlenen çok sayıda cinayetin suçluları hakkında kamu adına kovuşturma yapılabilmesi için bunları teslim etmediği sürece kent dışına çıkmasının engellenmesini önerir. Meclis bu düşüncüyü onaylar. Öfkelenen Dorimak kendisine hakaret edilmesinin pek akıllıca bir iş olmadığını; burada kendisine değil Etolya cumhuriyetine hakaret edildiğini, bu aşağılama sonucu Messenyalıların başına korkunç bir felaket geleceğini ve böyle bir suikastın cezasız kalmayacağını söyler. O sırada Messenya'da Dorimak'a sadık, onun ses tonu ve fiziksel özelliklerine yakın özelliklere sahip Barbitas adında biri vardır. Saçları Dorimak gibi tarandığında ve onun giysileri giydirildiğinde herkesin o olduğunu sanabileceği biri. Dorimak da o kişiyi tanır, Barbitas ortalığı kızıştırıp, Messenyalıları küçümseyince, Sciron kendini daha fazla tutamaz ve öfkeli bir ses tonuyla: "Barbitas ne senden korkuyoruz

ne de ettiğin tehditlerden!” deyince bu sözler Dorimak’ı susturur ve Etolya’ya dönüp Messenyalılara karşı savaş ilan eder.

Korsanlar hemen denize açılır ve o cüretkârlıkla bir Makedon gemisini yükü ve mürettebatıyla birlikte ele geçirip Çuha (Kitera) (Cythera?) adasında satarlar. Kefalonyalıların gemilerine binerek Epirya kıyılarını yakıp yıkarlar, Arkananya kenti Tyre’ye saldırı girişimlerinde bulunurlar. Peloponnesos’a silâhlı askerî birlikler gönderir ve Megapolis topraklarının ortasındaki Klarion kalesini alıp ganimetlerini burada açık artırma yöntemiyle satar ve kendilerine ayırdıklarını saklarlar. Öte yandan Dorimak komutasındaki bir eşkıya sürüsü Akaları yağmaladıktan sonra Figale’ye geçer ve Messenyalılara saldırır. Bunun üzerine Akalar Messenyalıları kurtarmaya karar verir ve Makedonlardan yardım isterler. Görüldüğü gibi Yunanistan’da patlak veren ve Aratus ile Makedonya kralı Philip’in girişimleri sayesinde tarihe geçen büyük savaşı Etolyalı korsanlar başlatır.

Yunanlılar kendi aralarında savaşıırken bir yanda Philip ile Annibal diğer yanda Etolyalıları ile Roma arasında bir anlaşma yapılır. Böylelikle Romalılar Yunanlıların işlerine müdahil olur. Birçok savaştan sonra Philip Kunos Kefalai’da (MÖ 196) perişan olur. Etolyalıları bu zaferin kazanılmasına büyük ölçüde katkıda bulunmakla birlikte bunu yalnızca kendilerine atfetmek gibi bir küstahlık yapar. Gösterdikleri açgözlülükten zaten hoşlanmayan Flaminius onları hor görür ve her fırsatta gururlarını kırar. Romalılar bu Etolyalılardan iğrenir. Bu vahşi yağmalama âdetlerinden vazgeçmeleri istendiğinde ise: “Savaşçılarımızın cesetleri yağmalamalarını engellemektense Etolya’yı yok etmeyi yeğleriz” yanıtını verirlerdi.²

Tarih, Romalılarla ilişkilerini kestikten sonra Etolyalıların onların en amansız düşmanlarına dönüştüklerini ve Roma’ya karşı Büyük Antiokhos’la birleşerek onunla birlikte yok olduklarını (MÖ 198) söylüyor.

² Polybios, XVII, 3.

2. Balear Adalarının Fethi

Roma Adriyatik Denizi'ni temizler, ancak batıda korsanlar özgür bir şekilde varlıklarını sürdürür ve tehlikeli bir haydut yatağına dönüşen Balear adalarına yerleşir.

Bu adaların toprakları çok verimliydi. Adalarda yaşayanlar barışsever insanlar olarak bilinirdi. Ancak aralarından birkaç hainin iç denizdeki korsanlarla ittifak yapması hepsini suç ortağı haline getirdi. Sahip oldukları zenginlikler nedeniyle sık sık uğradıkları saldırıları püskürttüklerinden zaman içinde dünyanın en becerikli sapancıları unvanını kazanmışlardı. Sapan kullanma konusundaki üstünlükleri Fenikeliler ve Kartacalıların bu adaları işgal ettikleri tarihe kadar gider. Bu insanlar savaşa çırpıçplak bir vaziyette gider, sol kollarına bir kalkan geçirir, sağ elleriyle sertleştirilmiş demirden bir mızrak sallarlardı, kimi zaman bu mızrağın ucu da sertleştirilmiş demirden olurdu. Bunun yanısıra saz, at kılı ya da bağırsaktan yaptıkları üç sapanı alınlarına bağlarlardı. Bunların en uzununu uzaktaki düşman, kısa olan yakındaki düşman ve orta uzunlukta olansa belli bir mesafedeki düşmanı vurmaya yarardı. Çocukluktan başlayarak sapan atmayı öğrenirlerdi, anneler babalar bu maksatla çocuklarının karşısında bir hedef gibi durur ve çocuk ancak kendilerini vurmaya başardığında ekmek verirlerdi.

Kartaca'nın art arda felaketler yaşadığı bir dönemde Balear adaları sakinleri bağımsızlıklarından yararlanıp öfkeden kudurmuş korsanlara dönüştüler ve denizi istila ettiler. Dayanaksız teknelerle denize açılan bu sert ve vahşi insanlar gerçekleştirdikleri âni saldırılarla adalarının yakından geçenlerin korkulu rüyası haline geldiler. Roma senatosu onların bu eşkıyalıklarına bir son vermek amacıyla Metellus'u gönderme kararı aldı.

Açık denizde Roma donanmasını fark eder etmez onu bir av olarak gören Balear korsanları işi bu donanmaya saldıracak kadar ileri götürdüler. Onların ne kadar becerikli insanlar olduğunu bilen Metellus adamlarını korumak amacıyla her gemi

güvertesinin üstünü hayvan derileriyle kapatır. Bu önlem Romalıları bir taş yağmurundan korur. Yakın dövüş mesafesine geldiklerinde Roma mahmuzu ve mızrağıyla karşı karşıya kalan adalılar büyük bir çığlık atarak gerisin geri kendi kıyılarına kaçarlar. Karaya çıkan Metellus onları dağların tepelerine kadar izler ve yok eder. Adaları kolonileştirme amacıyla üç bin kişi bırakır. O tarihten sonra İspanya ile etkin ve kazançlı bir ticari ilişki başlar. İyi bir konuma ve güzel bir iklime sahip olan bu verimli adalar Roma açısından iyi bir kazanç kapısı, İspanya'ya giden Roma gemileri için de çok önemli bir uğrak noktası olur. Bu başarılı sefer (MÖ 123) onuruna Metellus'un *Balearlı* lakabı ile anılması kararlaştırılır.³

Aynı dönemde Romalılar Batı Akdeniz havzasındaki hâkimiyetlerini bitmek bilmeyen mücadeleler sonrasında zengin maden yataklarına sahip Elbe, zengin ormanlara sahip Korsika ve Sardunya adalarında kârlı işletmeler kurarak güçlendirdiler. Bununla birlikte bu vahşi adalarda yaşayan çok sayıda dağlı bağımsızlıklarını korur ve Romalılar tarafından her zaman eşkıya olarak anılır.⁴

³ Strabon, III, V; Florus, III, IX, *Bellum Balearicum*.

⁴ Tacitus, *Yıllıklar*, II, 85.

XVII. BÖLÜM

Mithridates ve Korsanlar

Fetihlerini sürdüren Roma arka arkaya Kartaca, Philip ve Antiokhos'un filolarını yok ederek Akdeniz havzasının büyük bölümünde üstünlüğünü kabul ettirir. O tarihlerde üstün bir zekâyâ sahip Doğulu, Pontus kralı Mithridates Roma'ya başkaldırır.

Bu hükümdar Roma'ya başkaldırdığı sırada muazzam askerî güçlere sahiptir. Destek kuvvetlerini oluşturan Ermeniler hariç savaşa 250.000 piyade, 40.000 at, 300 güverteli gemi ve kaptanları Fenikeli ya da Mısırlı olan 100 kadar güvertesiz gemiyle gider.¹ Med savaşlarından o güne doğuda hiç bu kadar büyük bir askerî güç görülmemiştir.

İç savaş ve toplumsal savaşın İtalya'yı birbirine kattığı bir dönemde Mithridates fırsattan yararlanıp kısa bir süre önce Romalılara boyun eğmiş Kapadokya, Lidya, İyonya, Frigya, Misya gibi Küçük Asya eyaletlerini ele geçirir. Yapılan üç savaşta Mithridates, kral Nikomedes ile Aquilius ve Oppius adlı Roma generallerinin güçlerini ezip geçer. Karadeniz filosu yok

¹ Appianus, *Guerre contre Mithridate*, XIII, XVII.

edilir ve genel vali kaçmak zorunda kalır (MÖ 88). Her yerde insanlar akın akın fatihi karşılamaya gider. Mithridates gerçekten de Romalıların yaptıkları zalimlik ve zorbalıkların intikamını alan kişi olmaya çalışır. Bu Roma'nın onurunu lekeleyen ve Asya'da kendisinden nefret edilmesine yol açan genel valilerin, açgözlü vergi memurlarının ortaya çıktığı bir dönemdir. Bizzat Mithridates: "Genel valilerin açgözlülüğü, iş yapan insanlardan zorla alınan haraçlar ve mahkemelerdeki adaletsizlik Romalıları karşı öylesine bir nefret oluşmasına yol açtı ki, bütün Asya beni bir kurtarıcı gibi görüyor"² demekle kalmamış, gene haklı olarak: "Canımızı alsalar bile eşkıyalarla mücadele etmeliyiz" diye haykırmıştır. Bütün mazlumlar onu çılgınca karşılıyor ve yeni Dionysos olarak adlandırıyordu.³ Her yerde insanlar Roma karşıtı gösteriler düzenliyordu. Kentler, adalar "koruyucu tanrının" geçtiği yerlere elçiler gönderip kendilerini ziyaret etmesini istiyor ve onu bayramlık giysileriyle kent kapılarının dışına çıkıp sevinç çığlıklarıyla karşılıyorlardı. Laodikya kentinin kendisine teslim ettiği esir Roma generali Oppius'u oradan oraya sürükleyip herkese gösteriyordu.⁴ Lesbos adasındaki Midilli kenti de bozguna uğradıktan sonra oraya gelip, kaleye sığınan Aquilius'u teslim etti. Onu zincire vuran Mithridates, bir eşeğe bindirerek bütün Asya'ya gösterirken vura vura:

"Ben Roma valisi Aquilius'um" demeye zorluyordu. Daha sonra Roma Cumhuriyetinin doymak bilmeyen valilerinin gerçek açgözlülüğünü nasıl cezalandırdığını göstermek amacıyla onu korkunç bir işkenceye benzeyen boğazına erimiş altın boşaltma yöntemiyle öldürtür.⁵ Efes'e gelen Mithridates ken-

² Justinus, XXXVIII.

³ Sicilyalı Diodorus, *Excerpt. de virt. et vit.*, s.112-113.

⁴ Appianus, XX.

⁵ Appianus, XXI; Velleius Paterculus, 18. Sicilyalı Diodorus tam tersine Aquilius'un başına gelecekleri öngörüp kendi kendini tokatladığını öne sürüyor (*Excerpt. de virt. et vit.*, s. 112-113).

dine bağlı tüm bölge valileri ve kentlere aynı gün ve aynı saatte hiçbir cinsiyet ve yaş ayırımı yapmadan ülkedeki tüm İtalyanları, hattâ tüm hizmetlileri öldürerek cesetlerini gömmeden çürümeye terk etmelerini emrettikten sonra mallarına el koymalarını, malların yarısının krala ait olacağını, diğer yarısının ise kişiyi (hasmı?) öldürenlere ait olacağını bildirir. Romalılarından böylesine tiksinen insanlar Kos adası gibi bir, iki istisna dışında verilen korkunç emri her yerde aynı gün ve aynı saatte yerine getirirler. Kimileri 80.000, diğerleri 150.000 İtalyanın soğukkanlı bir şekilde katledildiğini söylüyor.⁶

Doğu dünyası Mithridates'in davasını tamamen benimser. Adalar arasında Verres tarafından yağmalanan Sakız ve Tenedos'un (Bozcaada) yanısıra Lesbos, Samos ve Kiklad adalarının büyük bir bölümü bu hükümdarın sadık müttefikleri olur. Mithridates ayrıca çok güçlü yardımcı kuvvetlerden, yani korsanlardan yararlanır.

Çok geçerli ve kârlı bir iş olan korsanlık ittifak kurma yöntemiyle yürütüldüğünden herkes korsanlık yapmak istiyor, bu işin önünü açıyordu. Herkes Pontus hükümdarı hesabına çalıştığını söyleyip Akdeniz'in uzak köşelerine kadar korku salıyordu. Ege denizi korsan kaynıyordu. Marcellus'un Siraküza yağmasında ele geçirilmiş resim ve heykelleri Cabire tanrılarına adadığı Samotraki/Semadirek tapınağı tamamen yakılıp yıkıldı ve korsanlar bin talentlik bir ganimetle gittiler. Bu genel uygulamaya yalnızca kaçak Romalıların yöneticileri L. Crassus'la birlikte çekildikleri Rodos adası katılmadı ve Romalıların sadık müttefiki unvanını korudu. Mithridates silâhlarını derhal Rodos'a çevirdi ve Romalılarla ittifak yapanları güçsüz bırakmaya çalıştı. Çok sayıda gemiden oluşan bir filo ve uzun bir süreden beri kendilerine denizde kafa tutan Rodoslularla savaşmaktan mutluluk duyacak korsanlarla birlikte ada yakın-

⁶ Appianus, XXIII; Florus, III, 6; Valerius Maximus, IX, II, 3; Cicero, *Pro lege Manila*, 3.

larına geldi. Etraflarını sarabilmek amacıyla gemilerini tek sıra halinde dizen Mithridates'in niyetini sezen az sayıdaki Rodos gemisi yavaş yavaş geri çekilip limana sığındı. Mithridates onları oradan çıkartma girişiminde bulunup başarılı olamayınca adamlarını karaya çıkardı. Bunun üzerine Rodoslular düşman filosunu tedirgin etmek amacıyla limandan zaman zaman birkaç hafif gemi gönderdiler. Bir gün gönderdikleri üç katlı ve üç sıralı kürek düzenine sahip gemilerden biri düşmana saldırınca diğer gemiler saldırıya uğrayanın yardımına koşar, kısa sürede herkes mücadeleye katılır ve Rodoslular bir kadirgayı ele geçirirler. Muzaffer bir şekilde geri dönerken beş sıralı ve beş katlı kürek düzenine sahip bir kadirganın eksik olduğunu fark ederler. Onu aramak üzere Demagoras'ın komutası altında beş adet küçük gemi gönderirler. Bunun üzerine Mithridates dört katlı ve dört sıralı kürek düzenine sahip yirmi beş adet kadirgayı peşlerine takar. Ancak uyanık Rodoslu kaptan onları uzaktaki bir girintinin içine doğru çektikten sonra âniden geri dönüp peşindeki gemilerin ikisini batırır ve diğerlerini kaçıır. Birkaç gün sonra hükümdarın beklediği birlikleri taşıyan gemiler fırtına nedeniyle kıyıya vurur ve bir kısmı Rodoslular tarafından tutsak edilir. Bununla birlikte Mithridates kenti kuşatır ve deniz tarafından altı sıralı kürek düzenine ve hareketli koçbaşlarıyla mızrak, ok gönderme olanağına sahip iki tekne üstüne yerleştirdiği devasa aletle surları döver. Bir platform üstüne oturan hareketli büyük bir merdivene benzeyen bu alet kendi ağırlığına dayanamaz ve çöker. Rodosluların kahramanca savunmaları karşısında Mithridates'in tüm girişimleri başarısızlıkla sonuçlanır. Bunun üzerine kuşatmayı kaldırıp silâhları Yunanistan'a taşır.⁷

Sonunda Roma, Sylla'ya Pontus hükümdarının tehditkâr ilerleyişini durdurmasını emreder. MÖ 86 yılında Romalı general Atina'ya saldırıp, burayı ele geçirir. Heroneya ve Orkho-

⁷ Appianus, XXII-XXVII.

menos'ta Mithridates'in komutanlarını mağlup ettikten sonra Asya'ya girer. Aynı tarihlerde Makedonya valisi Bruttius Sura korsan yatağı olan Skiatos adasını ele geçirdikten sonra korsanların bir kısmını haça gerer, bir kısmının da ellerini keser.⁸ Ancak bu yeterli olmaz zira bütün bunlar olup biterken korsanlar seferlerini sürdürüp Sylla'ya gönderilen gıda maddelerini taşıyan gemilerin yolunu keser. Bu zeki general gemilerin yardımı olmadan asal gücü gemilerden oluşan bu düşmanı ortadan kaldıramayacağını anlar. O sırada Roma'nın hiç donanması yoktur. Sylla en yetenekli komutanı Lucullus'a tüm çevre sahillerini tarayıp ne pahasına olursa olsun bir filo oluşturmalarını emreder.

Lucullus büyük bir hevesle işe koyulur, kısa sürede Rodoslular ve diğer kentlerden ödünç aldığı güvertesiz gemilerle yol alırken bir korsan sürüsüyle karşı karşıya kalır. Büyük bir tesa-düf eseri ellerinden kaçır, ancak tüm donanmasını yitirir. Tekne değiştirip düşmanı kandırır ve Girit, Kirene üstünden İskenderiye'ye varır.⁹ Mısır hükümdarı yardım talebini nazik ve kararlı bir tavırla reddeder. Tarihçi Mommsen, "Roma nasıl bir güç kaybına uğramış" diyor, "eskiden Mısır hükümdarları tüm filolarını Roma'nın hizmetine verir o da kendilerine teşekkür ederdi, oysa bugün İskenderiyeli devlet adamları Roma'nın hizmetine tek bir yelkenli bile vermediğini" eklemektedir.¹⁰ Bunun üzerine Lucullus Suriye kentlerine gidip savaş gemileri ister. Aldıklarını Kıbrıs, Pamfilya ve Rodos limanlarında bulduğu gemilere ekleyerek filosunu büyütüp denize açılacak hale getirir. Kendi filosundan güçlü filolarla karşılaşmamaya gayret etmesine karşın önemli başarılar elde eder. Knidos ada ve yarımadasını işgal eder, Samos'a saldırdıktan sonra Sakız ve Kolophon'u düşmanın elinden alır.

⁸ Appianus, XXIX.

⁹ Appianus, XXXIII; Plutarkhos, *Lucullus'un Yaşamı*.

¹⁰ *Histoire romaine*, IV, 8.

Öte yandan Sylla, köşeye sıkıştırdığı Mithridates'e pahalıya patlayan bir anlaşma imzalatır. Kabul edilen koşullar arasında Pontus hükümdarının Asya ve Paflagonya'dan vazgeçmesi de vardır. Bu arada Bitinya Nikomedes'e, Kapadokya ise Ari-orbarzanes'e iade edilir. Bunların yanısıra Romalılara iki bin talent ödenmesi ve tüm donanımlarıyla birlikte tunç pruvallı yetmiş gemi teslim edilmesi türünden (MÖ 84) koşullar da vardır.¹¹

Ancak korsanlara dair bir şey yoktur.

¹¹ Appianus, LIV ve devamı; Plutarkhos, *Sylla'nın Yaşamı*; Florus, 9.

XVIII. BÖLÜM

Korsanların Gücü - Caesar'ın Tutsaklığı

Korsanların sahip oldukları gücü tüm Akdeniz'e yayabilmeleri açısından bu çok uygun bir dönemdi. Denizci hiçbir ulus henüz bir deniz imparatorluğuna sahip değildi. Roma komşularına ait tüm filoları yakmış ve kazandığı zaferden sonra ya anlaşılmaz bir politik ihmal ya da denizle arası iyi olmadığından denizler üzerindeki hâkimiyetini korumak ya da düzeni sağlamak gibi bir kaygı taşımamıştır. Öte yandan Roma Cumhuriyetinin berbat bir durumda olduğunu da kabul etmek gerekir. Mithridates'e karşı yürütülen savaş nedeniyle zaten canından bezen Roma bir de Marius ve Sylla arasındaki iç savaşın yanı sıra Sertorius ve Spartaküs ile kanlı bir mücadeleye girişerek korkunç bir şekilde bölünür.

Florus,¹ Romalılar değişik bölgelerde birbirleriyle savaşırken deniz korsanlar tarafından istila edilmişti diyor. Küçük Asya kıyılarından Hercules sütunlarına kadar her yer onların egemenliği altındaydı. Kartaca ve Korinthos'un yıkılıp, Sylla'nın Mithridates'i gemicilerinin işine son vermek zorunda bırak-

¹ *Bellum praticanum*, III, 7.

masından sonra korsanların sayısında inanılmaz bir artış olur. Mağluplar kölelik yerine haydutluğu yeğlerler. Duruy'nin² dediği gibi Roma yasaları altında³ yaşamayı yadsıyanlar için deniz özgür olabilecekleri muazzam bir sığınaktı. Onlar da korsanlığa başladılar. Roma senatosu tüm deniz kuvvetlerini yok edip yerlerine yenisini koymadığı için hiçbir tehlikeyle karşılaşmadan çok para kazanmak mümkündü. Böylelikle bu eşkıyalık biçimi kısa sürede beklenmedik bir şekilde gelişti.

Korsanlar başlangıçta iki direkli yelkenliler, *miyoparon* ve *hemiyol* denilen⁴ küçük hafif teknelere sahiplerdi. Cezalandırılmadıkları için giderek cesaretlenen ve Asya ile Mithridates'in izin verdiği adaları yağmalamanın getirisiyle zenginleşen korsanlar daha büyük tekneler ve üç katlı ve üç sıra kürekli kadirgaları donatabilecek hale geldiler. Büyük birlikler oluşturduktan sonra mesleklerine daha soylu bir görünüm kazandırmak amacıyla korsan olarak adlandırılmayı reddedip kendilerini mace-raperest askerler ve yaptıkları hırsızlığı "asker maaşı"⁵ olarak adlandırma küstahlığında bulundular.

Daha beteri oldu. Çok saygın, doğuştan soylu ve yetenekli insanlar korsan gemilerine taşınıp onlara katıldı. Plutarkhos, görünüşe göre korsanlık saygın ve hırslı insanın gururunu⁶ okşayan bir mesleğe dönüştü diyor. İflas eden Roma aristokrasisi yeniden servet sahibi olabilmek için bundan daha uygun bir çözüm bulamadı.

Kilikya'nın⁷ [Antalya (Adana?) yakınları] sert kayalıkları korsanların kurduğu imparatorluğun merkezine dönüşür ve herkes tarafından Kilikyalı olarak adlandırılmalarına neden olur. Bu bölgedeki kartal yuvalarında yaşarlar. Ormanlar çok

² *Histoire des romains*, II, 23.

³ Appianus, *Guerre mithridatique*, XCII.

⁴ *Idem*.

⁵ *Idem*.

⁶ *Pompeius'un Yaşamı*.

⁷ Appianus, XCII.

nitelikli ağaçlara sahip olduğundan çok kolay gemi inşa ederler, dolayısıyla belli başlı tersaneleri ve filoları için gerekli her şeyin bulunduğu silâh depoları buradadır. Likya, Pamfilya ve Kilikya'nın tırmanması olanaksız dağ kitlesi arasındaki kayalıkların tepesine çok sağlam kaleler inşa ederler. Kendileri denizleri talan ettikleri sırada kadınlarını çocuklarını buralara kapatırlar. Kendilerini tehdit eden bir tehlikeyle karşılaşır karşılaşmaz derhal bu kalelere kaçarlar. Öte yandan kıyılarda, ıssız adalarda kalacak yerler, işaret kuleleri, ganimetleri saklayacak barınaklar, gemilerini gizleyip av bekleyebilecekleri yerler yaparlar. Mommsen⁸ bu korsanlar bir DEVLET, bir cumhuriyet, "korsanlar cumhuriyeti" oluşturdular diyor. Eşkıyalardan oluşan bu tuhaf toplum böylesine şaşırtıcı bir özelliğe sahiptir. Bilge Alman tarihçi, haklı olarak bunların her ülkeye mensup maceraperestler, umutsuzlar, daha önce Girit'teki esir pazarlarından çalıştırmak amacıyla satın alınmış ve işten atılmış paralı askerler, İtalya, İspanya ve Asya'nın yok edilmiş kentlerine mensup sürgün edilmiş yurttaşlar, Fimbria ve Sertorius ordularına mensup asker ve subaylar, tüm halklara ait kaybolmuş çocuklar, savaşta mağlup olan tüm serserilerin kaçıp sığındığı, sefalet ve cesaretin kendilerini buraya sürüklediği insanlar olduğunu söylüyor. Ulus anlamında bir kimliğe sahip olmayan bu insanlar birbirlerine serserilik ve suçluluğun neden olduğu bir farmasonluk ilişkisiyle bağlıydılar. Ancak ben Mommsen gibi bu eşkıyalığın "daha iyi bir kamusal birlik oluşturduğu" düşüncesini kabul edemeyeceğim, zira böyle bir sonuca ulaşma konusunda tarih bize hiçbir ipucu sunmuyor. Ahlâk yasasını dışlayan, yalnızca yağmalayarak ve yağmalamak amacıyla, suç işleyerek yaşayan, üyelerinin ulusal bir kan bağıyla birbirlerine bağlı olmadığı bir oluşumun tam da bu yüzden gelişmeyle bir ilişkisi olamaz. Çok büyük bir maddi güce (bu sözcüğü eşkıyalardan söz ederken kullanmak doğru olsa bile) sahip olsalar da, kahramanca nitelendirilebile-

⁸ *Histoire romaine*, V, 2.

cek parlak başarılar sergileseler de nihayetinde bunlar yok olmaya mahkûm, şaşmaz ve intikamcı adaletin darbeleri altında eriyip gidecek bir suçlular birliğidir.

Korsanların güçlerinden nasıl yararlandığını anlamak kolaydır. Başlangıçta şefleri İsidorus komutası altında komşu denizleri istila etmekle yetindiler, ancak kısa bir süre sonra eşkıyalık alanlarını Girit, Kirene, Ahaya, (Lakonia'da) Malias körfezine doğru genişlettiler. Bu körfezde ele geçirdikleri servetler nedeniyle burayı Altın Körfez olarak adlandırdılar.⁹ Savunması zayıf olan kentlere saldırır ve güçlü kaleleri düzenli bir şekilde kuşatırlardı. En zengin yurttaşları kaçırıp yüklü bir fidye ödetinceye kadar sığınaklarında tutsak ederlerdi. Köle pazarlarına en düzenli şekilde insan temin edenler korsanlardı. Ortalığa öyle bir korku salmışlardı ki, Doğuya seyahat edecek tüccarlar, yolcular hattâ askerî birliklere mensup görevliler bile korsanlarla karşılaşmaktansa fırtınalı mevsimlerde yolculuk yapmayı yeğlerlerdi.

Sylla'nın, "Marius'un değişik versiyonlarına benzetip" dışladığı genç Caesar, korsanların egemenliği altındaki Yunan adalarından Farmakonisi yakınında yakalanır. Korsanlar fidye olarak yirmi yedi talent isterler. Caesar, ellerine geçirdikleri esirin değerini bilmeyen bu korsanlarla alay edip kendilerine elli talent vaat eder. Bu miktarı toplamak üzere kendisine eşlik edenleri değişik kentlere gönderir. Plutarkhos'a¹⁰ göre, kendisi bir dostu ve iki hizmetkârıyla birlikte Kilikya'nın en vahşi korsanlarıyla baş başa kalır. Onları öylesine küçümser ki, uyuyacağı zaman kendilerine haber gönderip gürültüyü kesmelerini ister. Bu korsanların arasında geçirdiği otuz sekiz gün boyunca bir tutsaktan çok korumalarıyla çevrili bir prenze benzer. Kendine güveni tam olan biri olarak onlarla oynar ve talim yapar. Şiirler ve uzun nutuklar yazıp onlara okur. Bu konulardan pek

⁹ *Sinum aereum*, Florus, III, 7.

¹⁰ *Caesar'ın yaşamı*, Suetonius, id., IV.

anlamayan korsanlar ne düşündüklerini hiç çekinmeden açıkça yüzüne söylerler. Kendini beğenmiş büyük bir soylu Romalı misali, onlara cahil ve barbar muamelesi yapan ve kim olduklarını anlamaları için haça gerdireceğini söyleyen bu genç hatibi alabildiğine eleştirirler. Onun açık sözlülüğünden hoşlanan korsanlar sözlerine gülüp geçerler. Milet'ten gönderilen fidyeyi alır almaz ödemeyi yapan ve özgürlüğüne kavuşan Caesar daha sonra bu eşkıyalarla mücadele edebilmek için gizlice birkaç kadirge donatır. Öylesine sağlam önlemler alır ki, tüm korsanları bulundukları yerde demir atmış vaziyette ele geçirir. Bergama hapishanesine yerleştirdiği tutsakları cezalandırma hakkına sahip olan kent yönetiminden sorumlu Asya valisi Junius'u görmeye gider. Vali getirilen muazzam miktardaki paraya açgözlerle bakar ve tutsakları inceleyip ne yapacağına karar vereceğini söyler. Muhtemelen onları kendi hesabına satmak istemiştir. Bunun üzerine valinin yanından çıkıp giden Caesar, daha önce Farmakonisi adasında şakayla karışık bir şekilde sık sık tekrarladığı gibi korsanları çarmıha gerdirir. Böylelikle Caesar oldukça genç bir yaşta Farmakonisi'de bulunduğu sırada dehasının üstünlüğünü sergileyip hem servetin hem de insanların nasıl yönetileceğini gösterir.

O sırada Romalılar korkunç iç savaşlar yaşamakla ve denizi korumasız bir halde bırakarak kent kapılarında birbirleriyle mücadele etmekle meşguldüler. Korsanlık her geçen gün yaygınlaşarak hem devlet hem de kişilerin büyük kayıplara uğramasına neden oluyordu. Korsanlar Akdeniz'de olan biten her şeye müdahale ediyordu. İtalya artık ne bir şeyler ihraç edebiliyor ne de eyaletlerden bir şeyler ithal edebiliyordu. Çiftçiler tarlalarını terk ediyordu, deniz yolculukları durdurulmuş ve hayat pahalılığı insanların her geçen gün daha çok şikâyet etmesine neden olmuştu. Akdeniz'e şaşkın bakışlar atan Romalılar artık ona *nostrum mare* diyemiyorlardı.

XIX. BÖLÜM

Publius Servilius *Isauricus*'un Korsanlara Karşı Yürüttüğü Sefer

Roma senatosu sonunda harekete geçmesi ve İtalya'yı yok eden ablukaya bir son vermesi gerektiğini anladı.

Murena ve C. Dolabella Küçük Asya limanlarında korsanlara karşı mücadele edebilecek bir filo oluşturmayı denediler ancak üstünde durmaya değecek bir şey yapmadılar.

Bunun üzerine Publius Servilius yeni bir seferi yönetmekle görevlendirilir.

Büyük savaş gemilerinden oluşan bir filoyla yola koyulan Servilius kanlı bir mücadeleden sonra korsanların iki direkli yelkenlileri ve küçük hafif teknelerini yok eder. Bu zaferle yetinmeyen Servilius Küçük Asya'da korsanların demir atmaya ve ganimetlerini saklamaya alışkın oldukları limanların hepsini art arda yerle bir eder. Güçlü bir deniz kralı olarak anılan Zenicetus'un egemenliği altında bulunan Doğu Likya'daki Korykos, Olympos, Faselis ve Pamfilya'daki Antalya kalelerinin hepsi ele geçirilir. Faselis saldırısında Romalıların surlar dışındaki duruma hâkim olduğunu gören Zenicetus kent için-

deki belli başlı yapıları ateşe verir ve tüm yoldaşlarıyla birlikte alevlerin içine dalar.

Bu başarılarla cesaretlenen Servilius Torosları aşıp sarp kayalıklarla ve derin vadiler arasındaki bir labirent içine yerleşen İsauryalıların üstüne yürür. Korsanlar buradaki sığınaklarını her zaman iyi bir şekilde savunurlar, günümüzde bile eski Kilikya'da bulunan bu coğrafi yapıda bir değişiklik olmadığından bir yolcu güven içinde bu bölgeden geçemez.

Servilius düşman kalelerini, Oroanda'yı, Kilikya ana yolu üstünde tırmanması neredeyse olanaksız bir dağın tepesinde bulunan, uzaklardaki İkonyum (Konya) ovasına hâkim ve Mommsen'in¹ deyişiyle ideal bir eşkıya yatağı olan İsaurya'yı ele geçirir. Üç yıl süren (MÖ 78-76) bu zahmetli sefer nedeniyle Servilius *Isauricus* takma adıyla anılır. Zaferi kazanan Servilius korsanların elinden aldığı heykeller ve hazineleri Roma'ya götürüp zafer arabasını bunlarla süsler. Cicero, İsauryalılardan kamu hazinesine aktarmak üzere aldığı değerli eşyaları kaydeden Servilius'un dürüstlüğünü takdir eder.²

"Anılmaya değer bir şey yapmamıştır"³ diyen Appianus ise Servilius Isauricus'a haksızlık eder. Oysa korsanların büyük bir bölümü gemileriyle birlikte Romalıların egemenliği altına girer. Servilius Likya, Pamfilya, Kilikya ve İsaurya'yı yakıp yıkar. Bu bölgelerdeki pek çok kaleyi ele geçirir ve yıkılan kentlerin topraklarına el koyup Kilikya sınırlarını genişletir. Hiç kuşkusuz korsanlığa bir son verilemez, zira başı bir yerde ezilen bu ele geçirilmesi olanaksız güç her yerde karşımıza çıkmayı sürdürür. L. Lacroix'nın⁴ dediği gibi: "Bu Akdeniz'in tamamını kaplayan bin başlı yılan gibidir." Korsanlar çok şey yitirmelerine karşın uslanmazlar, ancak ana karada yaşamayı sürdürere-

¹ *Histoire romaine*, V, 2.

² Filorus, III, 7; Cicero, *In verrem*, II, kitap I, 31, kitap IV, 10; Strabon, kitap XIV; Eutropius, VI, 3; Rufus, XII.

³ *Guerre contre Mithridate*, XCIII.

⁴ *Histoire ancienne de l'Italie (Univers pittoresque)*, s. 357.

mezler. Hem suda hem de karada yaşama avantajına sahip olan kimi hayvanlar gibi düşman geri çekilir çekilmez yeniden gemilerine binerek bu kez öncekinden daha da uzaklara açılırlar.⁵ Dolayısıyla korsanlar mekân değiştirip Akdeniz'in eski korsan yatağı olan Girit adasına yerleşirler.

⁵ Florus, III, 7.

XX. BÖLÜM

Giritli Korsanlar - Antonius ve Metellus Komutasında Gerçekleştirilen Seferler

Giritliler korsanlık yapmaktan hiçbir zaman vazgeçmediler. Yalnızca ünlü Minos onları bir ulusa dönüştürüp, kendilerine bir deniz imparatorluğu bahşederek bir noktaya kadar korsanlık yapmalarını engelleyebilirdi. Bu dönemde Giritliler yaptıkları eşkıyalıklar nedeniyle Karyalılar ve Lelegleri cezalandırarak tatmin olurlar. Oysa Minos ölür ölmez ulusal çıkar anlayışı sona erer ve iç savaşlar nedeniyle yeniden denizlere açılıp macera peşinde koşmaya başlarlar. Giritliler bu konuda Kilikyalılar ve İç denizi istila eden tüm korsanlarla aynı amaca hizmet ederler. Böylelikle Girit ikinci bir korsan yatağı haline gelir.¹

Tarihçiler hiçbir halka Giritlilere yaklaştıkları kadar önyargıyla yaklaşmamışlardır. Tarihte hiçbir halk miras olarak onların kadar hüznü bir şöhret bırakmamıştır. Gönderdikleri kahraman Theseus'un zaferleriyle böbürlenene, ancak bir zamanlar Minotauros'a haraç ödemeye mahkûm edilen Atinalılar, Giritlilerin bu kötü şöhreti edinmeleri konusunda büyük

¹ Plutarkhos, *Pompeius'un Yaşamı*.

çaba sarf etmişlerdir. Atina tiyatrosunda her zaman Giritliler aleyhinde konuşulmuş ve hakaret yağmuruna tutulmuşlardır. Plutarkhos bu konuda “ağzı laf yapan”² bir kentin nefretini kazanmanın ne kadar tehlikeli bir şey olduğuna dikkat çekiyor.

Kendi zamanındaki Giritlilerden söz eden Polybios, parayı öylesine önemsiyorlar ki, ona sahip olmayı bir zorunluluk olarak görmek yetmezmiş gibi bir de şan, şeref kazandırdığını düşünüyorlar. Pintilik ve altın tutkusu Giritlilerin örf ve âdetleri arasına öylesine yerleşti ki, yalnızca onlar her türlü kazancı meşru olarak görmeye başladılar.³

Sicilyalı Diodorus onların bu özelliklerini öne çıkartan çok güzel bir olay anlatır. Toplumsal savaş sırasında bir Giritli konsül Julius’un (Caesar) yanına giderek kendi insanlarına ihanet etmeyi önerir ve: “Benim yardımımıla düşmanlarını alt edersen karşılık olarak nasıl bir ödül verirsin” diye sorar. Caesar: “Seni Roma vatandaşı yapar ve yanıma alıp kayırırım” yanıtını verince Giritli bu sözlere kahkahalarla güler ve: “Giritliler için politik bir hak sahibi olmak ahmaklığını belgelemek demektir. Bizim tek amacımız para kazanmaktır. Oklarımızı atarken, toprağı işlerken ve denizde çalışırken paradan başka bir şey düşünmeyiz. Politik hakları onlar için birbirini yiyen ve bu budalaca şeylerin peşinde koşanlara verin” deyince konsül gülmeye başlar ve: “Pekâlâ girişimimiz başarılı olursa sana ödül olarak bin drahmi vereceğim” der.⁴ Polybios’un⁵ metinlerinde de Giritliler konusunda benzer özelliklerden söz edilir. Bu tarihçi Giritlilerinki kadar kokuşmuş örf ve âdetler, dolayısıyla da kamusal adaletsizlik örnekleriyle başka hiçbir yerde karşılaşamayacağını söyler. Zaman içinde Giritli yalancının eşanlamlısı haline gelmiş ve *Giritliyle Giritli olmak* gibi bir atasözü niteliği kazanmıştır. Aziz Paul (Pavlus) bile Giritli şair Epimenides’in

² Plutarkhos, *Theseus’un Yaşamı*.

³ Polybios, VI, 46.

⁴ *Excerpt. Vatican.*, s.118-120.

⁵ VIII, 18 ve devamı; XXIII, 15; IV, 8.

şu cümlesini onaylayarak aktarır: “Bu adada yaşayan peygamber mertebesine çıkardıkları biri onlar hakkında: Giritliler her zaman yalan söyler, bunlar yemekten ve sırt üstü yatmaktan başka bir şey yapmayı sevmeyen vahşi hayvanlardır demiştir.”⁶

Peloponnesos’tan kökü kazınan paralı askerlerin alım satımı büyük ölçüde Girit’te yapılırdı. O günlerde Giritli korsanlardan oluşan bir filo bir zamanlar haydut ve hergele sığınağı olan Sifnos adasının altını üstüne getirir. Rodos kalan son gücüyle Giritli korsanlara karşı savaşmasına rağmen onları yok edemez ve Romalılardan yardım ister.

Roma senatosu triumviranın babası vali Marcus Antonius’u tüm deniz ve kıyıları istila eden korsanlar ve Pontuslu mütteliklerini temizlemekle görevlendirir. Antonius’un filosu Campania kara sularında iki direkli birkaç tekne ele geçirdikten sonra Girit’e doğru yelken açar. Antonius zaferinden öylesine emindir ki, gemilerine silâhtan çok zincir yükler. Doğal olarak bu çılgınca cesaretinin bedelini öder. Zira Lasthenes ve Panares adlı iki Girit amirali gemilerinin büyük bir bölümünü kaçırdıktan, tutsak Romalıları bağlayıp direklere ve halatlara astıktan sonra tüm yelkenler açık bir şekilde ve zafer naraları atarak Girit limanlarına dönerler⁷ (MÖ 74). Bu zafer sayesinde Giritliler onurlu bir anlaşma imzalarlar. Ne yazık ki, bu anlaşma Senatonun onayı alınmadan vali tarafından imzalanır. Çünkü yenildikleri zaman Romalıların anlaşma imzalamak gibi bir âdetleri yoktu. Dolayısıyla Marcus Antonius’un çılgınlığının yol açtığı bu utanç verici anlaşmayı kabul edemezlerdi. Bunun farkına varan Giritliler başlarına gelecekleri önlemek amacıyla Roma’ya en saygın yurttaşlardan oluşan bir heyet gönderirler. Bu heyet tüm senatörleri teker teker evlerinde ziyaret eder ve doğal olarak rüşvet teklif eder. Roma Senatosu aldığı bir kararla tüm Giritlilere yönelik suçlamaları geri çe-

⁶ *Epître à Tite*, I, 12.

⁷ Florus, III, 8.

kerek Roma'nın dostları ve müttefikleri olarak kabul edildiklerini ilan eder. Ne var ki Lentulus Spinther bu kararnamenin uygulanmasını engellemek amacıyla elinden geleni ardına koymaz. Elçilerin ülkelerine dönmelerine ve aradan uzun bir süre geçmesine karşın Giritliler Senato gündemini meşgul etmeyi sürdürürler, zira korsanlarla ittifak içinde oldukları öğrenilmiştir. Zaten bu yüzden Roma senatosu Giritlilere dört kürekli tekneler dâhil tüm gemilerini, ayrıca rehine olarak adadaki en saygın üç yüz kişinin yanı sıra Antonius'u mağlup eden Lasthenes ve Panares'le birlikte dört bin talent tutarında bir parayı Roma'ya göndermelerini emreden bir ferman yayınlar. Fermanın içeriğinden haberdar olan Giritliler bir meclis oluşturup toplantı yaparlar. Aralarındaki en bilge insanlar Senatoların tüm buyruklarına uyulması gerektiği görüşünde olduklarını söylerler. Ancak Lasthenes ve yandaşları Roma'ya gönderilip, cezalandırılmaktan korktuklarından halkı tahrik ederek Antikçağ'dan beri süregelen bağımsızlıklarını korumaları gerektiğini ileri sürerler.⁸ Bunun üzerine Roma senatosu Giritliler sorununa bir son vermeyi kararlaştırır. Genel Vali Quintus Metellus (MÖ 69) savaşmak üzere görevlendirilir. Metellus üç tümen askerle birlikte Lasthenes ve Panares'in kendisini hızlı koşan, silâh kullanımında ustalaşmış, savaşta yorulmak nedir bilmeyen ve özellikle çok iyi ok atan⁹ 24.000 askerle birlikte beklediği Kidonya'da karaya çıkar. İki taraf düz bir ovada karşı karşıya gelir ve göğüs göğse bir çarpışma olur. Romalılar savaşı kazanır ancak Girit kentleri kapılarını onlara açmaz. Metellus bu kentleri birer birer kuşatır. Panares çıkışta özgür bırakılma koşuluyla Kidonya'yı teslim eder. Knossos'ta bulunan Lasthenes kentin teslim olmak üzere olduğunu görünce hazinelerini yok edip Lyctos ve Eleuthera gibi ele geçirilmesi daha güç yerlere sığınır. Metellus mağluplara karşı acımasız bir şekilde dav-

⁸ Diodore de Sicile, *Excerpt. de Legat.*, s. 631, 632.

⁹ Velleius Paterculus, *Histoire romaine*, XXXIV.

randığından mağluplar ona teslim olmaksızın kendilerini öldürmeyi yeğlerler. Yapılan bu kadar zulmün intikamını almak ve Metellus'a ada halkına boyun eğdirmekten alacağı o zevki yaşatmamak amacıyla Giritliler Pompeius'u çağırıp ona teslim olurlar. O tarihte bu komutan denizler ve tüm Akdeniz kıyılarının yönetiminden sorumluydu. Giritliler gönderdikleri heyetle adalarına gelmesi için kendisine yalvarırlar. Pompeius onların bu talebini kabul eder ve Metellus'a savaşı sürdürmeyi yasaklayan bir yazı gönderir. Ayrıca kentlere bundan böyle Metellus'un emirlerine uymamalarını bildirmenin yanı sıra, komutanlarından biri olan Lucius Octavius'u yönetici olarak adaya gönderir. Kendisine bir zafer sevinci yaşatılmak istenmediğini anlayan Metellus daha da sertleşip savaşı sürdürür. Zalimlik dozunu iki kat artırır ve kendisine boyun eğenlere bile acımaz. Bunun üzerine Octavius Giritlilerin tarafını tutar. Adaya ordusunu almadan geldiğinden bulabildiği tüm maceraperest ve korsanlarla bir ordu oluşturur, ancak o arada adanın tamamına boyun eğdirip zaferin getirdiği onur sayesinde *Giritli* lakabı takılan Metellus'la karşı karşıya gelemez. Plutarkhos, Pompeius'un davranışının iğrenç olduğu kadar gülünç olduğunu yazar. Pompeius'un Metellus'u kışkırttığı ve rakip olarak gördüğü için korsanlar ve üç kâğıtçıların sahip olduğu itibardan yararlanmasına izin verip onları koruduğunu söyler. Bu durumda Pompeius'un binbir meşakkatle zaferi hak eden bir komutanı bu zevkten mahrum bırakmak amacıyla insanlığın ortak düşmanlarını kurtarmak için savaştığı söylenebilir. Octavius'a gelince, Metellus onu herkesin ortasında binbir azar ve alaya maruz bıraktıktan sonra (MÖ 66) kovar.¹⁰

¹⁰ Florus, *Histoire romaine.*; Plutarkhos, *Vie de Pompée*, Appien, *De reb. Sicul. Et reliq. Insul.* Excerpt.: XXX. *De Légat.*

XXI. BÖLÜM

Korsanların Kahramanlıkları - Şatafatlı Yaşamları ve Küstahlıkları

Mommsen¹ ne olursa olsun, Romalıların sahip olduğu güç hiç bu kadar aşağılanmamış, buna karşın korsanlar Akdeniz’de hiç bu kadar güçlü olmamışlardı diyor. Çapulcular sahip oldukları iki yelkenli gemilerle *İsauryalı* Servilius ve Giritli Metellus’la alay ederler. Gerçekten de arada bir çıkılan seferlerle bu ele geçirilmesi olanaksız düşman yok edilemez. Akdeniz’in bir yerinde kaybolan korsanlar bir başka yerinde ortaya çıkar ve gemi yönetimindeki ustalıkları, sahip oldukları hafif gemiler sayesinde İspanyol kaçaklar² gibi peşlerine düşen herkesin elinden kaçıp kurtulurlar.

Mithridates’in başlattığı yeni savaş Pontus kralıyla ittifak yapan korsanları daha da cüretkâr kılar. Kendini kanıtlamış bir denizci olan Lucullus yola çıktığı bir filoyla İsidorus’un Limnos’a götürdüğü beş katlı ve beş sıralı kürek düzenine sahip beş kadırgayı batırdıktan sonra küçük Nea adasındaki otuz iki tekneye el koyar, Sinop kalesinde Seleukos komutası altındaki

¹ *Histoire romaine*, livre. IV, Ch. II.

² Duruy, *Histoire des Romains*, XXIII.

sekiz bin korsanı kılıçtan geçirir³ (MÖ 72-70). Buna rağmen korsanlık hâlâ çok kazandıran bir meslek olmayı sürdürür.

O tarihlerde korsan gemilerinin sayısı bini aşar, ele geçirdikleri kent sayısıysa dört yüzü bulur. O zamana kadar kutsal olarak kabul edilen ve hiç saldırılmayan Claros, Didim, Samotraki'nin yanı sıra Ermione'deki Ceres, Epidauros'taki Asklepios, Korinthos geçidi, Tenare ve Calaurie'deki (Poros adası) Neptün, Action ve Lefkadio'daki Apollon, Samos ve Argos'taki Juno/Hera tapınaklarına saygısızlık edilir ve yağmalanır. O güne kadar Ege denizinin ticaret merkezi ve eski dünyanın en önemli köle pazarı olarak bilinen Korinthos'un yıkılıp gitmesinden sonra⁴ Delos kenti Lucullus ve filosunun gözleri önünde denilebilecek bir şekilde korsan Athenodoros'un (MÖ 65 yılında) saldırısına uğrar. Halkların kutsal saydığı yerlerle Lagidyallılar, Seleukoslar ve Makedonya krallarının cömertçe bağışlarda bulundukları ünlü tapınakları yerle bir eden korsan reisi kent sakinlerinin tamamını köle olarak satmak üzere alıp götürür. Yalnızca Samotraki'de korsanlar 1.000 talentlik bir hazineye el koyar. Zamanın şairlerinden biri: "Apollon tapınağını sefil perişan ettiler. Öylesine sefil oldu ki, o kadar büyük bir servetten geriye tapınağı ziyarete gelen serçeye verilmek üzere tek bir küçük altın para bile kalmadı!" diyor. Korsanlar bu tapınaklarda vahşi yöntemlerle kurbanlar adayıp, diğerleri arasında Mithras'inki gibi sırrı bilinmeyen gizemlerle ilgili âyinler yapar. Korsanlar bu gizemleri zamanla Roma İmparatorluğu topraklarına yayan ve tanıtan ilk insanlar olur. Bu konuda öylesine başarılı olurlar ki, Antoniuslar⁵ döneminde bu gizemler imparatorluk aile kültürünün bir parçası haline gelir.

Korsanlar yaptıkları hırsızlıklarla onur duyar ve çaldıklarını bir ödül olarak kabul ederlerdi. Korkutucu gemilerinin gösteri-

³ Plutarkhos, *Lucullus'un Yaşamı*.

⁴ (MÖ 146).

⁵ Preller, *Les Dieux de l'ancienne Rome*; Plutarkhos, *Pompeius'un Yaşamı*.

şi daha da kasvetliydi. Geminin kış tarafı altın yıldızla kaplıydı. Gemilerde erguvan renkli halılar ve gümüş yıldızlı kürekler vardı. Plutarkhos, özellikle geminin iki yanında flüt çalan, nesheli şarkılar söyleyen insanlar, sarhoş toplulukları vardı⁶ diyor. Bunlar hiç kuşkusuz Byron'un şiirindeki *Conrad*'ın yoldaşlarına benziyor ve belki de onlar gibi şarkı söylüyorlardı: "Rüzgâr bizi denizlerin köpürdüğü en uzak yerlere kadar götürebilir, orası bizim imparatorluğumuz, bizim vatanımızdır... Düşmanlarımız bizimle birlikte öldüğü takdirde ölüm bizi korkutamaz, canı ne zaman çekerse gelsin. Yaşamdan keyif alma konusunda acele ediyoruz ve hayatımızı kaybettiğimizde bunun hastalıktan mı yoksa savaştan mı kaynaklandığını hiç önemsemiyoruz."⁷

Sahip olduğu güçle karşılaştırıldığında Caesar,⁸ Clodius⁹ gibi birinci sınıf yurttaşların yanısıra başkalarının da kaçırılıp, tutsak edildiği ve baskına uğrayan kentlerin parayla satın alındığı, Roma ordusunun kimsenin yüzüne bakmadığı bir dönemdi bu. Cicero bir valinin korsanlar tarafından kaçırıldığını ve pek çok elçinin korsanlardan para karşılığı geri alındığını yazar.¹⁰ Korsanlar komşu Roma'dan hiçbir şekilde çekinmezler. Örneğin, Sicilya yakınındaki Lipara adası sakinleri korsanlar tarafından basılma korkusu içinde yaşamamak amacıyla büyük bir miktar haraç ödemeyi kabul etmek gibi inanılması zor bir şey yaparlar. Korsan reislerinden biri olan Heraklion 72 yılında kendisine karşı savaşan bir askerî filoyu yalnızca dört tekneyle yok edip Siraküza limanına girecek kadar cüretkârdı. Bir süre sonra aynı sularda görülen yağmacı arkadaşlarından Pyrgamion, ünlü Verres'in zevk ve sefa içinde yaşadığı Siraküza'da¹¹ aynı noktaya yanaşarak adamlarını tüm adada soygun yapma-

⁶ *Pompeius'un Yaşamı*.

⁷ *Le Corsaire*.

⁸ Plutarkhos, *Caesar'ın Yaşamı*.

⁹ Appianus, *Bell. Civil.*, II, 23.

¹⁰ *Prolege Manilia*.

¹¹ Cicero, *In Verr.*, II, V, 35 ve devamı.

ya gönderir. O tarihten sonra tüm eyaletlerde harekete hazır bir filo bulundurulur ve sahil koruma görevlileri atanır. Bütün bunlar korsanların kendilerinden önce bizzat Roma Cumhuriyetinin valileri tarafından soyulan eyaletleri gidip soymalarını engellemez. Bu gözüpek korsanlar İtalya topraklarını bile çiğnerler. Karaya çıkıp yol üstündeki tüm yerleşim yerlerini ve denize yakın tüm yazlıkları soyup soğana çevirirler. Kroton yakınlarında Pyrrhus ve Hannibal'in saygı gösterdiği Juno/Hera tapınağının hazinesini çalarlar. Caiete/Gaete'de bir yöneticinin gözleri önünde limanı yakıp yıkarlar. Misene'de Roma amirali Antonius'un kızını kaçırlar. Ostia'da Roma filosunu yakar, aristokrat kadınların yanısıra Sextilius ve Bellinus adlarındaki yöneticileri tüm teçhizatlarıyla, yani o çok korkulan baltaları, demetleri ve diğer simgeleriyle birlikte alıp götürürler.¹² Bütün bunlar yetmezmiş gibi bir tutsak Romalı olduğunu haykırdığında ve ismini söylediğinde bu çapulcular şaşırmış ve korkmuş gibi yapar, popolarını tokatlayıp tutsağın ayaklarına kapar ve kendilerini affetmesi için yalvarırlardı. Tutsak bu alçakgönüllülük ve yalvarıp yakarma karşısında yapılanlara kanardı. Bunun üzerine kim olduğunun anlaşılabilmesi için kendisine bir çift ayakkabı ve cübbe verilirdi. Bu tutsakla uzun süre alay ettikten sonra, denizin ortasına bir merdiven atarak aşağı inmesini ve evine dönmesini emrederlerdi. Bu emre karşı gelmeye kalktığında ise yaka paça denize fırlatıp boğarlardı.¹³

İtalya'nın tamamı kuşatıldığından ne ticaret yapılabilir ne de dışarıyla ilişki kurulabilir. Özellikle Sicilya ve Afrika buğdayıyla ayakta duran Roma'nın yanısıra İtalya'da da pahalılık son raddeye ulaşır. Açlık baş gösterir. Duruy'nin¹⁴ altını çizerek söylediği gibi beş kuruşa oyunu isteyen satan halk ayda beş kile buğdaya imparatorluğu satacak hale gelir.

¹² Plutarkhos, *Pompeius'un Yaşamı*; Appianus, *Bell. Mithrid.*, XCIII, Cicero, *Pro lege Manilia*, XIII.

¹³ Plutarkhos, *Pompeius'un Yaşamı*.

¹⁴ *Histoire des Romains*, XXIII.

XXII. BÖLÜM

Gabinus Yasası - Pompeius - Silisya

MÖ 67 yılında Pompeius'un dostu, Sertorius Savaşı sonrasında kendisine Büyük lakabı takılan halk temsilcisi Gabinius, yöneticilerden birinin üç yıllığına mutlak ve hiçbir konuda hesap sorulamayacak bir yetkiyle donatılarak denizler ve iç bölgede 400 stadlık (yaklaşık 72 km) mesafeye kadar tüm kıyıları yönetmesini önerdi.¹ Bu alan Roma egemenliği altında bulunan toprakların, en saygın uluslar, en güçlü krallıkların büyük bir bölümünü kapsıyordu. Yasa bu yöneticiye ayrıca Senato bünyesinden on beş subay seçerek vereceği emirleri yerine getirmek üzere yanına alma hakkı tanıyordu. Bunun dışında mali işlerden sorumlu uzmanlar ve vergi ödeyen çiftçilerden istediği kadar para alma, iki yüz yelkenliden oluşan bir filo kurma, savaşabilecek durumda olan herkesi, ihtiyaç duyacağı tüm kürekçi ve tayfaları silâh altına alma hakkı tanıyordu.

Gabinius bir ad vermese de soylular Pompeius'a tanınan bu olağandışı yetkilerden korkar ve temsilciyi parçalamaya kalkar-

¹ Yaklaşık yirmi fersah; Plutarkhos, *Pompeius'un Yaşamı*; Velleius Paterculus, II, 31.

lar. Caesar yasaya tam destek verir, harabeye dönüşen Cumhuriyetten bıkan halk sağlam ve güçlü bir imparatorluk oluşturma konusundaki ilk adımı böyle atar. Halk meclisindeki oylamada kararnameyle belirlenen güçler ikiye katlanır ve komutanın emrine 500 kadirga, 120.000 piyade eri ve 5.000 at verilmesi kararlaştırılır. *

Bu haber üzerine korsanlar İtalya kıyılarını terk edince gıda fiyatları âniden düşer ve halk Pompeius'un adının bile savaşı sona edirmeye yettiğini haykırır.

Diktatör derhal sefer hazırlıklarına başlar. Tüm krallar ve Roma halkı dostlarına güçlerini aynı çıkarlar doğrultusunda kendisinininkilerle birleştirmelerini emreder. Rodoslular donanmanın en iyi gemileri olarak nitelendirilebilecek çok sayıda gemi gönderirler. Pompeius akıllılık edip birçok filo oluşturur ve bunların başına hepsi eşit ve yöneticisi oldukları bölümde tam yetkiye sahip deneyimli şefler atar. Tiberius Nero'ya İspanya sularında dolaşma emri verilir. Pomponius Galya ve Ligurya denizleri, Marcellus ve Attilius Afrika, Sardunya ve Korsika, Gellius ve Lentulus İtalya ve Sicilya kıyılarını gözetlemekle görevlendirilir, Plotius ve Varron'a İyonya, Cinna, Peloponnesos, Attika, Eğriboz, Tesalya, Makedonya ve Boiotia, Loliu's'a Ege denizi ve Çanakkale Boğazı, Pison'a Bitinya, Trakya, Marmara, Karadeniz, Metellus'a Nepos, Likya denizi, Pamfilya, Kıbrıs ve Fenike'nin yönetimi verilir.

Bütün bu insanların başında olan Pompeius, bulunduğu Brindisi'den gerekli gördüğü takdirde istediği yere gider. Akılcı bir şekilde oluşturulan bu plan doğru bir şekilde hayata geçirilir. Limanlar, körfezler, sığınaklar, haydut yatakları, burunlar, boğazlar, yarımadalar, korsanlara sığınak görevi yapan her yer sarılır ve korsanlar balık gibi avlanır. Bir filodan kaçan korsanlar çok geçmeden bir diğeriyle karşı karşıya gelirler. Bir kez bir yerden uzaklaşmaya zorlandıklarında bir daha oraya geri dönmeyizler, çünkü onları oradan kovan güçler bu korsan gemilerini önlerine katıp Doğu ve Kilikya yönünde kaçmaya zorlarlar.

Korsanlar kovanlarına kaçmaya çalışan arı sürüleri gibi bu bölgenin çeşitli yerlerinde saklanacak bir delik bulmaya çalışırlar.

Birbirleriyle uyumlu bir ilişki içinde olmayan ve belli bir askerî yönetime boyun eğmeyen dağınık haldeki korsan filoları kırk gün gibi kısa bir süre içinde dağılıp gider. Hercules sütunlarından Yunanistan'a tüm denizler temizlenir. Roma pazarları gelen bol miktarda gıda maddeleriyle dolar.

Bu aşamadan sonra Pompeius son darbeyi vurmak üzere almış adet sağlam yelkenliyle birlikte çapulcuların Antikçağ'dan beri yararlandıkları Likya ve Kilikya kıyılarında bulunan en önemli sığınaklara yönelir. Muzaffer ve güçlü Roma donanmasının yaklaştığını gören korsanlar karıları, çocukları ve adamlarıyla birlikte teslim olur. Pompeius onlara iyi davranır, gemilerini ve kendilerini ele geçirdiği halde onlara hiçbir kötülük yapmaz. Bu iyi davranış diğer korsanların umutlanmasına yol açar ve diğer korsanlar Pompeius'un komutanlarından kaçıp doğrudan kendisine teslim olur. Pompeius hepsini bağışlar ve onları elinden kaçan diğerlerini yakalama işinde kullanır. Komutanın bu çıkara dayalı yumuşaklığı Babadağ/Cragus (Antalya) ve Anticragus gibi iki kaleyi ele geçirmesini sağlar.

Bununla birlikte korsanların büyük bir çoğunluğunu oluşturan en güçlü korsanlar aileleri, servetleri ve işe yaramaz bir kalabalığı Toros dağındaki kalelere yerleştirdikten sonra Kilikya'nın Coracesium (Silifke yakınları) limanı önünde gemilerine binip tüm hızıyla kendilerine doğru yaklaşan Pompeius'un donanmasını beklemeye başlar. İlk başta büyük bir direniş sergilemekle birlikte bu uzun sürmez. Bozguna uğratılan korsanlar gemilerini terk edip kente sığınır. Kısa bir süre sonra anlaşmak istediklerini bildirir ve teslim olurlar. İşgal edip güçlendirdikleri, ele geçirmenin çok zor, neredeyse imkânsız olduğu kentleri ve adaları teslim ederler.

Romalılar kendilerine teslim edilen yerlerde ve özellikle de MÖ 144 yılında Demetrius'un oğlu Antiokhos tarafından öldürülen eski korsan reislerinden Diodot Tryphon'un Coracesi-

um burnunda inşa ettirdiği kalede inanılmaz sayıda silâh, birçoğu inşa halinde olan çok sayıda gemi, muazzam bakır, demir, yelken, kereste, urgan, her türlü malzeme yığınının yanısıra, ya büyük miktarda fidye koparmayı umdukları ya da en zor işlerde kullandıkları tutsaklar bulur. Pompeius aralarında Kilikya'ya gönderilmiş kalıcı Roma filo komutanı Publius Clodius ve başka büyük Romalı soyluların da bulunduğu bu zavallı mahkûmları derhal serbest bırakıp, ülkelerine gönderir. Aralarından birçoğu evlerine döndüklerinde isimlerinin çoktan temsili mezar taşlarına yazıldığını görür.

Üç aydan daha kısa bir süre içinde şanslı Pompeius 10.000 korsan öldürür, 20.000'ini tutsak eder, 90 tanesi mahmuzla donatılmış 400 gemiyi ele geçirir, 1.300 gemiyi batırır, hisar veya sığınak şeklinde 120 kale işgal eder. Çok sayıda tersane ve silâh ambarını da yakar.²

O 20.000 tutsağın başına neler gelmiştir? Bu konuda Pompeius gerçekten takdir edilecek politik bir tutum sergiler. O tarihe kadar yakalanan korsanlar çarmıha gerilirdi. Pompeius bu tutsakları öldürmek istemez, ancak böylesine yoksul ve savaşmaya alışkın bu kadar çok zavallı insanı salıverme konusunda da tereddüt eder, zira kaçıp gitmelerine ve yeniden bir araya gelmelerine izin vermemek gerektiğini bilir. Plutarkhos, Pompeius'un bu konu üstünde düşündüğünü, ünlü komutanın insanın doğuştan huysuz ve vahşi bir varlık olmayıp zaman içinde kendi doğasına rağmen bir günahkâra dönüştüğünü, buna karşın yaşadığı yer ve yaşam biçimini değiştirdiği takdirde tıpkı vahşi hayvanlara yumuşak bir şekilde yaklaşıldığında vahşice karşılık verme huyundan vazgeçmeleri gibi daha güzel alışkanlık ve âdetlere sahip olabilecekleri olasılığını kabul ettiğini yazar. Bunun üzerine Pompeius tutsakları denizden uzaklaştırıp iç bölgelere götürür ve sakin bir yaşantıya özendirmeye çalışır.

² Appianus, *De bell. Mithrid.*, 91-93; Plutarkhos, *Pompeius'un Yaşamı*; Florus, *Hist. Romaine* III, 7; Velleius Paterculus, 31-36.

Bu işi onları kentlerde yaşamaya ve tarlalarda çalışmaya alıştı-
rarak yapar. Bu insanların bir kısmını Kilikya'da bulunan Mal-
lus, Adana, Epiphania vb. gibi otuz dokuz küçük kente yer-
leştirir. Kentler topraklarının genişletilmesi karşılığında onları
yurttaşları arasına almaya razı olur. Ermenistan kralı Tigran'ın
daha önce halkını yok ettiği Soli/Mersin bu korsanların büyük
bir bölümünü kabul eder ve onlar sayesinde kent yeniden inşa
edilip Pompeiopolis olarak adlandırılır. Başka tutsaklar nüfu-
su yetersiz olan geniş ve bereketli topraklara sahip Ahaya'daki
Dimi kentine gönderilir, geriye kalanlar ise İtalya'ya götürülür.

Bu bilgece önlem çok olumlu sonuçlar verir. Korsanlar ya-
şamak için yağmalamak zorunda kalmayınca yağmalamaktan
zevk almayı da bırakırlar. Vergilius'un öve öve bitiremediği eski
bir korsan olan Korykoslu (Mersin/Erdemli) yaşlı adam (*Cor-
ycium senem*) halinden memnundur: "Taranto'nun yüksek kale
duvarları dibinde kara Galeso ırmağının sararmış ekinleri sula-
dığı bir bölgede terk edilmiş birkaç arpentlik toprak parçasına
sahip Korykoslu yaşlı bir adamla karşılaştığımı anımsıyorum.
Bu ekip biçmeye, hayvan beslemeye ya da bağ yetiştirmeye uy-
gun bir toprak değildi. Buna rağmen yaşlı adam o çalılığın or-
tasında etrafı beyaz zambaklar, mine ve haşhaş çiçekleriyle çev-
rili toprağa ektiği birkaç sebzeyle bir kral kadar zengin oldu-
ğunu düşünüyordu (*Regum aequabat opes animo*). Akşam evi-
ne döndüğünde masasını para verip satın almadığı yiyeceklerle
donatıyordu."³

Büyük bir hızla gerçekleştirilen bu sefer ve Pompeius'un
akılcı politikası kendisine parlak bir zaferin yanı sıra hem Ro-
ma halkı hem de mağlupların hayranlığını kazandırır. Korsan-
lar daha sonra onun anısına oğlu Sextus'un komutası altına gi-
rip oluşturduğu orduya katılır. Pompeius Asya'daki başarılarını
sürdürür ve diktirdiği bir anıtta kendisine şan, şöhret kazandı-
ran eylemlerini şöyle sıralar: "*Imperator* Cneius'un oğlu Pom-

³ Virgilius, *Géorgiques*, IV, 125-148.

peius tüm kıyıları ve Okyanusun berisinde kalan tüm adaları korsanlara karşı savaşmaktan kurtardı. Düşmanlar tarafından ele geçirilen Ariobarzanes krallığını kurtardı. Galatya'yı, Asya'nın en uzak bölgeleri ya da eyaletlerinin yanı sıra Bitinya'yı fethetti. Paflagonya, Pontus, Ermenistan, Ahaya, Kolkhis, Mezopotamya, Sofen, Gordion/Gordium'u paylaştı. Med kralı Darius, İspanya kralı Artag, Yahudi kralı Aristobul, Anbatyalı Araplar, Kilikya'nın komşusu Suriye, Yehudah, Arabistan, Bar-ka (Libya), Ahayalılar, Yozigler (Zikler: Doğu Karadeniz halkı? -ç.n.), Soanyalılar, Henyoklar ile Kolkhis ve Palus-Meotid (Azak denizi/Kırım) arasında kalan başka halklarla sayıları dokuzu bulan bu ülkelerin krallarına, son olarak da Karadeniz ile Kızıldeniz arasında yaşayan tüm halklara boyun eğdirdi. Roma İmparatorluğu'nun sınırlarını yeryüzünün sınırlarına kadar büyüttü. Roma'nın gelirlerini azaltmayıp tam tersine daha da çoğalttı. Düşmanların elinden heykellerini, tanrı imgelerini ve başka süs eşyalarını alıp onları tanrıçaya adadı. Bunlar 12.600 adet altın ve 307 talent tutarında paradır."⁴

Bununla birlikte korsanlık tamamen yok edilemedi, zira bu kadar kısa bir sürede elde edilen zaferin kalıcı olması zordur. Roma'nın anarşiye gömülüp gücünün uzaklarda pek hissedilmediği bir dönemde korsanlık yeniden işbaşı yapar. Kilikya ise uzun süre Roma boyunduruğu altında tutulamaz. Gerçekten de tarih bize Cicero'nun bu eyaleti yönettiği sırada (MÖ 51-50) bir ayaklanmayı bastırıp Amanos dağlarındaki Sepyra, Komoris, Erana kentleri ve diğer altı kaleyi ele geçirdiğini söylüyor. Keza çok yüksek bir tepedeki kaçak ve eşkıya yuvası olan Pindenissum kenti ona teslim olmak zorunda kalır. Elde ettiği bu kolay zaferlerle böbürlenen Cicero aslında 12.000 piyade ve 2.600 attan oluşan bir askerî güce sahipti. Senatoya gönderdiği rica mektuplarıyla Romalıların elde ettiği askerî başarılarından dolayı kendisi için toplu halde dua edip tanrılara şükretmeleri-

⁴ Sicilyalı Diodorus, *Excerpt. Vatican*, s.128-130.

ni ister. Bu konuda Cicero'nun Cato'ya⁵ yazdığı mektup çok ilginçtir, zira Senato üstündeki tartışılmaz otoritesini kullanarak kendisine yardım etmesini ister. Cicero'ya inanmak gerekirse cumhuriyeti o kurtarmıştır. "Yönettiği Suriye ve tüm Asya'yı Roma'nın egemenliği altına aldığını!" sanmaktadır. Bununla birlikte günün birinde bilgece bir söz ederek: "*Deforme est imitari militem gloriosum*, yani asker palavraları sıkmayalım" demiştir. Cato ve Senato bu kendi kendisiyle övünme davranışını kabul edecek gibi görünmemekle beraber Cicero'nun dostları "o kadar çok baş ağrıtırılar ki"⁶ kendisi her türlü onurlandırma ve dualara layık görülür. Emrindeki birlikler halka hitap edecek sözcüyü, *Imperator*⁷ nidalarıyla karşılar ve Laodikya'da adına para basılır.

⁵ *Lettres familières*, VIII, 11, "Non diu sed acriter nos tuoe supplicationes torserunt".

⁶ Plutarkhos, *Cicero'nun Yaşamı*.

⁷ Schulz. *Histoire romaine par les médailles*.

XXIII. BÖLÜM

Kıbrıs Adası ve Mısır'ın Fethi

Tüm Akdeniz'e hâkim olmak isteyen Roma'nın Kıbrıs ve Mısır'a da hâkim olması gerekiyordu. Gerçekte Kıbrıs artık Mısır'a bağlı değildi. Zaten Lagidler/Ptolemaioslar, anlaşmazlıklar nedeniyle zayıflamış, ahlâksızlıkları nedeniyle itibarını yitirmiş, işlediği suçlar nedeniyle nefret edilen, ayakta durmakta zorlanan bir hanedana dönüştüğünden Romalılar açısından ideal bir ava benziyordu.

Clodius korsanların eline düşünce Kıbrıs kralı Ptolemaios'a bir mektup yazıp kurtulması için gereken fidye miktarını göndermesini bildirir. Ptolemaios zengin, pinti ve ikiyüzlü biri olduğundan para vermeyi reddetmeye çekinir, ancak yalnızca iki talent gönderir ki, bu miktar korsanların hoşuna gitmez. Buna rağmen Romalı tutsağın söz vermesi üzerine onu serbest bırakırlar. Clodius kendisine böylesine düşük bir değer biçen bir kraldan intikam almaya yemin eder.¹ MÖ 59 yılında halk temsilcisi olunca bu ünlü kışkırtıcı Kıbrıs'ı Roma eyale-

¹ Appianus, *Guerres civiles*, II, 23.

ti ilan eden ve Ptolemaios'un servetine el konulmasını emreden bir kararname çıkartılmasını sağlar. Ancak Cloudius güçsüz bir hükümdarı ezmekle yetinmeyip bu utanç verici görevi gururlu Cato'ya yükleyerek ona ölümcül bir darbe indirmek ve onu aşağılamaktan da keyif alır. Cato'yla yaptığı görevlendirme konuşmasında şu sözleri söyler: "Bana göre sen tüm Romalılar arasında en dürüst davranışlar sergileyen insansın, sana gerçekten büyük bir saygı duyduğumu kanıtlamak isterim. Pek çok insan ısrarla kendilerini Kıbrıs'a göndermemi istiyorlar, ancak ben bu göreve atanmayı hak eden tek insanın sen olduğunu düşünüyor ve büyük bir keyifle seni komutan olarak atıyorum."

Cato itiraz ederek bunun bir lütuftan çok bir tuzak ve bir hakaret olduğu yanıtını verir. Bunun üzerine Cloudius mağrur ve küçümseyici bir ses tonuyla: "Kendi isteğinle gitmek istemiyorsan o zaman zorla gönderileceksin" dedikten hemen sonra halk meclisine gider ve bir kararname çıkartarak Cato'yu gemi ve asker tahsis etmeden Kıbrıs'a gönderir.

Ne var ki, Cato'nun talihi yaver gider ve Ptolemaios kendisini zehirleyip öldürür. Geriye onun yerine geçecek kişiyi belirlemek kalır. Cato adaya gider ve gerçekten de inanılmaz, kralara layık bir servetle karşılaşır. Örneğin, altın ve gümüş sofra takımları, değerli mobilyalar, değerli taşlar, erguvan rengi kumaşlar gibi. Her şeyi satmak gerekir. Dürüst Cato, bu satışın kurallara uygun bir şekilde gerçekleşmesinden hoşlanmaz ve Roma hazinesine olabilecek en yüksek meblağı kazandırmak amacıyla açık arttırmaya bizzat katılıp her şeyin değerini teker teker belirler. Kıbrıs'tan 7.000 talent getirir. Bu serveti her biri 2 talent 500 drahmi taşıyan kasalara doldurur. Olur da gemi parçalanıp batabilir düşüncesiyle her kasa ucuna büyük bir mantar tutturulmuş uzun bir halatla bağlanır. Mantarların su üstünde yüzerek kasaların bulunduğu yeri göstermesi hedeflenir. Neyse ki paranın aşağı yukarı tamamı Roma'ya ulaşır. Bu muazzam miktardaki para Forum'a taşınırken Cato'ya karşı sınırsız bir saygı duyulur. Bu kadar servet arasından Cato ken-

disine yalnızca ünlü Stoa okulunun kurucusu Zenon'un küçük bir heykelini ayırır.²

Kıbrıs adası imparatorluk muhafız kıtasına ait bir eyalet olarak ilan edilir. Uzun bir süreden beri yabancı boyunduruğu altında yaşamaya alışmış Kıbrıs halkı sesini çıkartmadan Romalılara da boyun eğer.

MÖ 58 yılında Kıbrıs kralının oğlu olan Mısır kralı Ptolemaios Aulates ("flütçü") halkı tarafından kovulunca Romalılardan yardım ister. Bunun üzerine triumvira, Suriye valisi Aulus Gabinius'u Mısır'da eski düzeni sağlamakla görevlendirir. O sırada Mısır halkı, kovulan kralın büyük kızı Berenike'yi tahta çıkartır ve kendisine eş olarak Komana'daki Ma tanrıçasının baş rahibi Arkhelaos'u seçer. Romalıları ikna etmeye çalışan Arkhelaos başarılı olamadığını görünce krallığını savarak korumaya karar verir. Büyük bir çoğunluğu korsanlardan oluşan bir filo donatır ancak Gabinius hızla Mısır'a gelerek atlı birliklerin komutanı, geleceğin triumvirlerinden biri olan Marcus Antonius sayesinde parlak başarılarla imza atar. Bir çarpışma sırasında Arkhelaos öldürülür ve Ptolemaios tahta çıkar. Bu tarihten başlayarak Romalılar Mısır'a yerleşir. Kendisine karşı hiç kimsenin direnemediği Caesar Galya'yı fethettikten ve Pompeius'u yendikten sonra Mısır'ı örgütler ve Kleopatra'ya verir.

Roma sonunda denizleri egemenliği altına alır. Caesar'ın ölümüne kadar Akdeniz'de bir korsanlık sorunu yaşanmaz.

² Plutarkhos, *Genç Cato'nun Yaşamı*; Velleius Paterculus, XLV; Florus III, X.

XXIV. BÖLÜM

General Sextus Pompeius ve Korsanlık - İmparator Augustus

Caesar'ın öldürülmesini izleyen karışıklıklar, yani triumviranın Cassius, Brutus ve Sextus Pompeius'a karşı verilen savaşları desteklediği sırada korsanlık hortlar. Kilikya kıyılarında denizlerde korsanlık yapmak için fırsat bekleyen ve tamamı eski korsanlardan oluşan bir filonun başına geçen Cassius Rodos adasına saldırarak yağmalar ve tapınaklara sunulmuş adaklar, tanrı heykelleri de dâhil olmak üzere her şeyi alıp muazzam bir ganimetle birlikte çekip gider.¹

Öte yandan, daha ileride göreceğimiz gibi Pompeius'un oğlu Sextus korsanları örgütleyip büyük bir güç haline getirir ve denize hâkim olur.

Sextus Pompeius babasının ve ağabeyinin ölümünden sonra İspanya sularında saklanır ve fark ettirmeden korsanlık yapmaya çalışarak Caesar'ın peşine düşmesini engeller.² Zamanla çevresinde belli sayıda korsan toplamayı başarır. Kendisini Büyük Pompeius'un oğlu olarak tanıttınca babasının ve ağabeyi-

¹ Appianus, *Guerres civiles*, IV, 65. sayfa ve devamı.

² Appianus, *Guerres civiles*, II, 103; IV, 83 ve devamı, 25, 36; V, 2,15.

nin komutası altında çarpışan herkes ona katılır. Libya krallığı elinden alınan Massinissa'nın oğlu Arabion, bir filo ve bir askeri birlikle genç Pompeius'un kuvvetlerine katılarak daha da güçlenmesini sağlar. Bunun üzerine Sextus korsanlıkla yetinmemesi gerektiğini anlar.

İspanya'da bulunan Caesar'a bağlı subaylar, komutanlarını Sextus Pompeius hakkında yapılan dedikodular konusunda uyarır. Bu uyarılar üzerine Caesar, Carina'yı gönderir, ancak savaşı Sextus kazanır ve bu fırsattan istifade ederek İspanya'da pek çok yeri ele geçirir. Caesar, ikinci bir orduyla Asinius Pollion'u onun üzerine gönderir, ancak tam da bu ordu yola çıktığı sırada Caesar öldürülür.

Bu haber üzerine Sextus süratle Marsilya'ya gelir ve olacakları beklemeye başlar. Sextus'u amiral yapan senato daha önce babasının yerine getirdiği görevi, yani denizlerin komutasını ona verir. Ancak uyanık bir adam olan Sextus Roma'ya dönmeyi. Bütün donanmasını bir araya getirir, limanlardan topladığı yeni insanları mevcut birliklere katar ve Sicilya'nın yönetimini ele geçirir. Bu tarihten sonra Sextus Pompeius yeni triumvirler için korkulması gereken bir düşmana dönüşür. Gerçekten de o sırada getirilen korkunç yasaklar çok sayıda yurttaşla asker ya da köle erkek kaçağın ona katılmasını sağlar. Kaçakları kendisine katıldıkları kentlerde özgür ya da köle ilan eder ve triumvirlerin katillere ödedikleri ücretin iki mislini öder. Üç katlı ve üç sıra kürek düzenine sahip kadırgalar göndererek sahillerdeki yerleşim yerlerinden yeni insanlar ve yeni yandaşlar toplayıp onları derhal donatıp, silâhlendirir. Denizde ve karada görevini namusuyla yapacak insanları üst makamlara atar. Zaten Appianus bu çok zor günlerde Sextus Pompeius'un vatanına gereken saygıyı gösterdiğini ve isminin onuruna yakışır bir şekilde davrandığını yazar.

Bununla birlikte denizler hâkimi olmayı düşleyen Sextus Afrika, İspanya ve Asya'daki deneyimli korsanları yanına çağırır. Sahip olduğu güçten tedirgin olan triumvirler başına ödül

koyar. Hattâ Octavius büyük bir filoyla birlikte ona karşı savaşmak üzere Salvidienus'u gönderir. Düşmanının planlarından haberdar olan Sextus ondan daha atik davranıp Scylla yakınlarında onun güçlerine şiddetle saldırır. Sahip olduğu hafif gemiler ve deneyimli denizciler sayesinde Salvidienus'un yerinden zor kımıldayan büyük ve ağır gemilerine oranla çok daha hızlı manevralar gerçekleştirir. Denizde çatışma başlar, Pompeius'un, verilen komutlara hızla uyan gemileri diğerlerini dağıtır, zira bu ağır gemiler hiçbir manevrayı gerçekleştiremez. Birkaç gemi kaybeden iki düşman filo gece olunca geri çekilir.

Sextus triumvirlere karşı Cassius ve Brutus ile ittifak kurar. Bu ikisinin bozguna uğrayıp ölmelerinden sonra onların filolarına komuta eden Murcus ve Domitius Ahenobarbus gelip Sextus'un güçlerine katılır. Hep birlikte İtalya kıyılarını istila ederler. Sextus böylelikle mutlak bir otoriteye sahip bir denizler fatihi olur. En çok sevdiği iki komutanı Menodorus ve Menecrates eski korsandır. Bunlar korkusuz ancak onursuz ve inançsız insanlardır, dolayısıyla yağma ve savaş kadar her an ihanet etme ve suç işlemeye de hazırdırlar. Murcus birçok kez bu iki eski çapulcunun Sextus'un aklını çelmesini engellemeye çalışır, ancak Menodorus onu yönlendirmeyi sürdürür. Günün birinde zavallı Murcus Sextus'un emriyle katledilir ve cesedi bir haininki gibi çarmıha gerilir.³

Sextus Pompeius gerçekten de müthiş bir güce sahip olur, Sicilya ve Sardunya'yı ele geçirir. Sahip olduğu bakımlı ve muazzam donanma sayesinde korsanlık yapabilir ve İtalya'ya ulaşmaya çalışanların yolunu kesebilir. Roma, korsanlığın en gelişkin zamanlarında olduğu gibi ekmek sıkıntısı çeker. Aç halk çığlık çığlığa triumvirleri denizlerin hâkimi olmakla övünmeyi hak eden kişiyle ittifak yapmaya çağırır. Antonius ve Octavius Sextus'la anlaşmaktansa savaşmayı yeğlerler. Bu yüzden yeni vergiler koymaya çalışırlar. Toprak sahiplerini köle başı elli

³ Appianus, *Guerres civiles*, V, 70.

sikke ve bırakılan tüm mirasların bir bölümünü devlet hazinesine vermeye zorlayan bir ferman yayınlarlar. Bu ferman halkı frenlenemeyecek bir şekilde öfkelenendirir. *Deniz tanrısının oğlu* olarak anılan Sextus'a olan sempatisini göstermek amacıyla kalabalık Colesjüm'daki gösteriler sırasında deniz tanrısı Neptün'ün heykelini görür görmez çılgınca alkışlayıp yeri göğü inletir. Birkaç gün sonra kargaşa öylesine büyür ki, Octavius triumvirlere karşı tehditler savuran gruplarla görüşmeler yapmak durumunda kalır. Askerleriyle yetişen Antonius kargaşasının elebaşlarını öldürerek onu ellerinden kurtarmasaydı belki de öldürülecekti. Öldürülenlerin cesetleri Tiber nehrine atılınca kalabalık öfkeden çıldırır ve feryat figan triumvirleri Sextus Pompeius'la müzakereye zorlar.⁴

Misenum (Miseno) burnunda bir görüşme ayarlanır. Pompeius'un filosu o bölgenin yakınlarındadır. İki triumvirin savaşmaya hazır silâhlı askerleri de onun karşısına dizilir. Sextus hemen Lepidus'un yerine triumviraya girme talebinde bulunur. Bu talep reddedilir. Sextus müzakerelere son vereceği sırada binbir rica ile taleplerini azaltması sağlanır. İmzalanan (MÖ 39) anlaşma gereği hem kendisi hem de sürgünde kendisini izleyenler ya da gemilerinde hizmet edenler konusunda şartlar koşar. Sicilya, Sardunya ve Korsika ona bırakılır ve ek olarak Ahaya verilir. Bir valilik ve babasının malı mülkü karşılığında 70 milyon sikkelik bir ödeme yapılacağına dair söz verilir. Yanına sığınan herkes koşulsuz bağışlanır. Aralarında Clodius Neron, M. Silanus, Sentius Saturninus, Aruntius, Titius vb.'nin bulunduğu toplum dışına itilmiş önemli isimler bile bağışlanır. Tayfaları arasında bulunan çok sayıdaki kaçak kölenin hiçbir şekilde eski efendilerine iade edilmeyip özgür bırakılacakları kararlaştırılır. Bu koşullar karşılığında Sextus birlikleri-

⁴ Appianus, *Guerres civiles*, V, 67 ve devamı; Dion. XLVIII, 19-36; Plutarkhos, *Antonius'un Yaşamı*; Suetonius, *Augustus'un Yaşamı*; Velleius Paterculus, LXXVII ve devamı.

ni İtalya'da işgal ettiği yerlerden çekeceğine, bundan böyle köleleri yanına alıp korumayacağına, deniz kuvvetlerinin gücünü daha da büyütmeceğine, kıyıları korsanlara karşı koruyacağına ve daha önce kendisine terk edilen adalardan gelen buğday payı ve vergileri göndereceğine dair söz verir.

Görüşmeler sonucunda üç şefin barış ve dostluk göstergesi olan birbirleriyle kucaklaşmaları hem donanma hem ordu hem de İtalya'dan sevinç çılgınlıkları yükselmesine neden olur. Görünüşe göre tüm bu savaşlar ve kötülüklerin sonudur. Ayrılmadan önce zamanın en güçlü Romalıları birbirleri için şölen düzenlerler. Pompeius yeni dostlarına ilk şöleni verme talihine sahip olur. Antonius neşeli bir ses tonuyla: "Peki ama nerede yiyip içeceğiz" diye sorar. Sextus kadırgasını gösterip: "Benim omurgalarda (Carena)" yanıtını verir. Tarihçiler bunu insanın içine işleyen çift anlamlı bir söz olarak yorumlarlar. Zira Büyük Pompeius'un Roma'daki Carena mahallesinde bulunan evine o sırada Antonius sahiptir. Şölen başlar, davetliler epey şarap tüketip Antonius ve Kleopatra hakkında atıp tuttukları bir sırada Sextus'un subaylarından korsan Menas yanına yaklaşıp, kulağına: "Demirlerin halatlarını kesip seni yalnızca Sicilya ve Sardunya değil tüm evrenin hâkimi yapmamı ister misin?" diye sorar. Bu cazip teklif karşısında bir an duraklayan Sextus büyük bir adamın oğluna yakışan bir yanıt verir: "Bu işi bana haber vermeden gerçekleştirmen gerekirdi. Pompeius yeminini bozamaz"⁵ der. Daha sonra Octavius ve Antonius'un verdiği şölenlere katılan Sextus yola çıkar ve Sicilya'ya döner.

Misenum barışı bir ateşkesten başka bir şeye benzemez. Denizin kralı Sextus yeniden savaşmak için sabırsızlanmaya başlar. Korsanlar yağmalamaya susamış bir vaziyettedirler. Uğursuz danışmanları hiç durmadan Sextus'u yağma yapmaya teşvik eder. Zaten triumvirler de kendisine geçerli bir bahane

⁵ Plutarkhos, *Antonius'un Yaşamı*. Appianus, V, 73 bu sözlerin Menas'a değil, Menodorus'a ait olduğunu söyler.

sunar. Önce Antonius onun Ahaya'yı ele geçirmesini engeller, ardından Octavius Sicilya'ya sığınan tüm sürgünler ve dışlanmışların hak ve ayrıcalıklarını iade etmeyi reddeder. Sextus, hiç zaman geçirmeden korsanlara İtalya kıyılarını yakıp yıkmalarını emreder ve kısa bir süre sonra Roma halkı yeniden açlık tehlikesiyle karşı karşıya kalır. Halk bu sözde barışın yeni bir uğursuzluğa yol açmak ve mevcut triumviranın üstüne dördüncü bir zorba eklemekten başka bir işe yaramadığını söylemeye başlar. Octavius, Sextus'un emirlerini yerine getirmekten başka bir şey yapmadıklarını itiraf eden birkaç korsan yakalar. Tarihçi Florus ise konuyla ilgili şu sözleri sarf etmek durumunda kalır: "Babayla oğul birbirlerinden ne kadar farklı kişiler! Biri Kilikyalı korsanları yok etti, diğeri talihini onlarınkine bağladı."⁶

Korsanları yeniden örgütleyen Sextus muazzam bir güce sahip olduğunu görüp yeni başarılar peşinde koşabileceğini düşler. Gerçekten de deniz gücünü oluşturan tekneler çok sağlam bir şekilde inşa edilmiştir. Hemen hepsinde bir kule vardır. Sextus'un baş rakibi olan Octavius çok az sayıda gemiye sahiptir. Meslektaşları Antonius ve Lepidus kendisine yardım etme konusunda pek hevesli değildir. Dolayısıyla Sextus'a direnemeyeceğini anlar. Azat edilmiş kölelerinin öğütlerine boyun eğen ve Menodorus'un etkisi altında bulunan şeflerini bu durumda görmeye tahammül edemeyen Pompeius'un yanına sığınmış çok sayıdaki önemli kişiliğin hissettiği hınç onun çok işine yarar. Bu insanlar Pompeius'u Menodorus'a güvenmemeye teşvik eder. Aynı tarihlerde Octavius'un azat ettiği Philadelphia bir deniz seyahati sırasında Menodorus'la içli dışlı olur. Octavius'un çevresinde Menodorus'un en sadık dostu olan Micylion Menodorus'u Pompeius'tan tamamen vazgeçirmekle görevlendirilir. Menodorus Sardunya ile Korsika'yı geri verip, üç birlik ve çok sayıda dostunun yardımını alacağına dair söz verir. Octavius başlangıçta Menodorus'u pek önemsemez-

⁶ Florus IV ve daha önce aktarılan diğer yazarlar.

ken kısa bir süre sonra ona saygın bir kişi gibi davranmaya başlar. Onu şövalyelerinden biri olarak kabul eder ve filosunun komutanlığına getirir, ancak tedbiri elden bırakmaz ve yanına yardımcı olarak deneyimli bir subay olan Calvisius Sabinus'u verir. Sextus'un saldırılarına karşı koyabilmek amacıyla İtalya kıyılarında derhal çok sayıda savunma amaçlı inşaat yaptırır. Filosunun başına geçmek amacıyla Taranto'ya gelir ve yerleşir. Menodorus ve Calvisius'a Tiren denizine inerek Sicilya denizinde bir irtibat noktası oluşturmalarını emreder.⁷

Bu durumu öngören Sextus Pompeius, Menecrates'i Menodorus ve Calvisius'un üstüne gönderir, kendisi de Messina limanında Octavius'un gelmesini bekler. Menecrates, Toscana filosuyla Cumae yakınlarında karşılaşır. Calvisius filo gemilerini sahile yakın bir yerde yarım ay şeklinde sıralar. Bu durumda tekneler zorlukla manevra yapabildiklerinden başarısızlık durumunda kayalara doğru gerileyip parçalanmaları kaçınılmazdı. Bu konunun neden olduğu zor koşullara karşın askerler uzun süre canla başla savaşırlar. Menodorus ve Menecrates'in kadirgaları arasında müthiş bir mücadele olur. Her iki korsanın da birbirlerine karşı duydukları kin sanki mürettebatların gayrete gelmesine yol açar. Sonunda kalçasına bir darbe alan Menecrates yaralanır ve bir kenara çekilir. Dehşete düşen tayfalar teslim olurken, Menecrates en zalim düşmanının elinden kurtulmak için denize atlar. Pompeius'un azat ettiği bir başka subay Demochares, filo yönetimini ele alıp en iyi üç katlı kadirgaları biraraya getirerek kürek yardımıyla Calvisius'un teknelerine saldırır ve pek çoğunu kırıp parçalar ya da denizin dibine gönderir, kalanları dağıtır. Bu başarı sonrasında Demochares filoyu düzene sokup Messina sularına geri getirir.

Tüm deniz kuvvetlerini bir araya getiren Sextus komutayı ele alıp Octavius'un karşısına çıkar ve ünlü Scylla resifi yakınlarında onu mağlup eder. Menodorus ve Calvisius'un geldiği

⁷ Appianus, *Bell. Civil.*, V, 78 ve devamı.

haberini almasaydı belki de düşmanının tüm gemilerini ele geçirir ya da yok ederdi. Bununla birlikte Octavius'un tüm gemileri kölelik ya da ölümün elinden kurtulabilmek amacıyla karaya kaçır. Komutanları da onları izler. Bütün bunlar yetmezmiş gibi Octavius sığındığı kayalıktan gözleri önünde çıkan şiddetli fırtınanın yol açtığı yangında kül olan ya da kasırgada parçalanan teknelerinin enkaza dönüşmesini izler. Açık denize kaçan Menodorus ve Calvisius'un filosu bu büyük felaketin elinden kısmen de olsa kurtulur.

Octavius'un sahip olduğu tüm deniz güçleri yok edilir. Bütün bu tersliklere karşın cesaretini yitirmez. Yeni gemiler inşa ettirir ve arkadaşlarını Sextus Pompeius'a karşı güçlerini kendisinininkilerle birleştirmeye davet eder. Antonius kendisine 120 kadirga verir, daha doğrusu bunlar aldığı belli sayıdaki birliğin karşılığı olur. Lepidus ise kendisine 70 kadirga verir. Denize açılmadan önce Octavius filosu için şaşaalı bir arınma (kutsama?) töreni düzenler. Appianus,⁸ sahile kurban kesme taşları yerleştirir. Kadirgalar denizde baş tarafları karaya bakacak şekilde ikişerli sıra olur ve denizciler tam bir sessizliğe gömülürler. Rahipler kurbanları boğazladıktan sonra, çok süslü küçük kayıklarla, bir yandan gemilerin çevresinde üç kez dönerken, diğer yandan da olası uğursuzlukları filoyu oluşturan gemilerden uzaklaştırmaları için tanrılara yakarılırlar.

Octavius hareket emrini verir vermez şiddetli bir fırtına çıkar ve zavallı Octavius bir kez daha sahip olduğu çok sayıda geminin deniz tarafından yutuluşuna tanık olur. Octavius'un talihsizliği nedeniyle umutsuzluğa kapılan Menodorus yedi gemiyi alıp kaçır ve Sextus'un yanına döner.

Sextus, kazandığı zaferden yararlanmayı bilemediği gibi bu fırtınadan da yararlanmaz. İhtiraslı biri olduğu söylenemez. Kazandığı zaferlerle yetinir. Gururu nedeniyle, Octavius'un başına gelen felaketlerin kendi eseri olduğunu düşünmek gibi bir ap-

⁸ *Bell. Civil.*, V, 96.

tallık yapar. Kendisine Neptün'un oğlu dedirtir, denize kurbanlar adar, erguvan renkli mantosunu terk edip deniz renginde bir manto giyer ve rüzgârlara hükmettiğini iddia ederdi.⁹

Octavius ise "Neptün'e rağmen zafer kazanmak istediğinden",¹⁰ amacına ulaşabilmek için hiçbir şeyi ihmal etmez. Caesar gibi Akitanya'yı dize getirip, Ren nehrini aştıktan sonra Roma'ya dönen ünlü komutan Agrippa, tirumviranın filosunu güçlendirmekle görevlendirilir. Bu komutan Lucrino ve Aver-nus göllerini birbirlerine ve ikisini birden denize bağlayarak önce kullanışlı ve güvenli bir liman inşa ettirir. İnanılmaz bir çalışmayla içinde 20.000 gemici eğitebileceği bir havuz oluşturur. Kısa bir süre içinde Sicilya'ya saldırı için gerekli her şey hazırlanır. Plinius¹¹ Octavius bir gün sahilde dolaşırken denizden fırlayan bir balık ayaklarının dibine düşer, denizleri ege-menliği altına alan Sextus Pompeius'un babasının Neptün olduğunu iddia ettiği o günlerde, kendilerinden olayı yorumlamaları istenen kâhinlerin, Caesar deniz imparatorunu ezecek dediklerini aktarır.

Octavius'un yaptığı hazırlıklardan haberdar olan Sextus sonunda Menodorus'u yedi gemisiyle birlikte düşmanın hazırlıklarını izlemek üzere gönderir. Pompeius'un filo komutanlığını kendisine vermemesinden hoşnut olmadığı için her an ihanet etmeye hazır olan korsan, Octavius tarafından iyi karşılanmasını sağlayacak bir strateji geliştirir. Önce triumviranın filosuna âni bir şekilde saldırmak ve dehşet saçmak gibi önemli birkaç iş başarmak gerektiğini düşünür. Gerçekten de Menodorus hiç beklenmedik bir anda Octavius'un gemileri üstüne şimşek hızıyla saldırır ve ele geçirdiği gemilerden yiyecek, içecek taşıyanların belli bir kısmını yakar. Octavius ve Agrippa'nın filo için başka bir yerde kereste aramakla meşgul oldukları bir sı-

⁹ Appianus, *Bell. Civil.*, V, 100.

¹⁰ Suetonius, *Augustus'un Yaşamı*, XVI: *Etiam invito Neptune victori-am se adeptum.*

¹¹ *Histoire nat.*, IX, 22, 1.

rada gerçekleştirilen bu saldırı tüm sahile dehşet saçar. Octavius'un askerleriyle alay etmeyi planlayan Menodorus kumsala yanaşır ve sahile vurmuş gibi yapar. Bunu gören askerler gemiye doğru koşmaya başlayınca korsan böyle bir cesarete sahip olduğu için kendisini şaşkınlıkla izleyen askerlere gülerek iki direkli gemisini dalgalara doğru yönlendirir. Octavius'un kendisi gibi yiğit bir reisi emri altına almayı kabul edeceğini düşünerek kendisine hizmet etmek istediğini bildirir. Bir görüşme ayarlanır. Octavius ayaklarına kapanan korsanı bağışlar ve sahip olduğu unvanları iade eder, ancak onu gizlice denetlemeyi de ihmal etmez.¹²

Octavius savaşıacak duruma gelince Sextus Pompeius'un komutanlarından biri olan Papia başlangıçta avantajlı bir konuma sahip olur, zira Sicilya'da Lilybaeum'u kuşatmakla meşgul Lepidus'a dört silâhlı birlik götüren gemilere âniden saldırır. Gemiler ya ele geçirilir ya da iki silâhlı birlikle birlikte denizin dibini boylar. Pompeius'a saldıran Agrippa Myles'te parlak bir zafer kazanınca, Octavius da fırsattan istifade ederek Sicilya'ya askerî birlikler çıkarır. Sextus çok sayıda gemisini bir araya getirip Octavius'un peşine takılır. Cornificius komutasında üç askerî birlik tam da Tauromenium yakınlarında karaya indirilirken düşmanına saldırır. Savaşı kaybeden Octavius'un tüm gemileri ele geçirilir ya da parçalanır. Kendisi binbir zorlukla birkaç yıl önce yasa dışı ilan ettiği İtalya'daki Messala ordugâhına sığınır. Neyse ki güçlü bir donanmaya sahip Agrippa Tyndaris'i zapteder. Bu zafer Octavius'un Sicilya'ya girmesini sağlar ve büyük bir hızla yirmi bir silâhlı birliği karaya çıkarır. Bununla birlikte, o günlerde yazgısı Octavius'a oynayabileceği tüm oyunları henüz oynamamıştı. Zira hiçbir savaş sırasında bu kadar büyük ve çok sayıda tehlikeli durumla karşılaşmamıştı. Bir gün birliklerinin geri kalan bölümünü alabilmek amacıyla Sicilya'dan ana karaya (İtalya) doğru yol alır-

¹² Appianus, *Bell. Civil.*, V, 101,102.

ken birdenbire beklenmedik bir şekilde Sextus'un komutanları Demochares ve Apollophanes'in saldırısına uğrar. Ele geçireceğini anladığı bir sırada yoldaşlarından Proculcius'a kendisini öldürmesi için yalvarır. Neyse ki mürettebatın azimli mücadelesi sayesinde bir gemiyle kaçıp kurtulur. Bir başka gün Rhegium'a giderken yürüyerek geçtiği Locri (Calabria) yakınlarında kıyı boyunca ilerleyen kadirgalar görür. Aslında Pompeius'a ait olan bu gemileri kendininkiler sanıp kumsala iner ve yakalanmaktan zor kurtulur. Dolambaçlı patikalardan hızla uzaklaşırken kendisine eşlik eden Emilius Paulus'un bir kölesi onun bir zamanlar efendisinin babasını sürgüne gönderdiğini anımsar ve intikam duygusuyla hareket edip kendisini öldürmeye kalkar. Sonunda Octavius Sicilya'da bulunan Lepidus ve Agrippa'nın yanına varır. Düşman ordular arasında kısa süreli çatışmalar olur.¹³

Savaş daha uzun süre devam edebilecek gibi görüldüğünden denizde daha güçlü olduğuna inanan Pompeius kesin bir sonuç elde edebilmek amacıyla Octavius'a kozlarını bir deniz savaşında paylaşmayı önerir. Denizde şansını birçok kez deneyen triumvir talihini bir kez daha zorlamaktan çekinmekle birlikte bu meydan okumaya olumlu yanıt verir. MÖ 36 yılının 3 Eylül gününde her biri 300 gemiden oluşan iki düşman filo karşı karşıya gelir. Biri Agrippa'nın, diğeriye Demochares ve Apollophanes'in komutası altındadır. Gemiler Myles ve Naulochus arasına büyük bir ustalıkla sıralanır. Gemilerin hepsinde kule, mancınık ve o dönemde kullanılan her türlü fırlatma aleti vardır. Savaş kadirgaların birbirlerine tokuşturulmasıyla başlar, arkasından bir taş, ok, kargı ve mızrak yağmuru gelir. Bütün gemiler birbirlerine ya pruvadan ya da kıçtan ve yanlardan saldırır. Her iki tarafın askerleri aynı azimle savaşır. Kaptanlar ve komutanlar birbirlerine beceri ve güçlerini gösterirler. Her iki

¹³ Suetonius, *Augustus'un Yaşamı*, XVI; Appianus, *Bell. Civil.* V, 103-117; Plinius, *Hist. Nat.*, VII, 46; Paternus, *Histoire Romaine*, 79.

tarafın kara ordusu sahilde savaş düzenine uygun bir şekilde taraflar arası rekabeti sürdürür. Saatlerce süren savaş sonunda zaferi kîmin kazandığı belli olmaz. Ancak triumvira filosunun komutanı Agrippa'dır ve gemilerini Duilius gibi kancalarla donattığından hafif düşman teknelerini kancalarla kendi gemilerine yanaşmaya zorlar. Kısa bir süre içinde olay bir kördöğüşüne dönüşür ve her şey birbirine karışır. Askerler kendi arkadaşlarını tanıyamaz ve düşmanın yanısıra birbirlerini öldürürler. Zira belirlenen parolaların her iki taraf için de bir sır olmaktan çıkması kıyımın artmasına katkıda bulunmaktan başka bir şey yapmaz ve denizin üstü kısa bir süre sonra cesetlerle kaplanıp, silâh ve gemi enkazlarıyla dolar. Sextus'un filosunun ayakta durmakta zorlandığını gören Agrippa adamlarını gayrete getirip zaferi Octavius'un kazanması için çabalar. Düşman filosu neredeyse tamamen yok edilir. Bir kara ordusuna sahip olduğunu unutan Sextus Pompeius amiral gemisindeki ateşi söndürüp, komutanlık simgeleri olan halka ve diğer işaretleri denize attıktan sonra geriye kalan on yedi kadirgayla kaçmaya başlar. Florus: "Kserkses'ten bu yana hiç bu kadar acıklı bir kaçış olayı yaşanmamıştı" diyor.¹⁴

Sextus ilk önce Antonius'la görüşmeyi düşünür, ancak Octavius'un peşinden gelmediğini anlayınca Asya'ya yönelir. Kiyılarda korsanlık yapmaya başlar. Lacinium burnundaki ünlü Juno tapınağını yağmaladıktan sonra Lesbos adasının başkenti olan Midilli'ye yerleşir. Bu ada daha önce Farsala'da¹⁵ uğradığı bozgundan sonra Büyük Pompeius'u konuk etmiştir. Sextus, Antonius'u beklermiş gibi yapar, gerçekteyse gemilerinin ve kürekçilerinin sayısını arttırmaya çalışarak Doğunun efendisi olmayı arzular. Hattâ bir süre önce Antonius'u mağlup eden Pontus ve Parth krallarıyla gizli görüşmeler yapar. İskenderiye'ye dönen Antonius'a elçiler gönderip görüşmeler yapmak-

¹⁴ *Histoire Romaine*, IV, 8; Appianus, *Bell. Civil.* V, 118-122.

¹⁵ Appianus, *Bell. Civil.* V, 133.

tan çok Doğu'da sahip olduğu gücün boyutlarını tam olarak anlamaya çalışır. Sextus elçilerinin bir kısmını Antonius'a gönderirken, Parthlar kendilerine gönderilen diğer elçilik heyetini tutuklayarak Sextus'un çevirdiği dolaplardan haberdar olan triumvirlere gönderirler. Bu sonuncular onun komutanlarından biri olan Titius'u, silâhlarını taşımak karşılığında Pompeius'a karşı savaşmak ve tutsak edip Mısır'a götürmekle görevlendirir. Asya kıyılarına çıkan Sextus derhal Kyzikos yakınlarında bir ordu oluşturur. Birkaç zafer kazanıp İznik ve Nikomedeia'yı işgal ederek bu kentlerden çok para alır. Ne var ki Antonius'un Sicilya'da savaşmak üzere Octavius'a gönderdiği 70 tekne galip komutan tarafından baharda geri gönderilir. Öte yandan Suriye'den yola çıkan Titius, 120 gemi ve büyük bir orduyla birlikte aynı anda ortaya çıkar. Sextus bunlara karşı direnemez. Antonius'un elinden kurtulabilmek amacıyla filosunu yakar ve askerleriyle birlikte Asya içlerine doğru ilerler. Talihinin ters dönmesiyle askerlerinin pek çoğu onu terk eder. Bir süre sonra Antonius'un subayları tarafından yakalanır ve Milet'e götürülüp öldürülür.¹⁶

Pompeius'un son erkek evladı bu şekilde yok olup gider. Sextus gençliğinde gizlice korsanlık yapar ve deniz soygunlarına katılır. Adını duyurduktan sonra çok sayıda yandaş bulur ve Caesar'ın ölümünden sonra Akdeniz'de savaş ilan eder. Korsanlığı kendi çıkarlarına uygun bir şekilde yeniden örgütleyip büyük bir ordu ve muazzam bir filo oluşturur. Büyük servetlere sahip olur ve adaları egemenliği altına alır. Denizler hâkimi olduğu bir sırada İtalya'da açlığa neden olmuş ve rakiplerini kendisiyle görüşmek zorunda bırakmıştır. Büyük bir şöhrete sahip olmasının en önemli nedeni sivil savaşın kurbanı olan sürgünleri yanına kabul edip, onları kurtarması ve yeniden vatanlarında yaşama sevinci tattırmasıdır. Ancak Appianus'un¹⁷ de-

¹⁶ Appianus, *Bell. Civil.* V, 133-144.

¹⁷ *Bell. Civil.* V, 143.

diği gibi: “Ya yetersizliği ya da tanrılarının onun davasına sahip çıkmamaları nedeniyle düşmana nasıl saldıracağını bilemediği gibi, sahip olduğu avantajların hiçbirinden de yararlanamaz ve yalnızca elde ettiklerini savunmakla yetinir.”

Velleius Paterculus ise şöyle bir Sextus portresi çizer: “Cahil bir genç adamdı, kaba saba konuşurdu, cesurdu, ateşli bir mizacı vardı, kıvrak bir zekâyâ sahipti ve hızlı karar verebilen biriydi. İyi niyetlilik konusunda babasından çok farklıydı, azat edilmiş köleleri tarafından yönetilmeye izin veren, kölelerine kölelik eden biriydi, *servorumque servus*, liyakatlı insanları kısıkanan ve sıradanlığa tapan biriydi. Sicilya’yı ele geçirdiğinde köle ve kaçakları ordugâhına kabul ederek birliklerinin sayısını arttırdı. Babasının azat ettiği Menas ve Menecrates adlı köleleri filosunun başına geçirdi, bunlar da gerçekleştirdikleri korsanlık eylemleriyle denizleri istila ettiler. Sextus onların yağmalayıp getirdiği servetlerle kendi yaşamını sürdürdü ve askerlerine baktı. Babası Büyük Pompeius’un silâh zoruyla korsanlardan temizlediği denizleri eşkıyalara teslim edip, perişan edilmesinden utanıp sıkılmadı.”¹⁸

Sextus’un mağlup edilmesiyle birlikte korsanlık da sona erer. O güne kadar korsanlar hiç bu kadar korkutucu bir örgütlenmeye sahip olmadılar. Sextus tüm başarılarını korsanlığa ve ünlü reislerine borçludur. Metinlerinden alıntı yaptığımız tüm yazarlar, Sextus’a karşı girişilen savaşın korsanlığa karşı verilmiş bir savaş olduğunu düşünüyorlar. Yaşlı Plinius bu düşüncüyü resmen dile getiriyor.¹⁹ Octavius’un elde ettiği zaferden sonra aç kalmaktan kurtulan Roma onun onuruna inanılmaz törenler düzenler ve en büyük unvanlarla ödüllendirir. Başlarına çiçekten taçlar geçiren senato ve Roma halkı onun önünden yürüyüp kendisine tapınağa ve evinin önüne kadar eşlik eder. Geçit törenleri, zafer alayları düzenlenmesi, toplu halde dua-

¹⁸ Velleius Paterculus, *Histoire Romaine*, 73.

¹⁹ *Histoire natur.*, X VI, 3.

lar edilmesi ve Forum'a muzaffer komutan giysili altından bir heykelinin yaptırılıp dikilmesi ve altına: "Çok uzun süren kavgalardan sonra, karada ve denizde barışı yeniden sağlayana"²⁰ yazısının yazılması kararlaştırılır. Octavius ise, hiç zaman yitirmeden düşman gemisine ilk ayak basan Romalı asker tacını Agrippa'nın başına geçirerek onu ödüllendirir.²¹

Octavius kraliçe Teuta, Pharoslu Demetrius dönemlerinde olduğu gibi Kilikya ve İsaurya örneği yeniden denizlere açılıp korsanlık ve eşkıyalık yapmaya başlayan İlliryalılar, Japodlar, Liburniyalılar, Korkiryalılar, Panonyalılar, Dalmaçyalılar ve Adriyatik kıyılarının dağlık bölgelerinde yaşayan diğer halklara karşı üç yıl boyunca sürdürdüğü savaşlar sonunda korsanlığı yok etmeyi başarır.

Japodların kahramanca savundukları Metulum'u ele geçirdiği savaşta askerlerinin başına geçerek hücum emri verir ve üç yara alır. Octavius bütün bu halkları yener ve onlara boyun eğdirir. Bu halkların elindeki tüm tekneleri alarak yeniden korsanlık yapmalarını engellemeye çalışır.²²

Yok edilen korsanlar Octavius ile Antonius arasındaki kavgası sırasında hiçbir rol oynayamaz ve bu savaş, Octavius-Augustus'un Actium'da (MÖ 2 Eylül 31) kazandığı zaferle noktanır.

Augustus ilk olarak sözünü tüm Roma dünyasına geçirir. İmparatorluğun denizle irtibatı olan tüm Akdeniz kıyılarına güzelce sıralanmış eyaletlerinde huzuru sağlamak, deniz yollarını korsanlara karşı koruyabilmek için çok önemli deniz güçlerine sahip olmak gerekiyordu. Bu yüzden Augustus, biri (Campania) Misene'de Sicilya, Afrika ve İspanya'ya hükmeden diğeri ise Ravenna'da İllirya, Liburniya, Dalmaçya, Epirya, Yunanistan ve Küçük Asya'yı hizaya sokan 250 büyük gemiden

²⁰ Appianus, *Bell. Civil.* V, 130.

²¹ Plinius, *Histoire natur.* XVI, 3.

²² Appianus, *De rebus illyricis*, XVI; Florus, *Histoire Romaines*, IV, 12.

oluşan iki ayrı filo oluşturur.²³ *Vegece*²⁴ denilen tüm savaş gemileri Liburniya gemileri örnek alınarak özellikle servi, köknar, karaçam ve çam ağacından üretiliyor ve parçalar birbirlerine paslanmayan bakır çivilerle bağlanıyordu. Teknelerin büyüklükleri hakkında bir fikir vermek gerekirse en küçük boy Liburniya gemilerinde tek sıra kürek olurdu. Orta büyüklükteki gemilerde iki sıra kürek ve diğerlerinde üç, dört ve kimi zaman beş sıra kürek olurdu. Kimi tekneler deniz suyuna öykünerek yeşile boyanır, keşfe çıkan tayfalar ve askerlere hem gündüz hem de gece görünmemeleri için bu renk giysiler giydirilirdi. Tuna ve Karadeniz'de gemiler limanlarda demir atıp beklerken; Galya kıyılarında filolar devriye gezer ve küçük gemilerden oluşan küçük filolar belli başlı nehirleri bir baştan ötekine arşınlardı. Rhône nehrinde dolaşan filo kışı Arles kentinde, Seine nehrini denetleyen ise Lutece'de geçirirdi. Yazar Vegetius, Tuna ve diğer sınır nehirlerinde devriye gezen bu gemilerin taklit edilemeyecek derecede kusursuz olduklarını söyler.

Sonunda Akdeniz'in tamamı korsanlardan temizlenir. Dolayısıyla Romalılar bu denize bakıp gururla *mare nostrum* (bizim denizimiz) diyebilirlerdi. Artık iç çekişmeler önlenmiş, dış savaşlar sona erdirilmiş, Janus tapınağı kapatılmış, yasamanın gücüne, adil kararlara yeniden inanılmaya başlanmış, toprak işçileri yeniden çalışmaya başlamış, dine saygı duyulması sağlanmış, tüm yurttaşlar güvence altına alınmış, tüm toprak sahipleri düzene güven duymaya başlamışlardı. Bu dönem tarih yazarları insanların bir kısmının tanrı olarak adlandırdığı ve tüm Roma İmparatorluğu'nun Vatanın Babası olarak taptığı kişiye ardı arkası kesilmeyen methiyeler düzerken, şairler de kasideler döktürür.

Ancak gerek Romalılar gerekse yabancı halkları en çok etkileyen başarı Akdeniz'in yüzyıllar boyunca bu denizi yağma-

²³ Suetonius, *Augustus'un Yaşamı*, 49.

²⁴ *Askeri Kurumlar*, V, 1,3,4,7 ve 15.

layan eşkıyalardan temizlenmesi ve bu sayede herkesin deniz yolculuğu, ticaret yapabilmesi ve pazarların bol miktarda yiyecek, içeceklerle doldurulabilmesidir. Suetonius bu konuyla ilgili çok önemli bir olay aktarır. Augustus bir gün Pozzuoli barınağı yakınlarında gezinirken İskenderiye'den dönen barınakta demirlemiş bir geminin yolcuları ve tayfaları beyaz giysileri ve başlarına taktıkları taçlarla gelip kendisini selamlarlar. Hattâ onun önünde tütsüler yakıp, onun sayesinde yaşadıklarını, yolculuk yapma özgürlüğü ve sahip oldukları her şeyi ona borçlu olduklarını haykırıp kendisine sonu gelmeyen övgüler düzüp, mutluluk dileklerini sunarlar: *Per illum se vivere, per illum navigare, libertate, atque fortunis per illum frui*. Bu tezahürat onu öylesine keyiflendirir ki, bu insanların her birine, yalnızca İskenderiye'de alışveriş yapmak amacıyla kullanma sözü karşılığında kırkar altın dağıtır.²⁵

Augustus iç savaşlar sırasında edinilen aşırı özgürce davranış ve alışkanlıkların yol açıp barışın bile yok edemediği zararlı ve bir o kadar tiksindirici çok sayıda suiistimal olayını önler. O dönemde kendilerini savunma iddiası ile üstlerinde alenen silâh taşıyan haydutlar, yollarda seyahat eden insanların özgür ya da köle olup olmadıklarına bakmadan onları kaçıır ve çok sayıda köle sahibi olan kişilerin depolarına kapatırlardı. "Yeni cemaatler" adı altında kurulan suç örgütleri her türlü suçu işleyebilirdi. Augustus gerekli yerlerde karakollar kurdurarak bu haydutların hepsini yakaladı. Köle depolarını ziyaret etti ve örgütlenme biçimi kamusal düzen ve doğru törelere uygun olmayan tüm cemaatleri dağıttı.²⁶

O güne kadar görülmedik bir dönüşüm yaşanır, örneğin Vergilius'un deyiimiyle yontulmamış Kilikyalı korsan mutlu ve sakin bir bahçıvan, yani *Corycium senem*'e; Kilikya'nın ortasındaki Tarsus kenti ise korsanlığın ortadan kaldırılmasından

²⁵ Suetonius, *Augustus'un Yaşamı*, XCVIII.

²⁶ *Age.*, XXXII.

sonra İskenderiye'ye rakip büyük bir bilge kente dönüşür. Augustus'un yaşadığı yüzyılda burada kurduğu ansiklopedik eğitim veren okullarda çok çalışkan büyük bir yerel gençlik kitlesi yetiştirilir. Bu insanların İskenderiye ve Atina'da yetiştirilenlerden daha nitelikli oldukları kabul edilir. Bu okullar çok sayıda yetenekli öğretmen, özellikle de sahip oldukları bilgiyi Roma, hattâ Caesar'ın ailesine kadar aktarabilen filozoflar yetiştirir.²⁷ Tarsus, Tiberius ve büyük havari Aziz Pavlus'u eğiten Stoacı Athenadoros'un vatanıdır.

Çok sayıda şair Augustus onuruna şiir yazmıştır, Roma'nın en büyük şairlerinden biri tarafından yazılan şu ünlü mısraları aktaralım:

Tutus bos etenim prata praeambulat,
Nutrit rura Ceres, almaque Faustitas;
Pacatum volitant per mare navitae.

Horatius,²⁸ "Senin sayende inekler çayırlarda sakin bir şekilde otlayabiliyor, (tahıllar tanrıçası -ç.n.) Ceres ve bolluğun döllediği tarlalarımızdan bereket fışkırıyor; *huzura kavuşan denizde gemiler uçarcasına ilerliyor*" diyor.

Vergilius,²⁹ Augustus'u bir tanrı olarak kabul ediyor:

Au deus immensi venias mari, ac tua nautae
Numina sola colant, tibi serviat ultima Thule!

Başka bir deyişle: "Thule açıklarındaki sahillere kadar gemicilerin taptığı ve yardım dilediği tek tanrı, gel de şu muazzam denize hâkim ol" diyor.

Barışın keyfini çıkaran, bolluk içinde yaşayan tüm Roma halkı en büyük şairlerinden birinin sözleriyle sesleniyor:

²⁷ *Comptes rendus de l'Académie des Inscriptions et belles lettres*, séance du 7 Juillet 1876.

²⁸ *Odes*, kitap IV, 5.

²⁹ Vergilius, *Géorgiques*, I, 29-30.

Deus nobis haec otia fecit;
Namque erit ille mihi semper deus.³⁰

Yani, “Bizim hayatımızı bir tanrı kolaylaştırdı, işte bu yüzden benim için sonsuza dek bir tanrı olarak kalacak.”

Yaklaşık yarım yüzyıl boyunca dünyayı yöneten bu büyük imparator 76 yaşında bir politik vasiyet yazar. Ancyre’deki (Ankara -ç.n.) bir tapınağın yıkıntıları arasında bulunan bu çok önemli belgeden korsanlık tarihiyle ilgili olan bölümü aktaralım:

“Augustus, denizde barışı sağladım, onu istila eden korsanlardan kurtardım. Bu savaştan sonra yaklaşık 30.000 kaçak köleyi onlara uygun bir ceza vermeleri için efendilerine teslim ettim. Bu köleler aynı zamanda Cumhuriyete de silâhlı saldırıda bulunmuşlardı. . .

Bu davranışımı onurlandırmak amacıyla bir senatus-consultum’la (Latince senato kararı -ç.n.) bana Augustus dediler ve evimdeki kapı çerçevelerinin defne yapraklarıyla süslenmesine, giriş kapısının üstüneyse bir yurttaşlık taçı yerleştirilmesine, *Curia Julia*’ya (Senato binasına -ç.n.) gösterdiğim cesur, hoşgörülü, adilane ve inançlı davranışımın anısına üstünde Senato ve Roma halkı tarafından bana verildiğini yazan altından bir kalkan konulmasına karar verdiler. . .

Roma’yı on üçüncü kez yönetmekle görevlendirildiğimde, Senato, şövalyeler (zengin Romalılar -ç.n.) ve halk bana *Vatanın Babası* unvanını layık görüp bu sözlerin benim onuruma koşulu dört at motifinin yer aldığı bir mermerin alt kısmına yazılarak konutuma, Senatoya ve Augustus Forumu’na konulmasına karar verdiler. . .”³¹

³⁰ *Age.*, I, 6-7.

³¹ *Inscription d’Ancyre, Exploration archéologique de Galatie*, par MM. Perrot, Guillaume et Delbet. - *Res gestae divi Augusti ex monumentis Ancyrano et Apolloniensi*, par Mommsen; - *Examen des historiens d’Auguste*, par M. Egger.

XXV. BÖLÜM

Roma İmparatorluğu Döneminde Korsanlık

Güçlü bir örgütlenme sayesinde İmparatorluk Akdeniz'i saran korsanlığa bir son verir. Artık müthiş bir yapıya, devletlere, kentlere, topraklara sahip bir korsanlık dünyası yoktur. Korsanlar artık İtalya'yı aç bırakabilecek kadar tehlikeli bir hasım değildirler. Denizde zaman zaman görülen ufak tefek eşkıyalık olayları genelleşmez. Korsanlar düşman olma özelliklerini yitirdiklerinden artık ev sahibi değil hukuk bilgin Ulpianus'un deyişiyle *latrunculi vel praedones*, yani hırsızdırlar.¹

Roma İmparatorluğu'yla birlikte korsanlık böyle bir şeye dönüşür. Artık ne Antikçağ'da deniz kıyısında yaşayan halkların hayatta kalmak amacıyla başvurdukları bir yöntem ne savaşın yol açtığı zorunlu belalardan biri ne de tüm mağlupların galibe karşı birleşerek başvurdukları son çareye benzeyen ayaklanma türü bir şeydir. Uygarlık zaman içinde hep bir gelişme göstermiş ve kendi haline bırakılmış bir evrende herkesin tek bir güce boyun eğmesi çok olumlu sonuçlar vermiştir. Gerçekleştirdiği imparatorluk sayesinde Roma sorunların en büyüğü olan insanlığı bir araya getirmeyi başarmıştır.

¹ *Fragments* 24.

Bossuet: "Dünyanın bütün halklarının tek bir imparatorluğa ait olması sayesinde deniz yolculuğu ve ticaret çok kolaylaşmıştır. Roma İmparatorluğu herkesi kucaklıyor ve komşuların zaman zaman tehdit ettiği birkaç sınır dışında dünyanın geri kalan bölümü kalıcı bir barışın keyfini sürüyordu. Yalnızca Roma İmparatorluğu döneminde Yunanistan, Küçük Asya, Suriye, Mısır ve daha birçok eyalette hiç savaş görülmedi. Uluslararası gerçekleştirilen ticaretin tüm imparatorluğu dirlik düzenlik içinde tuttuğu ve herkesi itaat etmeye zorladığı kolaylıkla söylenebilir"² diyor.

Korsanlığın ortadan kaldırılmasında eyaletlerin iyi bir şekilde yönetilmesi çok önemli bir rol oynar. Zira daha önce Romalılara boyun eğen halklar o dönemde yağmacılık, hırsızlık ve korsanlığa başvurmuşlarsa bunun nedeni cumhuriyetin görevlendirdiği Eyalet Valilerinin her türlü suç işleme konusunda örnek olmalarıdır. Gerçekten de Cumhuriyet döneminde tüm eyaletlerde halklar baskı altında tutulurdu. Bunun nedeni yöneticiliğin servet oluşturma ya da yitirilen serveti geri alma konusunda bir araç olarak kullanılmasının alışkanlık haline gelmesidir. Bu bir bakıma zorunlu bir uygulamaydı zira yönetici olarak atanan kişi seçmenlerin oyunu alabilmek için en az iki milyon harcadığından yeni konutuna beş parasız bir şekilde gitmek zorunda kalırdı. Öte yandan her yıl değiştirilen yöneticiler yüzünden eyaletlerdeki zavallı halkların ne duruma düştüklerini anlayabiliriz. Bu insanlar rahatça bir nefes bile alamıyorlardı. Mommsen: "Tiber'den Fırat nehrine tüm uluslar tarifi olanaksız bir sefalet içinde yaşıyorlardı" diyor.³ MÖ 70 yılında yazılmış bir belgede: "Tüm kentler mahvolmuştu" diyor. Küçük Asya'da eşkıyalar, korsanlar ve valilerin yol açtığı korkunç yıkım sonucunda kentler terk edilir. Bütün bunların nedeni Roma'da kendi memurlarını yasalara boyun eğdirecek kadar güç-

² *Discours sur l'histoire universelle*, III. kısım, 6. Bölüm.

³ *Histoire romaine*, IV. Kitap, 11. Bölüm.

l  bir iktidarın bulunmamasıdır. Neyse ki Caesar ve Augustus sayesinde başka bir düzen anlayışı geliştirilir.

Eyaletlerde geçerli olan imparatorluğa özgü sistem konusunda Fransa ve diğer ülkelerde çok sayıda nitelikli bilimsel metin yayınlandığından benim bu konuya girmemin bir anlamı yok. Araştırma yaparken, çalışmamı bu sistemin korsanlık, kamusal ve özel güvenliğe yönelik etkileriyle sınırlandırarak hadimi bilmem gerekiyor. Bu sistem bir düzeni yıkarken diğerini oluşturmuş. Dolayısıyla imparatorluk yönetimi eyaletlerde de olumlu karşılanmış. Tacitus,  l ms z yapıtlarının başında bu noktayı açıkça dile getiriyor: "Eyaletler yeni düzenden hoşlanmışlardı. Zira büyüklerin kendi aralarındaki çekişmeler ve yöneticilerin pintili inin yanısıra g  , kayırmacılık ve para karşısında eli kolu ba lanan yasalardan medet ummayı bırakan eyaletler senato ve halk yönetimine muhalefet ediyorlardı"⁴ diyor.

İki tür eyalet vardı: imparatorlara ait olanlar, Senato ve halka ait olanlar. Ancak imparatorlar her iki eyalet türüne de sahip olmak istiyorlardı. Valiler her yerde düzeni sağlamaya çalışıyor, işlerin düzenli bir şekilde yönetilmesi için çabalıyor, hakemlik yaparak ya da sahip oldukları g   aracılığıyla çıkabilecek yerel savaşları engelliyorlardı. Öte yandan, gerek karada gerekse denizde insanları baştan çıkartıcı nitelikteki topluluklar ve suç örgütlerini da ıtmakla yükümlüydüler. Hiç kuşkusuz insan doğası gereği kusurlu bir varlıktır ve İmparatorluk döneminde çok sayıda kötü vali çalışmıştır. Tacitus birçoğunun adını sayıyor, ancak hepsi suçlanmış ve mahkûm edilmişlerdir.⁵ çok dürüst olanlar da var,  rne in Plinius, Tacitus, Thraseas, Vitellius, Otho, Petronius gibi isimler sayılmakla birlikte son ikisinin sefahate düşkün oldukları söyleniyor. İmparator kötü yöneticilere karşı acımasızca davranırdı. Tiberius amansız bir

⁴ *Annales*, I, 2.

⁵ *Annales*, III, 66; XIII, 33; XIV, 18, vb.; Suetonius, *Augustus*, 67; Dion Cassius, LIV, 3, LVI, 25.

adalet dağıtıcısı olduğundan eyalet halkları onu severdi, çünkü Tacitus'un⁶ deyişiyle: "Yöneticilerin eyalet halklarının sırtına yeni yükler bindirip bindirmediğini ve memurların pintilik ve zalimlikleri nedeniyle eski yükleri artırıp artırmadığını izlerdi." Tarihçiler de imparatorların her biriyle ilgili aynı görüşü paylaşıyorlar. Aralarında kan dökmeyi en çok seven Domitianus, Suetonius'un⁷ deyişiyle: "Eyalet yöneticilerinin görevlerini yerine getirip getirmediıklarını titizlikle izler ve onları dürüst ve adil olmaya zorlardı." Adrianus'un⁸ yaşamöyküsünü yazan kişi: "Adrianus tüm imparatorluğu dolaşmış ve kötü yöneticilerle karşılaştığında onları en acımasız şekilde hattâ ölümle cezalandırmıştır" diyor. Genç Plinius'un yazışmalarında Trajanus hakkında hayranlık uyandıracak derecede bilge ve tutumlu biri olup sık sık yönetici kentlerin, kentlere ait servetin koruyucusudur ve en önemli görevi hesapları çok sıkı bir şekilde denetlemektir dediği görülür. "Trajanus gibi büyük bir hükümdar hukukçu Priscus'a, bana bir şey olduğu takdirde sana eyaletleri öneririm"⁹ demiştir.

Bu dönemi ifade etmek için kullanılan eyaletlerin altınçağı deyimi doğrudur. Lebas, Waddington, Renier, Perrot vb. gibi araştırmacıların ulaştığı çok sayıda yazıt eyaletlerin kendilerini kamusal yararı olan anıtlar, mahkeme salonları, bazilikalar, muhteşem tapınaklarla donattıkları için yönetime minnettarlıklarını gösterme yarışı içinde olduklarını kanıtlıyor. Yüzyıllardır harap olmuş ve çorak bölgelerin ortasında terk edilmiş bir şekilde duran bu mekânlara ait kalıntılar bir zamanlar burada güçlü ve saygın bir yönetimin bulunduğunu barış, ticaret ve çalışma düzenine sahip olunduğunu, bu yerlerde servet ve uygarlığın var olup nimetlerinden bol miktarda yararlanıldığını tartışmasız bir şekilde doğruluyor.

⁶ *Annales*, IV, 6.

⁷ *Domitianus*, 8.

⁸ *Spartien, Adrianus*, 13.

⁹ *Plinius, Epis.*, X, 28, 35, 47, 50, 52, 53, 63, 85.

İmparatorluğun bu övgüye değer örgütlenmesi sayesinde büyük bir Roma gölü haline gelen Akdeniz'de korsanlığa son verilir.⁹ İmparatorun iktidarda olduğu 300 yıl boyunca bu denizde bakımları yapılan imparatorluk donanmalarına ait kayıt altına alınmış tek bir tarihsel olaydan söz edilmez. Donanmaya ait gemiler güvenliğin yanı sıra buğday ticaretinde kullanılır, nadiren de olsa yolcu taşırlardı.

Caius Caligula donanmasını çeşitli çılgınlıklarını gerçekleştirmek amacıyla kullanırdı. Liburniya tipi on sıra kürekçinin yer aldığı gemiler inşa ettirir; değişik renklerde yelkenler kullanır ve gemisinin kış tarafını değerli taşlarla süsletirdi. Bu gemilerde yan yana sıralanmış çok sayıda banyo küveti, dar koridorlar, yemek salonları, değişik asma ve meyve ağacı çeşitleri vardı. Campania kıyıları boyunca bu muhteşem gemilerde sırt üstü rahat minderler üstüne yatıp, dansçılar ve müzisyenler eşliğinde gününü gün ederdi. Baia'dan Pozzuoli'deki setler önüne kadar giden yiyecek, içecek ve ticari mal taşıyan gemilerin tamamından oluşan bir köprü yaptıırarak bu konuda Kserkses'ten üstün olduğunu iddia eder. Bu gemileri ikişerli sıra halinde birbirlerine sağlam bir şekilde bağlayıp, demirlerinin de yardımıyla kımıldamalarını engelledikten sonra üstlerini tahta, taş ve toprakla doldurup Appian yoluna benzeyen 3.600 adım uzunluğunda geniş bir yol yaptıır. Caligula bu yol üzerinde önce muzaffer bir komutanın sahip olduğu donanıyla görülür, başka bir deyişle muhteşem bir şekilde süslenmiş, takılıp takıştırılmış bir ata binip, başında meşe yapraklarından bir taç, elinde bir kalkan, bir kılıç ve sırtında altın yaldızlı bir pelerinle dolaşır. Daha sonra aynı yolda arabacı giysisi giyip daha önce yarış kazanmış iki atın bağlandığı bir tören arabası sürer. Ardından halkı bu olağanüstü işi hayranlıkla seyretmek üzere davet edip, köprü üstüne çıkanları hiç acımadan denize attırır.¹⁰

¹⁰ Suetonius, *Caligula'nın Yaşamı*, 19; - Dion Cassius, LVIII; - Josephus, XVIII.

Cloudius yönetimi altında deniz kuvvetlerine belli bir ölçüde saygı gösterilir. Büyük soylular İtalya'da her yere bahçe ve saray inşa ettirdiklerinden ülke toprakları yurttaşlarını doyuramaz hale gelir. Buğday deniz yoluyla taşınır, kış aylarında deniz yolculuğu yapmak zor olduğundan bu mevsimde yazın depolanan ancak çoğu kez yetersiz kalan gıda maddeleriyle yetinmek durumunda kalınır. Cloudius gemi inşaatçılarına çok önemli ayrıcalıklar tanır ve armatörlere ödül vaat edip, fırtına nedeniyle kayba uğramaları durumunda bunu telafi etmeyi üstlenir. Tiber nehrinin ağzı gemilerin yanaşmasına elverişli olmadığından Ostia limanı ağzına kadar dolardı. Ticari mal ve yiyecek taşıyan gemiler kıyıdan açığa demirlemek durumunda kalır ve yüklerinin bir bölümünü nehrin yukarı bölgelerine ancak büyük sandallara aktarır, taşıtarak çıkabildiklerinden açık denizin tüm sürprizlerine maruz kalırlardı.

Cloudius Tiber'in bir kolu olan Fiumicino'nun sağ yakasına muazzam bir havuz kazılması için emir verir. Bu havuz kenarına çepeçevre rıhtımlar ve denize doğru uzayan iki de uzun iskele inşa ettirir. Bu karşılıklı birbirlerine doğru ilerleyen iskelerinin en çok yakınlaştıkları noktada kullanışlı geniş bir geçit bırakılır, geniş bir yolla birbirlerine bağlanır. Üstüne İskenderiye'dekine benzer gece gemicileri yönlendirecek bir fenerin inşa edildiği bu mendireğin sağlam temeller üstüne oturtulabilmesi için daha önce Mısır'dan Roma'ya dikilitaş getiren muazzam bir gemi batırılır ve üstü sağlam bir şekilde kaplanıp, örülür.¹¹

Tacitus, Cloudius döneminde Doğu'da birkaç eşkıyalık ve korsanlık girişiminde bulunulduğundan söz eder. *Klitler* olarak bilinen Kilikya aşiretleri ayaklanır ve Trosobor önderliğinde bir süre kayalık dağlarda oyalandıktan sonra kıyılara, hattâ kentlere kadar inerek buralarda yaşayan insanları, çiftçileri ve özellikle de tüccarlarla gemi sahiplerini dağa kaçırmaları. Bu eşkıyalar Anemur kentini kuşatır, bunun üzerine vali Curtius

¹¹ Suetonius, *Cloudius'un Yaşamı*; - Strabon, V; - Plinius, XLV.

yardım amacıyla Suriye'den Severus komutasında atlı süvariler gönderir, ancak çetin arazi koşullarının süvarilere değil yayalara uygun olması nedeniyle savaşamayan bu kuvvetler bozguna uğrar. Bu ülkenin hükümdarı Antiokhos bir yandan bu kalabalığı pohpohlayıcı sözler sarf ederken, diğer yandan elebaşını yanıltıp düşman kuvvetlerinin çözülmesini sağlar ve ardından Trosobor ve diğer elebaşlarını öldürtüp kalanlara merhamet eder ve geri dönmelerini sağlar.¹²

Sporcuların kullandığı tozun İskenderiye'den Roma'ya taşınması için devletin gemilerini kullanan Neron deniz yolculuğu konusunda da yararlı işler yaptırır. Cloudius'un yaptırdığı limanı güzelleştirir ve iki kadirganın¹³ yan yana geçebileceği genişlikte bir kanal inşa ettirerek Avernus gölü ile Tiber nehri- ni birbirine bağlar. Plinius, kendi döneminde de önemli keşif- ler yapıldığını göstermek isteyen Neron'un çok sayıda insanla birlikte iki bölük komutanını Nil nehrinin içlerine gönderip sahip olduğu kaynakların belirlenmesini istediğini yazar.¹⁴ Bu araştırmacılar ancak çağlayanlara kadar gidebilir.

Neron'la başlayıp Trajanus'a kadar giden zaman dilimi içinde Akdeniz'de kayda değer hiçbir olay olmaz. Suriye savaşın- dan sonra Roma'ya geri dönen Vespasianus için bastırılan ma- dalyanın bir tarafı onu Neptün görünümünde, sağ ayağı bir kürenin üstünde, sağ eliyle bir kadirganın ön bölümünü sol eliyle de üç çatalı zıpkın tutarken gösterir. Oysa onun önemli bir deniz seferi gerçekleştirdiğini gösteren tek bir kanıt yoktur. Yalnızca Titus Roma karşıtlarını mağlup ettiği sırada Tarri- ke'ye (Mısır) geldiği ve aceleyle yaptırdığı birkaç gemiyle Ta- beriye gölünde gerçekleştirilen şiddetli bir savaş sırasında Ya- hudilerin sığındığı çok sayıda küçük tekneyi yok ettiği bilini- yor. Trajanus da gemiciliği ve ticaret özgürlüğünü korumayı

¹² Tacitus, *Annales*, XII, 55.

¹³ Suetonius, *Neron'un Yaşamı*.

¹⁴ Plinius, VI, 35, 6.

sürdürür. İtalya'nın çok uzun sahil şeridi üzerinde hiç liman olmaması nedeniyle yazlık evinin bulunduğu Centumcellae'de (Civita-Vecchia) çok güzel bir liman inşa ettirir.¹⁵ Daha sonra Adriyatik denizine ulaşımı kolaylaştırmak amacıyla Ancona'ya da bir liman yaptırır.

Trajanus'un ardılı Adrianus, deniz kuvvetleriyle uzun yolculuklara çıkar. Ticareti destekler ve Rodos kurallarına boyun eğer: "Ben dünyanın efendisiyim ancak denizin efendisi Rodosluların deniz yasasıdır" der.¹⁶

Roma deniz kuvvetlerinin Akdeniz ülkeleri tarihinde yeniden ortaya çıkışı Bizans kuşatmasına rastlar (193-195 yılları). Kenti kuşatan Septimius Severus üç yıl süren bir ablukadan sonra Bizans'ı yağmalar ve yerle bir eder, ancak bu süre zarfında 500 Bizans gemisi Severus'un donanmasına büyük zarar verir.

Küçük Asya'da korsanlara daha doğrusu eşkıyalara karşı gerçekleştirilmiş bir savaşla karşılaşabilmek için Probus dönemine kadar geri gitmek gerekir, zira bu sonuncular denize açılmaya cesaret edemezlerdi. Bu imparator İsaurya'da, eskilerin deyimiyle *piratarum officina*'ya (korsan yatağına) karşı yürütülen savaşı yönetmiştir. 279 yılında eşkıyalık yapmaya alışkın İsauryalı Lydius çevresine topladığı bir suçlu grubuyla Pampilya ve Likya'yı soyuyor ve yağmalyordu. Servilius ve Pompeius zamanında olduğu gibi İsauryalılar mağaralara ve Roma'nın gücüne kafa tutabildikleri sarp kayalıklar üstüne inşa edilmiş kalelere sığınıyorlardı. Bir kervana ya da savunmasız kentlere baskın yapılacağı zaman bu haydutlar inlerinden çıkıp ganimetlerle birlikte geri dönüyorlardı. Bu haydutlar Roma birliklerinin üstlerine geldiğini görünce yüksek bir yere inşa edilmiş, bir tarafı derin vadilerle çevrili Likya kenti Kremna'ya¹⁷ çe-

¹⁵ Genç Plinius, *Lettres*, 31.

¹⁶ *Fragments*, 9, Dig. *De lege rhodia de jactu*.

¹⁷ Kremna sözcüğü Yunancada uçurum anlamına gelir.

kildiler. Lydius'un güçleri burada kuşatıldı. Savunmaya katılan adamlarını doyurmak amacıyla evleri yıkıp buğday ektirdi ve bir işe yaramayan herkesi kovdu. Romalılar bu güçleri geri püskürtünce, Lydius hiç acımadan onları uçurumlara ve derin çukurlara doğru itti. Bu arada kente hayvan ve yiyecek sokmak amacıyla kent içinden kuşatmacıların kamp yerinin ötesine kadar uzanan bir yer altı geçidi kazdırdı. Bir kadın geçidi bulup Romalılara gösterince geçit kapatıldı. Ancak Lydius cesaretini yitirmedi ve surların savunmasında işe yaramayacak ne varsa hepsinden kurtulup kent yıkıntıları altına gömülmeyi uygun buldu. Ancak bir gün bu barbar şefin gazabına uğrayan ve zalimce davranılan çok iyi bir okçu Romalıların yanına kaçmayı başardı. Lydius'un gündelik yaşamdaki her hareketini bilen bu okçu düşmanlarını surlar üstündeki küçük bir pencereden izleme alışkanlığı olan barbar şefin o pencereden bakmasını sabırla bekledi ve attığı tek bir okla onu öldürdü. Şefsiz kalan haydutlar kuşatmaya daha fazla direnemediler ve Romalılara teslim oldular. Bu kale yıkılmadığı gibi tam tersine buraya askerî bir birlik yerleştirildi. Dağlarda yaşayan İsauryalıların izi sürülüp dağıtıldı. Probus eşkıya yataklarının pek çoğuna cehren ya da hile ile girdikten sonra eşkıyaların bir kaleye girmelerini engellemenin onları bir kaleden kovmaktan daha kolay olduğunu söyledi. Eski askerleri sarp kayalıklardaki kentlerde görevlendirdi ve savaşmadan önce hırsızlık yapmayı öğrenmelerini engellemek amacıyla bunların erkek çocuklarına on sekiz yaşından başlayarak askerlik yapma zorunluluğu getirdi.¹⁸

Bütün bu önlemlere karşın bu dağlarda eşkıyalığa bir son verilemez. İmparator Gallus döneminde İsauryalılar uluslarına karşı yapılan bir haksızlığa çok öfkelenip ayaklanır. Haksızlığın nedeni İsauryalı tutsakların Psidya'daki İconium amfityatrosunda vahşi hayvanlara verilmesidir. Cicero: "Açlık vahşi hayvanları karınlarını doyurdukları yere geri döndürür" der.

¹⁸ Zozime, *Histoire romaine*; Flavius Vopiscus, *Probus*, XVI, XVII.

Dolayısıyla bu vahşi barbar kitleleri yaşadıkları erişilmesi olanaksız sarp kayalıkları terk eder ve bir kasırga gibi sahile inip kıyıları vurur. Uçurumların dibine ya da derin vadi içlerine saklanan bu barbarlar ticari gemilerin kıyıya yanaşmasını bekler ve gece olduktan sonra uzaktan hilal konumundaki ay ışığı altında bu gemilerdeki insanları izlerlerdi. Gemicilerin uyuduğundan emin olduktan sonra elleri ve ayaklarıyla çapa iplerine tutunup gemiye tırmanarak mürettebatın tamamını tutsak ederlerdi. Kazanç hırsıyla bu insanların hepsini öldürdükten sonra gemide ne olup ne olmadığına bakmadan her şeyi alıp götürürlerdi. Bu eşkıyalık yönteminin başarısı uzun sürmedi. Zira bu eşkıyaların öldürdükleri ve soydukları insanların cesetleri bulununca hiç kimse bu sahillere yanaşmak istemedi. Eskiden uğursuz Sciron kayalıklarından kaçan tekneler gibi ticari gemiler de İsaurya kıyılarında durmadan yollarına devam edip hep birlikte Kıbrıs'ın tam karşısındaki sahillere yanaşmaya başladılar. Gemilerin bu şekilde meydan okumaları, İsauryalıların, kendilerine artık soygun yapma fırsatı tanımayan bu kumsalları terk ederek komşuları Likaonyalılara saldırmalarına yol açtı. Hayatta kalabilmek için bu bölgede kurdukları büyük barikatlarla yolları keserek oralı ya da yolcu demeden herkesi haraca bağladılar.

Roma ordusunun bu sarp kayalıklarla çevrili ülkelerde İsauryalılara karşı sürdürdüğü savaş konusunda Ammien Marcelin¹⁹ ilginç ayrıntılar sunar. Tek bir sözcükle ifade etmek gerekirse, bu savaş bir Kabiliye seferi olarak nitelendirilebilir. Romalılar önlerinden kaçan bu çok çevik düşmanlarının izini sürerken çok dik tepelere tırmanmak, kayalardaki dikenlere ve çalılara tutunmak ve kaymak zorunda kaldılar. Bir süre dik kayalara tırmandıktan sonra çevrelerine bakındıklarında ayaklarını yere sıkıca basıp hareket edebilecekleri ve manevra yapabilecekleri bir alan bulunmadığını gördüler. Düşmanın kafala-

¹⁹ XIV, 2.

rına dört bir yandan kaya parçaları yağdırdığı bu durumda yaralanma tehlikesini göze alıp gelişigüzel bir şekilde hızla aşağı inmeye çalıştılar. Zamanla daha iyi bir taktik güttüler ve düşman yukarılarda savaşmayı yeğlediği sürece aşağıda beklediler ve düzlüğe iner inmez bu pislik sürüsüne saldırdılar.

Uzun süre büyük bir çaba harcayan İsauryalılar sonunda Gallus'un komutanlarından Doğu kontu Nebridius'un birlikleri tarafından dağıtıldılar.

Valerianus ve Gallienus'un (249-268) kötü geçen hükümdarlık dönemlerinde İsauryalılar yeniden ayaklanıp başlarına buyruk bir şekilde yaşamaya ve çapulculuğa başladılar. Artık eski gücüne sahip olmayan Roma, imparatorluk topraklarının ortasındaki birkaç dağ üstüne yayılmış bu insan topluluğunu egemenliği altında tutmayı başaramadı ve onların saldırılarını engellemek amacıyla yaptırdığı kaleler yetersiz kaldı. Bununla birlikte bu serseri ve küçümsenen ırk daha sonra imparatorluk ordularına asker gönderdi ve aralarından ikisi Konstantin'in tahtına oturdu.

XXVI. BÖLÜM

Korsanlık ve Barbar İstilaları

MS 3. yüzyılda korsanlık tarihinde yeni bir dönem başlar. Büyük tarihçi Titus-Livius'un kullandığı ifadelerden yararlanarak imparatorluğun uzun bir süreden bu yana büyüklüğünün acısını çekmekte olduğunu söyleyebiliriz: *Eo creverit ut jam magnitudine laboret sua*.¹ Bununla birlikte Roma Antonius'lar hanedanının sonuna kadar gücünü korur, sınırlarına saygı duyulmasını sağlamakla yetinmeyip imparatorluğun sınırlarını genişletir. Ancak bu dönemden sonra en yüce güç parayı bastırmanın elinde kalıyor, anarşi ve askerî despotluk ulaşabileceği en üst düzeye ulaşıyor, otuz kadar imparator *otuz zorbalar* olarak anılıyor. Dört bir yandan tehdit edilen, saldırılara maruz kalan imparatorluk, disiplinden yoksun bir milis gücün kaprislerine boyun eğen şefler tarafından yönetilir. Montesquieu'ye göre bunlar, şeflerin iyi davranmalarını engeller ve yalnızca suç işlemelerine izin verir.

Aynı dönemde imparatorluğun sınırlarında binbir şeye ihtiyacı olan fetihlere susamış yeni halklar toplanmaya başlar. Güç-

¹ *Roma Tarihi*'nin önsözünde.

lerinin nedeni çok kalabalık olmalarıdır. Sanki evrene özgü çok önemli bir fizik yasasına boyun eğmesine ve karşı koyulması olanaksız bir istila tutkusuyla hiç durmadan Doğu Batı yönünde ilerlerler. Med istilası, özellikle de İskit, Herul, Sarmat, Gepid, Got istilaları döneminde olduğu gibi genellikle *Barbar* olarak adlandırılan ve sözünü ettiğimiz tarih boyunca sık sık anılan bu halklar hep aynı şekilde hareket ederler. Elçi Melos döneminde olduğu gibi hep gücü olanın borusu öter ve barbar sürüleri eşkıyalık ve korsanlık yaparak Roma İmparatorluk topraklarına girer.

Üçüncü yüzyılın ortasında imparatorluğun tüm toprakları istila edilir. Geröenler ve Franklar Galya ve İspanya'yı geçerek Moritanya kıyılarına ulaşır karşılaştıkları yeni insan ırkı karşısında şaşırırlar. 300.000 dolayında Alaman İtalya'da Roma yakınlarına kadar gelir. Gotlar, Sarmatlar ve Quadler İllirya'da kendilerini durduran Valerianus ve onu destekleyen Clodius, Aurelius ve Probus'la karşılaşırlar. İskitya, bünyesindeki halkları Küçük Asya ve Yunanistan'a gitmeye zorlar.² En büyük barbar dalgası bu yönde ilerler. Ukrayna'yı fetheden Gotlar Kuzey Karadeniz kıyılarına yerleşirler. Gerçekten de bu denizin güney kıyıları Küçük Asya'ya ait bereketli ve yumuşak topraklarla bezenmiş, "Bir fatihi cezbedecek tüm özelliklere sahip ve karşı koyacak herhangi bir gücün bulunmadığı"³ yerlerdir.

Barbarlar, Strabon'un boyun eğmeyen halklar olarak adlandırdığı en eski çağlardan o güne korsanlık yapan Akhaylar, Zigiler ve Henyoklardan denizciliği öğrenirler. Bu korsanlar yirmi beş, çok istisnai durumlardaysa otuz adam alabilen dayanıksız, dar ve hafif *camarae* denilen tekneler yaparlar. Deniz çalkantılı olduğunda ve dalgalar giderek büyüdüğünde teknenin iki tarafına tepede birleşinceye kadar uzun tahta levhalar

² Chateaubriand, *Etudes historiques*.

³ *Tableau de l'Empire romain depuis les Antonins jusqu'à Constantin*, başrahip Cruice'nin Gibbon tarihiyle ilgili yaptığı özetten.

eklenerek bir tür çatı oluşturulur. Böylelikle bu tekneler dalgaları aşabilir, iki ucu da pruva şeklinde sonlandığından ve kürek mahkûmları istenildiği gibi değiştirilebildiğinden tekne hiçbir tehlikeye maruz kalmadan bir ya da öteki uçtan sahile yanaşabilirdi. Bu teknelerle gerçek filolar oluşturan ve denizde kalabilen korsanlar yolcu gemilerine ya da kıyı bölgelerindeki kıyı kentlerine saldırabilirlerdi. Boğaziçi'nde yaşayan halklar kendilerine zarar verse de, bu korsanlara arkaya çıkıp gemilerini saklayabilecekleri yerler gösterir, acenta açmalarına ve ganimetlerini depolamalarına yardımcı olurlardı. Yağma dönüşü korsanlar teknelerini bağlayacak bir liman ya da demir atacakları bir yer olmadığında *camarae*lerini sırtlar ve orman içlerine saklardı. Sık sık yabancı ülkelere giderek köle edinmeye çalışırlar ve özgürlüğünü satın almak isteyen zavallı tutsaklara çok büyük miktarlara ulaşan fidyeler ödetirlerdi.⁴

Gotlar ve İskitler de bu bağımsız ilkel topluluklar gibi korsanlık yapabilmek ve gerçekleştirecekleri maceralı ve cesaret isteyen deniz yolculuğu sırasında karşılaşacakları tüm kentleri yakıp yıkmak amacıyla hızla *camarae*ler yaparlar. Önce Roma eyaletlerinin en uç sınır bölgelerinden birinde bulunan güzel bir liman ve sağlam kale duvarlarına sahip Pytiunte'ye saldırırlar. Onları geri püskürten Successianus, Valerianus tarafından eyalet valisi olarak atanarak ödüllendirilir. Bu komutanın Roma'ya gitmesini fırsat bilen Barbarlar, Pytiunte'ye yeniden saldırıp onu ele geçirirler. Oradan Trabzon'a doğru ilerleyip bir baskınla kentin paha biçilemez zenginliklerine el koyduktan sonra tutsak ettikleri insanları teknelerinin küreklerine zincirleyerek muzaffer bir şekilde ormanlarına geri dönerler.

Komşularının topladığı zenginlikleri görüp kıskanan başka Got ve İskit kabileleri benzer eşkıyalık eylemleri gerçekleştirebilmek amacıyla gemiler donatır ve bu konuda çok sayıda esir ve sefaletin çevrelerinde topladığı zavallı insanlardan işçi

⁴ Strabon, XI; Tacitus, *Hist.*, III, 47.

olarak yararlanırlar. Don nehrinin girişinden hareket edip Karadeniz'in batı kıyıları boyunca ilerleyen bu filoyu kıyıda bir kara ordusu izler. Boğaz'dan Asya tarafına geçerek bol miktarda para, silâh ve yiyecek buldukları Kalkedonya'yı ele geçirirler. Daha sonra zorba hükümdar Chrysogonas'ın kendilerini davet ettiği Nikomedia'ya gelirler. Oradan Bursa, Epeme, Cios'a gidip yağmaladıktan sonra Kyzikos'a doğru ilerlerler. Güzel bir rastlantı sonucu bu kentin yağmalanması gecikir. Çünkü mevsimin çok yağmurlu geçmesi nedeniyle Uludağ'ın (Olympos) tüm su kaynaklarının toplandığı Uluabat gölünün suları inanılmaz bir şekilde yükselir. Buradan çıkan Küçük Rhyndacus (Mustafa Kemal Paşa) nehri bir anda büyük bir sele dönüşerek Barbarların ilerlemesini engeller. Bunun üzerine Bitinya'da ele geçirdiklerini yükledikleri uzun bir araba kervanı ile geldikleri yoldan geri dönerken, Nikomedia/İzmit ve İznik'i yakar sonra da geldikleri yere giderler.

Yeni bir Barbar dalgası Yunanistan'ı bir baştan ötekine istila eder ve yağmalar. Atina, Argos, Korinthos, Sparta, Kyzikos, takımadanın adaları, Efes'teki büyük Diana/Artemis tapınağı yakılır ve yerle bir edilir (263 yılında).

O tarihe kadar bu seferlere katılan Barbar sayısı 15.000'den çok değildi. Gerçekten de donanmaları her biri yirmi beş, otuz kişi taşıyan 500 tekneden oluşuyordu. Başarı ve cezasız kalmanın verdiği cesaretle korsan Barbarlar 2.000,⁵ hattâ 320.000 askerden oluşan bir ordu taşıyabilmek amacıyla 6.000⁶ tekneden oluşan bir filo inşa ederler. Filoya Tyras/Dinyester nehrinin ağzından biner ve anlamsız bir şekilde Tomi/Köstence ve Marianapolis'i ele geçirmeye çalışırlar. Yeniden denize açılarak Boğaz'a girer ancak güçlü akıntı ve dümencilerin beceriksizliği nedeniyle çok sayıda gemi kaybederler. Bunun üzerine Asya ve Avrupa'nın değişik sahillerine baskınlar yaparlar. Ancak bu-

⁵ Trebellius Pollion, *Clodius*.

⁶ Zozime.

raları daha önce yakılıp yıkıldığından surlarla çevrili kentlere, kentlerin önünden arkalarına bakmadan kaçmak durumunda kalırlar. Filoya bir bezginlik ve bölünmüşlük havası çöker. Şeflerden birkaçı Girit ve Kıbrıs'a gider. Önemli şefler ise düz yolu yeğler ve Athos dağı yanındaki önemli bir kent olan Makedonya'nın başkenti Selanik'e saldırırlar.

Cesur bir imparator olan II. Clodius derhal eyaletlerin yardımına koşar. Barbarları kuşatmayı kaldırmaya zorlar, onları izler ve Naissus (Niş) yakınlarında büyük bir zafer kazanır. Ganimet yüklü düşman gemilerini ele geçirir ve yakar. Clodius yazdığı mektupta: "320.000 Got öldürdük ve 2.000 gemiyi denizin dibine gönderdik. Nehirlerde kalkanlar yüzüyor, kıyıları kılıç ve mızraklarla dolu. Tarlalar cesetler altında görünmez hale geldi, tüm yollar tılandı, düşmanın elinden aldıklarımızı bırakmak zorunda kaldık. Zaferde payı olan her askere iki, hat-tâ üç kadın verebilecek kadar çok kadın esire sahibiz."⁷ Clodius'a (270 yılında) *Gotik* gibi görkemli bir lakap takılır.

Barbarların istilası Clodius, Aurelianus ve Probus gibi büyük askerler sayesinde engellenir.

Tarihçi Zozime Makedonya, Trakya ve Karadeniz'i yeniden iskân etmek isteyen Probus'un çok büyük sayıda Frank, Burgond (Germen) ve Vandalı koloniler halinde bu bölgeye taşıdığını söyler. Amacı, ülkelerinden uzaklaştırdığı bu gözükkara savaşçıları ordular ve eyaletlere dağıtarak onlardan yararlanmaktır. Ne var ki Franklar onun beklentilerine yanıt vermezler. Karadeniz'e sürülen bu insanlar biraraya gelip birkaç gemiye el koyduktan sonra Boğaz'dan geçip Ege denizine inerek tüm kıyıları yakıp yıkar, ardından Sicilya'da karaya çıkar ve Siraküza'yı yağmalarlar. Oradan Afrika'ya yöneldikleri sırada Kartaca yakınlarında bir Roma filosuyla karşılaşır ve yapılan savaşta Franklar gemilerinin yarısını kaybederler. Bu başarısızlık o gözüpek denizcilerin cesaretini kırmaz ve Hercules sütunlarını

⁷ Trebellius Pollion, *Clodius*; Zonare, XII, 26.

geçip önce İspanya sonra da Galya kıyıları boyunca ilerlerken, sık sık karaya çıkarak yiyecek içecek çalarlar ve sonunda Ren nehri girişine ulaşır vatanlarına geri dönerler.

Diocletianus zamanında korsanlık yapan Frizler ve Saksonlarla Brötanya kıyılarında mücadele edilir, ancak yok edilemezler. Akdeniz havzasıysa sakindir. İmparator Doğu'yu daha yakından gözlemek amacıyla Nikomedia'da oturmaya karar verir. Diocletianus'un (305 yılında) tahttan çekilmesinden sonra Galerius ve Konstantin Chlorus yüce unvanıyla ödüllendirilirken, Maximianus ve Severus Caesar olarak atanır. Ancak Konstantin babasından hemen sonra tahta geçince Romalılar kendilerini terk edip giden yeni imparatorlara karşı duydukları kızgınlığı Maxentius'u tahta çıkartarak gösterirler. Maxentius yanına Maximianus'u alınca imparatorluk aynı anda altı hükümdara sahip olur. İç savaş başlar ve 313 yılında geriye yalnızca ikisi kalır. Licinius Doğunun Konstantin ise Batının imparatoru olur. Bu sonuncu diğerinin üstüne yürür ve 314 yılında onu önce Pannonia'da bulunan Cybalis sonra da Mardia'da yenip Avrupa'da sahip olduğu toprakları terk etmeye zorlar. Hüsümet 323 yılında yeniden başlar. Licinius 170.000 deneyimli askerden oluşan bir ordunun başında Edirne'ye gelerek kargâh kurup Konstantin'i beklemeye başlar. Ancak yenilir ve Bizans'a sığınır. İki imparatora ait donanmalar Çanakkale Boğazı'nda karşı karşıya gelir. Korkunç bir fırtına Mısır, İyon, Fenike, Kıbrıs, Karya ve Afrika gemilerinden oluşan Licinius'un donanmasına saldıran Konstantin'in zafer kazanmasını kolaylaştırır. Bizans'tan kaçan Licinius Kalkedonya'ya gider ve en iyi askerlerden oluşan birliklerini yeniden bir araya getirir. Konstantin ise kendi askerlerini Hrisopolis (Üsküdar) yakınlarındaki kutsal buruna çıkartarak rakibine yeniden meydan okur. Bu çetin savaş sonrasında galip komutan Bizans'a girip imparatorluğu buradan yönetmeye karar verir ve büyük Konstantinopolis kentini kurar. Bu kent bin yıl boyunca Barbar saldırılarına karşı direnerek dünyanın en büyük ticaret merkezine dönüşür.

Doğu eyaletleri Konstantinopolis'in kurulması sayesinde varlıklarını sürdürebilir. Kente giriş Boğaziçi ve Çanakkale üstünden yapılabildiğinden kente hükmeden biri bu önemli geçitleri her zaman düşman gemilerine kapatıp ticaret gemilerine açabilirdi. Keza bir önceki yüzyılda donanmalarını Akdeniz'in ortasına kadar götüren Barbarlar, bu aşılması olanaksız engeli tüm güçleriyle zorlamalarına karşın aşamayınca korsanlıktan vazgeçer ve imparatorluk ordularına yazılırlar.

Büyük Konstantin'in mirasçıları olan Yunanlı imparatorlar ellerinden geldiğince bu Barbar yığınının denizciliği öğrenmelerini engellemeye çalışır. Örneğin, bu korkunç komşulara gemi inşa etmeyi öğretmeye kalkışanları öldürtürler.⁸

Bu sayede korsanlık yapılması uzun süre engellenir. Konstantin'le birlikte Hristiyanlığın dünyaya yaptığı olumlu katkılar hissedilmeye başlanır. Zira bu dini kabul eden uluslar belli bir süre sonra eski eşkıyalık alışkanlıklarına son verip iyi, yumuşak huylu insanlar olmaya çabalar ve İsa'nın doktrinlerinin etkisiyle belli bir ahlâk anlayışına sahip olurlar.

⁸ *Cod. tit. de poenis*; Const. 25, *Basiliques* livre 9, tit. 47, *de poenis*: *His qui conficiendi naues incognitam ante peritiam barbaris tradiderint capitale judicium decernimus.*

XXVII. BÖLÜM

Antikçağ'da Korsanlık ve Denizcilik Yasaları

Pardessus'un¹ mantıklı görüşüne uygun bir şekilde her türlü korsanlık eylemi kendisine zarar verdiği bir deniz ticaretinin varlığını zorunlu kılar. Dolayısıyla ticaretin korunması gerekiyordu. Zaten Akdeniz'de deniz üstünlüğünü ya da deniz imparatorluğunu sırayla ele geçiren tüm devletler ticareti koruyabilmek amacıyla korsanlara karşı savaşmışlardır. Oysa başlangıç döneminde silâhlarla donanmış gemiler yoktu, hattâ daha sonraki dönemlerde bile çoğunlukla hiçbir halk denizi egemenliği altına alamamıştı. Kartaca donanmasını tamamen yok eden Roma, bu olay sonrasında donanmasını ihmal ederek denizi çapulculara teslim etmişti. Bu durumda deniz ticaretini kim koruyor ve ticari gemiler tarımsal ve diğer alanlarla ilgili ürünleri zarar görmeden nasıl taşıyabiliyorlardı? Belki de ilk korunma biçiminin özellikle Yunanlıların düzenli bir şekilde başvurdukları yöntem olduğu söylenebilir. Çünkü Cicero bu yöntemi ifade etmek amacıyla Yunanca bir sözcük kullanır.² Biz buna "aynı rotayı izleyerek seyahat etmek" diyoruz. Buna göre bir-

¹ *Collection des lois maritimes*, t. I, s. 69.

² *Epist. Ad Atticum*, XVI, 1.

çok gemi biraraya gelip hep birlikte aynı rotayı izleyerek denizde karşılaşacakları ortak tehlikelere karşı bir anlamda karşılıklı olarak birbirlerine yardım ederler. Tıpkı çöl korsanları olarak nitelendirilebilecek Bedevilerden korunabilmek amacıyla bir kervan oluşturmak gibi.

Eski çağların uzun bir bölümü boyunca korsanlığın bir suç olarak değil tam tersine sıradan bir meslek olarak kabul edildiğinin altını tekrar tekrar çizdim. Uygarlık ve ahlâk anlayışının gelişmesi sayesinde aynı eylemler daha sonra suç olarak kabul edilmiş ve cezalandırılmıştır. Buna karşın farklı uluslar yabancılardan gasp ettikleri şeyleri savaşılarak elde edilmiş yasal bir ganimet olarak kabul etmeyi sürdürmüşlerdir. Gerek deniz gerekse karada, yağma ve eşkıyalıkla geçinen çok sayıda halktan söz ettim. Gerçekte yalnızca Roma İmparatorluğu döneminde korsanlara yapılan “saygın düşman” muamelesine bir son verilerek kendilerine “eşkıya ve hırsız” muamelesi yapılmıştır.³ Alexander Severus döneminde yaşayan Ulpianus öyle diyor.

Antikçağ halkları arasında korsanlarla en amansız şekilde savaşılan ve düzenledikleri deniz yasalarıyla diğerlerinden ayrı tutulması gereken tek halk Rodoslulardır. Titus-Livius, Polybios, Strabon, Florus vb. gibi isimler, ticaret yapan uluslar arasında Rodosluları yürürlüğe koydukları bilge yasalar nedeniyle övüp başköşeye oturtuyorlar. Manilia yasası konusunda çektiği söylev sırasında Cicero bu yasalardan saygıyla söz eder.

Rodosluların oluşturduğu deniz hukuku Tyr'e özgü yasal düzenlemenin eksiklerinin tamamlanmış haliydi. Bu düzenleme kısmen Roma hukukuna geçmiştir. Üstünde en çok tartışılan ve birbirlerine tamamen ters görüşler ileri sürülen bir konu varsa o da bugün Rodos yasaları olarak bilinen ve ilk kez 1591 yılında Schard tarafından *Rodos Yasaları* başlığıyla yayınlandıktan sonra, 1596 yılında Loewenklaui tarafından Yunan-Roma hukuku üstüne oluşturulan koleksiyona *Rodosluların Deniz*

³ *Fragm.* 24, *Dig. lib.* 49, tit.15.

Yasaları başlığıyla sokulan derlemenin gerçekten Rodos yasalarını içeren metin olarak kabul edilip edilmemesidir. Jacques Godefroy, Mornac, Vinnius, Giannone, Valin bu derlemenin gerçek olduğunu kabul etmiş ve övgüyle söz etmişlerdir. François Baudoin, Antoine Augustin, Bynkershoek, Heineccius, Gravina tam tersine bunun yanıltıcı ve cahil bir hukukçu ya da muhtemelen açlık çeken zavallı bir Yunanlı tarafından keyfi bir şekilde kaleme alınmış bir metin olduğunu açıkça kanıtlayan birçok gösterge bulunduğunu söylemişlerdir. Cujas, bu Rodos yasalarının ünlü Rodos adasına ait eski yasalar değil (*recentiorum leges*) daha yakın bir tarihte oluşturulmuş yasalar olduğu görüşündedir. 1784 yılında Yazıtlar ve Güzel Sanatlar Akademisi tarafından kabul edilen olağanüstü *Tezde* Pastoret de: "Rodos yasaları oldukları iddia edilen yasaların günümüze ulaşamadıkları yeterince kanıtlanmıştır"⁴ diyerek bu görüşü paylaşmaktadır.

Bu derlemedeki Antikçağ'a ait iki özellik ve yasama erki tartışılabilir, ancak kesinlikle uyumsuz ve oradan buradan alınıp biraraya getirilmiş işe yaramaz bir belge olarak nitelendirilemez. Birbirini izleyen bu bölümler eylemlere yönelik bir yasama sürecini ve belli hakları kapsamadığı gibi onun bir parçası da değildir, bu daha çok yasayla ilgili açıklamalar sunan kullanışlı bir ek kitaptır,⁵ diyen Pardessus bana göre de doğru söylüyor. Meyer ve Boucher gibi Rodosluların hiçbir zaman yazılı deniz yasaları olmadığını ve yalnızca sayıları zaman içinde giderek artan ve hâkimlerin kararlarıyla düzeltilen âdetlere sahip olduklarını söylemek kesinlikle güvenilir bir yasama erkine karşı gelmek demektir. *Digeste*,⁶ bilinçli bir şekilde yasa

⁴ *De l'influence des lois maritimes des Rhodiens sur la marine des Grecs et des Romains.*

⁵ *Loc. Cit.*; c'est aussi l'opinion de M. Cauchy, *Droit maritime international*, ouvrage couronné par l'Académie des sciences morales et politiques.

⁶ En ünlü Romalı hukukçuların aldıkları kararların belli bir şekilde

sözcüğünü kullanıyor: *De lege rhodia, lege rhodia cavetur; lege rhodia judicetur. Digeste*, içinde yer alan kısa bir bölümde hukukçu Volucius Maecianus imparator Antonius'a atfettiği bir fermanın söz etmektedir. Bu "fermanda Nikomedialı tüccar Eudemon'un dilekçesinde: İtalya kıyılarında gemimiz batınca sahip olduğumuz şeylerin Kiklad adalarında yaşayan hazine memurları tarafından alınıp götürüldüğünü gördük" dediğini yazar. Antonius bu dilekçeye: "Ben dünyanın efendisiyim, ancak denizin efendisi yasadır. Her konuda bizimkilere ters düşmeyen Rodos Deniz Yasası uygulansın, eskiden imparator Augustus'un uygulanmasını uygun gördüğü gibi"⁷ yanıtını verir.

Deniz yasaları iyiye evrenselleşir, Antikçağ'da imparator Antonius'un deyişiyle Rodos deniz yasaları denizin efendisidir. 11. yüzyılda Barcelonalıların usul ve âdetleri, 13. yüzyılda Oleron yargılamaları ve 15. yüzyılda *Wisby Fermanları*, bir çağdan ötekine denizciliğin durumu ve halkların gerçekleştirdiği ilerlemeler göz önünde bulundurularak az çok değiştirilip aktarılmış Rodos'a özgü yerleşik deniz yasalarıdır.

Rodos yasaları, hiç kuşkusuz denizcileri korumaya yönelik ve hırsızlık ile kaptanların yaptıkları dolandırıcılığı cezalandıran talimatlar içeriyordu. Ticaret yaygınlaşıp uluslarda adalet, insanlık gibi kavramlar geliştikçe, daha önce birçok kez dikkat çektiğimiz gibi, cezalandırılmadan başıboş bırakıldığı takdirde sayısal ve cüretkârlık anlamında giderek güçlenen korsanların denizlerden arındırılması gibi bir düşünce oluşmuştur. Dolayısıyla, bu haydutluğun cezalandırılması uygarlaşma ve hukukta görülen gelişmelere koşut bir şekilde gerçekleştirilmiştir. En ünlü deniz yasalarına sahip uluslar bu denizcilik alanına özgü belayı başlarından savma konusunda en büyük titizliği gösterenlerdir. Rodos yasaları bu adanın güçlenmesine ve refah içinde yaşamasına yol açmıştır. *Digeste*'te dile getirilen, korsanın bir

derlenmiş hali.

⁷ Frag. 9, *Digeste, de lege rhodia, de jactu*.

eşkıya olarak kabul edilme ve çaldığı nesnenin onun yasal hakkı olamayacağı ilkesi hiç kuşkusuz bu yasalardan yola çıkılarak oluşturulmuştur.⁸

Yunan yasasının içerdiği şöyle tuhaf bir kural vardı. Bir Yunan kentinin yurttaşı başka bir kentte haksızlığa uğradığı takdirde, yaşadığı kentteki yönetim ona alacaklısının kentinde yaşayan herhangi bir başka yurttaşın malını zorla elinden alma izni verirdi. Bu intikam alma işleri genellikle denizde yapılırdı. Bu hak adı altında ne kadar çok korsanlık eylemi gerçekleştirildiğine siz karar verin.⁹ Roma yasalarında buna benzer hiçbir şey yok. Bu yasa korsanlar tarafından gerçekleştirilen hırsızlıkları zorunlu nedenler arasına sokuyor ve dolayısıyla bir armatör bu yasal istisnadan yararlanarak kendisine emanet edilen şeyleri iade etmeyebiliyordu. Öte yandan korsanların ele geçirildiği bir gemideki tüm yolcular ve mürettebatın kurtarılması için geminin onlardan geri satın alınması amacıyla fedakârlık yapılarak para ya da değerli şeyler veriliyordu.¹⁰ Sonuç olarak, korsanların cezalandırılması konusunda, soyulan hak sahibinin şikâyeti göz önünde bulunduruluyor ve görece modern toplumlardakine¹¹ benzer ilkeler uygulanıyordu.

Yasakoyucu ve yargının gösterdiği özen sayesinde dikkate alınan çok sayıda eylem, deniz yolculuğu ve ticaretinin çıkarlarının kollandığını göstermektedir. Örneğin, gerek gemide gerekse yükleme ya da boşaltma sırasında gerçekleştirilen hırsızlıklar çok ağır bir şekilde cezalandırılırdı.¹²

Yalnızca korsanlar değil, deniz kıyısında yaşayan halklar da batan gemiden kurtulan zavallıların eşyalarını toplayıp götürmezlerdi. Yunan trajedisine özgü bir kişiliğin ağzından dökülen şu sözler bir hak talebinden çok bir ricaya benziyor:

⁸ Lib. XLIX, tit.15.

⁹ Demosthene, *Plaidoyers civils*, Androcles contre Lacrite.

¹⁰ Dig. lib. IV, tit. IX, *Nautoe*; lib. XIV, tit. II, *De lege rhodia de jactu*.

¹¹ Inst. Lib. 2, t. 6, 2 ve devamı, L. *Unic.*, C. *de usu cap. Transform.*

¹² *Fragm.* 88, tit. 2. lib. 47, Dig., *De furtis*.

Ben bir kazazedeyim beni soymayın.

Yargıç bu insani çılgılığı uygulanabilir bir yasaya dönüştürerek: ["Tehlikeli bir konumda bulunan ya da batmış bir tekneden kötü niyetle bir şey alan birini; ya da bu gibi durumlarda zarar veren kişiyi olayın geçtiği yıl içinde yakalanmışsa, verdiği zararın dört mislini ödemeye, eğer olay tarihinden sonra yakalanmışsa verdiği zarar kadarını ödemeye mahkûm edeceğim"]¹³ diyor.

Ceza yasası, bu eylemden bağımsız bir şekilde batan bir geminin yolcularını kurtarmak yerine, bu fırsattan faydalanıp onları soyanları kırbaçlama ya da değneklerle dövme gibi olabilecek en ağır fiziksel ceza ya da sürgüne gönderme, madenlerde kürek cezasına mahkûm etme gibi kararlar ihtiva edebilirdi.¹⁴ Bu yasa, sahip oldukları şeyleri ele geçirebilmek amacıyla iğrenç bir davranış biçimi sergileyerek gemideki yolcuların kurtarılmasını engelleyenlerin katil olarak nitelendirilmesini istiyor.¹⁵

Antikçağ'a özgü bir özdeyiş olan *res sacra miser* (yaklaşık anlamı: dikkat et, bu adamın arkasında tanrılar var, senin için neyin doğru olduğunu biliyorsan ondan uzak dur -ç.n.) sonunda yolculara uygulanmaya başladı.

İmparatorlar hazine memurlarının batan gemilerdeki yolcuların mallarına el koyup koymadıklarını yakından izlemeye başladı. Bu konuda Nikomedialı Eudemon'un imparator Antonius'a yazdığı dilekçeden söz etmiştim. Aynı konuda Konstantin'in yaptığı çok güzel bir açıklama var: "Hazine memurlarım batan gemideki kazazedelere ait malların sahiplerine geri verilmesini engellemesinler. Böylesine bir felaketten yararlanmaya kalkmak hangi hak anlayışına uygun olabilir ki?"

Deniz yolculuğunun güvenliği açısından, yasakoyucu, gemi sahiplerini geçişin güç olduğu yerlerde o bölgeyi iyi tanıyan

¹³ *Fragm.* I, tit. 9. lib. 47, Dig., *De incendio, ruina*.

¹⁴ Edit. d'Antonin.

¹⁵ Ulpianus, *Fragm.* 3; 8, Dig., *De incendio, ruina, naufragio*.

kılavuzlar tutmaya zorlamıştır. Bu kadarla yetinmeyen yasakoyucu, ticari ya da devlete ait gemilerde çalışan mürettebat üstünde mutlak bir disiplin sağlanmasına da özen göstermiştir. Yaşamlarını feda eden denizci aileleri ya da kayıkçıları yasal güvence altına almıştır. Son olarak Atina, Roma gibi kentlerde biri kamu hazinesi adına vergilendirme, diğeri genel çıkarlar çerçevesinde kimi madde ya da ticari malların ihracat ya da ithalatını yasal olarak denetleme gibi iki ayrı amaca hizmet eden örgütlü bir gümrük düzeni oluşturulmuştur. Gümrükle ilgili yönetmeliklere kesinlikle uyulması sağlanmıştır. Alexander Severus'un çağdaşı olan hukukçu Paulus şöyle bir hükümden söz eder: "Bir gemi sahibinin gemisine kaçak eşya yüklemesi veya yükletmesi durumunda gemiye el konur; yüklemenin gemi sahibinin haberi olmadan bir mal sahibi ya da tayfa tarafından yapılması durumunda bunlar ölümle cezalandırılır ve mallara el konur gemi de sahibine iade edilir."¹⁶

Böylesine akılcı reformlar ve önemli koruma önlemlerinin yanı sıra vatansız ve belli bir yasal düzene ait olmayan maceraperestlerin suç olarak nitelendirilebilecek eylemleri sürdürdükleri; buna karşın belli bir ulusa ait olan ve yabancılardan zorla aldıkları şeyleri yasal ganimet şeklinde değerlendirip ülkelerine götüren insanların gerçekleştirdikleri eylemleri yasal olarak kabul ettikleri görülmektedir. Pomponius'un dediği gibi Roma ile bir dostluk anlaşması imzalamamış, herhangi bir konukseverlik ya da dostluk ilişkisi olmayan halklara yönelik el koyma hakkı yalnızca savaş değil barış dönemi için de geçerlidir. Korsanlık eylemlerini büyük ölçüde cezalandıran bu insanlık dışı yasalar, törelerin yozlaştığı o tarihlerde Grotius'un, "Doğaları gereği insanı sosyalleştiren insanca duyguların" yitirilmesine neden olmuştur sözlerini sarf etmesine yol açmıştır. Bununla birlikte büyük hukukçu Ulpianus'un ilke olarak el koyma konusunda el konulan şeyin yasal bir düşmana değil de bir korsa-

¹⁶ *Fragm.* 11; 2, *Dig.*, lib. 39, tit.4.

na ait olması durumunda mal aktarımından söz edilemeyeceğini ileri sürdüğü ve bu nedenle eşkıyalar tarafından kaçırılan bir yurttaşın geri dönmesi durumunda özgür olduğunun ilan edilmesi gerekmeyişini, zira yasal anlamda onun hep özgür kaldığını söylediği görülmektedir.¹⁷

Bu muazzam bir gelişmedir, zira Yunanlılar döneminde durum kesinlikle böyle değildi. Bir Atina yasası düşmanın elindeki özgür insanların¹⁸ kaçırılmasıyla ilgili izlenecek bir yol çizmişti. Gene Antikçağ'da özgür bir insanın onu satın alan kişinin ödediği ücreti ödeyinceye kadar o kişinin kölesi olarak kalması yasa gereği idi. Demosthenes'e atfedilen *Nikostratos'a Karşı* Apollodorus'un savunmasında Nikostratos'un üç kaçak kölenin izini sürmek amacıyla denize açıldığında korsanların eline düşüp köle olarak Egina'ya satıldığı ve sahibinin kendisini satın almak için korsanlara ödediği 2.600 drahmiyi bulup ödeyememesi durumunda köle olarak kalmak gibi korkunç bir sona mahkûm olacağı görülmektedir. Amorgos'ta¹⁹ bulunan üçüncü yüzyıl sonuna ait bir yazıt eski halkların yaşantısına özgü sıradan bir olgudan söz eder: "Gece toprakları istila eden korsanlar otuzdan çok genç kız, kadın ve başkalarını tutsak eder. Bunlar arasında Hegesippus ve Antipappos da vardır. İki korsanların reisini özgür insanları salıverme konusunda ikna eder. Azad edilmiş köle ve köle konumundaki birkaç kişi kendilerini teminat olarak alıkoymasını önerir ve özgür hiçbir erkek ya da kadın yurttaşın ganimetin bir parçası olarak dağıtılmaması ya da satılmaması ve ait olduğu kesimi küçük düşürmemesi için büyük bir çaba sarf ederler." Bu çabaları karşılığında kendilerine taç takılması oylanır ve onaylanır, yazıt üstünde halkın onlar adına aldığı kararın metni yer almaktadır.

¹⁷ *Fragm.* 19; 2; 24, Dig., lib. 49, tit.15.

¹⁸ Petit, *Lois attiques*, VII, 17.

¹⁹ Boeckh, *Corps. Inscript.*, suppl. No 2263.

XXVIII. BÖLÜM

Korsanlık ve Köle Ticareti

Korsanlığın temel amaçlarından biri köle ticaretidir. Çok tanrılı Antikçağ'da köle alışverişi yalnızca barbarlığın değil, aynı zamanda bizzat uygarlaşmanın yol açtığı bir gereksinime benzediğinden insanları kamusal ya da özel nitelikte korsanlık yapmaya iten en önemli nedenlerden biriydi.

Köleliğin temelinde savaş esirleri vardır, zira Antikçağ'da köle sayısının muazzam sayılara ulaşmasının nedeni savaşlardır. Mısır ve Suriye'de üretilen kabartmalarda uzun sıralar halinde gösterilen tutsaklar fethedilen halkları temsil eder. Bu birbirlerinden farklı topluluklar, zaman içinde değişik modern halk tiplerinin oluşmasında rol oynamıştır. Tarih, bize, belli fetihlerden sonra galip tarafın binlerce, hattâ milyonlarca köleye sahip olduğunu göstermektedir.

Köle ticareti ordular izlenerek ordugâhlar ve yabancı ülkelerde yapıldı. Bu ticaret şekli tarihin en eski dönemlerinden beri vardır. Mısır anıtlarında bu âdetle ilgili açık seçik kanıtlar vardır. Değişik çağlarda korsanlığın egemenliği altına giren Akdeniz'de Asya, Afrika, Yunanistan ve İtalya gibi ülkelerde

kamuya açık meydanlar bir mal olarak nitelendirilen bu insanlarla dolup taşardı. Korsanların eline geçen Yunanlılar, uzaklarda köle olarak satılır ve yitirdikleri özgürlüklerini pahalıya mâl olan bir fidye ile yeniden elde etmeye çalışırlardı. Platon ve Diogenes de böyle bir talihsizliğe uğramıştır. Birincinin dostları onu satın almak için bin drahmi ödemişler; ikincisi ise, esaretten kurtulamayınca zincire vurulmuş bir halde efendisinin oğullarına nasıl erdemli ve özgür insanlar olunduğunu öğretmiştir.¹ Roma döneminde durum değişmemiş ve daha önce de belirttiğim gibi korsanların eline düşen çok önemli Romalılar en ağır işlerde çalıştırılmışlardır. Cumhuriyet döneminde şövalyelerin eyaletlerin ödediği vergiyi çiftlik kirası şeklinde tahsil ettikleri ve faiz uyguladıkları görülmüştür. Borcunu ödeyemeyecek durumda olan insanları köle olarak satmışlar ve köle olarak satacak insan bulabilmek amacıyla korsanlık yapmışlardır. Bu şövalyeler, hattâ cumhuriyet yöneticileri Roma yurttaşlarına bile saygı duymamışlardır.

Yunanistan ve İtalya'daki köle sayısı yurttaş sayısını çok aşmıştır. Korsanlar hemen her yerde büyük ölçekte köle ticareti yapmışlardır. Bu çağlarda herkes köle sahibi olmak istediğinden, en yoksul yurttaş bile çok sayıda köle sahibidir. Zengin biri olmayan Horatius'un üç kölesi vardı. Kölelerin bile özgür olmak isteme nedenleri köle sahibi olabilmektir. Gripus: "Özgürlüğüme kavuşunca kentte bir arazi ve evin yanısıra *köleler satın alıp ticaret yapmak amacıyla büyük gemiler donatacağım*"² diyor.

Her zenginin binden fazla kölesi vardı. Özellikle sanatçı ve edebiyatçı köle fiyatları oldukça yüksekti. Bu bilgidен hareketle korsanların bu türden değerli bir mala sahip olabilmek amacıyla gözlerini ne kadar karartabileceklerini anlayabilirsiniz. Daha ucuza köle sahibi olabilmek amacıyla bizzat zengin-

¹ Diogenes Laertios, *in Plat.*, lib. 3, 20; 6, 29.

² Plautus, *Rudens*, v. 917-918.

ler korsanlık ve rekabeti teşvik ediyorlardı. Plutarkhos'a³ inanmak gerekirse şövalyeler, Roma'nın en önemli insanları korsan gemileri donatıyor ve korsanların arasına katılıyorlardı. Roma'dan aldığı bu destek sayesinde korsanlık gelişti ve muazzam bir güç haline gelmeyi başardı. Wallon'un *Kölelik Tarihi* başlıklı o güzel çalışmasında altını çizdiği gibi, kölelere duyulan gereksinim korsanlığı canlandırıp Antikçağ'ın en kazançlı ve en yaygın ticari mesleği olan beyaz insan ticaretine dönüştürdü.

Yunanlıların *andropodokaplos*, Romalıların *leno* ya da *mango* olarak adlandırdıkları köle tüccarlığı yapan korsanların en çok ziyaret ettikleri yerler Küçük Asya krallıklarıydı. Bunun nedeni Suriyeli kölelerin kas gücü, Asyalı özellikle İyonyalının güzelliği, İskenderiyelilerin çok güzel şarkı söylemeleri ve hafifmeşreplikleridir. Antikçağ'da çok önemli bir yere sahip olan kibar fahişe ticareti çok yaygın bir şey olup korsanlar en büyük kibar fahişe tedarikçisiydiler. Özgür kadınlar bile kaçırılırdı, bu konuda tarihçilerin verdiği birçok örnekten söz ettim. Pek çok tiyatro oyununda yakınlarının elinden zorla alınıp kaçırılan bu talihsiz kadınların başlarına gelenler anlatılır. Dolayısıyla o dönemde bu türden insan kaçırmaların sıradan olaylara benzediği söylenebilir. Atina'da özgür insanları kaçıran ve onları köle olarak satan suçlular sınıfına *andropodistai* denirdi. Bu satışlar öylesine yaygındı ki, Lykurgos'un önerdiği söylenen bir yasa göre, hiç kimse köle olarak sattığı insanın daha önce kimin kölesi olduğunu açıkça yazan bir belge sunmadan bir köle tüccarıyla alışveriş yapamazdı.⁴

Yunan dönemindeki en ünlü köle pazarları Korinthos, Egiptus, Kıbrıs, Girit, Efes ve özellikle de Sakız adasıydı. Roma döneminde Delos'ta büyük ölçekli köle ticareti yapıldığından burası köle ticaretinin merkezi haline geldi. Giritli ve Kilikyalı korsanlar İtalyan spekülâtlörlere burada mal satar ve teslimat

³ *Pompeius'un Yaşamı*.

⁴ *Dictionnaire des antiquités grecques et romaines: Andropodismou graphé*.

yapardı. Bir tarihte gündeğümü ile günbatımı arasında on bin zavallı açık arttırma ile satılmıştı. *Lenolar* ve *Mangolar* satılacak köleleri başlarına bir çelenk takıp, boyunlarına iyi ve kötü niteliklerinin ayrıntılı bir şekilde yer aldığı bir tabela asarak çırılçıplak bir şekilde sergilerlerdi. *Leno* yanlış açıklama yapma durumunda alıcının uğrayabileceği zararı tazmin etmekle yükümlü olup, kimi durumlarda sattığı köleyi geri almak zorundaydı. Satıcı sattığı köle konusunda garanti veremiyorsa, bu kölenin kafasına bir başlık (*pileus*) geçirerek alıcıyı uyarırdı. Deniz ötesi ülkelerden getirilen kölelerin ayaklarına tebeşirle belirli izler çizilir ve kulakları delinirdi. Korsanlar mallarını Pozzuoli'ye yanaşarak küstahlık derecesine varan bir gösterişle sergilerlerdi. Horatius köle tüccarlığı yapan bu korsanlardan birini "Kapadokya kralı" olarak adlandırır. Bu köle satıcılarının kölelerinin kusurlarını gizleme ya da kusursuz yönlerini abartma konusunda yapmayacakları şey yoktu. Örneğin, kol ve bacakları daha parlak, daha yuvarlak ve göz alıcı hale getirmeyi bilirlerdi.

Kilikya Side'de korsanlara ait ulusal bir köle pazarı vardı. Deniz kıyısındaki kentlerden getirilen her türlü ganimet, ki bu ganimetlerin en önemlisi insanlardı, buradaki büyük depoya konurdu. Side çok uzun yıllar boyunca Roma dünyasının en önemli köle pazarı oldu. Oluşturulan Pazar yerlerinde köleler açık arttırmayla satılırdı. Korsanlığın ortadan kaldırılmasından sonra bile Side'de köle satışları⁵ devam etti ve burası bölgenin en önemli limanı haline geldi. Her türlü işe girebilecek kadar gözükara olan Sideliler bu sayede çok zengin oldular. 10. Yüzyılda bile Side kötü bir nama sahipti. VII. Konstantin Porfirogennetos Side'nin bir korsan yatağı (*piratarum officina*) olduğunu söylerdi.

⁵ Strabon, XIV.

XXIX. BÖLÜM

Korsanlık ve Edebiyat - Tiyatro ve Hitabet Okulları

Korsanlık tarihini oluşturunurken kendilerinden çok sayıda alıntı yaptığım Yunan ve Roma tarihçilerinin dışında başka kaynaklara da başvurdum. Antikçağ korsanlığı konusuna derinlemesine hâkim olmak istiyorsanız bu işi edebî kaynaklara başvurmadan yapamazsınız. Tiyatro, özellikle törelerin aynası olarak nitelendirilebilecek komedyâ korsanlık konusunda çok sayıda önemli değerlendirme ve ilginç belgeler sunuyor. Korsanların, köle tüccarlarının yaşantısı ve töreleri konusunda ünlü komedyâ yazarlarının yapıtlarında sunulan çok sayıda belirgin özellik ve veri vardır. Yunan komedyası ortadan kaybolup gitmeseydi kimbilir daha ne kadar çok sayıda belge ve bilgiye sahip olacaktık. Komik Yunan şairlerine ait eserler olmasa da Epikharmos, Menandros, Filemon, Difilus, Aleksis gibi yazarlara öykünen Plautus ve Terentius'un oyunlarındaki korsanlarla ilgili sahneler Yunanistan ve Roma'nın yanısıra kişilikler ve törelerden de söz etmektedir.

Tarih dışında bizi Antikçağ korsanlığının gücü hakkında yeterince aydınlatabilen bir alan varsa o da tiyatrodur. Ger-

çekten de hemen tüm oyunlarda entrika genç kız ve genç erkeklerin kaçırılması üstüne oturtulur. Örneğin, Menandros'a öykünen *Kartacalı Küçük Poenulus* adlı oyunda böyle bir olay örgüsüyle karşılaşılır. Plautus, giriş bölümünde, Kartaca'da yaşayan iki babadan birinin yedi yaşındaki oğlu ile diğer babanın daha küçük yaşlardaki iki kızının bakıcılarıyla birlikte kaçırılma konusunu işler. Erkek çocuk Kaelidon'a götürülüp, kendisini evlat edinip varisi yapan yaşlı bir adama satılır. İki kız çocuğu ve bakıcıları insanların en iğrenci olan bir köle tüccarı (doğal olarak bir *leno* insan olarak kabul edilebilirse) tarafından peşin paraya satın alınır. Plautus'un başyapıtı (keza bizim komik şairimiz Reynard'ın başyapıtlarından biri olan) *Menaechmi* adlı ünlü oyunda işlenen konu gene insan kaçırmadır. Difilos'a öykünülen *Gemi Halatı* başlıklı oyunda Kireneli Demones'nin kızı olan Palaestra çok genç yaşta bir korsan tarafından kaçırılıp Labrax adlı köle tüccarına satılır. Plautus'un *Buğday Biti*, *İranlı* ve diğer komedyalarında da kişiler kaçırılır ve köle yapılır ardından da şairin ürettiği binbir entrikadan sonra öykünün sonunda yeniden özgür yurttaş kimliklerine kavuşurlar.

Korsanlığın Akdeniz'e egemen olduğu bir dönemde yaşayan Plautus *Korsanlar ya da Kör Adam* adlı bir oyun bile yazar. Kayıplara karışan bu oyun bizi özellikle ilgilendiriyor zira korsanlık hakkında ilginç ayrıntılar sunabilirdi. Bu oyundan geriye kalan birkaç satır var. Bu satırlardan biri tek başına tüm korsanlık tarihinin özeti gibidir: "Korsanlar böyledir, hiç kimseye acımazlar!" Diğerleri arasında Naudet gibi zeki yorumcular, varsayımlardan yola çıkarak Cuvier yöntemiyle yeniden oluşturdıkları bu oyunun çözümlemesini yapar. Onlara göre *Korsanlar* adlı komedyada Plautus, Romalıları Kartacalılardan nefret etmeye teşvik eder ya da onlara karşı hissettikleri bu duyguyu över. Bu yüzden sahnede Afrikalı korsanlar yer alır. Romalı seyirciler çapulcuların yakınlarında kıyıya çıktığı yeri ya da kentin zenginliklerini hayranlıkla izler. Savaş hazırlıkları başlar, istila belki de bir şölen sırasında gerçekleştirilir. Hay-

dutlar savaşı kazanır ve yaptıkları vahşiliklerle övünürler. Oyunun kişiliklerinden biri, korsanlardan birinin konuşmasını duyunca: “Yandım, bu bir Afrikalı!” der.

Korsanlar mağlupları işkenceyle tehdit edip servetlerini nerede sakladıklarını söylemeye zorlarlar. Plautus ve Terentius’un Yunan güldürü şairlerine öykündükleri ya da öykünmedikleri tüm komedyalarda her zaman olmazsa olmaz bir köle tüccarı, yani bir *leno* vardır. Bu şairlerin, bu sefil hırsızlar ve köle tüccarlarına karşı çok acımasız olmalarının nedeni, konuyu yakından bilmeleridir. Plautus bir köleydi, Terentius ise korsanlar tarafından kaçırılmıştı. Dolayısıyla oyunlarında *lenoların* kurnazlıkları ve vurgunculuklarıyla kölelerin sefaleti ve töreleri hakkında çok ayrıntılı bilgiler sunmalarına şaşırmamak gerekir. Özellikle Plautus’un oyunlarındaki kölelerin kallesliklerinin yanısıra çektikleri acılar da oldukça gerçekçi ve canlı bir şekilde yansıtılmıştır.

Yunanlı ve Latin güldürü şairlerinin köle tüccarlarıyla ilgili oyunları sahneye koydukları dönem daha önce de anımsattığım gibi korsanların en güçlü oldukları dönemdir, dolayısıyla *leno* yalnızca bir tüccar değil, sözcüğün gerçek anlamında bir korsandır. Gerçekten de *lenonun* satmak amacıyla pazara getirdiği köleler yabancılarıdır. Her iki cinse mensup bu yabancıların çoğu yakınlarının yanından alınıp kaçırılmış, vatanlarından kopartılmış insanlardır. *Leno* sefil, onursuz biri olduğundan şairler onlara bol bol hakaret edip, onları aşağılarlar. Plautus’un *İranlı* adlı oyununda *Toxilus*, adı *Dardalus* olan *lenoya* şu sözlerle çıkışır: “Seni ahlâksız, iğrenç, ne din ne yasa tanıyan, halkın başına bela olan, başkalarının parası için deli divane olan, doymak bilmeyen, kötü, küstah, insan kaçırان alçak! Senin yaptığın rezillikler üç yüz satıra bile sığmaz.”¹

Yazılan metinlerin birçok yerinde *lenoya* bu şekilde hakaret edilir. Terentius’un *Sütkardeşler* (*Adelphes*) başlıklı oyunun-

¹ III. Blm., III. sahne, satır 403-408.

da *Sannio* küstah bir tavırla: “Köle tüccarı olduğum doğru, evet itiraf ediyorum, genç insanları mahveden biri, bir hırsız, toplumun baş belasıyım”² dedikten sonra çok sayıda kadın köle ve pahalı mallarla Venüs’e tapan ve büyük bir kibar fahişe alışveriş merkezi olan Kıbrıs adasına doğru yola çıkar.

Antikçağ tiyatrosunda korsanlık ve deniz yolculuğunun tehlikelerini anlatan binbir tane örnek bulabilmek mümkün. O dönemdeki en büyük sorunlardan biri yolculuğa çıkmaktır. Daha önce özgürlüğü seçen insanların ölüm tehlikesini göze alarak kış ayları ve fırtınalı havalarda deniz yolculuğuna çıkmayı yeğlediklerini söylemiştim. Plautus’un kahramanlarından biri, gülünç bir ifadeyle: “Canının çok sıkılmasını isteyen biri iki şeye sahip olmalı: bir *gemi* ve bir kadın!” gibi doğru sözler sarf eder.

Korsanlık tiyatroya oyun konuları sağlamakla yetinmez, ayrıca *hitabet okullarını* da etkiler. Roma hitabet tarihi çok ilginçtir, bu sanatın öğretilmesinde korsanlıktan ödünç alınan konulara girmeden önce bir iki şey söylemek isterim.

Romalılar için *declamatio* (hitabet okulu) etkili ve güzel söz söyleme sanatıydı. Yunanlı hatipler, Roma’da kalıcı bir hitabet öğretiminin başlamasını ancak yaşlı Cato’nun ölümünden sonra sağladılar. Oropos’un işgalinin diplomatik yollardan müzakere edilmesi amacıyla görevlendirilen Diogenes, Kritolaus ve Karneades’in neler yaptıklarını anımsayalım. Senatonun alacağı kararı beklerken bu usta hatipler çevrelerine genç Romalı seçkinleri toplayıp felsefi yaklaşımları, etkili konuşmaları ve kıvrak zekâlarıyla onları baştan çıkartır. Babalar çocuklarını Yunan edebiyatını öğrenmeye teşvik eder ve bu harika adamları biraraya getirmenin yollarını arar. Roma yurttaşlarını etkilemek amacıyla Atina’nın gönderdiği bu baştan çıkartıcı adamlardan yalnızca katı sansür uygulayıcısı Cato korkar. Gençlerin güzel konuşmayla elde edilecek şansı güzel savaşma ve silâhları

² II. Blm., I. sahne, satır 189-190.

ustaca kullanarak elde edilecek şana yeğleyeceklerinden çekinen sansürcü Cato, Roma senatosundan sabahları erdemin yararından akşamlarıysa gereksizliğinden söz eden, doğruyu yanlış yanlış doğru göstermeyi çok iyi bilen bu hitabet ustalarının derhal kovulmasını ister. Ancak Cato (MÖ 149 yılında) ölünce hitabet ustaları Roma'ya akın edip halkın tam desteğini alan okullar açar ve o tarihten sonra Eski Yunan uygarlığı tüm İtalya'ya hâkim olur.

*Graecia capta ferum victorem cepit, et artes
Intulit agresti Latio.*³

Roma'da en beğenilen ders hitabet sanatıydı. Gerçekten de kamusal görevlere getirilmek için konuşmayı bilmek gerekir ve her yurttaş devlet hizmetini bir görev olarak kabul ederdi. Öğretmenler genellikle kölelerden oluşurdu. Bu öğretmenler hitabet sanatı eğitimi veren okullar açar ya da bu konuyla ilgili Yunanca dersler verirlerdi. Bu dersleri izleyen gençler nasıl felsefi tartışmalar yapılacağını, hukuki övgülerin nasıl dile getirileceğini ve nasıl hukuki söylevler çekileceğini öğrenirlerdi. Ayrıntılara dalınan bu derslerde en çok doğaçlama yöntemine başvurulurdu. Düşüncelerini kolaylıkla ifade edebilen ve dersini iyi çalışmış bu hatipleri Cicero söz işçileri olarak (: *operarios, lingua celeri et exercitata*) adlandıırırdı. Bu söz işçileri, öğrencilerine kelime oyunları ve yanlış çıkarsamalara (sofizm) başvurarak yalan ya da hakikati nasıl üstün kılacaklarını öğretirdi. *Stilo* (*stili olan adam*) takma adlı L. Praeconius, M. S. Postumus, L. P. Gallus gibi Romalı isimler Latince ders vermeye başladılar. Söylevler çekmekten çok hoşlanan Cicero dostları ve çoğu kez de Caesar'ın dostları ve komutanları Balbus, Oppius, Matius, Pansa, Hirtius, Dolabella vb. gibi insanlar karşısında hitabet sanatından örnekler sundu. Etkileyici ve güzel politik söylevlerin sona ermeye başladığı bir anda hitabet sanatını bir moda dönüştürdü. Bu iş Farsala Savaşı'ndan sonra gerçekleşti.

³ Horatius, *Epit.* II, 1.

İmparatorluk Roma'da çok büyük bir değişikliğe gitmiş, örneğin kamusal yaşama bir son verilmiş, yurttaşlar devlet işleriyle ilgilenmeyi kesmiştir. Bayan de Sévigné'nin deyiimiyle Romalılar özgür insanlar haline gelirler. Edebiyat incelemesine de merak azalınca bu durum Horatius'u inim inim inleyen şu sözleri söylemesine yol açar: "İster cahil ister yetenekli hepimiz yazıyoruz." Seneca ise: "Edebiyatın ölçsüzlüğü bize acı çektiriyor" (*litterarum intemperantia laboramus*) diye haykırır. Forum'a kimse gitmemeye başlar, Tacitus'un deyişiyle, imparator, geriye kalan her şey gibi etkili ve güzel konuşmaya da müdahale eder. Etkileyici ve güzel konuşma alışkanlığı bir anlamda bir hobiye dönüşür ve insanlar hitap etmekten keyif aldıkları için hitabet merakı başlar. Dolayısıyla imparatorluk dönemi hitabet sanatının en güzel dönemi olur. Hâkimlerin denetlediği güzel konuşma ustalarının okulları öğrencilerle dolup taşar. Gençlere önce suçlayıcı ya da övücü söylevler çektirilir; tanrılar, büyük adamlar, ruhun nitelikleri, kentler vb. konusunda *laudationes* ya da methiyeler düzmeyi öğrenirler. Ayrıntılı bir şekilde işlenecek her konu, Cicero'nun Aristoteles'e öykünerek yazdığı *Konular* başlıklı ilginç denemesinden de anlaşıldığı gibi, sık sık yinelenen genel fikir ya da formüllere dayandırılmak durumundadır. Daha sonra *suasoriae* denilen türde bir konuşmanın, yani kabul ettirilmek istenen bir kararın değişik yönlerinin nasıl işleneceği öğretilirdi. Son olarak, hukuki türde tartışmalara dayalı *controversiae* denilen tartışma biçimleri öğrenilirdi. Ben de bu sonuncudan söz edeceğim, zira korsanlıkla ilgili veriler içeriyorlar.

Gençler çoğunlukla yakınları, dostları ve tanınmış insanlardan oluşan büyük bir topluluk önünde olumlayıcı ya da yadsıyıcı tezler savunurlardı. Tartışmaların işlediği konuların sayısı sınırlı olduğundan olay aynı anda pek çok konuşmacının aynı yönde konuşmalar yaparak ustalık, düşgücü ya da zekâ konularında birbirlerini aşmaya çalıştıkları bir yarışmaya dönüşürdü.

Seneca ve Quintilianus bu tartışmalarla ilgili birer cilt yazmışlardır.

Örnek olarak sunulan klasik tartışmalar korsanlıkla ilgilidir. Genellikle çok cansıkıcı olan bu konuşmaları incelemek yerine, bunların büyük bir çoğunluğunun taslağını oluşturan konudan söz etmekle yetineceğim: “Korsanlar tarafından kaçırılan” genç insanlar babalarına mektup yazarak belirlenen fidyenin ödenmesini ister. Fidyeye ödenip ülkelerine döndükten sonra, yakınlarına bakıp beslemeyi reddederler. Oysa yasa, yakınlarına bakmayan her çocuğun zincire vurulmasını emreder. Tartışma konusu, bu yasanın o çocuklara uygulanıp uygulanmayacağı üzerinedir. Tartışma, çoğu kez bu noktada canlanır, zira nankör çocuğun “bir zorbayı öldürmek gibi onurlu bir amaç için yaşadığı” düşüncesi kabul gördüğünden bu durum onu yasalar üstü bir konuma getirir ve dolayısıyla hatiplerden oluşan jürinin merhamet göstermesini sağlardı. Hitabet okullarında zalimi öldüren kişi olma modası vardı. Juvenalis’e göre, hatip Vectius yazdığı haşin zorbaların öldürülmesiyle ilgili şiirleri öğretmenlik yaptığı kalabalık sınıfa koro halinde söyler.⁴ Katilin genellikle zorbanın en yakın akrabası olduğu varsayımı ön plana çıktığından, cezalandırılması mı yoksa ödüllendirilmesi mi gerektiği tartışılır.

Bütün bu söylevler arasında *Korsanın Kızı* (Archipiratae filia) adlı söylev diğerlerine oranla çok daha ilginçtir. Konusu şöyledir: Korsanlar tarafından kaçırılan Romalı bir genç babasına bir mektup yazarak fidyesinin ödenmesini ister. Ancak baba bu isteği yerine getirmez. Bu arada korsanın kızı esir gence âşık olur ve serbest kalmasını sağladığı takdirde kendisiyle evleneceğine dair söz vermesini ister. İki âşık kaçmayı başarır ve yeminine sadık kalan genç adam özgürlüğüne kavuşmasını sağlayan kızla evlenir. Ancak bir çocukları olmaz. Genç adamın babası onu karısını boşamaya ya da satmaya zorlar. Ancak

⁴ Satire VII; - Boissier, *L'Opposition sous les Césars*, et à son cours.

oğlu kabul etmeyince baba onu reddeder ve mirastan mahrum bırakır. Baba böyle davranma hakkına sahip midir, değil midir? Bu sıradışı ilginçlikteki tartışmanın⁵ konusu budur. Zira genç ve zengin bir düşgücüne sahip konuşmacıların geliştirdikleri düşünceler oldukça çekicidir.

Gerçekten de birileri esir genci paçavralar içinde zincire vurulmuş bir şekilde izbe bir zindanda gösterdikten sonra ortaya büyük bir olasılıkla bir tutsaktan doğma yumuşak, duyarlı, sevecen ve korsan töreleriyle hiçbir ilişkisi bulunmayan genç kızı çıkartır. Zavallı tutsağın çektiği acılar karşısında hıçkırıklara boğulan kız babasına rica eder, ayaklarına kapanarak yalvarıp yakarır. Korsanın kızı sonunda tutsağın serbest bırakılmasını sağlar. İki sevgili firar edip Roma'ya gider. Orada duruma karşı duyarsız, onları birbirlerinden ayırmak isteyen bir babayla karşılaşılır. Gençler: "Mademki burada birlikte mutlu olamıyoruz, o zaman birlikte mutsuz olalım" demek durumunda kalırlar.

Başkaları, genç kızın tutsak gencin çektiği acılar yüzünden ona acımayıp yalnızca aldığı cinsel haz yüzünden böyle davrandığını iddia eder. Kimileriye, âşık olduğu için değil korsanlara reislik yapan kendi babasından nefret ettiği için Romalı gencin peşinden gittiğini söyler. Bir hatip: "Korsanların arasında doğup büyüyen bu gözüpek ve babasına saygı duymayan kıza güvenmemek gerekir" der. Kocanın sadakatini sarsmak isteyen hatiplerden biriye: "Bu kargaşa da ne? Çevremiz yanıp kül oluyor, köylüler korkuyla kaçışıyor! Ey genç adam işte senin kayınpederin!" diye haykırır.

Sıra kişisel görüşlere geldiğinde tüm genç dinleyiciler âşıklardan yana çıkarlar. Bu söylevdeki gelişmeler üstünde durmanın nedeni, Antikçağ'da yazılmasına karşın bir *romanın* filizlerini içermesidir, üstelik konu korsanlık üstünedir. Bayan de Scuderi, *Clélie* başlıklı romanında bu söylevdeki tartışmadan esinlenir. Bu tartışma ona korsanların fink attığı bir Akdeniz

⁵ Hatip Seneca.

manzarası çizdirir ve kahramanı *Aronce* ile iki direkli gemisinde Clelius ve ünlü kızı *Clélie*'nin bulunduğu zincire vurulmuş Romalıları zorla götüren bir korsan arasında gerçekleşen parlak bir savaş betimlemesi yapmasını sağlar. Romadaki en başarılı bölümlerden biri budur. Bayan de Scuderi korsanlarla ilgili bölümü tarihî verilere tamamen uygun bir şekilde işler.

Korsanın Kızı başlıklı tartışma, korsanlığın Akdeniz'e egemen olduğu bir dönemde gerçekleşen roman niteliğinde yaşanmış kimi maceraların hitabet okullarınca sürdürülen anısı gibidir. Gerçekten de korsan kızları tutsak edilen bu çok soylu ve terbiyeli genç Romalıları âşık olamazlar mıydı, üstelik tutsak edilenin adı Cloudius ya da Caesar ise. Gene aynı şekilde biraz mantık yürüterek genç Romalıların da kimi korsanların maceralı yaşamları, hayranlık uyandıran cesaretleri ve sahip oldukları muazzam servet karşısında baştan çıktıklarını düşünebiliriz. Plutarkhos'a⁶ göre altın yaldızla boyanmış gemiler, gümüş kürekler, parlak renkli ipek yelkenlere sahip bazı korsanlar erguvan renkli Doğu halılarına uzanıp keyif çatarak muhteşem kadırgalarının güvertesini inleyen şarkılar eşliğinde denizlerde yol alırlardı. Kimbilir kaç genç kız kendisini kaçırın kişinin öldürülmesini talep etmeyip, bu kişiyle evlenme hakkı tanıyan yasadan yararlanarak onunla evlenmiştir.

Çizdiğim bu özet niteliğindeki taslakla korsanlığın Antikçağ'a ait zihinleri büyük ölçüde etkilediği görülüyor, çünkü edebiyat alanında da korsanlıktan söz ediliyor. Hattâ felsefede⁷ bile, uzun bir yolculuktan dönen denizcilerin yola çıkmaya hazırlanan başka yolcular görmeleri durumunda, onları yalnızca fırtına ve kayalıklar hakkında değil aynı zamanda karşılaşabilecekleri korsanlar hakkında da bilgilendirmeleri gerekir mi yoksa gerekmez mi tartışması yapılırdı.

⁶ *Pompeius'un Yaşamı*.

⁷ Cicero, *Pro Murena*, II; Quintilius, V, 11.

DİZİN

A

- Abdera kenti, Epirya 77
Absyrtos 33
Actium kenti, Trakya 77, 78, 79, 81, 86, 158, 181, 201
Adana 141, 161
Adria/Adriyatik 33, 75, 109, 122, 127, 129, 132, 181, 193
Adrianus, İmparator 189, 193
Aegates adaları 119
Aemilius Paullus, Perseus 127, 128
Aetes, kral Kolhis'in babası 26, 27
Aethalie (Elbe Adası) 104
Afrikalı Scipio 110, 119
Agatoklis 104, 105, 106
Agrigento (Sicilya) 47
Agrigentolu Teron 103
Agrippa 16, 175, 176, 177, 178, 181
Agron (İllirya kralı) 122
Agylla tapınağı 121
Ahaya/Lakonya 143, 161, 162, 170, 172
Aigos-Potames Savaşı 88
Akalar (Yunan halklarından) 131
Akhaylar 198
Akhilleus (Peleus'un oğlu) 35
Akitanya 175
Alalia (Korsika adası) 76, 100
Alamanlar 198
Alpheios (tanrı nehir) 104
Altın Post 11, 32
Alyat (Lidya kralı) 53
Amanos dağı 162
Amasis (Mısır kralı) 52, 56, 64
Amfiaros tapınağı 75
Amfiktiyonya 85
Amfoter (amiral) 98
Amilcar 104
Amykos (dev) 34

Akdeniz'e kıyısı olan tüm halkların korsanlıkla ilgili uzun bir tarihi vardır. Bu tarihle ilgili de çok sayıda kitap... J.-M. Sestier, Akdeniz merkezinde korsanlık ve denizcilik tarihi ile ilgilenen okurların gözden kaçırmaması gereken bir çalışmayı kaleme alıyor. Antikçağ'da yazılan metinler arasından yüzlercesini belirleyip, bunlara modern araştırmacıların metinlerinde yakaladığı ilginç verileri de ekleyerek Akdeniz'e özgü nitelikli bir korsanlar ve korsanlık tarihini ortaya çıkarıyor. Bin yıldan çok daha uzun bir süre korsanlığın tüm Akdeniz'de niçin saygın bir meslek olarak kabul gördüğünü ve bu zihniyete Roma'nın ne zaman ve nasıl son verdiğini derinlemesine açıklıyor. Sonunda korsanlığı yasa dışı bir eylem olarak kabul eden Roma gerçekleştirdiği zihniyet değişikliği sayesinde Akdeniz'in yüzyıllar boyunca sakin, huzurlu bir denize dönüşmesini sağlamıştır. Böylelikle dünyanın bu coğrafyasında ticaret, kültür-zihniyet alanında çok hızlı bir gelişme yaşanmış, refah da artmıştır.

Bu yarı masalsı yarı gerçek görünüme sahip bir denizin tarihinde özellikle Ege Denizi ve Akdeniz bölgesiyle ilgili ilginç veriler yer almaktadır. Altın Post, Korsan prenslerin adası Samos, Sakız, Marsilya'ya göç eden Foçalılar, Didim'in karşısındaki bir adada korsanlara esir düşen Julius Sezar, muhteşem korsan kadirğaları, Kilikya olarak anılan Toroslardaki korsan, eşkiya yuvaları ve sıra dışı daha pek çok olayın yaşandığı bu coğrafyanın geçmişi hakkında bize şaşırtıcı bilgiler sunuyor. Korsanların Akdeniz'de hiç bitmeyen yolculuğu, deniz imparatorlukları, kıyı ve koylardaki amansız hâkimiyet mücadelerleri, savaşlar, esirler, köle ticareti ve ganimet peşinde koşan sayısız maceraperest... Tarih ile denizciliği buluşturan herkesin merakla okuyacağı bir kitap.

ISBN: 978-975-2410-81-7

T A R I H